

TÖRTÉNELMI
GYÖNGYÖK.

Gyűjtés és betűrendes sorba rakás

KISS MIHÁLY,

unitárius esperes és árkosi pap.

9007. ad. 11

TÖRTÉNELMI
GYÖNGYÖK.

GYÜJTÉS BETÜRENDES SORBA RAKÁ

k

KISS MIHÁLY,

unitárius esperes és árkosi pap.

KOLOZSVÁRTT, 1863.

STEIN JÁNOS ERD. MUZ. EGYL. KÖNYVÁRUS
SAJÁTJA.

As ev. ref. főtanoda betüivel Kolozsvárott.

A.

Adakozás.

1. Athénei Cimon, nagy birtoku gazdag ember, kertjeit nyitva, s gyümölcseit őrizet nélkül tartotta, hogy kapjon azokból, kinek szüksége van azokra. Sokakat ingyen felsegitett; sok elhalt szegényt saját költségén eltemettetett; sok meztelennek saját öltönyét adta. Sétáláskor inasainál pénze állott, melyel a találkozó szükölködőket felsegélje.

2. Pisistrát, athenei fejedelem, ha a piacon henyélőket látott, magához hívatta, s megkérdezte, mért nem dolgoznak? Ha azt felelték, hogy gabonájok, vagy marhájok nincs, őket a hiányzóval megajándékozta, s azzal a parancscsal küldte el, hogy dolgozzanak. Mikor gyűlésbe ment, két három gyermek apró pénzt vitt utána, melyet a szegényeknek kiosztasson.

3. II-ik Jakab, arragoni király, szárnyas szarvast rajzolt arany szarvakkal, felül írva: Mind arannyal, mind gyorsasággal! azaz, a

fejedelem legyen jótékony adakozó, és abban gyorsan járjon el.

4. II-ik András magyar király leánya, Erzsébet, ki egy német nagy grófhoz ment volt nőül Tübingiába, férjének halála után mindenét a szegényekre költvén, maga végre anynyira elszegényedett, hogy kenyerét fonással kereste, s még azt se fogadta el, hogy atyja és rokonai felsegéljék. Szegény tehetségben, gazdag a Krisztusban.

Adó.

1. Cicero mondá: Az adó a köztársaság ereje.

2. Tacitus szava: sem a nemzetek békéje fegyver nélkül, sem a fegyver zsold nélkül, sem a zsold adó nélkül nem lehetnek.

3. Tiberius császárnak azt ajánlván a tartományi főnökök, hogy a tartományokat adóval meg kell terhelni, azt írta nekik: A jó pásztor a nyáját megnyíri, nem megnyúzza.

4. Sforzia Lajos király Genuába küldvén egy követet, hogy onnan nagy adót hajtson fel, a genuai előkelők a követet elvezették egy kertbe, hol egy basilika nevű burjánt vele leszakasztatván és megszagoltatván, kérdék: milyennek találja? Jó illatu! felele ez. Akkor mondának neki: szorongasd és roncsold meg,

s úgy szagold! Ugy tett, és kellemetlen szagunak találta. Akkor mondának neki: Ha a király irgalmason bánik velünk, kedvet talál mindenki előtt; ha pedig nyomaszt és megront minket, keserűséggel és kellemetlenséggel fog találkozni!

5. Vespasiánnak fia, Titus, azt vetvén szemére, hogy a legaljasb dolgokból is nagy adókat csikar; ő fiával megbűzöltete egy ily nemű pénzzel megtömött tömlőt, kérvén: mit érez rajta? Nem semmi rossz szagot! felele Titus. Holott ez, monda az atyja, épp az említett aljas dolgokból gyűlt adópénz!

6. 1697-ben hozatott bé Franciaországba az ugynevezett „főadó“; ott addig ezen adó nemét nem ismerték.

7. A szinai császár bámulatos nagy jövedelme a földtermés tizedéből van, mely a fő hivatalnokok kezére adatván, azt azok kezelik; egy részét a közszükségek fedezése pénztárába tévén. A birodalom oly népes, hogy terméketlenség esetében az emberek ezerenként halnak meg.

8. Mikor a francia vám- és fogyasztási jövedelmek, egyfelől az ezek felszedésére alkalmazott hivatalnokok nagy számának fizetésével még terhelőbbekké váltak, másfelől épp ezért a közpénztárba roppant levonási hiány-

nyal folytak bé, — mikor az ebből eredett hiányos pénzügyrendszer némelyeket gazdagított, hogy sokakat elszegényítsen: Ennek ellenpéldánya a II-ik Fridrik porosz király rendszere, mely mérsékelt adót könnyebb és egyenesebb felszedési eljárással nagyobb készlettel tudott tenni a kincstárba; ehez járulva a fénytés hiánya és mérsékelt életrendszer mind az udvarnál, mind ennek példájára a népnél, — mely a világnak például szolgált, megérinteni, miben áll a kormányzati bölcsesség, becsület és őszinte jóakarat a népboldogságra nézve. —

9. Az angol parlamentben 1763-ban indítványozták az alma- és körteborkészítőkkel fogyasztási adót fizettetni, melyet a király szolgálói hajtsanak bé. De ez nyomasztónak találtatott legkivált azért, mert ez a népnek azon osztályát sulytotta, a mely serrel nem élhetett; és mert e miatt minden néposztálynál, lordoknál, nemeseknél, államtanácsosoknál, birtokosoknál, haszonbérloknél tetszés szerint szabad volt motózni. Minden ellenkezés és népzugás daczára is az indítvány törvénynyé vált.

10. Mohamed török császár vég hagyományában azt fájlalta leginkább, hogy alattvalóit szerfeletti adókkal és zsarolásokkal terhelte.

11. VII-ik Károly francia királynak alattvalói évenként 1 millió két százezer frankot fizettek. Fia pedig ezt évenkénti 4 millió korona aranyra emelte.

12. Pisistratus, athenei fejedelem, a mezei termésből tizedet vétetett. Látván egykor ő egy öreg földészt valamely kövesföldben szántani, kérdé: Minő termést reméllene onnan? Fájdalmat és sohajtást! felele ez; és ennek is Pisistratus tizedét elkívánja! Pisistratus az öregnek ezen szabad nyilatkozatán elbámulván, az athenei népet a tizedfizetés terhe alól felmentette.

13. Achæus, lydiai király, midőn a néptől uj adókat akarna kicsikarni, a fellázadt nép őt lábainál fogva felakasztotta, úgy hogy feje lefelé a folyóba merült.

14. Dárius király uj adóval nyomasztván alattvalóit, megkérdezte a tartományi igazgatókat, nehéz-e az a népnek? ezek azt felelék, hogy azért a nép nem terhelődik. Ő pedig ennek ellenére is az adónak felét elengedte, mi által mind alattvalóit az adó megfizetésére hajlandókká tette, mind magát trónján megerősítette.

15. Licinius, római kormányzó Franciaországban, nagy adóval terhelte a francia népet; mert midőn annak havonként bizonyos

adómenynyiséget kellett fizetni, az évet 14 hónapra osztotta, s 12 részlet helyett 14-et csikart fel. Miért a császárnál elvádoltatván, a felcsikort felesleget annak ajándékozta; kit ez által megengesztelvén, azt mondá: Legyőztem a császárt ezüst dárdákkal!

16. Pescennius Nigertől a palestinaiak azt kérvén, hogy terhes földadójokat könnyitené meg, ez azt felelé: Ti földeiteket kéritek megkönnyíttetni, én pedig, ha tehetném, bészivandó légeteket is megnehezíteném.

17. Márk Antonin bölcs, római császár, a háboru által pénzből kifogyván, saját drágaságait és neje ékszereit tette zálogba, s így a háborut szerencsésen bevégezte, a nélkül, hogy népét adóval terhelné. Ekkor az elzálogosított ékszereket kiváltotta, s azokat neki a zálogtartók minden terhelés nélkül adták vissza. Sőt ugyanekkor a rendszeres adóból is elengedett, és az adótörvényt megkönnyítette. Ez által a nép szeretetét annyira megnyerte, hogy ha valamely alattvalója az ő képét házában meg nem szerezte, ezt a nép felségsértésnek nyilvánította.

18. Szokás volt Rómában, hogy a töképezesek évi jövedelmének huszadrészét adóba felszedték, és a Saturnus templomában meggyíjtották; mely a kincstárt végre szerfelett

elgazdagította. Majd ehhez járult a Paulus Aemilius által Görögország legyőzésével a római kincstárba takarított temérdek kincs. És ekkor kezdett a római népnek az adófizetés elengedődni.

19. Themistocles az andrósiaktól adót kérvén, azt mondá: két istennel jöttem hozzátok, u. m. ajánlással és erőszakkal! mert ha szépen nem fizettek, erőszakkal felveszem rajtatok! Mire azok azt felelék: hogy ők a két istennel két istenaszszonyt állitnak szembe, u. m. a szegénységet és lehetetlenséget, kik nem engedik a kért pénzt megadni.

20. Mátyás magyar király jöllehet sok háborui miatt nagy adókat vetett a népre, még is a nép soha se volt boldogabb, mint akkor; mert ő az igazságkiszolgáltatás felett szigoruan örködött, a népet a hatalmasok és gazdagok által nem engedte elnyomatni. Ez által a nép vagyonos és boldog lett, s a nagy adót is könnyen és örömmel fizette.

Adósság.

1. A bœotiaiaknál néhol azokat, kik adósságaikat le nem fizették, fejökre vetett takaróval elfedték; s a kin ezt elkövették, gyalázatossá vált.

Ajándék.

1. Szokráatot neje azért pirongatván, hogy a barátaitól ajánlott ajándékokat nem fogadja el, azt felelé: Ha mind azt elvennök, mivel kínálnak, majd nem volna, mit elvegyünk, mert semmivel se kínálnának meg!

2. Pyrrhus, épirusi király, a rómaiakkal háboruzván, Rómába ajándékokat küldött lekenyerezéstül, de azokat a tanács nem fogadta el. A követek az ajándékokat házanként is elhordozván, senki se fogadta el, és szégyenülten kellett megtérniök.

3. Egykor a római tanács követeket küldvén Egyiptomba, az ottani király, Ptolomæus a követeket akarta gazdagon megajándékozni, de ök azt nem fogadták el. Nehány nap mulva a király öket vacsorára hivatta, s mindeniknek fejére az asztalnál egy-egy aranykoronát tétetett. Azok pedig mikor a vacsoráról elmentek, egy oszlopra a király udvarán a koronákat mind felaggatva ott hagyták.

5. Nagy Sándor egy embernek egy egész várost ajándékozott. Mire ez azt mondá: Ekkorát nem érdelek! Mire amaz azt felelé: Nem azt nézem, mit illik neked elfogadnod, hanem hogy mit illik nekem adnom!

6. Antigonus királytól egy szegény rendt

bölcs (cynicus) egy talentumot kért ajándékba; kinek is amaz azt felelte: Ez egy cynicusnak igen sok! Ekkor a bölcs kért egy pénzt; mire a király azt mondta: Ez kevesebb, mint a menyinit adni egy királyhoz illik! — Ezek a fősvénység fogásai.

7. Arcesilaus szegény barátjának Ctesibiusnak, ki szegénységét palástolni akarta, s beteg is volt, titkon párnája alá rejtett egy zacskó aranyat; melyet megtalálván Ctesibius, azt mondá: Ez az Arcesilaus játéka!

8. Szokrátnak tanítványai tehetségök szerint ajándékot adának, egyedül Aeschines nem tudta semmit adni, mondván: Nincs semmi, a mi méltó volna arra, hogy neked adjam, és most az egyszer sajnosan kell éreznem szegénységemet; azt adom tehát, a mim van, magamat, kérlek, ezen ajándékot, bár milyen is, vedd jó neven, s gondold meg, hogy mások midőn neked sokat adtak, maguknak többet hagytak meg. Erre Szokrát azt felelé: Hogy ne adtál volna te nekem nagy ajándékot! haneha magadat kevésre becsülöd; gondom lesz tehát reá, hogy tégedet magadnak jobb értékben adjalak vissza, mint átvettelek! Aeschines ezen ajándékával a gazdag ifjak minden bőkezűségét tulszárnyalta.

9. A persa királyoknak, mikor birodal-

mukban utaztak, minden alattvalóik valamely ajándékot adtak. Artaxerxesnek egy ily alkalommal a földhöz ragadt szegény Sinetas semmivel se kedveskedhetvén, fut a folyóhoz, és egy marok tiszta vizet vive neki, kedves szavakat mondván melléje. A királynak ez különösön kedvesen jövéen, tetszésnyilvánítása mellett sok pénzzel, gazdag öltönnyel, és egy arany vízmerítővel ajándékozta meg.

10. Artaxerxesnek, midőn egykor lovagolt, egy Omasus nevű alattvalója egy rendkívül nagy narancsalmát ajándékozott; mit ő kedvesen és nyájason fogadván, monda a maga kíséretének: Ki kertjét ily szép termésre tudja birni, az egy kis várost is jól igazgathatna! És Omasust gazdagon megjutalmazta.

11. Curiust a samnisiak pénzzel akarák megvesztegetni; a követek őt tűz előtt egy köz gazdai padon ülve fatányérból vacsorálva találták; előmutatták neki a nagy csomag aranyat, melyet számára hoztak, de ő azt megvetette, mondván: Én nem azt látom jeles dolognak, hogy aranyom legyen, hanem azt, hogy azoknak, kiknek aranyuk van, parancsoljak! ezen ugy drága, mint az emberek roszzára kigondolt ajándékot vigyétek vissza s megemlékezzetek, hogy engemet sem az üt-

közetben legyőzni, sem pénzzel megvesztegetni nem lehet!

12. A samnisiak részére kedvező békét eszközölvén Fabricius fővezér a római tanácsnál, ezért őt meg akarák ajándékozni nagy összeg pénzzel, melylyel a követek őt e szókkal kínálák meg: Látjuk, hogy méltóságodhoz képest házad fénye hiányzik, melynek kiállítására fogadd el ezt az ajándékot! Ő épp a tűznél ülve zöldséget vacsorált. Minden ezüst neműje állott egy sőtartóból, és egy áldozó edényből. A követeknek azt felelte: Mig kívánságimon uralkodni tudok, mindennel bővülök; ezért pénzeteket el nem fogadom; fordítsátok azt szükségetekre!

13. Ephialtesnek 200 tálentomot akarván barátai ajándékozni, nem fogadta el azt, mondván: Szegény vagyok, de nem fogadom el; mert ha aztán meg akarnám hálálni, igazságtalanságra vetemülhetnék, ha pedig meg nem hálálnám, nevem hálátlan lenne! Szegénységét pedig anynyira nem szégyenelte, hogy egy ember ezért őt szembe gyalázzván, azt felelé neki: Miért nem veted szememre azt is, hogy az igazságot tisztelem?

14. Epaminondas thébei vezérnek csak egy rend öltönye volt, s mikor azt igazíttatni küldötte, otthon kellett maradnia. Ily állapotá-

ban küldött neki a persa király sok aranyat, melyet ő nem fogadott el.

15. Filep király az athénei Phociont maga részére nagy ajándékkal kívánván megnyerni, az azt megvívó követek mondanak neki: Te szegény vagy és legalább családod kedvéért fogadd el, mert azok utánad a te dicőséged emlékét szegény állapotban nem tudandják fentartani! Mire ő azt felelé: Ha ők, szegények lévén, nyomdokomat követik, eltáplálja őket az a kis birtok, mely engemet méltóságra emelt; ha pedig más úton járnak, nem akarom, hogy az én költségemen kicsapongó életet éljenek!

16. Nagy Sándor Phocionnak száz talentot küldvén ajándékba, kérdé a követektől: Miért küld a király Athénébe csak egyedül nekem ajándékot? Mert csak egyedül téged ismer becsületes jó embernek! felelének ők. Engedje a király, monda ő, hogy tehát legyenek is. Látván azonban a követek házában szegény egyszerűségét, sürgeték elfogadni az ajándékot. Mire ő monda: Ha elfogadom és avval nem élek, hasztalan a nagy kincs; ha pedig élek vele, mind magamnak, mind Nagy Sándornak az athéneiek előtt rossz hírnevet szerzek! — Nehezen vévén a király ezt, visszaküldte hozzá az ajándékot, izenve, hogy

nem tartja barátjának azt, ki tőle semmit sem akar elfogadni; s egyszersmind négy várost nevezett ki Ázsiában, melyek közül válaszsza bármelyiket, hogy annak jövedelméből éljen. Phocion ekkor se fogadott el semmit, hanem csak azt kérte, hogy a Sardis városban fogva levő athénei négy férfit legyen szives szabad lábra állíttatni: mit Nagy Sándor azonnal teljesített.

17. Xenocratesnek Nagy Sándor 50 talentomot küldvén ajándékba, este a követeket szokott legegyszerűbb vacsorával fogadta; kik reggel kérdvén, kinek kezére számlálják le a pénzt? monda: Nem értettétek meg az este, hogy nekem pénzre nincs szükségem? Csak ugyan, hogy a királyt meg ne sértse, a pénzből igen csekély részt elfogadott.

18. Agesilaus király életében legnevezetesebb, hogy az uralkodók hozzá bár mennyi ajándékot küldtek is, soha abból semmit házába bé nem bocsátott, soha semmit a nép egyszerű életmódján nem változtatott.

19. Rikhárd, britanniai király, egykor vendégséget adván, egy pár lovagot láta nagyon bámulni némely arany edényein, és egymás közt beszélni, hozzájuk mene, kérdvén, miről beszélnek? kik azt felelék, hogy megelégednének, ha azon edényekből csak kettőt

birhatnának. Mire a király mosolyodva monda: Legyetek tehát kielégítve! s az edényeket nekik átadatá. De minthogy azokon valamely érdekes emlékirat vala, ezért az edényeket megtartá ugyan, de megmértvén, becsárukat 12,000 darab aranyban fizetteté ki nekik. —

20. Maczédói Filep királyt Nicanor hátmegett gyalázta, gyanusította; de a király őt magához hivatván, mint szegényt, megajándékozta. Azután mondák a királynak, hogy most Nicanor nem fecseg. Mire a király azt felelé: Kezünkben van az eszköz, mely szerint magunkról jót halljunk!

21. Severus császár kihirdettette, hogy valamely tisztviselő ajándékot fogadna el, előtte meg ne jelenjen, mert irgalom nélkül büntetendi. *Lásd: Barátság 17.*

Alattvaló.

1. Augustus császárnak egy ember kérelevelet nyujtván bé, reszkető kézzel azt most feléje nyujtotta, majd visszarántotta. Mire őt a császár ezen szókkal bátorította: Ne félj tőlem úgy, mintha éléfánt volnék, és nekem valamit akarnál adni!

2. Rudolf császár megtudván, hogy a szegényebb embereket hozzá nem bocsátják bé,

monda: Engedjétek hozzám jönni az embereket, mert nem azért vagyok császár, hogy elzárattassam.

3. Tráján császár harcra menendő, már lovára feltült volt, mikor egy nő hozzá ment kérni, hogy fia megölettetvén, neki tegyen igazat. A császár leszállott lováról, és az ügyet ellátván, a nőt megvigasztalva ment a harcra.

Aláztatás.

1. Dion elűzetvén Dénes által a syracusai trónról, Mégarába ment, hol az ottani igazgatóval találkozni akarván, nem bocsáttatott bé, s az ajtó előtt hosszasan kellett várnia; mire kísérijének azt mondá: Békével kell ezt tűrnöm, mert én is, mikor igazgatói méltóságban valék, tán hasonlót tettem másokkal! — Azt várd mástól, mit mással tettél!

2. Robert, normándi herceg, arra intetvén, hogy Egyszerű Károly francia királynak lábát csókolná meg; maga nem hajlott meg, hanem annak lábát egészen a maga szájáig fel emelte, s midőn éppen megcsókolná, az az emelési fokozat miatt a trónról lefordult.

3. Rómának hatalmas carthagói ellenéhez, Hannibálhoz, a római Brutus családbeliék legelőször pártolván, legkésőbb is állottak el tőle, akkor t. i. mikor már Róma Carthá-

gót tönkre tette volt. A római államtanács azért meghatározta, hogy a Brutus családbeliek többé ne katonáskodhassanak, hanem legyenek a hivatalnokok szolgálai és alattvalói.

4. 1699-ben keletkezik a karloviczi béke, mely új időszakot kezd meg a keresztyének ellenségének a törököknek megalázásával, és az egész Europa békelábra állításával. *Lásd: Szerencse 5.*

Áldás.

1. Áristoteles szerint, az ég sokaknak a nagy bővülködést nem jótékonyságból adja, őket nem szeretetből áldja meg, hanem azért, hogy arra következő veszélyök annál kitünőbb legyen.

Áldozat.

1. Az indusok egy bizonyos néptöredékénél nem a pap ölte le az áldozatot, hanem a jelenlevők közül a legokosabb; és ez akkor az istenektől csupán igazságot kért.

2. Egykor az athéneieknek harcuk lévén a trákokkal, Erechteus, az athénei király, azon orákulumi jóslatot kapta, hogy ha leányát megáldozza, győz. Erechteus azonnal megírta haza nejének, hogy leányát áldozza

meg. Neje ezt végrehajtotta; ő pedig megttközvén, az ellent megverte.

3. A görögöknek Xerxes elleni ttközetére nézve a delfisi orákulum azt nyilvánította, hogy azon eleuzisi mezőben, mely Ceres istennőnek volt szentelve, harcoljanak, és így győznek, másképp nem. Ily nemű mező Görögországban csak egy szük téren volt az athénei határon, melyen a görög tábor el nem fért volna, főképp úgy, hogy harcolhasson is; és ily értelemben a görögök vesztese bizonyos lesz vala a hadtani szabályok szerint. A görög tábor az Athénével szomszédos plataei szép tágas mezőn állott, melynek csak az Athéne felőli része is az ttközetre igen alkalmas lehetett. Ezen részt tehát a plataeiaiak az athénéieknek ajándékozták, mely a Ceres mondott athénei kis mezejével kapcsolatban Ceresnek szenteltetett, és így az ezen téren vivott ttközet a görögök előnyére dőlt el a persák ellen. —

4. Xerxes a görögökre akarván ropant táborával indulni, azon egész tábort egy Lydus nevű alattvalója egy egész nap élelmezte saját költségén. Ezen kívül a királynak nagy mennyiségű pénzt ajánlott fel azon tábor eltartására. Ezeket a király elbámulva kérdé: Menynyivel birna? Mire amaz azt fe-

lelte: Atyádnak Dáriusnak is táborát egykor vacsorával egészen megvendégeltem, és neki egy arany szőlőtőt egész készületével ajándékoztam volt; jelenleg birok kétezer tálentom ezüsttel és négyszázezer tálentom arannyal, melynek csak hétezer hijja van. A király öt becstületes hazafiségáért megdicsérvén, az ajánlatot nem fogadá el, mert arra szüksége nem is volt; a hiányzó hétezer tálentomot neki kifizettette, és öt nemesszivtüségének folytatására intette.

5. Auria, genuai tengeri hadvezér, egykor, midön a tengeri pénztár kitürtl, és Genuából pénz nem küldetett, minden pénzét és drágaságait a katonaságnak kiosztotta; s midön egy katona különösön panaszkodott, hogy ő nem kapott osztalékot, annak odadta drága övbojtját.

6. Cajus Marius a cymberek elleni hadjáratra rendeltetvén; álmában azt látta, hogy ha leányát megáldozza, gyözend. Ő tehát leányát, Calpurniát, megáldozta, és a cymbereket legyözte.

Alkotmány.

1. Az angol nemzet szabadságának első alapja, az ugynevezett „Habeas corpus“ törvény, megjelent 1679-ben II-ik Károly király által megerősítve. Ez a parlament műve volt,

mely önkényti letartóztatásoknak elébe került. Ennek értelme szerint minden letartóztatott egyént saját kívánata szerinti törvényszék elébe kell állítani, a törvényben kijelölt idő alatt bé kell vádolni, s az ítéletet fölöle kimondani. Ha a bírák őt feloldozták, azon vádért soha többé bé nem perelhető. Erre következő azután 1689-ben az önkényű II-dik Jakab király eltűzésével a nemzeti szabadság terjedelmesb megalapítása ily értelemben:

„A király a parlament beléegyezése nélkül
 „sem a törvényt, sem annak gyakorlatát fel
 „nem függesztheti. Ő se papi, se más nemű
 „törvényeket nem állíthat; se pénzt fel nem
 „vehet, sem a parlament által kitűzött időn
 „tul fel nem veheti; serget nem gyűjthet, nem
 „élelmezhet; az alattvalók kérelmezhetnek tőle
 „bár mit is, miért őket se befogni, se üldözni
 „nem teheti; a protestánsok saját védelmökre
 „fegyvert hordhatnak; a választások szabado-
 „dok; a parlamenti szósérelmeket a parlia-
 „mentben kell kinyomozni; se nagy kezes-
 „ségnek, se nagy pénzbeli vagy más nemű
 „büntetésnek helye nincs; a felségsértés ügyé-
 „beni esküdteknek szabadoknak kell lenni; a
 „viszsaélések megelőzésére gyakran kell a
 „parlamentet összehíni.“ — Mind erre hozatott egy újabb czikk, mely szerint semmi ide-

gen fejedelem, egyházi hivatalnok, állam, uralkodó, vagy törvényttest az országban semmi hatalommal, felsőbbiséggel, előnnyel, vagy egyházi tekintéllyel nem bírhat.

2. 1772-ben a svédeknél forradalom tört ki azon okból, mert a főnemesség a királyra úgy tudott hatni, hogy a hivatalokra csak a főnemesség juthatott, és ez által a többi osztályok elnyomottak. A király a forradalmat a katonasággal úgy tudta elnyomni, hogy senki meg nem öletett, senki meg nem sértetett, meg nem károsított. Maga a király, III-dik Gusztáv, legtöbbet tett saját ékesszólásával, őszinte nyilatkozataival, és elvitathatlan meggyőző érveivel. Voltak ugyan többen letartóztatva, de a kik néhány napra szabadon bocsátottak, csak az egy Pechlin vezérőrnagy hosszszasabban azért, mert osztályát a szabadon bocsátás után is forradalomra akarta vezérelni; kit is saját hadségei adnak kézbe. De ő is öt hónapra elszabadult, még pedig állomására visszahelyezve, miután a hódolati hitet letette. A derék, becsületes és kegyes király rendeletéből új államszervezet létesült, mely a bajt a néposztályok megnyugvásával orvosolta.

3. A magyar köznemesség 1222-ben II-ik Endre királyt egy közönséges országgyűlés

tartására kényszerítette. Itt lön alkotva ama hires törvénykönyv, mely a rajta függő arany pecsétről „arany bulla“ nevet nyert és a nemesi kiváltságokat, jogokat biztosította. Ebben Endre arra is hatalmat adott, hogy ha azok jogait sértené, a királynak fegyveresen is ellen állhassanak. És e törvény érvényben volt mind addig, míg az osztrákház kezdett uralkodni; azután eltörölték. Erre keletkezett később a sok rendbeli sérelmek orvoslására az 1848-ki ismeretes alkotmány V-ik Ferdinánd király alatt, mely a nemesi kiváltságok eltörlésével mindenkit a honban egyenlő jogokkal, és az öszszes hazát törvényszerű szabadsággal, önkormányzattal ruházta fel.

Állam.

1. Szülli, francia minister, az országok elszegényedésének, elesésének okait IV-ik Henriknek ezekben mutatá fel: „Nagy adó, kiváltság, kézművek, ipar és földészet elhanyagolása, soknemű pénzesikarások, az ezekkel járó sok költségek, és az ezeket felhajtók erőszakja, költséges államháztartás, az igazságkiszolgáltatás haladéka, és avatatlan kezekre bízása, pangás, fényűzés, divatrendszer, erkölcsi romlottság, kihágások, néprendek és hivatali osztályok öszszeszavarása; igazságta-

„lan és értetlenül folytatott harcok, az ural-
 „kodó zsarnoki önkénye, bizonyos személyek
 „iránti vak szeretete, bizonyos rendosztályok
 „és kezelések előnyössége felőli fogult véle-
 „ménye, miniszterek és kegyenczek vagyon-
 „vágya, hivatalképesek mellőzése, hivatalno-
 „kok lenézése, tudósok nem bectülése, ros-
 „szokások eltűrése és jó törvények áthágása,
 „hasztalan és visszaélésre fajulható gyakorla-
 „tok makacs szerelme, nyomasztó és szűkség-
 „telen rendeletek halmaza.

2. Sztilli, francia miniszter mondá: „Az
 „állam boldog akkor, mikor abban jó erköl-
 „csök és jó törvények uralkodnak. Szerencsét-
 „lenségre a jó erkölcsök és jó törvények kap-
 „csolata csak akkor szokott kívánatossá válni,
 „mikor a romlottság és evvel minden vissza-
 „élések tetőpontra hágtak. Ilyszertüleg lesz
 „nálunk embereknél mindig a legnagyobb ros-
 „za legnagyobb jó alapjává.“

3. Poroszthon egyedül, a maga derék és
 közkedves királya II-ik Fridrik alatt avval di-
 csekedhetett, hogy ez a népet a hét éves há-
 boru alatt is csak a békekorai adóval és fizetések-
 kel terhelte, s mégis a háboru végeztével a
 közpénztárban tettleges pénzkészlet volt.

Állhatatosság.

1. Scipio látván, hogy numidiai király, Masinissa, egy fogoly hölgybe nagyon belészeretett, félrehívá és mondá neki: Tudd meg, hogy a fegyveres ellenség nem oly nagy vész, mint a minket körülözönlő gyönyörök; ezeket a ki mérsékletével megfékezte, megszelidítette, nagyobb győzelme van, mintha egy királyt győzne le!

- 2. Egykor a nép Rómában a főtanáctól azt követelte, hogy a mely törvényeket a nép hoz, azokat megerősíteni a tanács esküdjék meg fejenként. Ezt a nép nevében Saturnius néptribun sürgetvén, a tanácsosok a néptől féltökben meg is esküdtek, az egy Qu. Metelluson kívül, kit is erre se barátai, se hivatalársai reá nem vehettek. Ezért neki Saturnius a nép nevében a tűz és víz használatát megtiltotta; az az: vagy száműzés, vagy halál részére, ha nem enged a népkiváratnak. Metellusnak sok barátai segélyöket felajánlották, miből egy félelmes polgárháboru keletkezhetik vala; de ő száműzte magát, mondván: Majd a római nép észre tér! Ugy is lett. Metellus visszahivatott; mi neki több volt minden addigi dicsőségénél. Jó ügyben jobb el-

nyomattatni erőszak által, mint rossz ügynek hódolni.

3. Cæsar valamely önkényti törvényt akarván keresztül vinni, annak egyedül Cato mérésztelt ellenszegülni; kit ezért Cæsar vitetvén a tömlöczbe, az egész tanács búsan követte. Ő pedig végig az utcán a törvények igazságáról beszélvén, arra intett mindenkit, hogy az ily önkényti hatalmi törekvéseinek álljanak ellene. Erre Cæsar megrettenvén, miután látta, hogy Cato hozzá engesztelő követeket nem küld, maga küldött hozzá egy néptribunt, ki által őt szabadon bocsáttatta.

4. Az athénei gyűlésen Eurybiades a vele véleményben ellenkező Themistoclesre pálczáját felemelvén, monda ez: Üss, csak hallgass meg! Látván Eurybiades ennek béketűrő állhatatosságát, neki szabad szólást engedte, és vele egy véleményre tért.

Álnokság.

1. Servius Galba császár három város népét összehívá, szinleg velek az ők javukról értekezendő; közülök kilencz ezeret, és ezek között a legifjabbakat, kiválasztva és lefegyverezve, ezeket részint megölette, részint eladatta. *Lásd: Csalárdság.*

Álom.

1. N. Sándor egy csigaedény felett kezében éjjel egy eztüst golyót tartott, mikor virrasztani akart, hogy ha az álom karját lassasztaná, a kezéből kieső golyó zörejére ébredjen.

2. Cato azt, mit napon át tett, hallott, vagy mondott, este mind elgondolta, mielőtt lefeküdnek.

3. Themistocles honától távol egy Oroszlánfő nevű városban tartózkodván, mint száműzött, álmában megjelent neki egy istennő, ki arra intette, hogy az Oroszlánfőtől távozzék, nehogy magát az Oroszlánt megtalálja. Hogy felébredt, azonnal a városból eltávozott; és ez szerencséjére volt, mert azután csak hamar őt fogadott orgyilkosok keresték, hogy megöljék.

4. Sophocles költésznek álmában Herkules megmondá, hogy az ő templomából egy orzó egy arany edényt elorzott; s minthogy ennek nevét is megmondta, Sophocles a megnevezett orzót a törvényszéknek feljelentvén, az orzó befogatott, ki a tényt meg is vallotta.

5. Qu. Catulusnak álmában Jupiter megmutatta azon gyermeket, kire a római köztársaság pártolását jövőre kinézte. Másnap reggel Catulus történetesen azon gyermekkel ta-

lálkozván, az álmom után reáismert; és ez volt Octavianus.

6. Szokrát álmában azt látta, hogy az ő öléből a légből magosra felrepült egy hatytyu, mely a légkört szép éneklésével bétöltötte. Másnap Plátót az atyja Szokráthoz vitte tanítványul; kit meglátván Szokrát, az álma azonnal eszébe jutott, és a Plátó atyjának elbeszélte. Az álmom Plátón bé is teljesedett.

7. P. Cornelius Rufus azt álmodván, hogy szeme világát elvesztette; mikor felébredett, valósággal meg volt vakulva.

8. C. Caligula halála előtti napon azt álmodta, hogy ő az égben volt, honnan őt Jupiter a földre lerugta.

9. Nero azt álmodta, hogy megholt neje, Octavia, őt egy setétségbe elhurcolta, s ott a hangyák sokasága által elnyomatott. Ez álmát a néplázadás s az ő halála igazolták is.

10. Vespasián azt álmodta, hogy egy ismeretlen ember neki álmában azt mondta: Mikor a Nero fogát kihúzzák, a te boldogságod ott kezdődik. Másnap az utcán talált egy orvost, ki megmutatta neki a Nero fogát, melyet épp akkor húzott ki. Csak hamar azután meghal egymás után négy császár: Nero, Galba, Otto, Vitellius; és a császárság ezek után reá szállott.

11. Septimius Severus azt álmodta, hogy Pertinax császár egy lóról a földre esvén, a ló hozzáfutott és ő arra felugrott. A mi bé is teljesült, mert hamar azután Pertinax meghalván és az ennek nyomán álló Julián mindenektől elhagyatván, Severus császárrá lett.

12. N. Sándor táborával Jéruzsálemhez közeledvén, azon város az ő haragja miatt nagyon rettegett. A zsidó főpap hoszasz ima után elaludván, látta álmában az Istent, ki neki azt mondotta: Ne félj, hanem főpapi díszruhában menj elébe N. Sándornak! A főpap a többi papokkal együtt elibe ment N. Sándornak; kit midőn ez meglátott, lováról leugorván, hozzá futott és letérdelve imádkozva, mondván, hogy a mit kérne, megadná. Ezt N. Sándor vezérei, s mások is csodálván, azt monda, hogy ő a mult éjen azt álmodta, hogy az Isten neki azon öltönyben, melyben most a főpap van, megjelent, és őt megfenyegette, megparancsolván, hogy a zsidókat ne bántsa.

13. Galenus orvos nehéz betegségében egy embert látott álmában, ki neki azt mondta, hogy ha a kezéből a mutatóujja és hüvelyke között vért ereszt, és azt megiszsa, meggyógyul. Felébredvén azt tette, és meggyógyult.

14. Egy római aszszony álmában látott

egy fűvet, melyről azt mondták neki, hogy ha levélben annak alakját a spanyolországi táborban levő fiának megírja, az azon fű gyökerével az ebdühtől meggyógyul. Az aszszony felébredt, s rögtön fiának a táborba levelet írván, a fűvet megnevezte. Szükség is volt reá, mert fiát a dühös eb megmarta volt, és már anynyira is ment volt, hogy a víztől iszonyodni kezdett, de a fűvet alkalmazván, azzal gyógygyult.

15. Constantin császár Róma felé közeledvén táborával, a Maxentius zsarnok táborával megütközendő, álmában látott az égen egy tündöklő keresztjelt, arra intetvén az égből, hogy azon jellel győzni fog. Ő tehát az addig utálatban volt keresztjelt felvévén, megütközött Maxentiussal, ezt csúfosan legyőzte, s így szerzett hitelt az álomnak.

16. Fl. Valerius Martianus császár azt álmodta, hogy Átillának, a hunnok királyjának, nyilja öszszetörött. Az erre következett napon meg is tudta az Átilla halálát.

17. Egy carthagói orvos, ki a lélek halhatatlanságát tagadta, két éjjel egymás után látott egy ifjat álmában; harmadik éjjel is álmában megjelent előtte azon ifju, ki tőle azt kérdete: ismeri-é őt? Igen! felelt az orvos. Tudod-é, hol vagy, és mit csinálsz? kér-

dette az ifju. Az ágyban vagyok, és alszom! felelt az orvos. Erre mondá az ifju: Ha tehát lelked álmodban is tudja, hol van tested, és mit mivel; akkor is, mikor tested porai a halál álmát aluszsza, tudandja lelked, hol van és minő állapotban! És az orvos azután a lélek halhatatlanságát hitte.

18. Egy francia aszszony azt álmodta, hogy ő egy villámot szült. Szült is leányt, a hires Dárk Johannát, ki az angolokat, kik már csaknem egészen elfoglalták volt Franciaországot, kiűzte, és tőlök honát megmentette.

19. Petrárkának egy kedves barátja terhes beteg lévén, azt álmodta, hogy ő azon beteg barátjával a meggyógyíthatás felől értekeznek; de barátja azt mondá, hogy az értekezést félbeszakítja, mert éppen jön az ember, ki miatt azt folytatni nem lehet, hanem kéri ajánlaná őt azon embernek. Erre Petrárka felsegkénvén, éppen lépett bé hozzá egy orvos; kit szivesen megkére, hogy beteg barátját venné ápolása alá. Az orvos ápolni kezdvén a beteget, szerencsésen felgyógyította.

20. Decius császár Efézusban egy bálványt akarván imádatni, hét keresztény ifjat nem tudott arra kényszeríteni; kik mondának: Inkább kell Istennek engedni, mint embernek. A császár nekik időt engedvén a meggondol-

ködásra, azon hét ifju a Cælius hegy teregébe menekült. A császár az tereg szádát béfalaztatta. Azok pedig benn elaludván, közel 200 év mulva, u. m. Kr. szül. után 256-tól 448 évig maradván álomban, felserkentek.

21. Honorius császár Afrika ellen tábort küldvén, a vezér álmában látott egy főpapot, ki a lábával a földre toppintott, ezt mondván: Itt e helyen! És a vezér más nap megütközvén, az álomban kijelelt helynél az afrikai táborot legyőzte.

22. Senacherio assyriai király Egyiptomra menvén táborral, az égyiptomiak királya, Sethon, a templomban elaludván, álmában őt az isten arra intette, hogy menne szembe bátran az assyriai táborral, mert neki segílyt adand. A királynak ezen álma által a főpap felindult, és csupán napszamosokkal elindult szembe az ellennel. És úgy találták, hogy az ellentábor nyilainak szijjait, a nyiltáskákat, a paizsok szijjfogantyuit azon éjen számtalan mezei egerek mind elrágta volt. Látván az ellentábor amazok közeledtével a maga fegyvertelenségét, nagy rémüléssel futott ki Egyiptomból.

23. Carthagói vezér, Hamilcar, Syracusa várost ostromolván, azt álmodta egy éjen, hogy ő másnap Syracusában fog vacsorálni.

Ezen megürvendve reggel ütközetet rendezett, a győzelmet mintegy isteni intésre már kezén tartván. De a syracusai tábor oly rögtön ütött az ő táborára, hogy őt is elfogták, és a várba bevitték. Syracusában vacsorált igen is, de mint fogoly.

24. Tiberius Gracchus elesvén a viadalban, testvére, Cajus Gracchus, azutáni éjen álmában a képét meglátta, mely azt mondta neki, hogy semmiképp az ő sorsát el nem kerülheti. Ugy is lett, mert C. Gracchus is elesett.

25. Augustus császár orvosa azt álmodta, hogy a táborban az Augustus sátora eltiportattott. Azon nap az ütközet megesvén, valósággal a sátor eltiportatott; de abból Augustus az orvos intésére kiköltözött volt.

Ámitás.

1. N. Sándor miután hódítási utjából Indiából visszatért, mindentitt nagyobb istállókat, melyekben lovai ettek, nagyobb zabolákat és fegyvereket hagyott hátra, mint a milyeneket valósággal használt; hogy így magát és az övéit, mint másoknál nagyobbakat, bámultassa a világgal.

2. Archelaus azt költvén magáról, hogy ő a Mithridates fia, ez által egyiptomi Ptolemaeusnak vejévé és utódává lett: mi által

Ázsiában is nagy városokat nyert. De majd őt a római Gabinius legyőzvé, nem csak hamisan nyert uralkodását, de egyszersmind életét is elvesztette.

3. Andriscus, egy alsóbb származásu ember, magát Persa nevü maczédói királynak lenni állitván, mintha Rómából futott volna el; őt a macedóiak akkora pártolással fogadták, hogy nem soká közöttök királylyá lett.

4. Egy sidoni zsidó azt állitván, hogy ő a Héródes Ágrippás fia, kit az atyja megöletni rendelt volt, s mondván, hogy őt azok, kikre megöletése bizatott volt, szabadon bocsátották, s helyette egy hozzá hasonlót öltek meg: mind arczhasonlatával, mind szavaival és egyéb jelekkel, mikre tanácsadói megtanították volt, sokakkal elhitette, hogy ő valóssággal az Antippas fia, Alexander. Sok zsidók kíséretében azért királyilag felékitve Rómába ment, hogy ott magának a királyságot kérje ki. De Augustus Cæsar a csalótságot megismervén, tanácsadó pártolóit megölette, magát pedig gályarabságra küldte.

5. Bajoth török szultán gytlölői és elleni egy Cotherin nevü fő születéstü török ifjat arra tanácsoltak, „hogy mondja magát Bajoth szultán fiának. Ő azért, amazok tanácsából, az anyját a piaczon verni kezdvén, kényszeri-

tette, hogy mondja meg valósággal ki az ő atyja? s nem akarván az anyja nyilatkozni, annak haját kezére tekerve vonzolta, és sarkával rugdosta. Tettetvén tehát az anyja, hogy fia kegyetlenségét tovább ki nem állhatja, azt vallotta, hogy az ő atyja Bajoth szultán. Tetszett e nyilatkozat sokaknak és Cotherinhez állott mintegy huszezer vitéz; Iconium város neki magát megadta; s mikor Candelorum várost ostromolná, hol a királyi kincsek őriztettek, csel által őt egy török fejedelem megfogta s felakasztatta.

6. 1137-ik évben Solothurnban Németországon egy valaki egy remetétől előállván, azt erősítette, hogy ő IV-ik Henrik császár, ki az előtt meghalt volt. S minthogy sokan hozzá átmentek, a németek között nagy vita eredt, egyik rész őt Henriknek állítván, a más annak hitelt nem adván. De a valóság felőn fedezve, s mint csalárdot, baráti minőségben klastromba küldötték.

7. Első Bálduin, konstantinápolyi császár 1225-ben Drinápolynál ütközetben megöletvén, ki eredetére flandriai gróf volt, sehol se találtatott meg, és azért sokan azt mondták, hogy ő még él. Egy rajnai Bernárd nevű flandriai ember vándor öltönyben szélyeljárt, elhittetni, hogy ő Bálduin. Sokan ezt elhitték, és

nagy sereg embert magához csatolt, s már némely városok is hozzá pártoltak volt. De Lajos francia király őt magához hivatván, első tekintetre a nagy hasonlaton elbámult ugyan, hanem ezzel meg nem elégedvén, minthogy az ő atyja, Filep tette volt Bálduint gróffá és lovaggá, azt kérdezte amattól, mondaná meg, mikor, hol és mimódon nyerte a lovagi rangot? hol jegyzette el nejét? Ezekre amaz gondolkodási időt kért. A csalárdság kittint, és a ki ma császár vala, holnap bitófán függött.

8. Guidónak, az urbinói grófnak, nem lévén gyermeke, egy ágyasának adatá titkon egy valakinek gyermekét, Fridriknek nevezvén azt, mintha természetes fia volna. Azután született törvényes fia is, kit Ottonak nevezett. Ez neki uralkodói utódává lett; de magát rosszul viselvén, az urbinóiak megölték, és Guidónak állítólag természetes fiát, Fridriket, helyébe állították, kit is nagyon szerettek.

9. Csalárdság, vesztegetés, ámitás, egyenlenségek önérdéki szítása, békekötés, hitzegés, egyezmény, és reá fegyverfogás: ezek voltak a macedói Filep király hatalma tényezői.

10. Filep és Lysander királyok szokták

volt mondani: A gyermekeket játékkal, a férfiakat esküvel kell megcsalni.

11. Andronicus görög császárral, mint vakbuzgóval, el lehetett hitetni, hogy az istennek az ő birodalmára különös gondja lévén, annak nincs szüksége tengeri erőre. Felmondtak azért avar; minek is következése az lett, hogy azt előbb a tengeri rablók elpusztították, azután a törökök elfoglalták.

12. Feodor Ivanovics, orosz császári herceg, a testvérét Demetert 1591-ben meggyilkoltatta, hogy ő császár lehessen. 1604-ben megjelent egy serdülő ifju barát öltönyben, azt állítván, hogy ő azon Demeter herceg, és helyette titkon más öletett volt meg. Magának Lengyelhonban tábort gyűjtött, és bétűtött az orosz földre, de nem tudott győzni; azonban a czár, Bórisz Ghodunov, tőle féltébe magát mérgeggel kivégezte. Az ezután következett czárt, II-ik Feodort, a moszkvai nép letette, és a hazug Demetert helyébe koronázta; de sok gonoszágai, és nemzet s vallás ellenes fogásai kimutatván, hogy ő nem lehet az állított Demeter, egy néplázadásban megöletett. De egy lengyel iskolatanító viszont magát azon Demeternek hazudván, mintha a néplázadásban még is nem halt volna meg; ez viszont új zavart szült az oroszoknál, elanynyira,

hogy a következő czár is, Waszilei, miatta lengyel fogságban halt el. Ez ugyan az orosz trónra nem juthatott el, de majd egy vadászaton egy haragossa meglötte. Őt már azon lengyelek is, kik őt a hazugságra ösztönözve politikai zavargás eszközéül használták vala fel, elhagyták volt. Még azután két egyén akasztatott fel, kik magukat ugyanazon Demeternek hazudták.

13. A japáni papság midőn az erényről szónokol, annak zárszavai mindig ezek: Az istennek kedvét nem lehet jobban megnyerni, mint a templomok ékítésével és zárdák gazdagításával. Ők a nép könnyen-hívőségével anynyira visszaélnék, hogy a nép körüli lelki fáradalmaik felesleges jutalmául attól nagy mennyiségű pénzeket felvesznek, nyugtáztván, mint a melyeket a jövő életben nekik vissza fognak fizetni.

14. Egy Pugacsev nevű kozák magát 1774-ben III-dik Péter czárnak nevezvén, (mintha, az ő állítása szerint, III-dik Péter a tróntól megfosztatván, nem meghalt, hanem eltűnt volna) magának a meglegedetlen kozákok között serget gyűjtött, s némely városokat bévevén hadi erőre kapott. Végetlenül sok gyilkosságot, rablást és minden gonoszt tett. Moszkau felé nem mehetett, mert

Michelsonn orosz ezredes őt üldözte; most legyőzte, semmivel hagyta; majd ismét serget gyűjtött, erőre kapott, félelmissé vált. És ez több ízben így ment. Michelsonn őt legyőzte, ő pedig futott és utjában sok korhelek hozzá csatlakoztak. Végre Orenburgtól és Kázántól elütetvén, futott át a Volgán, hová őt az oroszok tüzték. Érezvén kevés emberei, hogy tűtött az óra reá nézve, minthogy mindenfelől bé van kerítve; ők maguk megfogták őt, Michelsonnnak kézbesítették, és több társaival Moszkauba vitetett, hol kivégeztettek. Saját emberei mikor őt megfogták, azt mondták neki: Immár eleget voltál császár!

Anya.

1. Biton és Cleobis testvérek jármat vevén nyakukba, anyjukat a Juno templomába húzták. A nép pedig az anyát boldognak mondotta a derék fiakért; ki is örömeben azt kérte Junótól, hogy tegye őket szerencsés helyzetbe a kittünő anyai tiszteletért. És im a fiak ott helyben az anya szemei előtt meghaltak, jelétül, hogy az ember soha sem oly szerencsés boldog, mint a halálban!

2. Coriolan, kinek nevelése ifju korában el volt hanyagolva, mert csak anyai feltigyelet alatt volt, ámbár sok jóra képes, de darabos és indulatos volt, sőt kicsapongásos korhel.

De az ily egyének többnyire a katonai pályán jól alkalmazhatók. Ő is katonai pályára lépett, az első ütközettől fogva mindenikben jutalmat, dicséretet nyert. És most az anyja, ki az előtt felőle semmi jót nem remélt, örömkönyvet hullatott, a fiu pedig hálásan örvendett édes anyja örömén. Ennek ösztönzésére megházasult, sőt nőtől, gyermekestől mindig házában lakott. Végre az édes anyja iránti kegyelet érzelme őt érdemdús vezéri rangra emelte.

3. Pausanias lacedæmoni fő hadvezér, a persákon nyert győzelmével elbizakodván, hazája elleni tervekhez kezdett, miért is őt a fő tanács befogatni rendelte. Ő pedig a Minerva templomába futott, mint menhelyre; honnan őt nem lévén szabad kivenni, a fő tanács az ajtót befalaztatta s a fedeleit lerontatta, hogy az időjárás ártalmait miatt hamarabb meghaljon. Ő pedig ijedtében megörlült és meghalt. Az ajtó befalazására a legelső követ az ő öreg anyja vitte.

4. Elvesztvén a rómaiak a trasimenéi ütközetet, a megvert tábor töredékei és egyénei olvadoztak haza Rómába. A rómaiak, még pedig nagyobb számmal a nők, a városon kívül tolongva várták vagy kedveseiket meglátni, vagy azok elestéről, avagy megmaradá-

sáról hirt venni. Egy nőnek életben maradt fia a város kapujában elébe vitetvén, örömben az anya meghalt. Egy más nőnek fiáról azt hazudták, hogy elesett; s ezért házában búsan ülven, csakugyan haza érkezett fiát midőn megpillantotta, örömben ez is meghalt.

5. Cæcinna mind maga, mind fia halálos betegek voltak, külön két szobában. A fiu meghalt, kit anyja kimondhatlanul szeretett; de neje azt ugy temettette el, hogy arról férje semmit se tudott. Mindennap megkérdezte az atya az anyától: Hogy van a fiu? Neje mindig annak gyógyulását mondotta, s hogy már kíván enni is; de mikor könnyeit tovább nem tudta elnyomni, mind anyynyszer kiment férjétől, hogy a gyászeseményt el ne árulja. S így vitte e szerepet férje felgyógyulásáig.

6. Egy lacedæmoni nőnek megmondák, hogy fia az ütközeten elesett; mire ő azt felelé: Azért szültem volt őt, hogy legyen ki a hazáért kész legyen meghalni.

7. Nagy Sándortól azt kérvén az anyja, hogy egy ártatlant ölessen meg, azt felelé: Anyám! anyai jóságodért kívánj más jutalmat, mert az ember életét nem lehet semmivel lefizetni.

8. Pompejus eltasztván magától nejét,

Antistiát, és helyette más nőt vévén, Émiliát; Antistiának az anyja magát bűjában megölte.

9. A spártai Pedaretus fia Chios szigetet igazgatván, egykor némely chiosiak nála megjelentek, fia igazgatóságáról megalégtületlenül beszélve. Ezt az anyja meghallván, azt írta a fiúnak: Vagy jobban igazgasd a szigetet, vagy ha nem, haza jönni ne merészelj, mert akkor életedhez ne bizzál!

10. Irene Augusta, görög császárnő, özvegyen maradván, fiával Constantinnal együtt kellett igazgatnia, de fia őt maga mellől eltaszította. Azután gonoszul igazgatván, a népet öltözésre tette, s Irenét a trónba ültette; ki is fiának szeméit kiásatta, melynek fájdalmában halt meg.

11. Deutera, özvegy királynő, nőül menvén Theodebert francia királyhoz, első férjétől született igen szép leányát is vitte magával. Gyantván pedig, hogy férje leánya után esengene, leányát szerelemfáltésból, csupa gyanura, megölette.

12. Sforzia Ferencz, milánói herceg, elhalván, neje Blanca igazgatott. Ezt nagyobb fia, Galeati, sokképpen bántalmazta; többi fiai pedig tisztelték. Ő még is, hogy az igazgatást zavarba ne hozza, a kormányzásra Galeatit nevezte ki.

13. Egy spártai nő kérdeven az ütközet-ről hazatértectől: Hogy áll a dolog? azt felelék neki, hogy az ő öt fiai mind elestek. De ő azt mondá: Nem ezt kérdettem, hanem hogy győztünk-é? Igen! mondának. Igy hát minden jól van! válaszoló egykedvtleg.

14. Egy spártai nő megtudva, hogy fia az ütközetben elesett, monda: Temessétek el hát; mert testvérét helyébe állítom!

15. Egy római özvegy nőnek fia hosszszason távol lévén, miután ez haza kertült, az anyja ezt ürügyül használta fel, fiát megtagadni, mintha őt nem ismerné. A fiu ezt panaszbba Claudius császár elébe vivén, a császár is a fiut az anyával nem tudá elismer-tetni; határozá azért, hogy ahoz nőül menjen. Ekkor a nő, irtózáván ily lépéstől, az igazat bévallotta.

Arany.

1. Brennus galliai király Efezusig tábo-rozáván, ott egy közrendü szüz őt megszeret-te, s azt ígérte, hogy ha neki aranylánczot, és más arany ékszereket ád, Efezust kezére játszodja. Brennus tehát vele bizonyos helyen találkozáván, letöltette, s vitézeinek megparan-csolta, hogy a menynyi arany csak náluk van,

mind a szüz ölbe hányják; ki is az e szerint reá hányt sok arany terhétől megfult.

2. Plátó mondá: valamenynyi arany a föld színén és a földben van, nem ér az erénnyel.

3. Tamerlán, a nagy mogul fejedelem, midőn Persiában elébe vittek egy embert, ki egy nagy edényt tele arannyal kiszántott és mondották, hogy azt a fiskus részére el kell foglalni, az aranyokat megvizsgáltatván, azt kérdezte: Miféle kép van azon pénzeken? mire azt felelték, hogy a római császárok képe. Mire Tamerlán azt határozta, hogy nem helybeli királyi elődök képét viselvén az aranyok, hanem idegen nemzetbeli uralkodókét, a földésztől azokat elvenni nincs joga a fiskusnak.

4. N. Sándor a Dárius legyőzése után látá, hogy egy maczédóniai lovászsza az úton egy arannyal terhelt öszvért vezet, mely arany magáé a N. Sándoré volt. Az öszvér az aranyot tovább nem bírta. A lovász azt arról levette, s ingadozva vitte a maga vállán, vezetve az öszvért; de vitte így is, mert félt, hogy a Dárius katonái reá találván, tőle azt el ne vegyék és azért őt N. Sándor halállal ne büntesse. Ekkor N. Sándor őt megszólítá, mondván: Ne félj, nem rabolják el azt

tőled, én se veszem el, hanem mán tul legyen sajátod!

5. Nerva császár másfél millió darab aranyat szánt el néhány hónapi uralkodása alatt a szegények felségelésére, és ezen sok pénzzel államtanácsosokat bizott meg, hogy a szegények között kiosztandó mezőket vásároljanak; mely szükségre arany edényeit, sőt császári ékszereit is feláldozta.

6. Caligula a sok és nagyszerti pazarlások után, (mert gyönyörökkel bételni nem akart) fősvénységhez és rabláshoz kezdett. A magtalanokkal birtokaikat, vagyonaikat magának véghagyományoztatta, s ha a véghagyomány megkészítése után még éltek, megölette; rút dolognak mondván élni annak, ki már véghagyományt tett. A legrútább, legerkölcstelenebb czimek alatt öszszegyűjtött aranyat letöltetvén, azon meztelentül meghengerőzött, így élvezve boldogságát az aranyban.

7. Titus császár Jéruzsálemet ostromolván, az ostromló római katonák azon zsidókat, kik az éhség miatt Jéruzsálemből elfutva, arányaikat, hogy megmenthessék, elnyelték, derékon ketté vágták, és gyomrukából az aranyat kikeresték. Két nap így két ezeret öltek meg; a többeket is megöltek volna, ha Titus őket fel nem tartóztatja.

8. Egy mitylenei Macareus nevű papnál vendégtől lévén egy ember és nála letévén bizonyos mennyiségű aranyat; Macareus a templomban az aranyat elásta. Viszszatérve a vendég, kérte elő az aranyat. A pap őt elvitte a templomba, mintha az aranyat vissza akarná adni; de ott megölte, s az aranyat kivévén, őt helyibe temette.

9. M. Crassus aranyszomjas vágyaiban 12 legio római katonaságot koczkára tett élet-halálharcban; de fejét végre elvesztette, melyet midőn Orodés párthus király elébe vittek, szájába olvasztott aranyat töltetett, gúnyosan mondván: Égessen téged a párthusi arany, melyért életedben égtél!

10. Zsigmond császárnak Magyarhonból negyvenezer arany vitetvén, a reá következő éjen nem tudott alunni. Felkelt, és udvari embereit mind előhivatta. Ezek késő éj idején valamely vészt gyanítottak; de a császár felnyitván a szekrényt, a sok aranyat nekik megmutatta, mondván: É miatt nem tudok alunni! kiosztom nektek, s vigyétek el, hogy szabad legyen alunnom! Ki is osztotta nekik.

11. Róbert Károly magyar király kezdette legelőször Magyarországon az arany pénzt veretni, mely ott addig nem készült. Ez tör-

tént a 14-ik évszázad első felében. *Lásd: Ajándék 14, 19.*

Ármány.

1. Salamon magyar király a gonosz Vidarágalmaitól felingereltetve hinni kezdé, hogy Géjza a királyságra vágy, s Vida tanácsára őt testvéreivel együtt szándékozott megöletni. De a vezérek a vészről korán értesülve, és Morvából segélyt nyerve, Salamont Vácznát megverték; az ország nagyjai ezután őt, mint ármányra figyelő könnyelműt, a koronától megfosztották, s a trónba Géjza vezért emelték.

2. V-ik László magyar király még csak 12 éves lévén, rokonának Cilley Ulriknak gondozása alá bízott; kezelvén a kormányt Hunyadi János. Hunyadinak érdemeit látván Cilley, a királyt reá vette, hogy őt megölessen. De Hunyadi a cselnek elébe került és maga fogta meg Cilleyt, kinek azonban megkegyelmezett. Azután is Cilley nem szűnt a királynál ármányaival ellene működni. Ebben célt még sem ért. Hanem a Hunyadi János halála után, ennek fiát Lászlót, a nagy reményű ifjat lefejeztette.

3. Karaffa, 1-ső Leopold ausztriai császár tábornagya, mint katonai kormányzó Magyarhonban, a császárral egy magyar nagy-

szerti özszeesküvést hitetett el; kitől ennek nyomozására rendeletet kapott, de úgy, hogy az özszeesküvéket magyar bírakkal ítéltesse, s a hibásokkal szeliden bánják. Karaffa pedig, mint a magyar nemzet természetes ellensége, az ítélőszéket, vagy is vésztörvényszéket, idegenekből alkotta, a börtönöket gyanura befogottakkal megtöltötte, s erőszakos kinzó vallatások következtében számtalanokat kiölelt. A császár az ármányról voltaképp értesült, és Karaffának megrendelte, hogy szüntjön meg az üldözéstől, de őt az eljárásért semmivel se büntette.

Ártatlanság.

1. Az ártatlanul halálra ítélt Szokrátnak monda egy kedves embere: Nagyon fájlalom, hogy igazságtalanul kárhoztatva látlak! Kinek felele Szokrát: Azt akarnád-é barátom, hogy méltán legyek kárhoztatva?

2. Ugyan Szokrát látván az őt elítélő bírót mellette büszke megvetéssel elmenni, így szólott róla: Az a férfi győzelmesnek hiszi magát, minthogy a nép neki nagy tisztelettel hajlong; de mily számíthatlan bolond, nem gondolván meg, hogy az én nevem minden évszázakon át az övé felett kedves leend! mert a ki ilyenemű harcban győz, alatt marad.

3. Erzsébet, angol királynő, az ártatlan Stuárt Máriát, magára nézve veszélyes vetélytársnak tartván, elhatározta kivégeztetni. Magánál őt bévádoltatta; halálra íteltette. De a parlamentet megkérdezte: végrehajtsa-e az ítéletet, vagy ne? tettette magát, mintha az egész eljárás kedve ellen volna; égett azonban keble a vágtyól, rajta a törvény színe alatt daczolhatni; sohajtozott, meg is könyezte a szegény Máriát. De még is csak kivégeztette.

Árulás.

1. Pausaniás vezér azon ponton állott, hogy hazáját Xerxesnek 500 talentomért elárulja; de atyja, Hegesilaus, fia leveleit elfogván, a titkot megtudta, s fiát egészen a Minerva templomáig üldözte. Pausaniás oda béshaladván, minthogy onnan őt, mint szabad menhelyről, kivenni nem volt szabad, a templom ajtóját az atyja téglákkal bérakatta, és szorosán őriztette, hogy onnan ki ne jöhessen, s így őt ott éhséggel ölte meg. Mikor meg volt halva, holttestét fogta az anyja, elvitte a háza határszéléhez, s azon túl a hazából kivetette.

2. Camillus római vezér ostromolván a faliscusok fővárosát, Falerit, az ottani főbb emberek gyermekei tanítója, játszani vezetés

űrügye alatt, a keze alatti gyermekeket átvezeté a Camillus táborába, mondván, hogy ezeket Camillus kezére adván, neki a faliskusokon könnyű győzelmet szerezne, mert azok gyermekeikért megadnák magukat. Ezért ő Camillustól nagy jutalmat remélt. De Camillus neki a kezeit hátra köttette, a gyermekek kezébe veszsöt adatott, s tanítójukat velek csúfosan haza üzette bé a városba. Meggondolkozván Camillusnak ezen emberséges tényén a faliscusok, magukat a rómaiaknak feladták, helyesebbnek itélvén római polgári joggal, mint saját hibás törvényeik alatt élni.

3. Pyrrhus, epirusi király, harczolván a rómaiakkal, a Pyrrhus táborából egy szökevény éjjel átment a római vezérhez Fabriciushoz, azt ajánlván neki, hogy ha őt megjutalmazza, visszamenve Pyrrhust titkon megmérgezi. Fabricius a szökevényt letartóztatta, és Pyrrhusnak kezébe küldötte, értesítve annak szándokáról. Ekkori meglepetésében mondomta Pyrrhus: Könnyebb a napot útjáról letériteni, mint Fabriciust az igazságtól eltántorítani!

4. Xerxes hogy a görögöket a maga akaratára beszéltethesse, erre egy görögöt használt fel. Themistocles ezen görögöt megölette

azért, mert saját nyelvét saját nemzete ellen használja fel.

5. Aurelián császár Ázsiában Tiána várost ostromolván, másképp nem vehette bé, mint egy ottani gazdag polgárnak, Heracleonak, árulásával. De a város bevételével ezt megölette, mondván: Nem hihet senki annak, ki saját hazáját elárulja! Javait azonban annak gyermekeinél hagyta.

6. Guntram, burgundi király, az ellene párttű Gondváldot, ki már trónba tlt volt, egy pár püspök segítségével megfogatta, s megölette. De megölette azután azon püspököket is, mert a mint mondá, készek lesznek azok őt is, mint Gondváldot elárulni.

7. Pompejus a Sertorius táborát Spanyolországban legyőzte és Sertorius is ekkor megöletett. A Sertorius vezére, Perpenna, ki a bokrok között lappangva elfogatott, azt kérte, vinnék őt Pompéjus elébe, hogy fedezné fel mind azt, mit társai Pompejus ellen terveznek. De a Pompejus katonái átlátták benne az aljas életvágyat, ki egy maga életéért kész elárulni legközelebbi barátait is; azért mielőtt Pompejus elibe vinnék, őt megölték.

8. Olynth feladatott, mint erősített város, az athéneiek kezéről Filep királynak egy pár áruló által; ő pedig jóllehet az árulókat fel

szokta volt használni, még is azokat gyűlölte. Az említett árulókat a macedoniaiak szembe gyalázták, szidták; mit azok Filepnek panaszolván, azt felelte nekik: Ti ne számítsátok az oly goromba emberek beszédét, kik az embert saját nevéen szokták nevezni.

9. Az északamerikai szabadságharczban a felkelő tábornál szolgált egy Árnold nevű tábornok, kit bizonyos hiba elkövetéséért Washington fővezér a katonai pályáról a polgári térre áttévén, őt a Pensylvániai tartomány kormányzójává rendelte. Majd a nép őt itt is avval vádolta, hogy igazgatása nyomasztó, sok pénzt csikar fel, és a közjövédelmet elsikkasztja. Ezért ő el is ítéltetett hivatala és javai elvesztésére. De Washington őt kegyelemből viszont tábornokká tette. Árnold egy kezére bízott várőrséget elárult, és szinte a végrehajtás perczén terve kitudódott. A mely angol őrnagygyal egyezkedett, az elfogatott, kinél az árulási irományok megtalálattván, mint kém, felakasztatott; maga Árnold pedig az angolokhoz átszökött.

10. A régi francia nemzetnél a honárulónak derekát és kezeit egy karóhoz szokták volt kikötni, hasát felhasítani, és szivét kivétvén, köznézetre felmutatni.

11. Egy Cillicon nevű miletusi polgár

hazáját elárulta. Később elment a húszékbe húst vásárolni. Mikor a húshoz nyult a padon, a húsvágó a bárdjával a karját levágta, mondván: Aval több árulási okmányt nem irsz alá.

12. A régi egyiptomiak a honárulónak nyelvét vágta ki, hogy azt többé hasonló alkalomra ne használhassa.

13. Álfonz arragoni királynak azt ígérvén némelyek, hogy egy francia fejedelmet, kivel harczban állott, kezére adnak, még pedig megölve, azt monda reá: Erénnyel és fegyverrel akarok harczolni, nem pedig álnoksággal! Egy hasonló ajánlat alkalmával azt felelé az ajánlkozóknak: Nem szeretem az oly győzelmet, melylyel meg kellene magamat szégyelnem! ti pedig siessetek eltűnni szemem elől, nehogy veletek úgy bánjak, mint illik! —

14. Egy ember a Titus római császár fejét orozva levágván, elébe vitte Maximinus császárnak; ki a szolgálattételt annak megköszönte ugyan, de azután azt megölette.

15. 1596-ban Mohammed török szultán Eger várát ostromolván, a magyar őrsereg parancsnoka, Nyári Pál, elszántan kívánt ellentállani; de katonái többnyire német származásu idegen gyávák lévén, őt megfogták, megkötözték, s a török táborba küldvén, a

várat feladták. De el is vették méltó büntetésüket, mert a szultán az árulókat mind egyig levágatta. *Lásd: Arany 1.*

Átok.

Lysias, athénei szónok, különösen gyűlölte azon fellépést, midőn valaki átkozódási czim alatt indított pert; ő ezt embertelenségnek és viszketeges indulatnak nevezte.

Atya.

1. Hajdan egykor az Etna tüze kigyulván, egy pár ahoz közel lakó fiak annak tüze közül atyjokat kihozták, nem számítva odaégő házi kincseiket; mire az isteni segedelem is velek volt, mert a mely oldalról a házba bementek, arról a láng elvonult.

2. Plátó látván, hogy egy ifju atyját megvetőleg veszi, monda: Nem szégyenled-é a val banni embertelentül, kinek atyai jóságából lehattél az, a mi vagy?

3. Xenophonnak akkor mondták meg fia halálát, mikor áldozott; mire nagy búsán az áldozati koronát fejéről letette. De ugy halt meg, hogy győzött; monda a követ. Erre a koronát fejére örömmel viszszatette.

4. Titus Manlius és Publius Decius consulok bizonyos táborozáskor meghatározzák,

hogy a csapatok a kijelölt vonalokon túl ne portyázzanak. Egyik csapat vezére, éppen a Manlius consul fia, megfélelkezve a rendeletről, túl ment a vonalon, hol az ellennek egy csapatára találván, annak vezére kihívá őt személyes viadalra. Az ifju Manlius azt leszurá, s lovát, készületét és fegyverét elvívén, nagy örömmel bémutatá atyjának. Az atyja pedig, mint atya, megbúsula, de mint consul, fiának a tilalom áthágásáért fejét véteté, semmit se használván az ellen a tábori rendek kérelmei. Az ellen legyőzetett; és Manliusnak, midőn Rómába bément, tiszteletből a tanácsbeliek elébe mentek, de az ifjuságot erre semmiképp se lehetett reávenni.

5. A T. Manlius consul fia, Junius Sillanus, Macedoniában praetori hivatalt viselvén, elpanaszlák őt a macedoniai követek a római tanácsnak, hogy ott rendkívüli pénzzsarolásokat tett. Jelen volt Rómában az elpanaszolt Sillanus is. Manlius pedig a fia felőli kérdést a tanácstól magához átvévén, személyesen halgatta ki mind fiát, mind a követeket, — mely nyomozat két napba került; és ekkor fiát hibásnak nyilvánította, meg is tiltván neki, hogy többé előtte meg ne jelenjen. A szegény kétségbe esett fiu magát egy éjjel bánatában felakasztotta; kinek is temetési ünnepélyére a

tulszigoru atya nem jelent meg, sőt azon napon is hivatalos kihallgatásokat tartott.

6. Egykor a római lovasságot a cimberrek lovassága megzavarván, és megtűzvé, sok római katonatisztek a proconsultól Q. Catulustól megszökve futottak Róma felé. Az elfutók között lévén a proconsul fia is, azt izente neki: Inkább akarnám, hogy ütközetben elesett tested csontjaival találkozzam, mint tégedet ily gyalázatos megfutásod után élve lássalak; azért, te elfajult, ha van még kebledben valamely szemérmességi érzet, haragos atyai szemeimet keröld el!

7. Fulviusnak, egy római tanácsosnak, fia a Catilina forradalmi táborához pártolván, oda meneteli útjában azt feltartóztatta, s halállal büntette, mondván: Én téged nem Catilina számára nemzettek a haza ellen, hanem a haza számára Catilina ellen!

8. Egy Rhacoces névű persa fő embernek volt hét fia, kik közül az egyik a többi untalan sértegette, bántalmazta; mely miatt az atyjának sok keserű percei voltak. Körül szoktak volt járni a királytól kinevezett „királyi őrszemek,” kik a nép erkölcsi magaviseletét vizsgálták és ítélték. Elmentek azok a Rhacoces házához is, ki nekik csintalan fiát elvádolta, s halált kért reá. Az ör-

szemek ezen elbámultak, s nem ítéltek, hanem a vádat a király elébe terjesztették. A király az atyát a vádolt fiuval együtt magához parancsolta, s megkérdete, mi határozta őt ily kegyetlen kívánatra? Mire ő azt felelte, hogy a gonosz fiu az ő családi életét minden nap megzavarja, s nélküle a többi hat fiával boldogul, nyugodtan élhetne; s így a királytól is arra halált kért. A király Rhacocest tanácsossá tette, mondván, hogy ő bizonyosan tántorithatlan igaz bíró leend; a fiut pedig keményen megdorgálva arra intette, hogy magát a családnál szeliden és becsületesen viselje, mert másképp őt nehéz halállal büntetendi. —

9. Egy siciliai Cambalus nevű tekintélyes ifju ember vadászaton a rablóktól tűzöbe vétetett, kinek futtában épp akkor találván az atyja lóháton elébe menni, ez a lóról leugorott, és fiát felülni, s a rablók elöl a városba futni siettette. De a fiu monda: Azt nem tehetem, atyám, mert ugy a rablók téged ölnek meg! Az atyai és fiui szeretet addig vételkedtek ott egymással, míg a rablók őket beérvén, mind kettőt megölték.

10. Zaleucus, a Loerisbeli törvényadó, a paráznákra azt határozta, hogy szemeik kiszúrassanak. Majd épp az ő fia azon bűnvád

miatt szemeit elvesztendő vala. Iránta való tiszteletből az egész nép azt mondá, hogy a fiúnak a büntényt elengedi, s most egyszer az atyja is engedje el. De Zalencus, az atyai érzést is bebizonyítandó, s a törvény szigorát és tekintélyét is megtartandó, fiának egyik szemét, s a másik helyett magának egyik szemét szuratta ki.

11. A rhodusi Diagorásnak három fia egyszerre nyervén győzelmi koronát, jelenlevő atyjokhoz futottak, s a nép szemei előtt öt ölelték, csókolták és koronáikat fejére rakták. Kinek is szivét a túlradó atyai öröm anynyira fokozta, hogy fiai karjai között örömében lelket kiadta.

12. Látván Xerxes, hogy egyik fia a többinek élete ellen leselkedik, e miatti bánatába meghalt.

13. Anaxagorásnak megvívék fia halálát; ki azt mondá reá: Tudtam, hogy halandót nemzettem!

14. Paulus Emiliusnak négy fia volt, kik közül kettőt másnak engedett örökösítés útján, a harmadik az ő győzelmi tünnepélye előtt négy nappal, a negyedik azután három nappal haltak el; s még is azon örvendezett, hogy az ég a hazát az ő eljárásaiban a mely rosszal

sujtolhatta volna, azt csak az ő házára nehezítette.

15. A régi rómaiaknál akkora volt a szülői hatalom, hogy az atya a fiát a királyok idejében kétszer eladhatta, mielőtt ez megházasult volna.

16. Az égyptomiaknál ha az atya a fiát megölte, nem büntették meg, hanem csak annak holtteste mellett kellett ülnie három napig; és ez felért akármely halálbüntetéssel.

17. A nagyobb Cato fia, a kis Cato, megszületvén, soha oly sok dolga nem volt, hogy fia feresztésén jelen ne legyen. Mikor tanulni képes volt, maga tanította. Mondották, hogy azt bizza valamely tanult szolgájára. De ő azt felelte, hogy nem akarja annak füleit és haját szolgájával rángattni, sem pedig hogy egy szolganak elkötelezettje legyen.

18. A traciai király megtiltván népének a Xerxes táborában szolgálni, épp az ő fia hágák át e tilalmat; kik közül a harc végeztével haton hazatérvén, szemeiket mind kitollatta. —

19. II-dik Fridrik császár a fiát, Henriket, börtönben pusztította el azért, mert gyanította, hogy ellene egyetértene Gergely pápával, kivel elkeseredett harcot folytatott.

20. Hajdan egy bolgár király a nagyobb fiának átadván az igazgatást, maga kolostorba ment, de megértvén, hogy fia a pogány valláshoz hajol, eléjött, fiát megölette, s miután a koronát kisebb fiának adta, viszont kolostorba ment.

21. Nagy Károly császár felfedezvén fiának, Pipinnek, maga elleni lázzadását, neki megbocsátott és magát inkább atyának, mint királynak mutatta.

22. Lajos francia királyt a fia, Lothár, börtönbe záratván, maga a trónba ült; de a főbbek közbenjárására az atyját kiszabadítván, ez őt most szabad kézzel erősítette meg a királyi székben.

23. VII-ik Károly francia király ellen a fia, Lajos, fellázadván, őt még is haldokló korában a trónra kinevezte, holott volt neki engedelmes kisebb fia is.

24. M. Crassusnak a fia a parthusokkali titkózetben elesvén, s ezért a tábor megrettenvén, Crassus jóllehet annak halálát kimondhatatlanul fájlalta, még is arra intett mindenkiket, hogy egy katonának elestével ne zavarodjanak meg, hanem erélyesen harczolván, maguk és a haza tisztességét tekintsék; a fia elestének pedig megboszulását bízzák reá.

25. Dion meghallotta, hogy a fia az ab-

lakból leesvén meghalt; de azért elkezdett beszédét barátaival tovább folytatta, s annak halotti elrendezését a nőkre bizta.

26. Jamba Auria, genuai tengeri csapatvezér, az adriai tengeren a velenceiekkel összehittván, azokat erősen megverte; mi közben az ő fia elesett. Ő a serget kitartásra buzdította, hogy a győzelem bevégeződjék; fiát pedig tengerbe vetteté, mondván: Nincs szebb temetkező helye egy hazafinak, mint az, a hol elesett.

27. VIII-ik Károly, francia király, fia halálával, ki egyetlen egy gyermeke volt, semmit se változott, sőt még öltönyét se változtatta, s a közzjátékokat sem szűnt meglátogatni. Mert nem akarta, hogy az ő magtalansága felől aggódók az ő csüggedésével csüggedjenek.

28. Lysimachus király a maga fiát, Agathoclest, kinek segélyével sok szép győzelmet vívott volt ki, nejének, ki a fiának mostoha anyja volt, ösztönzéséből méreggel megölte.

Atya- s anyagyilkos.

1. A persáknál a ki az atyját megölte, azt szolgálai eredettinek, bitagnak hitták, nem valóságos persának.

2. A rómaiak az atyagyilkost börzsákba varrva a folyón eleresztették.

3. Az egyiptomiak az atyagyilkost előbb hegyesített nádszálakkal öszszedőfölték, az után egy rakás tövisre fektetve megégették; mert legnagyobb bűnnek tartották, ha valaki annak veszi el az életét, kitől életét nyerte.

4. Lusitániában az atyagyilkost a határon túl vitték, és ott megkövezték.

5. Néro császár háromszor kísérlette meg édes anyját méreggel megölni; de az annak nem ártott, mert méreg elleni szerrel magát mindig ellátta volt. Azután anyját egy romlott hajóra ültette, hogy aval süllyedjen el; de ekkor az kiúszott a vízből. Végre csakugyan egy fogadott orgyilkossal megölette.

6. Egy római ifju megrészegedvén, ezért őt az atyja megszidta, miért ő az atyját megölte. A történetre az anyja előfutván, őt hasonlólag ez is nagy szidalommal kárhoztatta; és ő ezért az anyját is megölte. A törvényszék előtt aval mentette magát, hogy részeg lévén, nem ismerte szülőit. Mély bánat lepte meg szívét, de azért kivégeztetett.

7. Sicíliai zsarnok Dénes az anyját mérgezéssel ölte meg.

B.

Babona.

1. Egy római lovag perelvén Claudius császár előtt, észrevette ez, hogy amaz hóna alatt kigyótojást hord azon babonás elvből, hogy így a perben nyerni fog; ezért őt, mint gonosz indulatu büvölőt, megölette.

2. Kálmán magyar király törvényül mon-dotta ki, hogy a büvölökről, boszorkányokról, babonásokról, minthogy azok nincsenek, sem-mi kérdés se legyen.

3. A középkor setét évszázadaiban szokás volt a bevádolt bűnös ártatlanságát forró viz-zel és izzó vassal tenni kísérletre, ugy más-nemű vészés feladatokkal is, még pedig tör-vényesen; melyek ha nekie nem ártottak, ár-tatlannak, ha ártottak, bűnösnek nyilvánított.

4. Az őskorból jön le, és ma is divatoz, legalább elnézőleg, a párviadal, melyet egy pár egymást megsértő személyek vának azon feltéttel, hogy a melyik a mást megsérti, meg-

öli, vagy a melyik féltől azt a másik el nem fogadja, annak van igaza. Holott tudjuk, hogy annak, ki mást megsért, vagy megöl, semmi képp sincs igaza. A kérdés erkölcsi, vagy törvényszertű értelme itt az erőszak által lenézetik, nem csak a vívó felek között, de még a reájok néző közvéleményben is.

Bálványozás.

1. Hajdan a troglodyták a teknősbékát imádták; a sziriaiak a galambot; a rómaiak a ludakat, mert egykor a capitoliumot az ellenség éji titkos ostromától azok lármája menté meg; Ambracia a nöstény oroszlánt, mert ez ölte volt meg egy zsarnokjokat; a delphisiek a farkast, mely az elorzott szent kincset a földből kiásta; a sámosiak a juhot, mert ez is a templom elorzott aranyára reá talált; az árgosiak a kigyót; a tenedosiak a borjazó tehenet, melynek borjazásakor áldozati szolgálásokat tettek, sat. sat.

2. Égyiptomban egy római katona egy macskát megölt; ott pedig a macskát isten gyanánt imádták. Ezért a nép felzúdult, melyet sem a helyi parancsnokság, sem a római hatalom tekintélye le nem csilapíthatott; jöllehet azt a katona csak történetesen ölte meg.

Ugyan az égyiptomiak imádták nem csak az élő, hanem meghalt állatokat is; ilyenek:

az ichneumon, az eb, az ölyv, az ibis, a farkas, a krokodil, stb. Mikor valami efféle meghalt, mellyöket orditva verték, a meghalt állatot sóval, czedrusnedvvel, illatos kenetekkel megkenték, mik által az soká elálljon, és a szent helyeken eltemeték. A ki az ily állatok közül egyet megölt, azt az özszerohanó nép megölte; még akkor is, ha azt ő nem megölte, hanem csak bántalmazta is.

3. A költemények szerint, a Deucalion idejében egy rendkívüli nagy ökör a folyóból kijött, és csodás mozdulatokkal a légbe magasan felemelkedett, és nagy robajjal a folyóba visszazuhant. Melyet látván az emberek, az ujságon megrettenve, az ökörnek isteni tiszteletet tulajdonítottak, Ápis név alatt.

4. A vandal németek egy Svantovito nevű jóltevőjüket, mint fő istent, imádták, kinek tiszteletére évenként egy keresztényt tűzön megégetve megáldoztak.

5. Herodes Ágrippa megengedé, hogy őt istennek nevezzék, és így tiszteljék. Majd pedig az angyal által rettenetesen megcsapdosztatván, megutálá a hizelgők szavát, mondván: Im én, kit istennek nevezétek, a halál kötelekeivel szorongattatom!

6. Péter magyar király erélytelensége, kicsapongó élete és hűtlensége a honban jól alapított keresztény vallást megingatta: a nép

a pogány vallás pártolására bátorságot vett: Pétert megvakította, ki börtönben halt el; a következő Endre királynak csak a pogány vallás visszaállítása feltételével ígért engedelmességet; a ker. templomokat lerombolta, az elfogott papokat és püspököket lekonzolta; ősi pogány módra kezdett élni és bálványozni. Csakugyan Endre király, mihelyt a trónt elfoglalta, legelső fellépését ezen borzasztó rendetlenség helyrehozásával tüntette ki, lecsendesítve a pogánysági lázzadást, és a keresztyén vallást helyreállítva.

Bánásmodor.

1. Dáriusnak elébe vitetvén a mylesiumi Hystiæus feje, kit ő ellenének tartott, azt a vértől szépen kimosatta, s tisztességgel eltemettette.

2. Cleomenes, lacedæmoni király, legyőzvéen az achajai tábort, minden elesettek testét azoknak, kik kérték, kiadta. Ezen felül azon Lidiás testét, ki hazájának szabadságot szerzvéen, magányzóvá lett volt, bársonyba öltöztetve megkoronázta, s az ellenség fővárosának Megalopolisnak kapujáig gyászünnepélyes sereggel elkísértette, hogy hazája tisztelhesse meg azt, ki által szabaddá lehetett.

3. Dromichetes, géták királya, Lysimachus tráciai királyt, ki őt ok nélkül megtá-

madta volt, elfogván, jóllehet, mint vad és kegyetlen fejedelemre, oka volt reá haragudni, de ő annak barátságosan megmutogatta a maga és övéi szegénységét, és mind ezzeli megelégedését nyilvánítva, őt elbocsátotta, és szegénységi kevés vagyonából megajándékozta; hozzá adván tanácsul, hogy ezután ne támadja meg az oly embereket, kiken semmit se nyerhet, sőt inkább éljen ezeknek segélyével és barátságával.

4. Vitellius a Vespasián öcscsét Sabinust megölte, sőt fiát is halálra kereste; Vespasián pedig boszuállás helyett a meghalt Vitellius leányát saját költségén kiházásította.

5. Alfonsus, arragoni király, városokat vevén bé, a hadi foglyokat mind elereszteni rendelte; miért őt vezérei roszták, mert várták, hogy azokat mind leöltesse. Ő ezeknek azt felelte: Semmi sem engeszteli ki elleneinket inkább, mint szelidségünk és béktülékénységünk hire.

6. Lőrincz magyarhoni Palatinus, mondván Zsigmond császárnak, hogy gondolatlanul teszi, mikor meggyőzött elleneinek nem csak életét, de vagyonát is megkiméli; azt válaszolá neki a császár: Te azért látod hasznosnak megölni az ellent, mert többé nem indíthat háborut; én pedig ellenemet megölöm,

mikor kedvezek neki, s barátommá teszem,
mikor őt felmagasztalom.

Bánat.

1. Látván Solon, hogy egy barátja nagyon busul, felvitte őt az athénei fellegrárba, mondván: Nézd el innen a város minden házaikat, mily sok bú, keserv lakott, lakik és lakand ezután is azok fedelei alatt! te a te bánatodat mindenkiénél nagyobbnak hiszed, de csak azért, mert másokét vagy nem ismered, vagy nem érzed.

Ugyan ő mondá: Ha az emberek gondolataikat, bánataikat mind egy rakásba hordának, mindenik abból inkább vinné haza a magáét, mint a másét.

2. Cato mondá: Három dolgot mindig meg kellett bánnom: ha valamely nőnek titkaimat felfedeztem; ha tengerre szállottam, holott a szárazon mehetek vala; és ha henyeségből a napot elhivalkodtam.

3. Krisztina, svéd királynő, háromról mondott le: a koronáról azért, hogy tudományosan társalogni ideje legyen; hazájáról azért, hogy a szép olasz és francia földeken lakhassék; és protestáns vallásáról azért, hogy a római és párizsi udvaroknál ne legyen idegen. De a kebelében majd felébredt honvágy miatt mindeniket megbánta. Azonba nem lát-

ván utját, több kísérletek után is, a svéd korona visszanyerhetésének, szégyellettében honán kivül maradt, és Rómában busulta le napjait.

4. P. Terentius görögből római nyelvre fordított 108 meséit elveszítvén, e miatt bánatában vízbe ölte magát.

Bántalom.

1. Constantin császár kőszobrát valamely csintalan ifjak kövel megdobálták, s főképp annak arczkínzését elrutitották. Azt tanácsolván némelyek neki, hogy ezen merényért azokat szigorán büntesse meg, ezek előtt tükörbe nézett, és azt mondá: Arczomon semmi sebet se látok!

2. Szokrátot egy valaki pofon ütven, azt mondá: Bajos dolog nem tudni, mikor kelljen sisakosan járnunk. — Egy csintalan ember őt megrugván, csak anynyit monda: Ha engem egy számár rugna meg, vajjon perbe kellene-e hínom azt? — Egy ember nagyon átkozódván reá, azt mondá erre: Nem tanult jól szólni!

3. Cato egy őt szidalmazó szemtelen gonosztevőnek azt mondá: A mi harcunk ketten egyenetlen; mert te a szidalmat könnyen hallgatod, és örömet mondod; én pedig azt se mondani, se hallani nem szoktam!

4. Pyrrhus királyt gyalázzván némely részeg emberek, azokat magához hivatá, és

kérdé: Igaz-e, a mit hallok, hogy ti engem gyaláztok? Azok mondának: Igaz, oh király, de minthogy részegen tettük, vedd csak játéknak és tréfának!

5. Athénei követek menvén Filep királyhoz, monda azoknak: Mit tegyek, a mi kedves legyen az athéneieknek? Mire az egyik szabad száju követ azt mondá: Akaszd fel magadat! Mert tudta, hogy Filep Athénének titkos ellensége. Filep erre nem indult meg, hanem azt mondá a követeknek: Mondjátok meg az athéneieknek, hogy a kik ilyeneket mondanak, sokkal kevélyebbek, mint a kik az ilyeneket elhallgatják!

6. Periclest egy szemtelen ember a gytlésben, és onnan végig az utczán egészen házáig szidván, gyalázzván, az alatt este lett; ő pedig egy szolgájának azt parancsolá, hogy gyujtson lámpást, és azon embert kísérje haza, mert sötét van.

7. Cátót a néptribun meg akará öletni. Azelőtti évben Cátó Murænat nagyravágással és népkegyvadászással vádolta vala. S még is jelenleg Muræna, feledve nemesen a boszút, a derék Cátót saját testének közbevetésével védé meg; mert látta, hogy a Cátó boszus halála a köztársaságot felzavarhatná, melynek jólétét és békéjét mindennél többre becstülte.

8. XII-ik Lajos francia király, miután trónra lépett, a közjóra szentelte magát, feledvén minden személyes bosszút. Ő azt mondta: A francia király nem bosszulandja meg azon bántalmakat, melyeket az orleáni herceg szenvedett!

Bányászat.

1. Nyugotindiában a spanyolok a foglalás kezdetén a benszülötteket bányászatra alkalmazván, ezek gyenge testalkatuk miatt ezt nem bírták el, úgy, hogy 15 év alatt egy millióról hatszázezerre leapadtak. Egy szerzetes azt ajánlotta, hogy hozassanak áfrikai szerencseneket, kik szilárdabb alkatuak lévén, a bányászatot jobban elbirják. És ezen tanácslatra indult meg Ámérikában a rabszolgakereskedés, mely ma is áll még nagy területeken, és nem csak a bányászatban, hanem mindenmü kézi munkákban használtatva.

2. Hajdan a sziciliai bányákban anynyira bentartattak főképp a büntetésből oda alkalmazott bányamunkások, hogy a napvilágától is elszoktak; kiknek ott benn született gyermekeik, ha néha a napvilágra felhozattak, sirtak a szokatlan változás miatt.

3. Az északamerikai szabadságharcz a bányászatot anynyira háttérbe szorította volt,

hogy az érzékészlet 80 sőt 100 anynyit ért papirpénzben.

4. Az orosz kormány a szibériai bányászatot többnyire politikai foglyok által művelteteti; kik ezért korán szoktak elhalni, ide járulván a sajtó honvágy is.

5. Magyarhon bányászata oly dús, oly kedvező volt mindig, hogy azt hajdan a római kormány nagy előnnyel zsákmányolta ki: annak érzékészlete a hon és nemzet szükségére mindig kielégítő volt és lehetett csupán magára. Fájdalom, azonban annak terményeit nagy időken át idegen érdekek emésztették fel!

Barátság.

1. Simonides kérdezte: miért lett késő vénségében oly fősvénynyé? azt felelé: Mert inkább akarom halálom után kincseimet ellemeimnek hagyni, mint életemben barátok nélkül lenni.

2. Volt az athénei embergyűlölő Timonnak is egy Apemanthus nevű barátja, de ezt se szerette barátilag, hanem csak kevésbé gyűlölte, mint másokat, úgy mint magához hasonlót. Egykor együtt vacsoráltak Timonnal, mikor is Apemanthus felkiáltott: Oh! Timon, minő édes ezen vendégség! Mire monda Timon: Az volna, ha te jelen nem volnál!

3. Dámon és Pythias, leghűbb barátok,

készek voltak egymásért meghalni. Egyik közülök Dénes zsarnok által halálra ítéltetvén, kérte haza mehetni, míg családi dolgait rendezi; s barátját maga helyett kezeztül hagyta. Ez vállalkozott a halálra azon esetre, ha amaz a határozott napra meg nem jönne. Mindenki, de főleg Dénes, figyelmes volt e rendkívüli eseményre. S im a kittizött napra megjött az elítélt egyén. Dénes ily tiszta barátságon elbámulván, megkegyelmezett neki; s azt kérte tőlök, hogy fogadják bé öt harmadik barátjoknak.

4. N. Sándor legyőzvé Dáriust, ennek neje és anyja fogságba estek; kiknek megizente N. Sándor, hogy meglátogatja. El is ment, de csak leghűbb barátjának Hephestionnak kíséretében, kivel együtt nevededett vala, kinek néha szabad volt öt meg is inteni. Hephestion N. Sándornál szebb termetű volt. Megérkezvén a királyhölgyekhez, azok a Hephestion lábaihoz akartak borulni; de megintetvén általa, N. Sándor lábaihoz borultak, kitől, mint ismeretlenek, tévedésökről bocsánatot kértek. Kiknek N. Sándor azt felelé: Nem hibáztatok, mert ő is Sándor: az az, Hephestion neki oly kedves, mint saját maga.

5. Simonides Themistoclestől valamely törvényellenes kedvezést kívána, miára az felelé: Se te, Simonides, nem volnál jó költész,

ha valamit a költészeti szabályok ellen írál; sem én jó tisztviselő, ha kedvedért a hazai-törvények ellen tennék!

6. P. Rutilius Rufust egy barátja igazságtalan dologra kérvén, azt tőle megtagadá. Monda azért ez neki: Mire tehát nekem barátságod, ha nem teszed, a mire kérlek? Amaz pedig azt válaszolá: De mit ér nekem a te barátságod, ha miattad valamit igazságtalanul kell tennem?

7. Periclest arra kérte egy barátja, hogy érette bizonyos dologban mondjon hamis hitet. Ő pedig azt mondá: Barátod vagyok, de csak az oltárig!

8. Augustus császárnak Mæcenas legbensőbb barátja volt, kinek tanácsából legidvebb dolgokat mivelt. Egykor Augustus azon ponton állott, hogy egy sereg vádlottat halálra ítéljen. A népsokaság miatt Mæcenas nem tudott az ítélőszékhez jutni, hanem egy táblára ezen szavakat írva: Szállj le az ítélőszékből, te hóhér! azt oda vetette Augustushoz; ki is azt elolvasván, rögtön felállott, és elment; senkit se ítelt halálra.

9. Szokrát mikor haragudott, csendesebb hangon beszélt. Értették ezt az övéi, kiknek szabad volt öt ilyenkor megszólítani, mi által sokaknak használtak.

10. Dárius felnyitván egy gránátalmát, azt kérde valaki tőle: mivel szeretne anynyival birni, mint a hány mag abban van? Felele: Zopyrusokkal! Mert Zopyrus neki legmeghittebb, legőszintébb barátja volt, ki kész volt érette testében marczangoltatni, orrát, ajkait, füleit levágotni, csak hogy az elpártolt Babiloniát hatalma alá visszaállithassa.

11. N. Sándor kérdeztetvén, hol tartja kincseit? azt felelé: barátimnál! Ugyan ő, mikor az Achilles sirjához jutott, őt életében boldognak nevezé a Patroclus barátságáért, holta után pedig, mert érdemeinek hű hírnöke volt a nagy Homér.

12. Pisistratus hatalmasan akarván az athénei köztársaság feletti uralmat magához ragadni, barátai sokan tőle elpártolva egy várba húzódtak; ő pedig magát szükséges öltönyökkel ellátva, utánok vonult; kik bámulva kérdvén tőle: mit akarna? azt felelte: vagy reá akarlak beszélni, hogy velem visszatérjete, vagy ha azt nem nyerem meg, veletek maradjak; és ezért készültem így fel!

13. Az Uticai Catora a nagyobb Catoról egy száz talentomnyi örökség szállván, mind azt pénzzé tette; ezzel barátai szükségait kölcsön adva fedezte; sőt más nemű javait is azok kedvéért néha elzálogosította.

14. Midőn Brutust az Antonius üldözö lovagjai halálra keresnék, barátja Terentius a lappangó Brutus képében előállott, hogy magát helyette megöltesse; de megismertetvén, nem bántották. Brutus életben maradt.

15. Szokrat egy kisszertü ház építését indítván el, mondának neki: Miért ily szűk helyet ily jeles ember létedre? Elég leszsz, monda ő, ha bár ezt megtölthetem igaz barátokkal!

16. Filep király megtudván a Hypparchus halálát, kiről mondották, hogy meg volt érve a halálra; azt mondá reá: Reám nézve még is igen korán halt el, mert sietett előbb halni meg, hogysen irányába barátsági hálámat bébizonyithassam!

17. Antipaternek, saját nyilatkozata szerint, Athénében két barátja volt: Phocion és Demades; amaz töle semmit se fogadott el, ezt pedig sok ajándékkal se tudta kielégíteni.

18. Tráján császárnak barátja volt Surra. Surrát Trájánnak avál vádolták, hogy ellene esküdött. Tráján hogy kimutassa, miképp a Surra barátságában nem kétkedik, hivatlan elment hozzá vacsorálni, egyszersmind ott annak borbélyával magát meg is beretváltatta. Ismételve hasonlóval vádolták őt neki; de nem csak állhatatosan barátja maradt Surrának, hanem őt néptribuni hivatalra is emelte.

19. Nagy Péter czárnak, mint hajdan Clitus N. Sándornak, nagyszerti ujitásaiban egyetlenegy barátja volt Le Fort; ő egyszer ez ellen ittas korában fegyvert rántott, de mind annak, mind még inkább magának szerencséjére nem sértette; azonban nem szégyelte tőle engedelmet kérni. *Lásd: Álom 19. Biró 4.*

Béke.

1. Themistocles, házát eladandó, azt is kihirdette, hogy jó szomszéda van.

2. Adrián császár nem csak mondá, de gyakorlatban is igazolá ama példabeszéddé vált mondatát: A barátságna halhatatlannak kell lenni, az ellenségeskedésnek pedig halandónak.

3. Isocrates 82 éves korában perbe szólítottván, önvédelmi szónoklatában ezeket emelék ki: Eddig úgy éltem, hogy engem senki se vádolt semmiért is, másokkali viszonyaim soha bíró elébe nem kerültek; mert bárkit is megsérteni vonakodtam; serelmeimért pedig nem ítélőszék előtt kerestem elégtételt, hanem a vizály elintézését elleneim barátaira biztam!

4. M. Emilius Lepidus, és Fulvius Flaccus, nagy hivatalokat viselt előkelő római főurak, hosszasán egymásnak engesztelhetlen ellenei voltak; de mindketten egyszerre a cen-

sori hivatalra kineveztetvén, kibékülve kezdtek a közös hivatalhoz. Meggondolták, hogy becstületes polgárhoz nem illik a köztgyezetleníteni, nehezíteni; és hogy egymással ellenkezve mindkettőnek hivatali állása kockáztatva lenne.

5. Pompejus és Crassus, egymás ellenei, s egyszerre consulok, consulságuk ideje kitelével egymásnak kezet nyujtva, a tanácsgyűlés előtt teljesen kibékültek, s jó barátok maradtak.

6. Athénében Cimon és Pericles elanynyira ellenkeztek, hogy a Pericles kivánságára Cimon száműzetett; de a kormányon ülő Pericles majd őt haza hívatta, és tengeri parancsnokká nevezte.

7. Vespasián és Mutián, mint az egyenlők szoktak, egymást nagyon gyűlölték; de majd a császárság jövén kérdésbe, Mutián volt a legelső, ki Vespasiánt császárrá kiáltotta ki. Ez által természetesen kibékültek ugyan, de még is Vespásiánnak a Mutián dőlyfösségét mindig szenvedni és fedezni kellett.

8. A római tanács kénytelen volt egykor a Rómát ostromló volscusok kívánata szerint kötni békét; de még is addig a béke-okmányt nem írta alá, míg a római határról a volscusok táborá ki nem vonult, nehogy aztán az

aláírást az ellenség félelembölinek mondhassa.
Lásd: Alázatás 4.

Béketűrés.

1. A spártaiaknál a gyermekek egy oltár körül sorba megostoroztattak, mind addig, míg többen azt ki nem állhatván, félreállottak; és a kevés megmaradtak megkoronáztattak.

2. Alcibiades látván, mily gorombán és boszantólag bánik Szokrátal a neje, azt kérde tőle, miért nem űzi el a házától? Mire Szokrát azt felelé: Én az ő alkalmatlanságai-val szokom meg mások alkalmatlanságait is könnyebben szenvedni, s úgy teszek, mint azok a katonák, kik előbb a legszilajabb lovat választják, hogy avál tanulva, a többit azután könnyebben lovagolhassák.

Beszéd.

1. Cleanthes társas körben hallgatván, kérdék tőle: Te miért hallgatsz, holott barátilag beszélgetni kedves dolog. Kedves valóban, felele ő, de minél kedvesebb, annál többet kell barátink után engedni.

2. Isocrateshez tanítványul egy szószaporá egyén akarván beállani, kettős tandíjt kívánt tőle; okául ezt mondá: Egyik díjt azért kérem, hogy szólani tanulj, másikat hogy hallgatni.

Betegség.

1. N. Sándor egy hosszúsas betegségéből felüdülvén, azt mondá, hogy semmi gyengeségét sem érzette soha anynyira, mint azt.

2. A spanyolok Gibráltár várát 1780-ban ostromolván, az angol őrsereg a várban élelem hiányt szenvedett. A spanyolok útját állották a tengeren az áfrikai partokról hozható élelmi szereknek. A várőrséget meglepte a stülybetegség, mely miatt sokan fektüdtek, és a sebészek nem voltak képesek azt gyógyítani. Egy dán hajóról a vártisztek megvásároltak egy egész hozatali citromot és narancsot. Ennek az éhező stülyösök neki esvén, ették. Nem soká ettől meggyógyulva lábra álltak, és szolgálatukat teheték a legbetegebbek is. Kísérletet tettek az orvosok, a citrom és narancslevet pálinkával vegyítve adni a betegeknek, és így is azt a stülybetegség ellen gyógyítónak találták.

3. Sylvius Italicus költész gyógyithatlan betegségben sinlődvén, magát szándékosan kivégezte, 75 éves korában. *Lásd: Alom 19.*

Birálat.

1. Apelles a mely képeket rajzolt, azokat közhelyre kiállította, hogy mindenki megbirálhassa; maga pedig mellék helyen elrej-

tözve hallgatta az azokra tett megjegyzéseket, hogy valóban megtudhassa, mit igazithasson ki azokon.

2. Aristophanes költészt kinevezvén Ptolemeus Philadelfus, égyptomi király, több társaival együtt megbírálni a nép előtt vetélkedő költészeket, ő a vetélkedők közül azokat jelölte ki és emelte, kiket mások nem is számitottak. Ezt a király és mindenki bámulván, ő ezeket elvezette a könyvtárba, és az ottani könyvekből kimutatta, hogy a nép által kiemeltek épp az ő maga verseit használták fel, azok pedig, kiket a nép nem tartott méltónak a kijelölésre, saját költeményeikkel, dolgozataikkal állottak ki.

Biró.

1. Égyptomi Thébé városban láttatott kéznélküli ítélő bírák képe, kiknek elnöke szemeit a földre szegezte. Mi is azt jelentette, hogy azok, kik törvényt szolgáltatnak, se ajándékra, se a bűnösök szemeire ne néznek. —

2. Cambyses persa király egy magát pénzzel megvesztegetni engedő Sisamnes nevű ítélőbíró megnyuzatván, bőrével annak bírói székét behuzatta, s helyébe annak fiát tiltette abba bírónak, hogy atyja példáján okuljon.

2. Artaxerxes persa király némely hamis

birák bőreit elevenen nyuzatta le, s azokkal huzatta bé a következő birák székeit.

3. N. Sándor uralkodása első éveiben, midőn főbűnökben kellett biráskodnia, míg a vádló szólott, addig egyik ftlét kezével bédugva tartotta; azt mondá okul: ez a másik felé leend!

4. Chilo látá egykor, mint itélőbiró, hogy vagy bévádolt barátját halálra kell itélnie, vagy valamely leleménnyel a törvény értelmét elforditnia. Maga tehát nem mene a törvényszékbe, hanem két itélőbiró társára bizta a dolgot, megtanítván őket, minő ravasz fogással lehessen barátját megmenteni. Barátja tehát ennek következtében felmentetett; de Chilo maga még haldoklásakor is mind csak ezen törvényellenes tényéről beszélt.

5. Aristidesnek egykor egy pár magányzó között kellett biráskodni, az egyik, hogy Aristidest maga részére megnyerje, azt mondá, hogy ellenfele Aristidesről sok rosszszat beszélt. Mire Aristides azt felelé: Most, barátom, azt beszéld, a mivel téged sértett, mert most a te birád vagyok, nem pedig a magamé. —

6. Az egyiptomiaknál a birói hivatalt az áldozó papok viselték.

7. A Bythiniai törvénybirák a nappal szembe szoktak volt ülni.

8. A lacedæmoni Archidamust egy pár perlekedő maguk között közbírónak felhíván, ő azokat elvitte a Minerva templomába, és ott megeskette, hogy a mit itél, azon megnyugosznak. Ekkor azt parancsolta nekik, hogy addig a templomból ki ne menjenek, míg ki nem békülnek. És ők kibékültek.

9. Otto császárt magányzó korában egy pár ember határvonali perben közbíróul felhíván, ő a kérdéselt mezőt az egyiktől megvásárolta, s a másnak ajándékozta.

10. Poroszhonban egy molnár a törvényszéknél panaszt emelt azért, mert a malomtulajdonos ur egy halastót építvén, arra a vizet a malomárokból sokszor elfogja, s a vizet a malomra nem folyván, ő a haszonbért fizetni nem képes. A kertületi törvényszék a malomtulajdonosnak kedvezően azt ítélte, hogy ez a malmot adja el; ezt a berlini királyi törvényszék is helybehagyta. A molnár mind ez ellen a királynak II-dik Fridriknek panaszolt. A király a főtörvényszéki három tanácsosokat magához hivatván, jegyzőkönyvet vett fel maga, melyben azok ítéletét roszalva kimondta, hogy egy közpolgár oly ember, mint maga a király, kinek igazságot kell szolgáltatni, — hogy törvény előtt mindenki egyenlő, s ha egy közember egy fejedelemmel perel, tőle a törvényes védelmet nem szabad megtagad-

ni, — s hogy egy igazságtalanságot gyakorló törvénytestület, mely a hatalmas félnek kedvez, veszélyesb egy rablótársulatnál, sat. A kertületi törvényszék elnökét hivatalától elmozdította, valamint a főtörvényszéknél elnöklő nagy korlátnokot is; a kertületi törvényszéki 3, és főtörvényszéki 2 tanácsosokat hivatalaiktól megfosztotta, 1 évi várfogságra ítélte, és a molnár kárát megtéríteniök rendelte.

11. Spanyolhonban egy gyilkossági eseten sokan voltak jelen, de mindenik tagadta, hogy azt ő tette volna; a törvénybíró mindenkinek ingét levettetvén, szívök táját rendre tapogató, s a melyiknek szive leginkább vert, reá mondá: Te vagy a gyilkos! ez pedig ijedtében a tényt megvallá.

12. Hajdan a klagenfurtiak azokat, kik orzási gyanu alá estek, könnynyű vizsgálat után felakasztották, 3 nappal azután tartották a rendes vizsgálatot, mikor is ha bűnösnek találtatott, a bitófán hagyatott, ha pedig ártatlannak nyilvánult, levéttetett és tisztességesen eltemettetett.

13. Ptolemeus koczkajátéknál ülven és játszván, ez alatt olvasták el neki több bűnös névjegyzékét, kérven, hogy mondaná ki azokra az érdemlett büntetést. De neje azon jegyzéket kezéhez vette, mondván: Nem most kell halálítéletet mondani, mert a koczka jár.

ték és emberi élet ügye egymástól különböz! Nejének Berenicének ezen tényét a király megdicsérte, és azután soha sem ítelt játék közben a főbűnökről.

14. Cato azért tette le a tanácsosi hivatalból L. Flaminiust, mert ez egy halálbüntetést egy szeretője kívánata szerinti időben hajtatott végre.

15. Egy smirnai nő megölte mind férjét, mind fiát azért, mert ezek az ő első férjétől fiát megölték vala. Ezen vád az Ázsiában székelő római helytartóhoz vitetett; de ez nem mondott ítéletet, hanem áttette az elítélést a görög areopagushoz, azon okból, mert a nőt sem kettős gyilkosságáért fel nem oldozhatja, sem mint megkeseredett anyát el nem ítélni. Az Areopagus mind a vádló helytartót, mind a vádlott nőt 100 évre rendelte maga előtt megjeleni.

16. A Calidoniak és Élisbeliek perben állván egymással, felkértek közbíróul egy értelmes embert. Evel előlegesen arra egyeztek, hogy az erőszaktól megszűnnek, mielőtt ez ítéletet mondana. Ő pedig kihallgatta ugyan mind két félt, de az ítélet mondást költött ürügyek alatt hosszu időre elhalasztotta.

17. Az égyptomiaknál csak az lehetett ítélőbíró, ki tiz év óta semmi kereskedést, semmi uzsorát nem kezelt.

Birtok.

1. Curius kiűzvéen Olaszországból Pyrrhus királyt, a tőle elfogott királyi zsákmányból, melylyel a várost és a tábornot gazdagította, semmit se fogadott el egyebet, mint egy fakádat, melyet azután az áldozatoknál szokott használni. Sőt midőn a római tanács az ellenségtől elvett mezőből minden polgárnak hét holdat rendelt, ő enynyin felül abból se fogadott el többet, mondván: A köz államnak nem hasznos, sőt vészes tagja az, ki hét hold birtokból nem tud megélni!

2. Regulus a carthagoi első harezban az ottaniak vagyonait gyakori győzelmei által tönkre tévén, és megtudván, hogy a római tanács az ő ott létét egy évvel megnyujtotta, azt irta a római tanácsnak, hogy az ő hét hold birtokának sáfára meghalván, a helyett tegyenek mást, nehogy a birtok miveletlenül maradván, családja éhségre jusson. A tanács az ő kívánataról gondoskodott ugyan, de azon felül nejjének és gyermekeinek kegydíjt rendelt, és azelőtt elkobozva volt birtokát visszaadatta.

3. Egy lacedæmoni ifju szántóföldet vásárolván igen csekély áron, törvénybe idéztetett, és bűnösnek ítéltetett. Mert a Lycurgus törvénye, a katonai erény fentartásáért, a

gazdagulási vágyat tilalmazván, ez azon törvényt sérté meg.

Bitang.

Agelmund, lombárdiai király, a Láma tóban meglátott egykor egy kis gyermeket, kit fajtalan anyja vetett volt oda, mint bitangot; dárdáját felé nyujtva, az azt megfogta, s így onnan kihuzta. Látva benne az élénkséget, megszánta és neveltetni rendelte, s a Láma tóról nevezte Lamusiusnak. A fiu ily kezdetről erényeivel anynyira kitünt, hogy Agelmund után királylyá lett, és érdemesen uralkodó királyi utódai törzsökatyjává.

Bitorlás.

1. Pericles az athéneieknél köztársasági elnökségre jutván, egy ravaszul kigondolt és ügyesen felhasznált csinfogással emelkedett felül az elnöki szokott korlátoltságon. Maga magát t. i. titkon több sebekkel megvérezte, s így ment el a közgyűlésbe, sürgetvén, hogy élete nem lévén bátorságban, minthogy őt az éjjel orgyilkosok támadták meg, kiktől alig lehetne képes magát megvédni, rendeltessék védelmére testőrsereg. A véres jelre ezt könnyen megnyerte, és állított 300 egyénből álló őrcsapatot; kiket azután lassanként anynyira szaporított, hogy félelmissé vált, és senki se

merészelve neki ellenmondani, a közjvedelmet kezéhez ragadta. A népet költségesen rendezett közjátékokkal és mulattatásokkal megvakította, s az elnöki hatalmat szép szín alatt korlátlanul bitorolta.

2. Megkoronáztatván Robert Károly magyar királylyá 1309-ben, az azelőtti fejtelenséget több dolgai miatt sokáig nem tudta helyrehozni. Nevezetesen Csák Máté, ki neki egyszer se hódolt, egész felső Magyarországon függetlenül uralkodott. Fejdelmek módjára pénzt veretett, a népet önkényileg adóztatta, udvarában királyi fényt üzött, nádort, kincstárnokot, s más országos főtiszteket nevezett. És ezen bitorlást egész halálig folytatta.

3. II-dik Ferencz, nápolyi király, atyjának Ferdinándnak nyomdokát követve, a népet alkotmányától megfosztva tartotta, melynek visszaadására a diplomatia által többször felszólíttatott. Semmit sem engedett, sőt az alkotmányt követelni merészlő népet üldözte, sűrűn börtönöztette. Miknek következtében egy kívülről szított forradalom Palermotól Nápolyig, és egész Gäetáig öt országából kiszorította, s királyul sardiniai királyt Victor Emmanuelt fogadta.

Bizakodás.

1. Dionysius zsarnok Locrisban egy templom kincseit kirabolván, onnan szerencsés széllel hajózott el, dicsekedvén társainak, hogy az istenek a szentségtörőnek is szerencsés útát adnak. Azután Peloponnesusban az olympiai Jupiter szobráról az arany palástot levette. Majd az Epidaurusi Esculáp aranyszakállát vitte el. S mi lett végsorsa a bátor rablónak? saját környezete őt lesből megölte. Az istenség késedelmező léptei a büntetést annál nyomasztóbbá teszik.

2. Cleon és Nicias, athénei vezérek, ketten nem tudtak megostromolni Stagyra szigetben 400 spártai katonát. Cleon megígérte, hogy ha a vezénylettel egyedül ő bizatik meg, Stagyrát 20 napra béveszi. Kineveztetett egyedül, és az ígért idő alatt győzött.

3. N. Sándor mielőtt ázsiai hadjáratára elindulna, otthon nagy adományozásokat, kegyosztásokat és ajándékozásokat tett. Mire azt jegyezvén meg némelyek, hogy így magának semmi se marad; ő egész önbizalommal azt felelé, hogy a persák javai mindenről jót állnak, melyek kezére jövendők. S e bátor nyilatkozatával maga irányában az övéit nagyobb ragaszkodásra bírta.

4. Atherius római polgárt rabszolgája po-

litikai bűnnel vádolván a triumvireknél, ezek Atheriust száműzték, és birtokát a törvény értelmében a vádlónak adták; ez által ez fel is szabadulván, és az Atherius kiskoru gyermekeinek gyámjává levén. Ő ezen gyermekekhez házi zsarnoksággal viseltetett, kit ezek az utcán is mindentűt sirva követtek; mi is a nép előtt feltűnván, bévádoltatott, a rabszolgaságba visszatétetett, s kezéről az atyai birtok a gyermekeknek visszaadatott.

5. Caligula oly felfuvalkodott kevély volt, hogy az istenek szobrairól azoknak fejeit levétetvén, azok helyébe a maga fejének képét tétette, s magát, mint istent, imádtatta. Kezében, mint Jupiter, menyinkövet tartott, aranyszakállat viselvén. Aval fenyegetőzött, hogy a fő istent kiűzi Rómából, ki néha lebocsátott záporokkal az általa rendezett játékokat megzavarni merészelte.

6. Apries, égyptomi király, aval kérkedett, hogy tőle az égyptomi trónt sem isten, sem ember el nem veheti. De majd Amasis által legyőzetvén, a nép őt kérte kezére kiadatni, s kiadatván megfojtotta.

7. Telamonius Ajaxnak az atyja azt ajánlotta, hogy a győzelmet az isteni segélytől kell várnia. Mire ő azt felelte, hogy nincs szüksége az istenek segélyére. Ezen felfuval-

ködés kimenetele az lett, hogy saját kardjába ereszkedvén, szomoru gyászszal mult ki.

8. A szerencsés eredményekkel felfuvalkodott Romulus darabosan viselvén magát tanácsosaihoz, ezek őt titkon meggyilkolták.

9. Thulis, égyptomi hatalmas király, meg akarván tudni, van-e nálánál hatalmasabb és gazdagabb király a világon? erről az orakulumot megkérdezte; az pedig neki így felelt:

Első a mindenek Ura,
A hatalmas nagy Isten,
Uralkodván beszédével
És lelkével mindenben;
De te, nyomorult halandó,
Távozz innen sietve,
Elbizakodottságodnak
Meg van már a tör vetve!

Vevén Thulis e leverő feleletet, elment onnan; és nem soká saját szolgálai által meggyilkoltatott.

Bizalom.

1. Diocletian császár, hivatali elődeinek szokása ellen, barátját Herculeust maga mellé uralkodó társul magáéhoz hasonló ranggal és joggal felvette, ki pedig nem is volt vele egy nemzetbeli. Sőt, a mi szebb, Hercules azután azon méltóságról önkényt lemondott, és magányzóvá lett.

2. Pyrrhus, épirusi király, azt kérte az athéneiektől, engednék meg, hogy az athénei várban az isteneknek áldozzon. Megengedték; ő áldozott; s mikor a városból kiment, azt mondá: Kedvesen veszem, hogy az athéneiek hittek az én szerénységemnek! de ha eszök volna, máskor a várkapukat egy király előtt sem nyitnák meg! *Lásd: Barátság 18.*

Bocsánat.

1. Pittacus egy öt bántalmazót megbüntetni felhatalmazva lévén, azt szabadon bocsátotta, mondván: Jobb a bűnbocsánat a boszszuállásnál; mert amaz szelid lélek tulajdona, ez pedig vad indulat!

2. Catót egykor egy gondolatlan ember megtütötte; miről ez azután tőle bocsánatot kérvén, azt felelte: Nem emlékszem, hogy megtütöttél volna!

3. Némely korhel emberek Pisistratus nejét az utcán találván, vele illetlenül bántak; másnap pedig Pisistratustól bocsánatot kértek. Mire ő azt felelé: Az én nőm tegnap nem is járt az utcán, hanem ti ezután szerényebbek legyetek.

4. Pittacusnak megkötzve kezébe adták azon embert, ki az ő fiát megölte; de ő azt szabadon bocsátotta.

5. Dion midőn Syracusát bévevén, azt a zsarnokságtól megszabadította; a kik az ellenállás fejei voltak, elébe mentek bocsánatot kérni. Diont ösztönözték tisztjei, hogy adja át ezeket a katonaságnak, kik ezeken boszut álljanak. De ő azt válaszolá: Megtanultam, hogy a haragot, boszuállást, gyűlöletet tudjam legyőzni; mely győzelem okerőssége nem a barátok iránti kegyeletben, hanem az ellenek iránti engesztelékenységben áll: kisebbet hibázik ugyan a boszszuálló, mint a bántalmazó, de mind kettő lélekerőtlenésből ered; nincs oly darabos és bizakodott szemtelenség, melyet a gyakori jótétemény meg ne szelidíthessen!

6. Gualbert János, Florenciai lovag, sok emberek kíséretében menvén bé a mezőről a városba, találta egy embert, ki kevéssel az előtt az ő testvérét megölte vala, kinek előle kitérni nem is lehetett. A lovag már kardot fogott vala a gonoszra, de ez földreborulva kéré a bocsánatot. A lovag meggondolkodott, kardját visszatette, s elvivén, az oltárra kegyes áldozatul feltette, és ott hagyta.

7. Mátyás magyar király ellen pártütőleg sokan Németujvárba öszszegyültek, és Fridrik császárt magyar királylyá választották, s meg is koronázták. Mátyás serget küldött a lázadók s a császár ellen; a sereg győ-

zelmesen haladott, s maga is annak élére állott. Ez alatt a lázzadók közül sokan Fridriket odahagyván, a királyhoz visszatértek, s bizonyossá tették, hogy a már különben is megunt császárt a többiek is mind elhagyják, ha Mátyás nekik bűnbocsánatot hirdet, s hivatalaikat visszaadja. Mátyás ezt örömmel megtette; mire a pártos urak is visszatérvén, neki hűséget esküdtek, s a király hadával egyesülvén, a császár sergét szétverték.

Boldogság.

1. Pyrrhus, epirusi király, számítván, hogy meggyőzi Siciliát, majd Carthagot, és az egész földet; egy értelmes uri ember azt mondta erre: S mind erre aztán mi következik? Az, felelé Pyrrhus, hogy azontul élni fogunk! Mire amaz azt válaszolá: Mi tartóztat fel tehát minket abban, hogy a jelen perctől kezdve is élhesstnk, mielőtt sok városokat elpusztítsunk? —

2. Croesus Solont magához hivatván, előtte királyi fényvel öltözködve jelent meg és neki minden kincseit megmutattatá; de Solon mind ebből semmit se látszott csinálni. Kérdé tőle Croesus: Van-e valaki hozzám hasonló boldog? Solon azt felelé: Az athénei Tellus boldogabb; mert szegény létére úgy halt meg, mint jó hazafi, és jól nevelt gyermekeket hagyott hát-

ra. Hát utána kit vélsz boldognak? kérdé Croesus. Bitont és Cleobist, felele Solon, kik az istent és anyjukat tisztelték, és egy éjjel mind ketten az égbe költöztek. Hát engem nem tartasz boldognak? kérdé Solon. Mi görögök azt tartjuk boldognak, monda Solon, ki az ég kegyéből életét szerencsésen végzi; mert az élő, és szerencse nyilai előtt álló ember kimenetele oly bizonytalan, mint az ütökötben álló vitézé! Nem voltak fülei Croesusnak a hallásra, nem hitt Solonnak.

3. A spártai Diagorás látván fiait és unokáit az olympiai játékokon megkoronáztatni, nagy örvendéssel mondá: Mikor az ember ily boldog, jó volna meghalni! *Lásd: Állam 2.*

Bolondság.

Egy valaki Diogenes bölcsét bolondnak tekintvén és nevezvén, ez azt felelé neki: Nem bolond vagyok, hanem csak az eszem különböz a tiédétől.

Bor.

1. Plato törvénye tiltotta a gyermekeknek 18 évig bort adni, azon okból, hogy nem kell tüzet tüzre tölteni, mielőtt azok munkaképesek nem lesznek, s mert távozni kell az ifjakkal attól, mi őket dühösökké teszi. Azután borral mérsékelten élhetésre felszabadi-

totta őket 30 éves korukig, csak hogy meg ne részegedjenek. A 40 éveseknek megengedte a lakomázást is. Táboriaktól a bort általában eltiltotta; ugy a cselédektől is; el a bíráktól és hivatalnokoktól is az alatt, míg hivatalban vannak elfoglalva; így a kormányzót is, a tekintélyes dolog kezelőit is, a szülöket és tanítókat is sat. sat.

2. Cambyzes persa királyt legkedvesebb barátja Prexaspes intvén, hogy a bortól óvja magát; a király azonnal sok bort ivott, s mikor már jól megborosodott, kiállította a Prexaspes fiát, és egy nyíllal szíven átlötte. Kérdvén ekkor Prexaspestől: Jól találtam-é? ez azt felelé: Maga Apolló se találhatta volna jobban!

3. IV-ik Edvárd, britt király, egy herczegronát halálra ítélvén, reá bizá, választani a halál nemét. A herczeg, mint borkedvelő, azt választotta, hogy fulaszszak őt krétai borba. *Lásd: Mérséklet 67.*

Boszuállás.

1. Lyeurgusnak egyik szemét egy szilaj vad ifju kiittvén, azt neki a törvényszék kezébe adta, hogy bánják vele tetszése szerint; de ő azt nevelés által jó emberré képezvén, a közönségnek a színházban ezen szókkal adta vissza: Ti ezen ifjat kezemre adtatok,

mint rossz embert, és én őt visszaadom nektek, mint jó embert!

2. Antiochiában egy urat egy katona halálra rongálván, azt hű ebe, mint eszméletlent, folyvást őrizte. Sokan mentek nézésére, s azok között a titkos gyilkos is; kit az eb felismervén, ugatta, fogta, s nem hagyta el. Mi által az zavarba jövéen, gyanura befogatott, és a tényt kivallotta.

3. Antiochus királyt ütközetben megölvén egy vitéz, annak lovát elvette, s reá ült. A ló érezvén, hogy urának ellensége ül rajta, azt elragadta, felvitte egy szirt-magaslatra, s annak tulsó meredekén vele leugrott, hol mind a ló, mind a vitéz elpusztult.

4. I-ső Károly francia király katonái Sziciliában az ottani nőszemélyek ellen gyalázatos bujasági eljárást tanusítván, a sziciliai férfiak özszeesküdtek, és az estéli takarodási harangozás megállított jelére a nálok szállásban volt katonákat annyira leölték, hogy azok 8 ezeren pusztultak el, és ez által I. Károly a sziciliai uralmat el is vesztette.

5. N. Sándort egy szép szeretője, az áthénei Tháisz, hadi eljárásaiban mindentűtt követte. Midőn Persia fővárosa, Persepolis, bé volt véve, és erre a Dárius király palotájában nagy vendégségi öröm-ünnepély tartatott, Tháisz az asztalnál azt mondá: Fő örömem,

hogy N. Sándor engem ezen ünnepélyben részvétre méltóztatott; de ezen örömem csak úgy egészülne ki, ha megengedné nekem, hogy hazámért, melyet a Dárius előde, Xerxes, felégetett volt, ezen királyi lakot felgyujtva boszút állhassak! Mit is N. Sándor megengedett, és ő azt felgyujtotta. — Im, a boszútét kölcsöne miképp, és minő úton fizettetik!

6. Mithridates a Pompejus tábora előtt futván, megtudta, hogy neje azon várat, hová őt és kincseit bátorságba helyezte volt, Pompejusnak feladta azon feltét alatt, hogy ha fiát, Xipharest, Pompejus férjével együtt elfogná, a fiut bocsátaná el. Ezért Mithridates akkora boszura gerjedett, hogy mellette lévő fiát oly helyen, honnan azt neje jól láthatta, meggyilkolta.

7. Ibicus költészt a rablók titkon megölték a mezőben. Akkor repültek el felette sok darvak, melyeket ő költészi szorongó hangon bizonyosságul hívott. Azután azon rablók a piaczon tlvén, láttak darvakat elreptülni; mire mondának: Im, az Ibicus boszuálói! Meghallották e felőli sugdosásukat némely reájok gyanakodók, befogatták őket, és ők a tény valóságát kivallották.

8. Nearchus zsarnok kinoztatván egy bölcsét, hogy az ellene szövetkezett özszeesküvést kivallassa, a bölcs boszuvágytól égve, és

szövetséges társait is megerősítendő, azt kíváná, hogy Nearchusnak fülébe sughassa, a mit mondani akar. Feloldatott tehát a kinyadról, Nearchus neki fülét tartotta a kihallgatásra; ő pedig azt fogaival megragadván, addig el nem bocsátotta, míg az el nem szakadt: de már ekkor ő is a szabadítók kezei között kimult.

9. II-ik Lajos magyar király a török követet bezáratván és megöletvén, ezért II-ik Szuleiman török szultán 200 ezer emberrel, és 300 ágyuval 1526-ban betitött Magyarországra, a magyar tábornok lemeszáróltatta, a király elesett, és azóta a nemzet önállása tönkrementre jutott. *Lásd: Bocsánat 1. Bántalom 7.*

Bölcs. Bölcsesség.

1. Cleanthes kérdeztetvén: mi az oka, hogy a régieknél nem voltak anynyi bölcsék, mint ma, s még is több jelesek keletkeztek? Mert, felelé, akkor a dolgok voltak gyakorlatban, ma pedig csak a szavak!

2. Thalesnek polgártársai szemrehányván szegénységét, mondának, hogy a bölcs nem tud meggazdagodni. Ő pedig tudva az ahoz értők jóslataiból, hogy a jövő évben nagy olajtermés leend, a közelebbi években az olajtermés hiánya miatt haszonvétlen állott olajsaj-

tókat csekély áron mind megvásárolta. Békövetkezvén a nagy olajtermés, polgártársainak az olajsajtólást oly magas áron engedte meg, a mint akarta, mind övéi lévén már a sajtók; miből gazdag nyereményt gyűjtvén, monda nekik: Im, nincs igazatok, mert a bölcsnek, ha akar, van esze meggazdagulni; azonban tudjátok meg, hogy a bölcs a maga tudományát nem gazdagulásra, hanem annál fensőbb érdekekre szokta használni!

3. Aristippus kérdeztetvén, miben különbözik a bölcs a bolondtól? azt felelé? Bocsásd ismeretlenek közé meztelen a bölcset, mint a bolondot, s akkor megtudod. Ő ugyan is egykor tengeri vihar által Rhodus szigetére kivetetvén, szerencsétlenségi társainak azt mondá: Ne busuljunk, mert itt a tudományok tiszteltetnek! Ment egyenesen a fővárosba, Rhodusba, a köztanodában, hol a bölcsletről nyílt értekezletet tartván, nagy kitüntetést és jutalmat nyert; mi által nem csak magát látta el gazdagon, hanem szerencsétlen társait is felsegitette. Ő ott is maradt; haza térendő társai pedig kérdvén tőle: mit izenne haza? Mondjátok, válaszolá, hogy a szülők gyermekeiknek oly birtokokat és úti szereket szerezzenek, melyek a hajótörésből is kivihetők; mert azok az élet valódi támaszai, melyeknek sem a szerencse viharai, sem az állami dolgok

változása, sem a hadi rombolások nem árt-
hatnak.

4. Cicero, mint consul, a római köztársaságot boldogul kormányozta; de Cäsär a hatalmat magához ragadván, ennek önkénye alatt az eláradott gonoszságokat nagyon kerülte, és mezei lakában, mint magányzó, a bölcsészet tudományával életunalmát eltüzte. Ez alatt írta legérdekesb irományait.

5. Az ifjabb Dénes kiesvén a zsarnoki székből, kérdeztetett: mit használt neki Plátó és a bölcelet? Megtanultam, monda, sorsom ily nagyszertü változását nyugodt elmével hordozni!

6. Aristippus kérdeztetvén: minő jelességgel birnak a bölcsek mások felett? Aval, felelé ő, hogy ha minden törvények eltöröltetnek is, mi még is egymás között békében élnénk!

7. Antoninus böles a tudomány és erény által akkora tekintélyt vivott ki magának, hogy császárrá lévén, nyíltan mondák, miszerint bételjestült rajta Plátó ama jóslata: Akkor lesz boldog a föld, mikor a bölcsek jutnak a trónra! Halála után nem tartatott becsületes római polgárnak, kinek házában az ő képe meg nem volt.

8. Egy cyrénei Aretha nevü nőszemély az Aristippus tanát követvén, annyira kittüt, hogy később a bölcseletet halálíg tanithatta.

9. Az Amalthea sybilla bölcsesége eléggé kitént a római nép számára hátrahagyott könyveiből; mert azok utasításainak a római nép a kormányzat dolgaiban, mint isteni tanácslatoknak, mindig teljes hitelt adott.

10. Epictetus bölcsnek nem volt mivel zárt állitson csekély kunyhója ajtajára; de ő mind ezen rövidséggel nem gondolva, a bölcséletben sokat irt nagy tudományosan.

Bőség.

Szokrát az Amalthæa bőségszarvát ily hasonlatokkal fejti meg: Amalthæa maga oly embert jelent, ki szórakozott ugyan, de szorgalmas és munkás, hogy minden jót megnyerjen; az ökörszarv azt jelenti, hogy az ökör legmunkásabb állat lévén, munkával kell az áldást létre hozni; a szőlőgerezdek stb. az ökörszaruban azt jelentik, hogy mind az, a mire szükségünk van, a földészetben megtalálhatik; s mind ezért a bőség szarvát a jószellem és jó szerencse hordozzák.

Bujtogatás.

1. Az irhoni katolikusok 1640 táján leakarván rázni nyakukról a nemkatolikus, vagy a mint ők nevezék, az eretnek angol kormány igáját, 40,000 protestánst öltek meg a kormány zavarból hasznot leső bujtogatók szavára. A buj-

toगतók azt állították, hogy őket a felkelésre a királyi ház ingerelte; s egy királyi rendelet, szerkezményt mutattak elő, melyre, mint hamis gyártmányra, egy másik kir. rendelet-ről leszakított pecsétet tettek volt.

2. Péter czár első nejét magától eltaszította, ki bánatában meg is halt. Ettől volt egy Alexei nevű fia, ki a barátokkal társalgott, azok között elrészegesült, és oly nézetekre bujtogattatott, melyek atyja nézetei ellen a birodalmat vészbe sodorták volna. Ezért őt az atyja az orosz főtanács által halálra íteltette. Mikor a fiu az ítéletet elolvasta, görcsös vognálásba esett. Ő, ki az atyát megöletni elhatározta volt, most attól bocsánatot kért; ki neki meg is kegyelmezett, de a fiu másnap meghalt. Péter czárnak már ekkor második nejétől Catharinától volt egy fia, de ez is csak hamar ezután meghalt. És így ezen nejét kellett trónutódául bevallani.

3. Látván az angol kormány, hogy észak-amerikai felkelő gyarmatait se fegyverrel, se közbejárással nem térítheti engedelmességre, a benszülött vad indusokat bujtotta fel ellenök, kik is a gyarmatokat vandal kegyetlenséggel pusztították. De a szerencsétlen nép itt is tudott magán segíteni; mert egyfelől míg a rendes angol táborral mindentűtt megmérkezett, másfelől egyszersmind betitött a vad in-

dnsok lakfészkebe, észrevétlenül épp akkor, mikor takarmányaik mind össze voltak gyűjtve: azokat, valamint lakjaikat is, mind felégette, közülök mindenkit, nem és kor különbség nélkül, megölt; és így az iszonyt iszonynyal viszánozván, a vad törzseket oly félelembé hozta, hogy azokat többé ellene fel nem bujtogathatták.

Bukás.

1. IV. Károly, cseh király, császári koronát nyervén, fia Venczel is az atyai érdem után e méltóságra kijelöltetett; de mielőtt atyja halálával a trónba ülne, erény helyett szerelemmel, és örököségi hűség helyett gyönyörölkéssel foglalkozott; és így a vétek és tunyaság őt a tróntól megfosztották.

2. A nagy és derék Szaladin hódítónak fia, Noradin, az atyai legbuzgóbb igyekezet daczára is annyira elfajult, hogy az atyjától kezére maradt megnevelt török birodalom az ő gyáva kezéből kiesett, ő pedig testvéri szánalomból tápláltatott, és úgy halt meg, mint tunya életteremtenség példánya.

3. Castrutius, luccai igazgató, megtudván, hogy egy pénzváltó sok pénzt szedett fel kölcsön, és miután bukást hirdetett, és sokakat megcsalt, fényes építéseket tett; ezen nyilvános csalárdot pénzváltói asztala fölibe fela-

kasztatta, és vagyonából a kijátszott károsokat kielégítette.

4. Néro a sok gyönyörök közül, melyekkel az előtt élt, végre mindenkitől meggyűlöltetve egy szolgájának házához menekült; és itt ő, ki az előtt arany és drágakő poharakból ivott, markából inni kényszerült; és nem lévén csizmája, mezitláb az ujonan kaszált sáros helyen kelletvén átmennie, hogy rejthelyet találjon, nagy részint négy kézláb kellett másznia, hogy észre ne vétessék.

5. A macedoniaiak utolsó királya, Perseus, kit római vezér Paulus Emilius legyőzött és megfogott, többi katonáitól elhagyatván, némely krétaiakat megtartott maga mellett nagy ígéretekkel, mely ígéretek zálogánl némely arany edényeket kezökre adott. Mikor pedig ezek őrizetében magát bátorságban látná, tőlök az arany edényeket visszavette, azon ígérettel, hogy azokért pénzt ad; de azután a pénzt is magánál megtartotta. Így a krétaiaktól is elhagyatván, midőn csupán aranyával futna, Paulus Emilius által megfogatott, s mind aranyát, mind magát elveszítette.

6. IV. Eduárd angol király sok vérontás után jutván a trónra, azután se szünt meg vért ontani. Ez által sok nyomornak, gyűlöletnek és népboszúnak tette ki magát, mik őt a trónból kiejtették. Nevezetesen a közvélemény

ellenére vévén nőül egy köznemes leányt, ezért őt Warwik gróf, kinek ő koronáját köszönhette, s ki őt egy savoyai hercegnővel akarta összeházasítani, a népet ellene lázította, s így bukott el.

7. A francziák 1769-ben bévették Corsica szigetét, mely magát Paoli kormányzata alatt boldognak érezte. Erre a francziáknak útát nyitott a fegyver mellett a pénz és árulás. Paoli egy angol hajón menekült Livornoba. Paoli bukott, de mindentűtt meleg rokonszenvvel pártoltatott, valamint a vele kivándorolt nép is, az ismeretes szabadságszeretet és hőnérzelem vitéz érdeméért.

8. 1770 táján egy Struensee nevű német orvos a dán királyi udvarnál a király és királynő kegyét megnyervén, hivatalokra emeltetett, grófságot nyert, és végre államminiszterré neveztetett igazgatási teljhatalommal. Megbizva magát, a király nevében kiadott és a kezén álló királyi pecséttel ellátott rendeleteiben a királyi jogokkal visszaélt; a királyt és alattvalókat egymástól elidegenítette; féktelen hatalmat használt; a nemzeti nyelvet háttérbe szoritotta; az államtanácsot feloszlatta; most egy, majd más hivatalnokot, hivatali és más testületet elmozdított, titkos kabinéti rendelettel semmisített; a királyi pénztárt és közjövédelmet balul kezelte; maga és hivatali

barátja gróf Brandt hasznára, ki neki mindenben segéde volt, a számításokat meghamisította; s történhető megtámadás esetére a tüzéség feletti rendelkezést kezén tartotta; sat. Ő, barátjával gróf Brandttal együtt, rangjaiktól, javaiktól és életöktől megfosztattak, grófi czimereik bakó által széttörtettek, előbb kezeik, azután fejeik levágattak, testök szétdarabolgatott és kerékre tétetett; fejeik és kezeik pedig karóba huzattak. *Lásd: Álom 8.*

Bűn.

1. Lycurgus törvénye szerint, legnagyobb bűnöktől ezek tekintendők: az isteni dolgok megvetése, a szülők boszantása és kinzása, a fejedelmek és törvények elhanyaglása és az igazság elleni szándékos boszútétel.

2. Nem jó a trónt vérrel áztatni: ezt Erzsébet magyar királynő sorsa igazolja, ki Károly Róbert királyt megöletvén, maga is ennek következtében fogságba esett, és nyomorultul halt el.

3. A 15-ik évszázad tanította Itáliát mérgezésre és gyilkolásra, sőt az előtt is azt ott ismerték, mert az erőtelen ellenfelek ezt látták dühök boszujára legbiztosb egy pár útnak. Sőt a történelem ki méri mondani, hogy közép Itália tanította Európát minden államcsinra, s égre kiáltó minden bűnökre.

Bűnbánat. Bűndíj. Büntetés.

1. A persáknál a kit a király megkorbácsoltatott, megköszönte, mintha boldog volna, hogy a király róla megemlékezett.

2. Az indusoknál keleten azt, ki valamely bűnt tett, a király megberetváltatta; s ez volt a legnagyobb gyalázat.

3. Plutárk a maga korhel, de könyveket olvasni szerető szolgáját bizonyos hibájáért korbácsoltatta. A szolga előbb mentegetőzött, hogy ő ártatlan; később hangos lármával mondá: Plutárkot nem illeti meg a harag; ő a harag ellen könyvet ír, és mindenkit int, s még is reám ennyire haraghatik! Erre Plutárk csendes hangon azt felelé: Hiszen rajtam a haragnak semmi jelét se látod, se árczomon, se szájamon, se színemen; úgy vélem, szemeim nem tűzesek, szavaim nem zavarosok, sem szőrnyen nem kiáltok; szájam nem habzik, nem pirultam ki, sem rútakat avagy megbánandókat nem mondok, sem a harag miatt nem reszketek; mert, ha nem tudod, mind ezek a harag jelei. Egyszersmind ahoz, kivel verette, mondá: Mig én és ő vetélkedünk, te tüssed!

4. Drákó, az áthéniak legelső törvényadója, mindennemű orzókat és más gonosztevőket többnyire haláltüntetésre határozá. Az

ő törvényei tehát, minthogy tulszigornaknak találtattak, nem rendelet, hanem hallgatag egyetértés által eltöröltettek. Azok szigora miatt monda Demades, hogy azok inkább vérrel, mint tentával irattak.

5. Canutnak, a Vandalok királyának, egyszerre több gonosztevő felett kellettvéni ítéletet mondani, egyik közülök azon okból kére kegyelmet, mert ő Canutnak rokona. Ha ő rokonom, monda Canut a törvényszolgáknak, tiszteljétek meg őt magasabb bitófával!

6. Cosdroës persa királynak nehéz háboruja lévén Heraclius császárral, fia Siroës azt mívelte vele, mit ő is mivelt volt az atyjával Hormisdással, t. i. királyságától és életétől megfosztotta.

7. István és Constántin, konstantinapoli császári hercegek, az atyjukat, Románt, a császári trónból elűzvéni, ök is abból nem soká kivették, a mint érdemelték.

8. A lokrisbeliek a siciliaiakkal szövetséget kötvén, némelyek felöltönyük alatt fejüket vállaikra hajtották, és lábbeliökbe talpuk alá földet tettek, s így esküdtek meg arra, hogy ezeknek államát mind addig megkimélemdik és védendik, mig azon földet nyomják és fejüket vállaikon hordják. Hittek a siciliaiak, és a locrisiak öket másnap mind megölték;

mintha már nem azon földön állának és fejök nem vállaikon volna.

9. János magyar király a török szultánt maga érdekében segítségre hívta; ki meg is jelent hadával, és Jánosnak szolgálatát megtette. De akkor bánta meg keservesen János király a folyamodást, mikor a török tábor Magyarhonból kivonulván, mindenütt ölt, égett és kétszáz ezer magyart rabszijra fűzve magával elvitte. Mind ezt nézván János a budai királyi várlakból, sirt. *Lásd: Bizakodás 1.*

C.**Csábítás.**

1. Epaminondas thébei hadvezér megtudván, hogy maczédói Filep királytól követek jöttek hozzá, sok ajándékkal őt megvesztegetni, azokat nagyon egyszerűen rendezett asztalához hívatta. Ebéd végével mosolyogva mondá: Menjetekek el, mondjátok meg királyotoknak, hogy míg ily egyszerű ebéddel meg tudok elégedni, addig engem árulásra nem csábítand!

2. Cæsar egy kis öszszeg pénzt ajándékozván Demetrius bölcsnek, ez azt nem fogadá el, mondván: Azt gondolja Cæsar, hogy engemet ennyi pénzzel megváltoztat? ha engemet tántorgatni akar, akkor egész birodalmával kínáljon meg!

3. Epaminondas a persa király ajándékával őt megkínáló követnek azt mondá: Nem kell a pénz; mert ha a király azt akarja, a mi hazámnak hasznos, pénz nélkül is megteszem; ha pedig avel ellenkezőt akar, arra

nincs elég aranyja s ezüstje: mert hazámért az egész föld kerekiségének minden gazdagságát se fogadnám el. Te engemet, mint ismeretlent, pénzzel megtántorítani akarvára, nem csodállak; de hamar távozz, nehogy másokat megvesztegess, mert másképp a törvényszék kezébe adlak! — Hazájától se vett el semmi jutalmat a dicsőségen kívül. Ő mindig szűkölködött, és barátai segítették. Mikor valamely polgártársa ellenség kezébe esett, vagy pedig szegény barátjának leányát kellett kiházasítani, barátai között aláírást nyitott. Szóval őt roszra csábítani nem lehetett.

4. Dicsérettel említnek egy Manima nevű nem nagy születésű milesiai görög szüzet, akit Mithridates király minden királyi pénzével és nagyszertű igéreteivel se tudott szerelemre csábítani; drágább és kedvesebb lévén előtte a szemérmesség erénye a fősvénység és szerelem minden csábingereinél.

5. Látván Xerxes, hogy Görögországot fegyverrel meg nem hódíthatja, azt ajánlá, hogy a megrongált Athénét saját pénzével felépítteti, és Görögországot Athéne kormányzata alá adja, ha egész Görögország neki meghódol. A lacedemoniak ezen megijedvén, nehogy az athéneiek legnyomorultabb helyzetekben eltántorodjanak, ezeknek azt ízenék, hogy: Görögország szabadságát nehogy fel-

áldozzák. Mire ezek azt ízenék vissza, hogy a mennyi arany a föld gyomrában s a föld színén van, Görögország szabadságát azért sem adnák. A persáknak pedig azt írák, hogy míg a nap úgy jár az égen, mint azt a persák eddig láták járni, addig nem szűnnek meg nekik visszafizetni az áthénei templomok kirablását és Áthéne felgyújtását.

9. Xerxes azt írá Leonidásnak: Ha megsztűnsz az istenekkel harczolni, és seregemhez csatlakozol, Görögország uralkodójává lehetsz. Kinek Leonidás azt felelé: Ha ismernéd azt, mi az emberek életében igaz és tisztességes dolog, a mások dolgainak kívánásától eltávolítál volna már régen. Inkább akarok Görögországért meghalni, mint az igazság törvényei ellen polgártársaimon uralkodni. *Lásd: Ajándék 11.*

Család.

1. A római Aeliusok családjából 16 háztartó nős férfi gyermekestől egy telken laktak szűk lakszobákban jó egészségben és békében. De mai rokonok, úgy mond Plutárk, nem szűnnek viszálni, ha csak nagy tér nincs közöttük, ha falakkal, folyókkal, vidékekkel nincsenek elkülönítve családi birtokaik.

2. A corinthusi Demaratus meglátogatván macedói Filep királyt, ki éppen rossz vi-

szonyban állott nejével és fiával; Filep azt kérdé tőle: Hogy állanak Görögország dolgai? Kinek Demaratus azt felelé: Nem illik hozzád, Görögország dolgairól kezdedkedned, ki családoddal se tudsz békében élni! Erre magát Filep megszégyelvén, nejével és fiával kibékölt.

Csalárdság.

1. Emmánuel, constantinapoli császár, úgy egyezvén az ő birodalmán átvonuló kereszties had vezéreivel, hogy azon kereszties hadnak élelmet adjon; a nekiek adott lisztet alabástrom liszttel megvegyitette, mely miatt a hadnak nagyobb része meghalt.

2. A 15-ik évszázad valóságos setétség kora volt, mikor is a kik frigyét kötöttek, legelső gondjuk volt azt megszegni. Ezen ragály átalánossá vált. A trónt és az oltárt csalárdsággal meggyalázní játéknak tartatott. Békékötés, eskü mind csak álarczul használtattak, hogy így a más félt barátság színe alatt annál biztosabban meg lehessen csalni; nem tekintve, hogy ez épp egy legbizonyosb út az ellenségeskedések életben tartására, a hűtlenek szaporítására. A csalárdság rövid életű, de eredményei mindig vészesek; ezt bizonyítja ezer esemény az ős hajdankortól jelenkorunkig.

3. Chinában a nagy népesség miatt a vagyonvágy szerfelett kintű. Öröklik a törvény az orzás, rablás ellen, de a csalásnak nincs semmi büntetése. Szerintök mindenki vigyázzon magára, hogy ne csalják meg.

4. Cleomenes Lacedemonban trónkövetelési vállalatában társul fogadta el egy rokonát, megígérvén, hogy ha azon vállalata sikerülend, minden dolgaiban azon rokonának fejével fog végezni; sőt erre meg is esküdött. Sikertülvén vállalata, említett társát megölette, fejét egy mézzel töltött edénybe tette, s mikor valamit tenni szándokolt, szeméit az edénybe fordította. Így tett mindent, mondván, hogy ő az egyezést nem szegé meg, semmiképp hitét nem fordítja el, mert mindig azon rokonának fejével tanácskozik.

5. Egy Thibron nevű hadvezér Ázsiában egy várat ostromolván, a várnagyot hitta ki barátságos egyezkedésre, megesküdvén, hogy ha az egyezmény létre nem jöhet, őt a várba bántatlanul teendi vissza. Amaz kijött egyezkedni; de őrsége a várban magát béke reményében lazán viselte. Ez alatt a Thibron táborá megrohanván a várat, azt bevette. Thibron pedig, hogy esküjét megsejteni ne láttassék, a várnagyot bántatlanul visszavitte ugyan a várba, de ott benn megölette.

6. N. Sándor az indiai zsoldos vitézeket

egyezményileg egy városból elbocsátotta, de mikor távoznának, vitézeit reájok küldvén, mind megölette. Azok a megszegett esküért az istenekre hivatkoztak. N. Sándor pedig azt felelte nekik: Én nektek a városból szabad kimenetelt ígértem, nem pedig végig biztonságot elvonulási útatokban.

7. Valentinian császár Constantinápolyban rézből állítottatott vékákat, hogy a mértéket megkisebbíteni ne lehessen; a kik pedig azt megkisebbítették, kezeiket levágatta.

8. Julius császár idejében az uzsorások gonoszsága annyira ment volt, hogy sem a nagyszületésűek, sem a fejedelmi helytartók nem szégyeltek a gabona eladásban a népet gonoszul csalni, és nagy drágán adni, holott bő termés volt. Julius császár az ilyeneket a városból mind kitűzette.

9. Egy nyerészkedő egy római hölgynek jóféle gyöngy helyett üveg gyöngyöt adott el; kit ezért a hölgy elpanaszolt Cæsarnak. Cæsar azt parancsolta, hogy fogják meg azt és vessék oroszlán elébe. Mikor a kalitka felnyílt, oroszlán helyett egy macska ugrott elő. Az ezt nevetve bámuló népnek azt kiáltatta fel Cæsar: Minthogy csalt, méltó volt ő is, hogy megcsalattassék! *Lásd: Bukás 3. Ámítás 10.*

Csapás.

1. Antiochus Epiphanes, makacs elvti kegyetlen király, égyiptomi meghiusult hadjárataból Jérusálemen át haza térvén, Jérusáleme, mely irányában ellenséges érzülettel volt, minden lehető rosszal fenyegetőzött. De útjában a férgek eleven testébe beléestek, húsa megrothadt, csontjairól lesorvadt, és úgy elszagosodott, hogy egy cselédje se tudott vele maradni. Kivánta bűneit megbánni, de ez valósággal nem egyéb volt, mint lelkiismeretének legkisebb gyötrelme. Honán kívül a mezőben pusztult el.

2. Hérodés Agrippa, a népnek és a farizéusoknak hizelegve, a Jézus tanítványai ellen sokképpen kegyetlenkedett. A színházban istennek kiáltatik ki. Mely hazugságban midőn gyönyörködnék, az angyal által halálosan megcsapdostatik: belrészeit a férgek rágni kezdték és azután öt napra meghalt, siránkozólag panaszolva, hogy a földön nyomorultabb halandó nincs, mint ő.

3. Julián császár korában a legborzasztóbb földingások voltak, melyek az épületeket mindenfelé özszeontották, elannyira, hogy sem épületben, sem az utczában maradni nem volt bátorságos. Ezen kívül a nagy szárazságok minden terményt elrontottak. Mely miatt oly

nagy éhség lett, hogy az emberek a vad állatok húsával éltek.

4. Valens császár alatt Constantinápolyban ököl nagyságu jegek oly sürrien hullottak, hogy mind embereket, mind barmokat künn a szabadban agyon vertek. S nem sokkal azután egy nagyszertű földingás egy Germa nevű várost mind özszerongált; valamint egy más földingás is Bythiniában Nicéa várost romba hányta. Ugyan az ő korában Phrygiában oly nagy éhség támadt, hogy a föld népe kénytelen volt kivándorolni.

5. 580 évvel Krisztus után Antiochiában egy nagyszertű földingás 60,000 embert pusztított el, és azok között az értelmiség nagy részét.

6. 568 évben Krisztus után a farkasok nagy serege Franciaország Vienne nevű belvárosába benyomulván, az ök dühösségöknek ellentállani nem tudó embereket elszaggatták.

Császárság.

1. Zsigmond magyar királynak, ki egyszermind német császár is volt, hosszas távolléte miatt sok zavar és rendetlenség támadván az országban, nehogy utóda alatt ugyanaz történjék, a rendek Albertet azon feltétel alatt választották és koronázták királylyá, hogy a császárságot a magyarok megegyezése nél-

kül el ne vállalja; miben mindazáltal utóbb még is megegyeztek, s Albert nem sokára császárrá is megkoronáztatott.

2. Cæsar a római köztársaság feletti hatalmat magához ragadván, akkora tekintélye volt, hogy utódai is e melléknevet, Cæsar, rendre használták; mely szó magyarosított hangon császár névvel szokott kimondatni. Mint-hogy pedig a Cæsar és utódai korában a római birodalom, valamint az ebből szakadt görög császárság is több országokat és nemzeteket foglalt magába; ezek megszűntével értelmezési hasonlatból nevezettek el az azután császárságok; ilyenek: a német, török, marokkói, braziliai, orosz és francia császárságok. — A császárságban két nehézség szokott lenni: egyik az, hogy a magas értelmű elnevezés sok császárt megszédít az önképzélgés által; másik az, hogy különböző országokat és nemzeteket igazgatásmodorban összpontosítani nem lehet.

Csel.

1. Amasis, persa hadvezér, Bárka várost ostromolván, erővel azt nem veheté bé, és cselhez fogott; ásatott t. i. a mezőn egy nagy gödröt, melyet faágokkal megtöltetett, s reáállva a városbeliekkel békét kötött; s megesküdött, hogy azon békekötést meg nem szegi,

mig a föld, melyen áll, jelen alakját megtartja. Amazok az egész földet értették, ő pedig a talpa alatti fákat. Ez által amazok már teljes békét képzelve nyugton voltak; ő pedig más éjen a gödröt felnyitatta, a városra ostrommal ment és bévette.

2. Hannibál a rómaiaktóli féltében lapangó tengeri útat tévén, midőn Kréta szigetbe érkezett, és a fősvény krétai görögöktől sok aranyját félténé, azoktól csellel mentette meg azt; t. i. sok edényeket megtöltetett titkon ólommal, és azokat a Diána templomába kérte helyezhetni; mint biztos helyre, mondván, hogy azokban van minden aranyja. Azonban a szobában rendetlenül álló réz szobrokat aranyjával megtöltötte. Így azonban az aranyot elvivén, az ólmot a krétaiaknak hagyta.

3. Apulejus és Aruntius, halálra ítélt római polgárok, a Triumvirek korában, titkon maguknak hadnagyi öltönyt szereztek, és szolgálókat katonáknak öltöztetve, oly renddel mentek ki a városból, mintha elitélteket kísérsenek; útjokban sok elitéltet, száműzöttet megszabadítottak, magukhoz csatoltak, és így jókora számu sereggé nevedekvén, szerencsésen eleveztek Siciliába. Így kertülték el a reájok már kimondva volt halált.

4. Aurelián császár megharagudván felszabadított szolgájára, Mnesteusra, ez jól tud-

ta, hogy sorsa vészben forog, mert ismerte ura természetét, azért élete megmentésére a következő cselhez nyult: Levelet eszközölt, mintha azt Aurelián írta volna, melyben feljegyzette többek neveit, kiket Aurelián vagy nem kedvelt, vagy meg is fenyegetett, közöttök a magáét is. Megmutatta a levelet néme-lyeknek, kiknek neveik felírva voltak, titkon előleg megesketvén, hogy hallgatnak; mondá, hogy történetesen talált a levélre, midőn az a császár zsebéből kisiklott, melyet a császár már a tribunoknak akart átadni, hogy azok a feljegyzetteket megölessék. Ezeket a félelem kétségbe ejtvén, minthogy a Mnesteus szavainak hittek, elhatározták menekülésökre minden lehetségest megkísérteni. Más nap azért Aurelián császárt megölték. Így kerülte el a halálbüntetést általa Mnesteus.

5. Ptolemaeus, macedói király, nőrokonának, Arsinoénak, országára vágyván, őt magának nőül kérte; s miután a hűtlés ünnepeye megtörtént, annak két fiát szemei előtt megölte, őt pedig magát számüzte, s így foglalta el országát. *Lásd: Anya 15.*

Cseléd.

1. Egy lacedemoni ember szolgáját korbácsolván, monda neki Demonax: szűnj meg magadat szolgádhoz hasonlóknak mutatni!

2. Adrián császár egy rabszolgájának szemét egy rézpennával ki találván szurni, azt ajánlá, hogy szeméért kérjen az, a minő jutalmat kíván. De a szolga hallgatott. Ismételvén a császár az ajánlatot, monda a szolga: Add vissza a szememet! Mintha mondaná: Ha császár vagy is, ne tégy egy szegény szolgának oly kárt, melyet ő ki nem épülhet!

3. Egy római számtűzött polgárnak szolgálja elmene a tengerpartra, hol ura számára Siciliába átszállító hajót fogadjon. Mikor visszatért, urát halálos sebbel találta meggyilkolva, de a ki még élt; kinek is monda: Uram, várj egy kevésbé! Elment és az urát meggyilkoló tribunt megkereste; megölte; s ezen felül magát is átszurta.

4. Midőn Cleopatra magát megölte, két szolgálói közül egyik a bánat miatt halva rogyott le; a más pedig mikor annak fejére a halotti koronát tenné fel, hasonlóan meghalt.

Csillagászat.

1. Anaxagorás a természettudományra s kiválólag az égrendszer tanulására adván magát, elhagyta ezért hazáját s minden magán dolgait, és Áthénébe ment. Ott némelyek azt vetvén szemére, hogy semmi gondja sincs hazájára, melyet elhagyott; azt felelte, ég felé

mutatván: Nekem legfőbb gondom felsőbb hazámra van!

2. Pericles Anaxagorastól tanulván a csillagászatot, egykor sok kormányzati dolgai között róla megfeledkezett. E miatti bujában Anaxagoras beteg lett, és élni se kívánt. Értesítették erről Periclest, ki is azonnal repült Anaxagorához és sirva kérte, ne keresse a halált, mely miatt ő aztán legjobb tanácsadójától fosztatnék meg. Mire Anaxagoras félre vetvén szemtakaróját, monda: Oh Pericles, a kiknek lámpára van szükségök, abba olajat töltnék!

3. Egy Andalon nevű genuai tudós a csillagászat kedvéért csaknem az egész föld kekrekségét béutazta, csak azért, hogy a különböző égalkat és látköröket a régi szabályokkal egyeztesse, s ez által tudósabb csillagászsza válhasson.

4. X-ik Álfonz, castiliai király, a legszenvedélyesb csillagász volt, melyben annyira kitűnt, hogy ő alkotta (a mi legbajosabb) azon csillagászi táblát, mely az ő nevérol neveztetvén, a csillagászoknál mindig nagy becsben volt. —

5. Columbus Kristóf Jamaicában élelmi szükségét szenvedvén, a holdat imádó benlakók neki nem akartak élelmet adni. Ő pedig ezeknek megjósolta, hogy ha még is oly emberszeretetlenek lesznek, istenöket elpusztítja,

melynek óráját is megmondta; mert tudta, hogy holdfogyatkozás következik. Ez bé is következett, és a benlakók megrémülve és hódolattal hoztak neki minden élelmi szereket, kérve, hogy istenököt adja vissza.

6. A Copernik csillagászata után Galilæi a távcsőt annyira tökélyesítvén, hogy az a tárgyakat 33-szor megnagyította, s ez által a világrendszerben a meggyőződésig kimutatván, hogy a nap alig észrevehető, saját tengelye körüli kis mozgással áll, s a föld a körül forog; ezért, mint istentagadó, a római szent szék által fogságra íteltetett, ezeket mint értetlenségeket és eretnokségeket tünnepélyesen visszamondani kényszerítettet. Az ítélet így indokoltatott: Hogy a nap középben álljon, és állomásában ne forogjon, ez egy értetlen, csalfa, bölcséletlen, sőt eretneki gondolat, mely a szent irásnak homlokegyenest ellene mond; hogy a föld a világ központján nem áll, és nem moztatlan test, hanem naponként körül forog, ez hasonlólag egy csalfa, a valódi bölcséletben érthetlen, és legalább tévedő állítás, mely a keresztény hittal meg nem állhat.

Csilapítás.

1. Pupienus alatt Rómában a nép és katonaság egymás ellen fellázadván, egymásnak sok vérét ontották; kiket Pupienus leghatósabb

szónoklataival se tudott kibékíteni, sőt a nép őt is kövel meghajgálta. Végre Gordianus gyermekét elvitte magával a lázzadókhöz, ki nek látására elődeinek érdemei és esetei azoknak eszébe jutván, a fegyvert azonnal letették.

2. Egykor a rómaiak között belviszongás lévén, arra egy ellenséges nép reá akart titni, ugy mint kedvező alkalommal; ezen nép fővezére ezt roszalta, s őket szándékukról mindenképp lebeszélni akarta. De semmire se mehetvén velek, végre előhozatott egy pár gonosz ebet, melyek a nép előtt özszemarakodtak; mikor legdühösebben marakodtak, közikbe eresztett egy farkast, melyet meglátván az ebek, hagyták egymást, és közös akarattal a farkasra rohantak. Erre monda a vezér (Scorius) a népnek (ezek a Dákok voltak): A farkas ti vagytok, az ebek pedig a rómaiak; ha reájok üttök, ők együtt kibékülnek, és jaj nektek! És győzött a jelképes szónoklat.

Csin.

1. Mózes, mint égyiptomi hadvezér, Faraótól a szerecsenekre küldetvén, Séba várost ostromolta. A várfalról őt a szerecsen király leánya megpillantván, nagyon belé szeretett, és titkon neki azt izente, hogy a várost neki feladja, ha őt nőül veszi, és azután egy szerecsent sem öl meg. Mózes beléegyezett, és

bémenvén a városba, a szerezseneket mind legyilkoltatta, és azután a király leányát nőül vette. Ő a békeegyezményt úgy értelmezte, hogy miután együtt meghűtölnek, azután egy szerezcent sem öl meg.

2. Qu. Sertorius midőn magát a Sylla barátai ellen védné, hogy magának Spanyolhon miveletlen lakói előtt közvéleményt vivjon ki, egy fehér szarvast megtanított, hogy mikor szabadon bocsáttatik, menjen hozzá a trón mellé, s fejét tegye az ő keblére; mely jeletet ő mindanyiszor ismételtetett, valahányszor neki dolgai mint állásáról valamely örvendetes hirt hoztak. Mind ekkor elmondta a népnek, mit sugall neki a szarvas, mintha az az ég izenete volna. S ez által a közvéleményt kezén tartotta.

3. Mohammed próféta, a törökök vallásalapítója, megtanított egy fehér galambot, hogy a fülébe tett búzaszemeket megegye. Midőn a néphez szónokolt, sokszor a galamb láttatott a vállára szállva fülébe sugni; miről ő azt hitette el, hogy az a szent lélek.

4. Dáriustól Babilon város elpártolván, annak bevételét Dárius lehetetlennek hitte. Egy éjen hozzá jöven egyik hadvezére, Zopyrus, ki magának füleit, orrát és ajkait levágta vala, Dárius beléegyezésével elmene Babilonba, és az ottaniaknak bémutatá magát,

mintha őt Dárius csonkitotta volna meg azért, mert merészelte őt némely hibáiért megfeddeni. Híttek a Babiloniak Zopyrusnak, magukhoz befogadták, kezére kis csapatot adtak, melylyel ő a Dárius csapatait mindig megverte. Végre őt fővezérré tették. Ő pedig ekkor egy éjen Dáriust a várba bévitte, és így vette bé részére Babilont.

5. Az ifju Catót a nép nem választá consulságra, holott meg volt győződve, hogy ő a népnek valódi pásztora lehetne; hanem választá Sulpitiust, csak azért, hogy általa a Cæsar hatalmát ellensulyozza, holott Sulpitiusz a népnek csak farkasa lehetett.

6. XI-ik Károly, svéd király, meghódította Esthlandot és Lieflandot, s az Oliviai békekötés által azon birtokában meg is erősítettett; azok kiváltságait meg is hagyta. De ez által csak előleg kedvezett nekik, hogy megnyerje. Mikor rajtok megerősödve látta magát, alkotmányukat eltörölte.

Csoda.

1. Kevéssel az előtt, hogy Antiochus Epiphanes, siriai király, Jérusálemet bévette, a templomot kincseitől megfosztotta, s a zsidókat véginségre juttatta, 40 napokon át az égben láttattak arany felöltönyös emberek, kiknek több seregeik szekerekben nagy zörgés-

sel, fegyver villogással, és lovak nyerítésével öszszecsatároztak.

2. Rómában a Fabius Maximus consulsága alatt a Janiculum hegyen láttattak fegyveres seregek, melyek ellen a római nép fegyvert ragadott; és midőn azok sehoh se találattak meg, csodának vették.

3. Egykor egy római földész szántván, az ökre nem akart menni; melyet ő keményen megostorozván, az ökör visszafordított fővel azt mondá neki: Hasztalan versz, mert az emberek hamarább elfogynak, mint a barmok! És erre egy nagy dögvész következett.

4. Pyrrhus királynak nagy lábujjában oly csoda erő volt, hogy annak érintésével a vesebetegséget meggyógyította; s mikor halála után teste megégettett, azon nagy lábujját a tűz épen hagyta.

Csufolás.

1. Agesilaus Lacedemoni királyt, Thacus egyiptomi király, mint törpe termetűt, egérnek csufolá tréfából; mire Agesilaus azt mondá: Én még reád nézve orozlán is leendek! A dolgot oda is vitte, hogy Thacus ezen gondolatlan mondatának következtében királlyságból magányzóságra szorittatott.

2. Scipiótól egy siciliai ember egy tigyvivőt kérvén, rendelé neki egy házbéresét,

ki nemes ember volt ugyan, de bolond volt. Erre az ember azt mondá: Kérlek, ezt rendeld ellenfelemnek, nekem pedig ne rendelj senkit!

3. Spoletoi herczeg, Ervoja, hivatalt viselt a Zsigmond császár udvarában, hol őt a császárnak egy Csupor Pál nevű udvari embere azért, mert kinézése és magaviselete parasztos volt, minden találkozáskor ökörbögés utánzásával szokta volt idvezelni. Majd Ervoja, mint spoletoi herczeg, Zsigmond császárral háboruzván; ennek több vezéreit és fő embereit elfogta; de azokat bántatlanul mind visszabocsátotta, kivéve Csupor Pált, kinek meztelen testére ökörbőrt varratott, mondván: Most már nem csak a szavad, hanem az alakod is valóságos ökröt mutat!

Czim. Czimzet.

1. A 17-ik évszázadban felnyilván az európai népek és kormányok szeméi, a pápa hatalma és befolyása ez által csökkenni kezdett; minek is helyreállítására a papok hivatali czimzetének fokozatosb vakító nimbuszát találták ki. Ekkor kérték VIII. Urbán pápától a bibornokok az „illustrissimus“ helyett az „eminentissimus“ czimzet, mely szerint, kivéve a királyokat, császárokat, mindenki őket e szerint czimezze, s hogy szabad legyen neki-

ek az ezen czimezést nélkülözö megtalálásokat el nem fogadni; s rajtok kívül azon czimet, egyházi jövedelmének elvesztése terhe alatt, senki használni ne merészelje, ha az tán pátriárka, vagy akárki is volna. Ekkor vették fel a püspökök a „méltóságos,“ azután a „nagyméltóságú“ czimet, kik is addig „tisztelendő és főtisztelendő“ uraknak czimeztettek. Végre a „tisztelendő“ czim csak a barátoknak maradt.

2. Nagy Constantin császár kezdette a czimeket és cimrangokat létre hozni. Az ő koráig a római császárok czimzete is csak a későbbi császároknál kezdett használtatni „Dominus“ nevezettel. Ő pedig a hivatalbelieket így cimrangozta: Nobilis, Generosus, Egre-gius, Spectabilis, Magnificus, Illustris.

3. Az európai uralkodók csak a 18-ik évszázad első felében kezdték bővebben használni a „Majestas“ czimet; addig azt csak a német császár és francia király használták, ők is csak a 17-ik század végén. Addig a királyi czim „Serenissimus“ volt, németül „Durchlaucht.“ Addig a királyoknál alsóbb fejedelmek csak a „Magnificus“ czimet használták. Később maig a cimvágy minden osztályoknál, mind hivatali, mind magány rangosztályi körökben, mindig terjedett és emelkedett.

4. Grófi, bárói rangok, czimzetek a 17-ik és 18-ik évszázad szüleményei; a lovagi czim (Ritter, Ritterorden) ezeknél valamivel régibb eredetű. Itt méltó megjegyezni, hogy semmi sem csábitja, ámitja inkább az embereket, mint a czimzeti rangosztályozás, minek eszméje már a közvéleményt meglehetősen is megnyerte, megnyergelte. A czimrangokhoz bizonyos nimbusz, fény, képzelgés lévén kötve; az ide vonatkozó fénytűzés, költség, gálántirozás, pazarlás sok családot tönkre tett és gyászba borított.

D.**Diosekvés.**

1. Antigonus macedoniai király hajós se-
rege egykor Andros szigeténél ütközetre ké-
szen állván, egy katona azt sugallá, hogy jól
tenné a király, ha onnan tovább vonulnának,
mert az ellenek jóval nagyobb hajókészlete
van. Erre a király azt kérdé tőle egész ön-
bizalommal: Mit gondolsz, hány hajót érek
én meg?

2. Ovid el merte mondani versei vég-
záradékaiban, hogy műve halhatatlan emlék-
ben maradand, míg áll a földgömb.

3. Naevius költész azt végrendelte, hogy
sirjára írják eme saját versét: „Ha szabad
volna, a halhatatlanoknak a halandókat meg-
siratni, most a muzsák Naeviust siratnák, —
azon költészt, kihez hasonló nem leend!”

Dicséret.

1. Egy Pescennius nevű római új főve-
zér dicséretére egy valaki dicsérő verset ír-

ván, maga Pescennius erre azt jegyzé meg: Ne dicsérd az élöket, mert ez félelemböli hízélgés; hanem rajzold a meghalt vezérek érdemeit, kik utánzásra méltók lehetnek!

2. Dicsérvén Anthistenest valamely rozsz emberek, monda: Mint félek, nehogy valamely rozszat tettem legyen!

Dicsöszég.

1. Xenophanes semmi oly dicsöszéget nem szeretett, a miért nem fáradott.

2. Fulvius a tusculaniaknál consul lévén, átment a rómaiakhoz; azon évben Rómában consullá lett, a tusculaniakat legyözte és gyözelmi ünnepeíyt tartott. És ö volt első Rómában, ki mind ezt azon évben, melyben még az ellenséég vezére vala, megnyerte.

3. Flaminiust a római nép és tanács oly kedvezö közvéleménynyel karolta, hogy mielőtt a törvényes életkort elérné, consullá neveztetett.

4. Columbus Kristóf Ámérikát feltalálta 1498-ban, s az oda 1499-ben útazott Americus azt a maga nevérol nevezni el Ámérikának nem szégyelte.

5. Canadában Quebec várost és erödöt 1759-ben az ángolok a francziák ellen ostromolván, az útközetben ángol tábornok Wolfe először fején egy sebet kapván, azt zsebken-

dőjével béköté, s vitézeit bátoritá az előnyomulásra. Majd erre testén kapott más sebet; erre sem látszott figyelni, s bátran viselte magát, mint az előtt. Viszont sebet ejtett melyén egy golyó, melylyel el is esett, és magát hátra vitette, de most sem örömet. Sebjei fájdalmában erőtelentülten feküve, most is csak az tüközet kimenetelére volt gondja. A körülállók közül egygyel magát felemeltette, hogy a csatát láthassa. Érezve pedig, hogy szemeit a közelő halál homályosítja, azt kérdé egy tisztől, mit lát? Ez azt felelé, hogy az ellen vonalai kezdenek áttöredezni. Nehány perczcel azután kérdését nagy szorongással ismétlé; mire azt felelék neki, hogy az ellen teljesen megveretett, s minden oldalról vonul vissza. Így már ki vagyok elégitve! mondá ő; s e szavaival azonnal ki-mult.

Dicsvágý.

1. N. Sándornak azt tanácsolván egyik vezére, Parmenio, hogy a béke megvásárlására Dáriustól ajánlott pénzt fogadná el, azt felelte: Ha én Parmenio volnék, én is akkor inkább akarnám a pénzt, mint a dicsőséget!

2. Themistocles éjjel nem tudván alunni, járt az utcákon; s a kérdezőknek azt felelte: A Miltiades emlékoszlopai nem engedik alunnom!

3. Julius Caesar egykor olvasás közben sirni kezdett; minek okáról kérdeztetvén, azt felelé: N. Sándor oly idős korában, mint én, már sok országot meghódított volt, én pedig még semmi nevezetést nem tettem!

4. Pompejus győzván Áfrikában Domitianus ellen, Rómában győzelmi ünnepélylyel akarván bémenni, nem elégedett meg szekerét négy fejr lóval huzatni, hanem négy éléfántot akart abba fogatni; s ezen szándokának csak az állott ellent, hogy az éléfántok a város kapuin nem férhettek bé.

5. Vespasián legyőzván Zsidóországot, győzelmi ünnepély rendeltetett; de ő megtette ugyan a kötelességet, hanem fájdalmas lábbal és öregén nem tartotta meg az ünnepélyt. Unta magát a dicsőséget is.

6. Caligula elmenvén Németországba hadi járatra, nem csak nem verte meg az ellent, de nem is látta. Azonban a tengerpart-ról katonáival egy sereg csigát öszszeszedetvén, ebbeli büszke érzetében győzelmi ünnepélylyel ment bé Rómába.

7. N. Sándor anynyira óhajtotta a híresedést, hogy egy Chaerilus nevű rosz költésznek, ki az ő viselt dolgairól verseket irt, minden egy sor versért egy-egy darab aranyat fizettetett, hogy így dolgainak megírására jobb írókat is magához édesítsen. Sok-

szor elfájlalta, hogy az ő életkorában nem él egy Homér, kire dolgainak megírását bízhatná.

8. A bolond és vad érzelmű Caligula császár tudván, hogy nevének az utókor előtti kitüntetését semmi erényével nem érdemelheti, azt ohajtotta, hogy az ő idejében az emberiséget valamely nagy vész érné, melyről neve hosszason emlékbén maradna, — hasonló ahoz, mikor Augustus császár idejében a németek egyszerre 3 hadtest római katonaságot töröltek el, — vagy ahoz, mikor a Tiberius uralkodása alatt Fidénében a nagy színház leszakadván, 22,000 embert ölt oda.

9. Néróban akkora dicsvágy volt, hogy Lucanus derék költésznek megtiltotta költészeti dolgozatait kiadni, hogy így tért hagyjon fel magának saját rosz verseit adhatni ki, hogy ő legyen egyedül bámult költész. Ezért Lucanus, mint maga is Nérohoz hasonló dicsvágyas, PISOVAL együtt titkon Néro ellen esküdött; de ezt Néro megtudván, őt megölette. — Néro akarta Rómát is a maga nevével Neropolisnak (Néróváros) nevezni, — valamint aprilt is Néróhónapnak.

10. XII-dik Károly svéd király nagy örömmel olvasta Qu. Curtiust. Ifju korában azt kérdvén tőle tanítója: mit gondol N. Sándor

felől? Ő azt felelé: azt gondolom, hogy kívánok hozzá hasonló lenni! Erre tanítója azt vetvén ellentül, hogy N. Sándor csak 32 évet élt: ő azt válaszolá: Nem elég-e annyi, mikor az ember országokat hódított meg?

Dolog.

1. Lacedamonban az istenek és istennők mind dárdásan rajzoltattak; még maga Vénus is fegyveresen; felértve, hogy ott a dologtalan henyeség tilos, és a hadi dolgokban mindenkinek foglalatosnak kell lenni. Nálok példabeszédül divatozott: Az isteneket megmozdított kézzel kell segítségre hívni!

2. Vespasián császár beteg korában is fekvő kormányzati dolgokkal foglalkozván, magát fel akarta állíttatni, másoktól támogatva mondván: Egy uralkodónak fennállva kell meghalni! De a támogatók kezei között, magát felegyenesíteni erőlködve halt meg.

Dologtalanság.

1. A ki a rómaiaknál szántóját, szőlőjét, vagy gyümölcsfáit elhanyagolta, birtoka a kincstár számára lefoglaltatott.

2. Pius Antonius a dologtalan hivatalnokoktól fizetésüket eltartotta, mondván: Semmi sincs illetlenebb, mint a közjövédelmet azoknak rágesálni el, kik ahoz semmit sem tesznek!

3. Egy thessaliali ember kérdeztetvén : Kik a legaljasabbak a thessalialiaknál? Azok, felele ő, kik hadjáratok után dologtalanokká válnak!

Dögvész.

1. Hippocrates orvos a légváltozásból megismerte az Illyria felől békövetkezendő dögvészt, és elküldvén tanítványait Görögország minden részeire, valakik azoktól az ő útasításait bévették, a dögvésztől menekültek.

2. Borisz Ghodunow orosz czár az igazságot anynyíra tisztelte, hogy őt abban semmi magánérdek fel nem tartóztatta; megjutalmazta az érdemet, és határtalanul jótékony volt. Föként egy nagy dögvészkor, mely 1601-től 1603-ig éhség miatt uralkodott, és fél millió népét elrabolta, míg csak pénzében tartott, a szegények között mindennap 30,000 tallért osztatott ki.

3. 1349 táján a dögvész Európának több részeiben dühöngött: Florencziában 60,000, Lübekben 90,000, Girgentben 16,000, Avignonban számtalan embert hordott el. Az elkeseredett nép mindentűt ennek okául a zsidókat vádolta, kik a kútakat megmérgezték volna. Minek is következtében Girgentben, Bázelen, Nürnbergben és másutt, a zsidók csapatonként vesztőhelyre hurczoltatván, megégettettek. Ugyanakkor a német köznép egy

Armlader nevű vezér alatt felkelvén, öt ezer zsidót gyilkolt meg.

Dölyf.

Appius Rómában az államtanács kibővítéséért és hatalma kiszélesbitéséért szónokolva a nép kényelmeit legszigorábban és nagy lenézéssel ostromolván, az ezt kihallgató öszszegyűlt népet anynyira felingerelte, hogy ez őt a katonaság előtt is halálra meggyűlöltette. Ebből eredett ama szomorú esemény, hogy az Appius fia egy hadtest római katonaságot ellenségre vezérelvén, a katonaság az ellenségnek szándékosan hátat fordított, hogy a népnymasztónak fia ne tudjon győzni, kiténni, és a nép fölé erősödni.

Lásd: Kevélység.

E.

Egészség.

1. Cyrus nagy király volt, még se szokott volt sem reggelizni, sem vacsorálni, mielőtt mozgással ki nem izzadott.

2. Szokrát oly mértékletes volt, hogy egész életében jó egészsége járt. Azon nagy dögvészben is, mely egykor az áthénei népet tömegesen separte el, épen maradt.

3. Galenus, kitünő derék orvos, oly jó gondot viselt magára, hogy soha beteg nem volt, és halálára is minden betegeskedés nélkül csendes elgyengüléssel készült el; élt 140 éveket.

4. Lycurgus a leányokat is a futásban, viadalban és kőzjátékokban gyakoroltatni rendelte, hogy ép egészséges testtel könnyebben és épebb magzatokat szüljenek, s ha úgy kell, honvédelemre is képesek lehessenek.

5. A spártaiak a megszületett gyermeket hideg vízben feresztették, meztelenül dolgoztatták és éhezttették, ágyleplekben nem hálatták, sőt néha rendszeres gyakorlathoz meg is verték.

Egyesség.

1. Scilurus a maga 80 fiainak odaadott egy veszsőnyalábot, melyet ők eltörni megkísértették, de egy sem tudta. Azután a nyaláb vessző szálait egyenként adta kezökbe s így mind eltördelték. Ekkor azt tanácsolta nekik, hogy egyesek legyenek, és úgy erők maradnak, ha pedig meghasonlanak, erőtlenné válnak.

2. Scipio kérdezvén, mi vitte vészbe az addig győzhetlen numantiaiakat; azt felelőleg egy spanyol fejedelem: Őket az egyesség győzelemre, az egyenetlenkedés hanyatlásra vitte.

3. Az egymástól addig független ázsiai magyar nemzetségek, mintegy 40 vagy 50 ezer család, kik között volt mintegy 200 ezer fegyverviselő férfi, Álmos alatt egy néppé olvadván, és útjukban még fél anynyival megsaporodván a velek rokon származásu kunokkal; számos viszontagságok után, de melyekben a szerencse mindig kedvezett, 849-dik évben Kr. u. a Kárpátokon átkeltek és a szép Magyarhont elfoglalták.

4. Livius Salinator az ellene bizonyító Nérónak boszus gyűlölete a római tanács által számtizeté; de majd visszahivatván, éppen a consulságot viselt Nérónak hivatalársává neveztetett. Azonban együtt hivatalko-

dásukban, Néro irányában soha legkisebb boszuval sem viseltetett. Minek is a hazára nézve kimondhatlan haszna volt; mert az ök egyetértésök törte meg a Rómára nézve gyászossá lehető carthagói ellenség erejét.

5. Miután a nagy tatárjárás 1242-ben Magyarországot gyászosan elpusztította, a tatárok másod izben is roppant haddal rontottak bé oda; de okulván a magyarság az első berontáskori gyászos eredményein az egyenetlenkedő visszszavonásnak, most Béla intézkedései alatt jobb készülettel fogadta őket, s egy véres harc után, melyben mintegy ötvenezertatár elesett, a rablókat az országból kikergette.

Lásd: Család 1. Béke 4.

Egyletek.

1830-ban V. Ferdinánd megkoronáztatásakor indul el a magyar nemzet között az egyetértési szellem, kezdődvén a magyar tudós társaság alapításán gróf Széchenyi István indítványára, és 60 ezer pengő frt alapítványi menynyiség felajánlására. Ez azután mind anyagi, mind szellemi érdekekben terjedett, úgy, hogy ma több nemű egyleteknek örvend a nemzet, milyenek: gazdasági egyletek, ipar- és gyáregyletek stb. Ilyenek a kereskedelmi társulatok, ipar és kereskedelmi

kamrák, selyemtenyésztés, takarékpénztárak, tüzkárbiztosító egyletek stb.

Egyszerűség.

1. A scytáknak többnyire nem volt házuk, sátorban laktak; élelmök csupa kancazatéj, melyet ittak, és sajtot is készítettek belőle. Ezért bajos is volt velek harcolni, minthogy élelmök mindentütt készen volt. Ők Dáriust is megfutamtatták.

2. Anacharsis megtudván, hogy Hannonak szándoka volna őt meglátogatni, azt írta neki: Én egyszerű scyta öltönyben járok, csizmám a sarkam bőre, hálószobám a föld, szakácsom az éhség, tejjel, sajttal és hússal élek; ily nyugodt helyzetemben hozzám eljöhetsz, de szokásos ajándékaidat vagy polgárainak vagy isteneidnek áldozd!

3. A nagy Catonak, ki római főbb hivatalokat viselt, elég volt egy ló, melyen lovagolt és utazott; s még ez sem volt egészen az övé, mert ennek egy részét mindig elfoglalta a kétfelől lefüggő átalvető.

4. Augustus császár 40 évnél tovább télen nyáron azon egy szobában lakott; butorainak és ágyszereinek egyszerűsége mindig szembevető volt; s ezen egyszerű ember még is Rómát anynyira emelte, hogy, a mint ő mondá,

midőn azt uralkodása kezdetén téglásan kapta, végén márványosan hagyja.

5. II-dik Lajos francia király elhánnya mind azon fényes drága öltönyöket, melyeket elődei viseltek; egyszerű posztó öltönyt viselt, és ló helyett sokszor szamarat is fogatott bé. Minél nagyobb és derekabb volt sok más királyoknál, annál inkább megalázta magát.

6. Sylla dictator korában a temetési és torozási költségeket, vendégségeket törvény által szabályozta; és ezen törvényt maga rontotta meg neje túlköltséges eltemettetésekor a népnek adott vendégléseiben.

7. Néro az asztalozás egyszerűsítésére törvényt hozott, megtiltván, hogy a piacon zöldség- és veteményeknél egyéb árultasék büntetés terhe alatt. Azonban a Tyberis folyó partjára maga pompás vendéglöket építtetett, és azokban legfényesb vendégségeket adott.

8. A helvétek 1500 körül anynyira nem ismerték a fényt, hogy midőn II-dik Lajos francia király haddal reájok ment, és ők ennek hadát teljesen békerítve tönkre tették, a király elzsákmányolt ezüst neműit úgy adták el, mint fehér ólmot, és 2 millió frankra becsült drága gyémántját kézről kézre egy fiaton vásárolták meg. S ők így is szabad

nemzet tádtak lenni; sőt éppen így legmél-
többan!

9. Alcamenest dorgálván egy valaki, hogy gazdag létére igen egyszerűen él; ő azt mondá: Illik annak, ki sokkal bir, okosan, nem pedig kényelmes túlzással élni!

10. Cyrust kérdvén egy ember, mit akarna vendégségre készíttetni? azt felelé: Csupa kenyeret, mert remélem, hogy a folyó mellett vacsorálandok!

11. Szokrat csak addig evett, míg az neki kedvesen jött; és csak akkor ivott, mikor szomjazott. Bármily gazdag vacsorára hivatott is, a mondott mértéket senki kedvéért át nem lépte. Bámulta azokat, kik enni tudnak, miután jól laktak, és nem szomjazva ihattak.

12. A régi rómaiaknak 600 éven át nem volt kenyerek, hanem péppel éltek. A húst is fa nyárson sütötték. Majd pedig ezen egyszerűségből a legtelhetlenebb asztali fénytüzésbe estek.

Lásd: Ajándék 12. 18. Csábítás 1.

Éhség.

1. Egykor Demetrius syriai király az athéneieket ostromolván, ezek oly nagy élelemszükségbe jöttek, hogy egy a várfalról leesett egér felett az apa a fiával özszeve-

rekedett, akarván azt egyik a más elől megenni.

2. Jéruzsálemet a syriaiak ostromolván, élelemhiányból egy számarfő 80 ezüst pénzen adatott el. Ugyanakkor két nő megegyezett, hogy szerre egymás kis gyermekét közösen egyék meg.

3. Lucius Antonius consult midőn Augustus Perusiában ostromolta, akkora élelmi szűkségbe jött, hogy midőn meghatározta volna a vele volt szolgálknak nem adni enni, s ezek a miatt naponként elhalnának, nehogy ezek az ellenhez átmenjenek, és az ő szorult helyzetét elárulják, vagy a reményvesztés miatt az ellent a városba bévezéreljék, — velök a börtönöket megtöltvén, ott étlen ölte meg.

4. Az ángolok 1760-ban a francziáktól a keletindiai foglaltsokat elvévén, már csak az egy Pondischeri parti erőd volt hátra; az ángolok ezt is ostromolni kezdvén, a francziák ezen utolsó helyről is kiszorulni nem akartak, azért hét hónapi ostromot tartottak ki élelmi hiány mellett is. A tevéket, éléfántokat, ebeket, macskákat mind megették. Egy nyuzott eb 6 indus forinton (rupia) ment el. De éppen ily inséges helyzet miatt magukat meg kellett adniok. Ekkor kezdték az ángolok Keletindiát rendesen birtokolni.

5. 1771-ben csaknem egész északi Európában rendkívüli eszések, véghetetlen károkat okozó vizáradások voltak; általában az év nyirkos hideg volt, mely a termékeket elrontotta. Ennek következése lett 1772-ben nagy élelemhiány, drágaság és éhség, mely miatt igen sokan elhaltak.

6. Cn. Pompejus ostromolván egy Calagurium nevű spanyol várost, az ostromolt polgárok szorult helyzetökben nejeiket és gyermekeiket éhenhalás ellen megették.

7. 851. évben Németország oly erős éhséget szenvedett, hogy egy thüringiai utazó neje szeme láttára fiát fojtogatni kezdte. Ekkor látott meg egy megölt szarvast, melyet két farkas marczangolt. Erre elhagyta fiát, s a farkasokra rohanva, tőlük a szarvast elvette s annak húsából enyhült meg ő, sőt neje és fia is.

8. Hajdan Cseh- és Lengyelországokban egyszer oly nagy éhség volt, hogy az apák és fiak egymást megették; ez éhség 3 évig tartott; a felakasztottak testét is ellopták és megették. Sőt ugyanakkor az emberekre a farkasok is annyira rátanultak, hogy azokat fegyverrel sem tudták annyira üldözni, hogy a mezőn járókat meg ne támadják, és meg ne egyék. *Lásd: Adó 7. Dögvész 2.*

Éj.

1. Plinius felszámította, hogy az éjek miatt az ember életének felét elveszti. Azért azt ajánlotta, hogy az éjből is fordítsanak valamit erényes tényekre.

2. Julián császár az éjet 3 részre osztotta: nyugalomra, közdolgokra és tudományos olvasásra.

Lásd: Alom 1.

Ékszer.

1. Agesilaustól kérdvén némelyek: miért mivelik az emberek hajaikat? Azért, monda ő, mert ez az ékszerek közt legolcsóbb!

2. Diogenes látván egy rendkívüli fényesen öltözködött ifjat, ki is szinte semmi férfiaságot nem mutatott, monda neki: Nem szégyenled-e alább ejteni magadat, mint a természet akarta? — férfi volnál, de nőiesen vagy öltözve!

3. A rómaiak a szabadsággal megajándékozott rabszolgáknak oly gyűrűt adtak, mely azok rabbilincséből készült, hogy emlékezzenek volt állapotukra. De majd a fénytűzés a vasat arannyal cserélte fel, s megdrágakövezte. Viseletté vált az, mi azelőtt bilincs volt, s ékszerré az, mi kinzó eszköz volt.

4. A rómaiak télben fejér, tavasszal

megyszin, nyárban sárga, ősszel piros drága kövel ékitett gyűrűt viseltek; sőt némelyik minden hónapban, Heliogabalus pedig minden nap más gyűrűt viselt egész éven át.

5. Themistocles megtekintvén a megverett persák veszedelmét a csatatéren, látá azoknak sok elhullott arany és ezüst drága ékszereiket; de ő semmihez sem nyult, hanem követőjének azt mondá: Te, minthogy nem vagy Themistocles, szedd fel ezeket!

Élcz.

1. Scipio Nasica meg akarván látogatni Ennius költészt, ennek szolgálója azt mondá: Nincs itthon! holott Nasica észrevette, hogy otthon van. Azután Ennius maga jövéen Nasicához, ez maga azt kiáltá ki: Nem vagyok itthon! Hiszen ismerem a szavadat! monda Ennius. Szégyentelen ember vagy, felelé Nasica, mert én hittem szolgálódnak, te pedig nekem se hiszesz.

2. Egy római szónok azt vélvén, hogy védencze irányában a népet szánalomra tudta elmondott szónoklatával indítani, azt kérdé Catulustól: Felindítottam-e a népet szánalomra? Ki neki azt felelé: De még nagyra! mert senkit sem hiszek oly érzéketlennek, hogy szónoklatodat szánandónak ne találná.

3. Dénes király verseket irt: azután a

költészeket összegyűjtötte kiknek azokat előadván: féltében mindenik dicsérte, kivéve Philoxenust, ki hizelegni nem tudott; miért őt Dénes elzáratta. Másnap Philoxenusnak költésztársai bocsánatot nyertek Dénestől, kit Dénes a többiekkel együtt asztalához hivattott. Az asztalnál viszont a verseket mondván elő Dénes, Philoxenus hallgatott. Hát most milyeneknek találod verseimet? kérdé tőle Dénes. Philoxenus Dénesnek nem felelt, hanem a testörökhez fordulva, monda: Vigyetek és zárjatok el! Mire társai nagyot nevetvén, Dénes is elnevette magát, és nem haragudott meg.

4. Diogenes meglátogatván a beteg Anthistenest, ez fájdalmai között azt mondá: Ki ment ki engem e fájdalmakból? Diogenes előmutata egy tört, mondván: Ez! Mire Anthistenes azt felelé: Nem életemről, hanem csak fájdalmairól szoltam!

5. Egy római hölgy magát 30 évesnek mondván, azt felelé reá Cicero: Igaz, mert ezt már 30 évek óta mindig így hallom!

Lásd: Csúfolás 1. 2.

Élénkség.

Filep királynak ajándékoztak egy igen szép lovat, mely oly vad volt, hogy senki sem merészelt reáülni. Sándor, a Filep fia, még

gyenge ifju, nagy könyörgéssel megnyerte atyjától, hogy reátülhessen; és azt oly ügyesen meglovagolta, hogy mások rajta nagy mulatsággal nevettek; de Filep más szempontból vévén azt, örömeiben könnyezett, látván az ifju hajlamából, hogy derék királylyá válhatik. — Mi pedig erre azt jegyeztük meg, hogy egy királyban a lovaglási ügyességén felül még sok kívántatik meg.

Lásd: Bizakodás 2.

Élet. Életkor.

1. Xerxes a görögök ellen vezérelt nagy táborát egy hegytetőről átnézvén, büszke önérettel mosolygott, hogy azok mind az ő emberei. De csakhamar könnyezni is kezdett; minek okáról kérdeztetvén, azt felelé: Mekkora halandóság! száz év mulva ezen sok ember közül egy sem leend életben!

2. Plátó erős testalkatu és széles mellű volt, de a sok hajókázás és egyéb viszontagságok erejében erősen megrongálták; ő pedig mérséklet, nélkülözés és vigyázat által életét 81 évig megvédte.

3. Mycerinus, egyiptomi király, megintetvén az orákulumtól, hogy még csak 6 évig él; ezt úgy értelmezte, hogy az éjeket, álmot és lámpavilágot kiszámítva bővitheti életét 6 évre. Tehát aludt, sötétet csinált nap-

pal is, és mikor külső világra ment is, lámpával járt.

4. Titus Fullonius, bolognai (olv. bolognyai) polgár, a Claudius császár idejeki census alkalmával életkora felől, hogy csalódás ne legyen, leggondosabban kikérdeztetvén, 150 évesnél korosabbnak találtatott.

5. Tyanéi Apollonius bölcs a száz évet túlélte, akkor is arczban semmi aggságot nem mutatva.

6. Lucius Annaeus Seneca az életrendszer mérséklété által 114 éveket élt.

7. Gvidó, egy Bonn városi híres csillagász írja, hogy 1223-ban látott egy Richárd nevű nagyon elaggott embert, ki életkorát úgy fejtette fel előtte, hogy N. Károly császár alatt már szolgált, mint katoná. N. Károly császár 813-ban halt meg. És így Richárdnak 400 évesnél korosabbnak kellett lenni.

8. Tampes János (olv. Támp) francia lovag, a ki a 813-ban elhalt N. Károly császárral katonáskodott volt, meghalt 1146-ban. Élnie kellett legalább is 350 éveket.

9. Lucanus költész Néro császár idejében befogatván, mint özszeesküvés részese, a vallatás alatt magát nagyon kevély rátartással viselte; de mikor kizsárolásra került a dolog, megrettent, és azt ígérte, hogy ha életének kegyelmet nyer, Néro elleni bizonyos

dolgokat fedez fel. S hogy szavainak hitelt adhasson, legelőször is édes anyját vallotta bé öszszeesküvés részessének, ámbár mint ártatlant. De éppen ezen gyalázatos nyilatkozáttal anynyira elvesztette hitelét, hogy akkor ugyan élete meghagyatott, de azután más rendbeli elítéltekkel egytűt kivégeztetett.

10. Aristippus, argosi zsarnok, oly kittü-nöleg féltette életét, hogy hálósobáját egyik szobából magasra felhágó ajtóval csináltatta, hová minden este létrán hágott fel, melyet egy meghitt öreg aszszony vett el a felhágás után. Ezen kívül a hálósobára felhuzó és leeresztő erős vasajtót csináltatott, melyet oda felmenetele után felhúzott és bezárt.

11. Egy Arthemon nevü görög főember anynyira féltette életét, hogy otthon feje feltt szolgálival mindig egy vas paizst tartatott; mikor pedig házától kiment, mindig fedett kocsiban járt.

12. Domitián császárnak meg lévén jósolva, hogy erőszakos halállal kell meghalnia, mikor annak idejét közeledni vélte, sétáló tornácza falait tükörfényes márvánnyal rakatta ki, hogy ne csak a vele szembe levöket, hanem a háta megettieket is minden mozdulataikról észrevehesse. S mégis erőszakos halállal halt meg.

13. Commodus császár egy borbélynak

sem adott hitelt; maga magának haját és szakállát eleven szénnel szokta volt leégetni.

14. VII-ik Károly francia király attól félvén, hogy fia őt megmérgezi, mint koronaörökös, egymás után hat nap semmi ételt el nem fogadott, holott megintették, hogy azt ne tegye, mert roszzára válik. A hat nap után tehát elfogadta az eledelt, de már erőt veszítve nem tudott nyelni. És így nem mérég által halt meg, a mitől félt, hanem éhen, a mit maga keresett.

15. X-dik Lajos francia király, meggyilkoltatástóli féltében, palotáját mindig 400 katonával őriztette, kiknek fele része angol volt, hogy a kétféle elem legyen egymás ellenőre. Ezen kívül a kerítési sáncz fenekét hegyes vasakkal sűrűn bérakatta, melyeket néha újra kihegyeztetett.

Lásd: Arulás 7. Boldogság 1. Egészség 3.

Életmód.

Amasis, égyptomi király, törvényül állította, hogy minden polgár minden évben menjen el a tartományi főnökhöz, ki előtt bizonyítsa bé, hogy becsületes keresetből él; másképp, mint a társalom vészes tagja, halállal büntetessék.

Elismerés.

1. Diocletian császár a császárságról önkényt lemondván, mezejében véntült meg. Majd a császárság viszonti elvállalására kéréstvé, azt felelte: Ha látnátok birtokomon saját kezeimmel természetett veteményeimet, megítélnétek, hogy nem kell császárságot kívánnom!

2. Quintus Fabius dictatori hatalommal hadvezérré neveztetvén, a rómaiakat anynyiszor legyöző Hannibál ellen, ő Hannibálon inkább vélte győzedelmeskedhetni, ha vele nem nyilt csatában harczol, hanem csak guerilláson fárasztja. Ezen modor nem tetszett a rómaiaknak, miért is Fabiust sokat ócsárolták, boszantották. Ő pedig mind evel nem gondolt, hanem a hon tüdvét tartotta szem előtt. És végre Hannibált legyözte. Ekkor nagy elismeréssel róla azt irta Ennius: Egy ember halogatásaival az ügyet helyreállította; mert a hirnevet nem tette elébe a közüdvnek, és így az ő dicsősége annál kitünőbb.

3. Plátó Siciliából hazaérkezvén Áthénébe, a görögök az olympiai nagy nemzeti játékok ünnepélyével foglalkodtak, melyet azonnal, hogy megértették Plátó hazaérkeztét, mind odahagytak, és neki akkora tiszteletet tettek, mekkorát soha egy fejedelemnek sem.

4. A görögök egykor a nemaeai nemzeti játékon lévén, ott némely zenészek és éneklők ama verses szöveget énekelték: „Py-lades! ezen vezér által Görögország minden városai szabadsággal ékesítették meg.“ És ezen szókra minden jelen voltak egyszerre a jelen volt Philopoemenes felé fordultak, ki a mantineai győzelmet kivívta volt.

5. Augustus legyőzvéen Égyiptomban Antoniust és Cleopátrát, Alexandria városban megnézte a N. Sándor holttestét. Kérdezvén az övéi, hogy az égyiptomi királyok holttesteit miért nem nézi meg? azt felelte, hogy ő Égyiptomban megnézésre érdemes halottat N. Sándoron kívül nem tud.

6. Justinian császár a góthok ellen küldé derék vezérét Belizárt, kitől a góthok megrettenvén, ajánlák neki, hogy vegye fel az olaszországi királyi czimet, és ők örömet lesznek alattvalói; de Belizár az ajánlatot nem fogadá el. Justinian megtudván a góthok kísértő ajánlatát, Belizárt visszahívta, ki engedelmesen vissza is lépett, holott Justinian ellenére is maradhat vala. Ekkor a góthok maguknak királylyá tették Iduáldot, ki maga is követeket küldött Belizárhoz, azt izenve, hogy ha elvállalja az olaszországi királyságot, szívesen átengedi. De Belizár arról kereken lemondott.

7. Az angol kormány ellen felkelő észak-amerikaiak darabig mind a rövidebbet húzták, és sok vesződéssel tarthatták fenn magukat. Majd az angol kormánynak 10,000 emberét lefegyverezvén és hadifoglyokká tévén, ezutánra magát evel nem csak megerősítette, hanem a francia segílyt és barátságot is megnyerte az egyesület. Az ugynevezett északamerikai szabad államok független önállásának elismerésére a francia kormány 1778-ban követül küldvén hozzájuk Gerhárd teljhatalmu ministert, őt mind a nép, mind az államtanács elragadtatással fogadta, benne látván magát, erélyét, erényét és életrevalóságát legelőször megtiszteltetve.

Lásd: Bántalom 7.

Ellenőrség.

1. II-dik Endre magyar király saját hatalmát a nemzettel ellenőriztette, felhatalmazván azt, nekie fegyveresen ellentállhatni, ha a törvény korlátain túl lépnek.

2. A római nép ellenőre volt a kormányhatalomnak, az ugynevezett néptribunok tekintélyes befolyásával gyakorolván ezen legszőbb jogát.

3. Az angol nép boldogságának ott van megvetve alapja, hogy a nép kihallgatása nélkül a kormánynak semmit újítani nem szabad.

4. Az északamerikai szabad államokban az igazgatási hatalmat a nép által alkotott törvény ellenőrzi; s ezért virágzik ott a magán- és közélet, és minden boldog.

Ellenség.

1. Hippocratesnek ajánlván valaki, hogy menne el Xerxeshez, mert ő jó úr, azt felelé: Nekem Xerxes úgy sem kell, mint jó ember!

2. Demosthenes a börtönből és Athénéből is menekülvén, futása közben látá maga után futni némely elleneit, s keresé előttök a rejthelyet. De azok őt beérvén, arra kértek, ne félne, hanem fogadná el tőlük a menekülési útjára szánt ajándékpénzt; biztatták is, hogy sorsa felől ne essék kétségbe. Kiknek monda ő: Hogy ne volna nehéz nekem, oly lakvárosomat nélkülözni, hol oly derék elleneim vannak, kikhez másutt barátokat se találhatok hasonlókat.

3. Filep, macedoniai király, megértvén, hogy őt az áthénei szónokok közgyűlésében gyalázzák, monda: Az ily embereknek nagy hálával tartozom: ezután törekedem őket mindenképp meghazudtolni!

4. Hieronak egy ellensége szemébe mondván, hogy szagos száju; haza ment nejéhez, és monda: Mi dolog az, hogy te előttem szá-

jam szagosságáról hallgattál? Ártatlan szemérmes neje pedig azt felelé: Azt gondoltam, hogy ez minden férfiaknál így van!

5. Publius Scipió az áfrikai harcra lévén, távollétében a római tanács előtt ellene némelyek nehéz vádat emeltek. Testvére őt aval mentette, hogy a távolból betegsége miatt nem jöhet haza maga védelmére. Ezt a néptribun, ki egyébiránt P. Scipiónak személyes ellensége volt, a mentségre elégséges oknak nyilvánítván, tiltakozott a vád ellen, sőt követelte az egész vádat leszállíttatni. Mely nagylelkű tényét a tribunnak, Tib. Gracchusnak, a tanács hálanyilvánítással elfogadta, és Scipiót, ki az áfrikai nehéz háborut csak egyedül viselhette haszonnal, a vád alól felmentette.

6. Titus császár azt mondá: Inkább én veszszek el, mint mást elveszeszszek! Egykor egy pár ellene özszeesküdt ifjagnak, kik udvaránál voltak, ezen szókkal kegyelmezett meg: Ha megadhatót kívántok, megadom, ti pedig szándékotoktól álljatok el! Az egyiknek anyjához, ki fia sorsa felől nagyon szorongott, azt izente, hogy fia meg van mentve. Mind kettőt megvendégelte, s azon barátsággal volt hozzájuk, mint azelőtt.

7. Alfonsus, siciliai király, Gaëta várost ostromolván, a gaëtaiak élelemkimelésből az

öregeket, nőszemélyeket a városból mind kirekesztették. Ezek az ellenség táborához közeledvén, az őket visszaűzte; kik, mint éhesek is, nagy sirást tettek. Némelyek Alfonsusnak azt tanácsolták, hogy azokat onnan mindenesetre üzesse el; de ő azokat élelemmel ellátva szabadon bocsátotta, hogy mehesenek élelmöket tovább megkeresni.

8. Az északámériai szabadságháborúkor Carletons angol tábornok egy felkelő csoportot szétvervén, mikor éppen a himlő vésszen uralkodott, a népnek Bostonból és környékéből a szabadba kellett vonulni, és erdőbe; mi miatt a betegek vésszes helyzetben voltak. Carletons azokat felkerestette, s az angol kormány költségén, ámbár mint annak nyílt elleneit, a legemberségesebben ápoltatta, gondoztatta, valamint az azok között sebesülten fekvő felkelőket is; sőt biztosította őket, hogy kigyógyulásuk után szabadon haza mehetnek.

9. A samnisiak egy egész római tábornok békéretvén, tanácsot tartottak fölöle, mit tegyenek a val. Herennius Pontius azt tanácsolta, hogy lefegyverezve mind bocsássák el. Másnap viszont megkérdeztetvén, azt tanácsolta, hogy azokat egy lábíg ölje le. Nézete az volt, hogy vagy jóssággal meg kell nyerni az ellent, vagy merőben ártalmatlanná tenni.

Egyik tanácsa sem fogadtatott el, hanem a római katonaságot boszuval illetvén, a római népet még inkább magukra böszítették. *Lásd: Bánásmódor 1. 2. 3. 4. Boszuállás 3.*

Ellenszegülés.

Antipater a spártaiakat legyőzvé, a megállított békepontok biztonságára ötven ifjat kivána kezesül. Eteocles, a spártai tanácselnök, ezt megtagadta, mondván: Ifjainkat nem adjuk, mert ha idegen helyen féktelenekké válnak, azután a honi fenyítéket nem szenvedik; hanem azok helyett adunk öregeket és nőket két anynyit. Antipater keményen fenyegetőzvé azon esetre, ha az ifjak nem adatnának, a spártai nép azt felelte egyhangulag: Parancsod kesertibb lévén a halálnál, inkább meghalunk, mint reá hajoljunk!

Ellenszenv.

1. Zsarnok Dénes Plátót ellenszenvből a maga asztalánál utolsó helyre ültette, mondván vendégeinek: Plátónak, ha innen elmegyem, elég mondandója leend rólunk tanodájában! Mire Plátó azt felelte: Mentsen az ég engem oly nagy szükségtől, hogy rólad említést kelljen tennem!

2. Zsidóország a rómaiak által eltöröltetvén, sokan a zsidók közül ismételtelen fel-

lázadtak, kik magukat lelkesek társulatának nevezték; kik is megfogatván, semmi kinzással nem lehetett őket reá venni, hogy a római császárt maguk feletti úrnak elismerjék; melynek legfőbb oka volt a rómaiak bálványozó vallása, melytől ők iszonyodtak. Ezen átkodottságban pedig nem csak a férfiak, hanem a nők és gyermekek is állhatatosan megmaradtak, ragaszkodván ősi vallásukhoz, az egy Isten tiszteletéhez.

3. A francziák 1768-ban bévevén ostrommal Corsica szigetét, a szigetbeliek az azutáni években a francia uralom ellen oly nagy gyűlölettel voltak, hogy a francia örseret egykor megtámadván, azt a szó teljes értelmében legyőzték. Az örsereg Frankhonból kiegészítettvén, annak egy csapatát a nép egy lábíg leölte. A kútakat, forrásokat, csatornákat, melyekből a francziák lovainak inni, és a szénát, melyet azoknak enni kellett, megmérgezték; azok lovait a legelőn leszúrdalták; a tiszteket, mihelyest azok a várfalán kívül léptek, leölték. A francziák a sziget több részein várerődöket akarván építeni, a nép azon építmények falaiból egy éjen többet lerontott, mint a menynyit egy héten építeni lehetett.

Előérzet.

1. Boulognei uralkodó grófnőnek, Idának, 3 fia egykor játszván, mind hárman anyjok öltönyével játékból elfedték magukat; férje, Eustákius, ekkor belépven, kérdé, mit rejt öltönye alatt? 3 fejedelmet, felelé mosolyogva a grófnő: egyik herceg, a másik király, a 3-dik gróf! — És a nő szavát igazolta a jövő; mert egyik fia, Gottfried, lotharingi herceggé, a másik, Bálduin, jeruzsálemi királylyá, a 3-dik, Eustákius, boulognei gróffá lettek.

2. Hircanus zsidó főpap egykor az oltárnál végezvén az áldozatot, nagy örömmel a néphez fordulva mondá, hogy a zsidó tábor az Antiochus király ellenségi táborát megverte. Jéruzsálemtől messze volt az ütközet helye; s a hivatalos értesítés igazolta, hogy a győzelem megtörtént azon órában, melyben a főpap mondá. *Lásd: Álom 7. 8. 9.*

Elszántság.

1. Octavius consul Rómában, a Cinna és Máriusféle polgárháborukor, barátai kérésére, hogy igyekezzék menekülni, azt felelé: Én hazámat, mint annak igazgatója, csak halálommal hagyhatom el! Midőn azért a vész felőli intézkedés kedvéért consuli székében

ülne diszöltönyösen, és látná távolról közelgeni az ő elvesztésére küldetett Censorinust, barátainak akkori sürgetésére is, hogy meneküljön egy készen álló lovon, — se helyéből nem mozdult, se színében nem változott, hanem Censorinust bévárva, ez neki kardjával fejét vette.

2. Görögországban a Gallograecusok védvén magukat, Antigonus macedoniai király ellen, némelyek megintették őket, hogy ne ontsanak sok vért ok nélkül, és táborukat ne töröltessék el, minthogy biztos menhelyre visszavonulhatnak. De ők inkább akartak nejeikkel, gyermekeikkel mind elhullani, mint menekülés által az ellenséget féltékenységéről meggyőzni.

3. Buthes, thraciai persa hadvezér, Eion városban az áthénei Cimon által ostromoltatván, midőn látná, hogy a várost meg nem tarthatja, mindenkit arra intett, hogy azt tegyék, mit ő; mely szerint előbb a várost mindenfelől felgyújtatta, s azután az egész örcsapat, rajta kezdve, magát meggyilkolta; hogy így az ellenség a város bevételének semmi hasznát se vehesse.

4. Decébál, dák király, bátor keblű férfi, Traján ellen másodszer is az ütközetet elvesztvén, és többé semmi reményre kilátása nem lévén, nehogy az ellenségnek a maga szemé-

lyes elfogatásával annál örvendetesebb győzelmi tünnepélyre nyújtson alkalmat, maga magát megölte.

5. Sylla sok római polgárt politikai boszúból megöletvén, különösen a praenestinusok ellen kegyetlenkedett; kik közül egy remélte ugyan, hogy irgalmat nyerend, de látva, hogy Sylla oly sűrűn öleti őket, monda haragosan Syllának: Semmiképp sem akarok élni egy hazát felforgatónak kegyéből! S evel béállott a leöletendők sorába.

6. A rómaiak Jéruszálemet ostromolván, egy zsidó nejével és hét fiával egy barlangban tartózkodott. Az ostromvezér hitta előt, jobbjaival biztosítván bátorságáról. De ő inkább akart meghalni, mint római fogoly lenni; miért is egy szirtfokról előbb hét fiát, azután nejét leugrasztotta, s maga is utánnok ugrott.

7. Campania megadván magát az ostromló rómaiaknak, Vibius tanácselnök, 27 tanácsossal együtt, egy gyász vacsorán jól ittak, hazájok sorsát elkönyezték, özszeesküdtek, hogy az ellenség bérohanása előtt magukat mind kivégzik: és más nap az ellenség belépéséig mind kimultak.

8. Zsidó József történész Jéruszálem bevételekor 40 társával barlangban rejtezvén, azok magukat mind megölték inkább, mint az

ellenség kezébe essenek. És Józsefnek nem kevés gondjába került egy társával együtt azok közül elvonulni.

Élv. Élvezet.

1. Plinius szerint, a buja élvággy sok illatot öszszevegyített, és abból egyet készített: így találtattak fel a kenetek.

2. A lacedemoniak a kenetárusokat elűzték, mert az olajat pusztítják, és a puha fénytűzést létrehozzák.

3. Sardanapal, babiloni király, a maga sírjára azt rendelte iratni: Csak az az enyim, a mit megittam és kéjelgésimre költöttem; egyébnek nem vettem semmi gyönyörét.

4. Fényesen élő római gazdag polgárok, P. Octavius és Apicius, egy Tiberius császárnak ajándékba adott hálnak, melyet ő a piacon árultatott, az árát ketten egymás ellen felverték 5 sestertiumra (25 pengő frt) s ezen áron vette meg azt P. Octavius.

5. L. Lucillusnak Rómában tengeri és folyóvízzel külön ellátott halastavai voltak, melyekben mindig nagyszámu hal- és csiganevek voltak; ezeken kívül voltak megehető madarakból és vadakból álló nagy intézetei. Egykor vacsorára hitta Pompejust és Cicerót, kik azon feltétellel ígérkeztek, hogy semmi nagy készületet ne tétessen. Ő csak anynyit kért

ki, hogy mondja meg cselédeinek, melyik teremben akar vacsorálni. Azt rendelé tehát, hogy a vacsorát rendezzék az ugynevezett Apollóteremben. Cselédei tudták, mit jelent ez. És Pompejus és Ciceró oly gazdag vacsorát találtak, mely a leggazdagabb királyi asztalt is felülmúlni látszott. — Egykor főszakácsát megszidta, hogy nem elég gazdagon készítette a vacsorát. Ez avar mentette magát, hogy nem volt senki vendég hiva. Mire ő azt felelé: Hát nem tudad, hogy Lucullus Lucullussal akar vacsorálni?

6. Cleopátra, égyptomi királynő, oly fénytűző volt, hogy mikor szeretőjét, Antonius, meg akarta látogatni Ciliciában, hajóját bárszony vitorlakkal látta el, kötelei selyemből, evező lapátjai ezüsből voltak; maga pedig a hajó közepében egy emelkedett helyen aranyos fedélzet alatt ült Vénussá öltözötten, kit nimfákká öltözött aranyos öltönyű válogatott szép szűzek környeztek; a hajó oldalain pedig fősztületű leánykák jó illatszerekkel füstöltek. — És a kik e rendkívüli pazarfényt látták, azt mondták, hogy Vénus utazik Bacchushoz. Kiszállván a hajóból, midőn a dolog vendégeskedési vetélyre került, a többi pazar és izletes fogások között, ő és Antonius fogadtak, hogy melyik múlja felül a mást. Végre Cleopátra a maga füléről le-

vett egy különös nagyságu és szépségű csigagyöngyöt és azt eczetbe felolvasztva megitta; s mikor a más füléről a mást is akarná levenni, Antonius megakadályozta, mondván: **Meg vagyok győzve!**

Ember.

1. Phavorinus az embereket nevetségeseknek, gyűlöleteseknek és szánandóknak találta: nevetségeseknek, mert nagyra néznek: gyűlöleteseknek, mikor nagyszertű óhajtásaikat megnyerik; szánandóknak, mikor reményeikben megcsalatoznak.

2. A lacedemoniak Dercilidest követségbe küldvén Pyrrhushoz; ez amazt nagyon sürgeté, hogy a lacedemoniak elűzött királyukat, Cleonimust, állítsák vissza. Mire Dercilides azt válaszolá hozzá illő bátorsággal: Ha Isten vagy, nem kell tartanunk tőled, mert te ekkor csupán jót akarhatsz; ha pedig ember vagy, akkor azért nem tartunk tőled, mert hozzánk hasonló vagy!

Emlékezet.

1. Pyrrhus király követül küldvén a római néphez Cyneas bölcsét; ez megérkezése utáni napon a tanácsházba ment, az államtanácsot és a főnemességet köszöntötte, mindeket azok közül név szerint kinevezvén. Ezt

ő tette, mint idegen; mit is a Rómában szültek közül egy sem volt képes megtenni.

2. A chaldaeai királyok a Mózes könyveit mind eltörölték, hogy így a zsidók vallását és nemzetiségét is megingathassák. De Esdrás azokat oly jól tudta, hogy azt emlékezetből újra szerkeszté, melyek az ő időkorá után azon modorban használtattak.

3. Plinius írja a görög Carneadesről, hogy a mely könyveket valamely könyvtárban elolvasott, azokat az emlékezetből mind elmondotta.

Ének.

Filep király fiának, Sándornak, ki vendégségben igen értelmesen és kellemesen énekelt, azt mondá: Nem szégyelled-é, hogy oly jól tudsz énekelni?

Engedékenység.

Áthenében a Dárius elleni fellépésre egyszerre tiz kiképzett fővezéri egyén lévén kijelölve, a nép határozata szerint ezeknek rendre váltogatva kell vala fővezérkedni; de ezek közül Aristides átlátván az ezen kényes rendszerből keletkezhető viszályokat, maga részéről egy legnemesebb nélkülözéssel a fővezérségi jutalék-hatalmat Miltiadesre ruházá, mint legkorosabb gyakorlott vezérré, s ez ál-

tal a többieknek is intő példát ada, hasonló tenni a haza érdekében.

Engedelmesség. Engedetlenség.

1. Agesilaus Ázsiában győzelmesen előhaladván, már a persa birodalmat vala megtámadandó, mikor az ephorusok őt visszahitták. Helyből vissza is tért, azt mondván: A jó hadvezér kötelessége, hogy a törvényeknek engedelmeskedjék.

2. Antiochus azt írta országa minden városaihoz, hogy ha valamit törvényellenesen parancsolna leveleiben, neki abban ne engedelmeskedjenek.

3. Az észak-amerikai szabadságháborúkor a felkelés ellen működő hajóhad tenger-nagya (admirál) Keppel, rendeleteit az altenger-nagy, Palliser, nem teljesítvén, ezért közöttök visszavonás keletkezett, mi is a hadjáratra károsítólag hatott. Palliser félvén a következő vádtól, maga vádolta el Keppelt az angol kormánynál, hogy feladatát nem elég erélyesen vitte. De Keppel Portsmouthban az eskütszék előtt a vád alaptalanságát könnyen bém bizonyíthatván, valamint megfordítva a Palliser engedetlenségét is: Keppelnek kardja és hivatala, melyektől a kereset alatt megfosztatott volt, visszaadattak; Palliser pedig, mint engedetlen hivatalnok és ha-

mis vádló, félvén, hogy hivatalától ítéletesen fog méltán megfosztatni, azt megelőzve, önkényt lemondott.

Engesztelés.

1. A Julius Cæsar engesztelékenysége nek szép és jeles példái ezek: C. Memmiussal, kinek sértő szónoklataira hasonló ingerültséggel irt vala vissza, nemcsak kibékkült, hanem nagy hivatalra is emelte. — A vele kötekedő C. Calvus részére baráti közbenjárás útján maga irt először engesztelő levelet. Valerius Catulus megkövetvén őt az ellene gyalázat hangon irt verseiért, azon napon vacsorájára hívatta.

2. Vespasián császár a maga ellenségének, Vitelliusnak, nemcsak megengedett, hanem ennek leányát saját költségén egy leg-gazdagabb emberhez nőül is adta.

3. Cn. Domitius néptribun. M. Scaurust, Róma városfőnökét üldözni akarván, a Scaurus szolgája titkon éjjel Domitiushoz jött, sok dolgot világosítván fel, melyek által Scaurust bizonyosan meg lehetne ejteni; Domitius pedig a maga füleit bédugván és a szolgának száját, ezt Scaurushoz visszaküldötte, és Scaurust tovább nem üldözte. Mely nemeslelkűségét a római nép megértvén, őt azután nagy hivatalokra emelte.

4. L. Crassus Cn. Carbót a római tanács előtt vádolta. A Carbó szolgálja a Crassus kezébe Carbónak egy oly szekrényét vitte, melyben több irományok voltak, érvényesek a Carbó megbuktatására. De Crassus a szekrényt érintetlenül, a szolgát pedig lánczra fűzve Carbónak kezébe küldötte. *Lásd: Bocsnat 6.*

Építészet.

1. A gazdag Crassus azon házon kívül, melyben lakott, egyet sem épített; és azt mondotta, hogy az építésvágy az embereket minden szerencséjükből ki szokta forgatni.

2. Vespasián római császár mig ázsiai foglalkozásban volt, az alatt a polgárháboru a várost erősen megrongálta; melynek helyrehozását a capitoliumon kezdvén, annak alapja ásásában és köveinek hordásában maga volt személyesen az első munkás, nem féltvén császári tekintélyét akkor, mikor a szent dolgokat építi.

3. Nagy Péter czár Hollandban a hajóépítést úgy tanulta, mint köz ácslegény. Munkatársaival társalgott, kik őt Péter mesternek hitták. Ezen felül tanulta a boncztant, természettant és a hasznos mesterségeket. Nagyságát abban kereste, hogy maga gyakorolta bé azt, mit országába béviendőnek látott. Átment maga tökélyesbitésére Angliába is, ott tanulta

a hajószati számtant és épített remeklésben egy hajót. Hazatértével magával vitt válogatott tengeri tisztet, matrózokat, sebészeket, vezéreket stb.

Érdem. Érdemtelenység.

1. Themistoclest a Xerxessel folytatott háboru után hazája Áthéne számüzte, és ő éppen a Xerxes országába Persiába menekült, holott rajta még a persák kiontott vérenek szaga érzett; kit Xerxes magához fogadván, barátságában tartotta. Ez sokszor mondá magát az övéi előtt különösen szerencsésnek, hogy az ég Themistoclest hozzá vezérelte. Őt, mint tisztelt barátját, sok vagyonnal, sőt városokkal is megajándékozta.

2. A híres olasz, Sforzia Ferencz, katonai érdem által annyira ment, hogy a milánói herczegség alapítójának, Galeatinak, leányát nőül nyervén, ipja után ottani igazgató herczeggé lett; mit is mind végig kitünő érdemmel folytatott. De utódaiban, mint az érdemesekkel sokszor szokott történni, szerencsétlen volt: első fia Galeati, utána igazgatóvá lett ugyan, de erélytelen és gyáva félnék ember volt. A második, Filep, csak testét hizlalta, elméjére s lelkére semmit se gondolt. A harmadik, Lajos, kevély, fősvény, feslett életű volt, ki alatt a népet szabad volt zsa-

rolni, mejeszteni; és ő a milanói hercegi trónt XII-ik Lajos francia király ellen el is vesztette.

3. Antigon macedoi király trónra léptével népei megalégtelenséget nyilvánítottak; mire ő a koronát és kir. pálczát letette, mondván: Bátran adjátok azokat érdemesebbnek, nincs ellenemre! De ezt vele a képességi önbizalom mondatta. És őt a nép nagy könyörgeéssel tudta azon jelvények megtartására reábirni, ekkor látván át, hogy ő arra legérdemesebb.

4. III-dik Julius pápa egy 16 éves ifjút azért, mert előtte kedves volt, és majmaira jól felügyelt, bibornokká tett.

5. Turenne (olv. Türen) francia fővezér, harczolván az ausztriai tábor ellen, midőn már a győzelmet kezében látná, Sulzbachnál őt egy golyó megöle. Ugyan e golyó elhordván szent Hilarius markgrófnak is a karját, midőn őt ezért fia siratná, monda neki: Ne engem sirass, hanem imez elesett derék vezért! mutatva a meghalt Turenneret.

6. Lysander előtt egy valaki avar kérkedvén, hogy őt mindenütt dicséri, és a rágalmozók ellen is védi; Lysander erre azt felelé: Van mezőmön pár ökröm, melyek nem szólnak, s mégis tudom, melyik a jobb.

7. Lothringeni Károly herceg vezérlete

alatt szabadulván fel Magyarország nagy része Buda várával együtt a török iga alól 1686-ban, neve köztisztelet tárgyává lett mindenki előtt; kiemeltetvén egyszersmind Petneházi, mint a várostrom legelszántabb vezetője. *Lásd: Ellenszenv 1. Birtok 2. Elismerés 5. Bukás 1. 2.*

Eredetiség.

A mexicóiak és peruiak Amerika feltalálásakor elbámultak, látva a spanyolokat írni és olvasni; és úgy hitték, hogy ez bizonyos embereknek Istentől adatott rendkívüli természeti adománya. Ők maguk bizonyos bogkötések jeleivel hieroglyphizálva közölték egymással írás helyett gondolataikat.

Ereklye.

A szentek közé számított legderekabb magyar királynak, szent Istvánnak, jobb keze sok viszontagságok után ma is enyészetlenül áll, és a budai vártemplomban tartatik, mint legdrágább ereklyéje a magyar kereszténységnek.

Erély. Erélytelenség.

1. Tiberius Gracchus, római néptribun, a nép vezérlete által Rómát elnyomva tartván, és már a főtanácsot hatalmától megfosztani

készülvén; Mucius Scaevola, a köztársaság igazgatója, a főtanácsot összehívatta, határozni ily vészes zavaros helyzetben. A tanács úgy látta szükségesnek, hogy az igazgató a köztársaságot fegyverrel védje; de Scaevola nem vállalkozott az erőszak tényére. Ekkor Scipio Nasica, a félelmes néptribun rokona, többre becstülvén a hazát a rokonságnál, monda: Ez így nem mehet, uraim; itt a consul lágy-sága vést hozhatna: én a ti akaratotoknak vezére leszek, kövessetek engem! Ekkor Tib. Gracchusra rohanván, őt kezével megölte az egésznek szemei előtt. Mindenki megrettent; előállottak ugyan a többi néptribunok nyomozásra, de senki sem merészelt a tekintélyes Sc. Nasica ellen fellépni. És így szabadult meg a köztársaság egy már fellépendő zsarnoktól.

2. A kőszegi csekély erőd Magyarhonban 1532-ben, melyet a hős Jurisics Miklós 700 vitéz emberrel védett, a 300 ezer emberrel táborozó török Szulimánt diadalmenetében megállította; ez a várat 3 hétig mind hasztalan ostromolta a csak vidéki köznépből álló maroknyi védereg ellen, mely a halálra elkészülten a törökök minden csapását leghősiebben visszaverte. Szulimán e nagy szégyene elhárítására Jurisicstól csak annyit kívánt, hogy engedjen csupa pusztá jeltül egy

török zászlót kitzizhetni a vár falára; a mi Jurisics engedelméből meg is történt. Evel rögtön a török tábor elvonult, még pedig haza felé; mert Bécs felé nem mehetett, nagy katonai erő gyűlvén oda a válságos 3 hét alatt.

3. II-dik Ulászló magyar király sok nehé dolgaitól, elleneitől megszabadulván, a kormányzat dolgait elvetve, munkátlan tétlenségbe kezdett süllyedni; minek következtében az ország nagyjai pártokra szakadoztak, viaszálylyal és zavarral töltötték bé az országot. *Lásd: Allhatatosság 2. 3.*

Erény.

1. Antalcidastól kérdvén a főpap az oltár előtt: mi jeles dolgokat tett életében? azt felelte: azt jól tudják az egek!

2. Nehéz háborus időben Rómában Q. Fabiusra, mint consulra, elkerülhetlen szük-ség lévén; ő előbb szemérmesen mentegetőzött, azután választatásának ellene is mondott azon törvényes okból, mert a ki consul-ságot viselt, az után tiz évig viszont consul nem lehetett: már pedig előbbi consulságának tiz éve még nem telt volt bé. És a jeles férfin dicsőségére, a jelen esetre, a törvényt a római nép megváltoztatta. Sőt midőn két consulnak kellett mindig lenni, ellenőrétt mindig egymásnak az elhatalmasodás ellen;

Fabiusrak az is megengedettett, hogy azt vegye maga mellé, kit tetszik. — Legszebb dolog a nép közbizalma! *Lásd: Birtok 1. 2. Ajándék 16.*

Erkölc.

1. Stilpo, mégarai görög bölcs, ifju korában buja életű, részeges, korhel volt; a mi neki nem gyalázatára, hanem dicséretére emlegettetett. Mert szorgalmas tanulás által magát a mondott roszaktól elvonván, annyira kijavult, hogy azután soha meg nem részegült, sem más nemű kicsapongása nem tapasztatott.

2. Egy arcztudós a Szokrat arczvonalaíról, még pedig annak tanítványai előtt, azt mondá, hogy ő minden erkölcsi hibákkal teljes. Szokrat ezt tanítványai előtt sem tagadá, sőt ezek erkölcsi hatásb ösztönéül használá fel, mondván: Tanulási nagy szorgalmam és önnevelés által mind ezen hibáimat szerencsésen legyőztem!

3. Egy feslett életű részeges korhel ifju, ki viradtig dorbézolt volt, hazatérő útjában bévetődött a Xenocrates már megnyitott ajtóju iskolájába, hol sok tanult férfiak voltak jelen, kik rajta nagyon megbotránkoztak, mert ittas volt, és vendégségileg volt öltözve. De nem botránkozott meg maga Xenocrates, hanem

tudományos előadásait félbeszakítva, kezdett szólni a szerénységről és mérsékletről, úgy pedig, hogy arra magát az ifju megszégyelvén, és bírálgatni kezdvén, azon egy szónoklat legidvesebb orvosságával kigyógyult, és rossz hírnevű korhelből a legnagyobb bölcsész lett. És ezen ifju volt Polemo.

4. Horácz nevetve említ egy Tigellius nevű léha erkölcsű embert, ki most megyen az utcán, mintha ellenségtől futna, majd oly lassan, mintha a Júnó szentségét vinné.

5. Ciceró a M. Coelius erkölcséről ezen szókkal bizonyít: Soha sem látta őt senki nevendék és ifju korában mással, mint vagy atyjával, vagy velem, vagy a M. Crassus leg-tisztább házában.

6. Maxentius császár a testőri parancsnok nejét, Sophroniát, ki tiszta életű hölgy volt, megszeretvén és magához parancsolván, ez a dolgot férjével közölte; férje is őt arra intette, hogy a császár parancsának engedelmeskedjék. Várták őt a császár küldöttei. De a megbúsult derék hölgy azon ürtögy alatt, hogy szépen felöltözve akar elmenni, egy szobába vonult, hol maga ellen elkövetendő merényéért Istent előleg egy imával engesztelni kívánván, magát egy irótollkéssel kivégezte.

7. II dik István magyar király a termé-

szettől szép tulajdonokkal, nagyratörő élénk lélekkel vala felruházva ifju korában; de atyja halála után nevelése elhanyagoltván, szilaj, indulatos, kicsapongó királylyá lett. 1122-ben néhány ezer kún család vándorolt bé az országba, kiket István a mai kis Kún-ságba telepített le. Ez óta István leginkább e kúnokkal társalogván, oly kicsapongó életet folytatott, hogy erejét, egészségét mindinkább felemésztette; az országban pedig, melynek igazgatásával nem sokat törődött, mind nagyobb rendetlenségek, sőt lázadás is támadt, melyben öt Bors és Iván főurak a királyságtól megfosztani törekedtek.

8. IV-dik László magyar király, a szép lélektulajdonokkal megáldott derék ifju egyén, kinek erkölcsét a rossz nevelés elferdítette, nem soká királyságra lépte után legfeszettebb élettévé fajult a kúnokkal társalgásában. Ezeknek azért rendkívül kedvezett, kik általa főméltóságokra jutván, minden jó rendet bűntetlentől felforgattak. Midőn László mindezeket többszöri sürgetésre sem akarná orvosolni, a magyarok öt elfogták, őrizet alá tették s mindaddig el nem bocsátották, míg jobbulásáról meg nem győződtek. Azután előbbi hibájába ismét visszaesvén, jobbitthatlanná lett, és éppen a kúnok közül öt 3 egyén orozva gyilkolta meg.

Erő.

1. Valens császár hadnagy korában oly erős volt, hogy a tömlőkkel rakott szekeret, míg leüritették, felemelve tartotta, és a nagy lóerővel húzott szekeret kezeivel visszahuzta. Mely erős tényeinek példányai, több hasonlókkal együtt, emlékoszlopra felmetszettek.

2. Lysimachus magánzó korában N. Sándor rendeletéből egy különösen vad oroszánál összezárattott, de attól még sem rettent meg, hanem öltönyét annak fejére vetvén, és a val torkát körültekervén, addig tartotta így, míg megfulasztotta. Mely szükségből kényszerült erős tény akkora tetszést nyert Nagy Sándornál, hogy Lysimachusnak életét meghagyta, sőt hadvezérévé tette, ki majd királyságra is emelkedett.

3. Rolánd, francia gróf, a N. Károly császár rokona, a Franciaországra küldött húszezernyi török tábort egyedül megtámadta, annak óriás nagyságu vezérét, Ferrakut nevtűt, megölte, valamint velek jelenlevő királyukat is, Mázzirt, és az egész tábort szétverte. *Lásd: Amitás 9.*

Események.

1. Diogenest balesetek érdekelvén, monda: Jól tetteted, szerencse, hogy engem férfiasan vezéreltél!

2. Chilon felett nyomoruságában egy valaki szánakozván, annak azt mondá: Jól teszed, hogy mások nyomorait megtekinted, mert így a tiédet könnyebben szenveded!

Eskü.

1. A phrygiaiak sem maguk nem esküdtek, sem másoktól esküt el nem fogadtak.

2. Áthénében bizonyos ügyben Xenocratesnek esküt kellett mondani, mikor annak elmondására az oltárhoz menne, a bírák felszólaltak: Xenocratestől nem várunk esküt, hanem a hogy ő egyszerűen nyilvánítja a dolgot, úgy legyen elítélve!

Étvágy.

1. Dénes zsarnok lacedemoni szakácsot fogadván, ez igen közönbös izti eledeleket készített; minek is okát kérvén Dénes, az azt felelé: Azok fűszere a mozgás és fürdés étel előtt!

2. Artaxerxestől futásában élélme elraboltatván, száraz fűgét és árpa kenyeret evett; mire is azt jegyzé meg: Mekkora gyönyör hijával voltam eddig!

3. Szokrát napestig gyorsan járt kelt. Kérdették tőle: Miért teszi azt? Mert így jobb iztien vacsorálok! felelé ő.

4. Az ázsiai hadjáratokban N. Sándor a

cariai király nőrokonának az elfoglalt országot odaajándékozván, ez reméli vala N. Sándor kedvét eltalálni, ha neki, ki a táborozásokban sokat nélkülözött, jó eledeleket küld; de N. Sándor a női szivességet megköszönvén, azt felelé: Felesleges a jóakarát, mert nekem szakácsaim közül a legfőbb Leonidás tanítóm, kinek útasításából reggeli utazással és mérsékelt ebéddel minden eledelem legjobb izü. Megvallotta, hogy gyermekkorában tanítója, Leonidás, öltönyét kimotózta, ha abba az anyja nem rejtett-é valamely kényeztető csemegét?

5. Zenó tanítványai között volt egy nagy ehető, ki tanuló társai elől mindent felfalt, mit csak lehetett. Zenó ennek egykor elébe tétett egy nagy halat, de mihelyt asztalhoz ültek, azt előle elvette, mintha maga egyedül akarná mind megenni. Midőn pedig a nagy ehető bámulva és mérgelődve tekintett rá, azt mondá neki: Hát te azt akarod-é, hogy nagy ehetőségedet társaid mindennap békésen elszenvedjék, ki ma nekem a hasonlót nem szenveded el? *Lásd: Egészség 1.*

F.

Fájdalom.

1. Anaxarchust egy zsarnok kőmozsárba tétette és vas pörölyvel ütötte; mire Anaxarchus azt mondá: Űssed az Anaxarchus bőrzsákját, mert magát nem ütöheted! Erre a zsarnok azt parancsolván, hogy nyelvét vágják ki; ő maga magának nyelvét elharapva a zsarnok szemei közé pökte.

2. Porsenna, etrusiai király, Rómát ostromolván, C. Mutius a tanács engedelméből titkon álköntösben elment a Porsenna táborába, hol helyette egy irnokját találta átszurni. Letartóztatták. A király kérdezvén tőle: miképp merészelt ekkorát? azt felelte: Én első vagyok, de mi római ifjakul 300-an esküdtünk ellened hasonló merényre; egyébiránt, monda, az én kezem hibázott, hogy nem téged ölt meg, miért nekem azt meg kell büntetnem! s ott kezét egy oltár tűzére tette és égette. Bámulva nézték mindenek e bátor makacs ténnyt. A király őt féltében elkisértette bé Ró-

mába; maga pedig többé nem merészelt ott maradni ostromra, haza ment táborostól.

3. N. Sándor mikor áldozott, régi szokás szerint mellette állottak a legnemesebb családokból gyermekek. Egykor egy ily áldozaton egy ily gyermeknek a karjába a füstölő edényből egy eleven szén béesett, ki azt, ámbár karját mind inkább égette, onnan egészen az áldozat végéig el nem mozdította, sőt maga se mozdult meg, hogy az áldozatot meg ne zavarja.

4. Pompejus hallani akarván Rhodusban Posidonius bölcsét, azt mondák neki, hogy Posidonius igen terhesen beteg. De még is elmene hozzá Pompejus, hogy legalább megláthassa. Azonban ennél többet nyert; mert a bölcs a maga éles fájdalmai özönében is összeszedvén minden erejét, a legmeglepőbb értekezletet tartotta a stoikusok ama hitelve felett: „Semmi se jó, ha egyszersmind nem becsületes is.“ A mi Pompejust várakozásán felül kielégíté.

5. Carneades meglátogatván Arcesilas bölcsét, kit akkor a legerősebb lábköszvény kínozott, Carneades, hogy ily nehéz helyzetében Arcesilasnak alkalmatlan ne legyen, elindult, de őt Arcesilas visszaszólítá, mondván: Maradj mert lábam fájdalmai nem hatnak fel keblemig!

6. C. Marius római consulnak mind két lábszára rakva lévén vérérdaganatokkal, azoktól megszabadulandó, magát, mint szokás, nem kötöztette meg, hogy azoknak lefaragását kiállhassa. Kiállotta a nagy műtét iszonyu fájdalmait az egyik lábán minden változás és szó nélkül. Mikor az orvos a másik szárához fogott, annyit mondott, hogy az egésznek célja csak a rut kinézés eltávolítása lévén, nem érdemel meg oly kinos fájdalmat; azonban az egészszet változás nélkül kiállotta.

7. Egy lacedemoni gyermek egy orosz-lánkölyket honi szokás szerint a barlangból ellopván, azt öltönye alatt elrejtve vitte. A vadkölyök ott magát szorosságban érezvén, azt nem szenvedhette, miért is a gyermeknek forgóját és ágyékát fogaival és körmeivel mind öszszemarczangolta; még is azt a gyermek házáig vitte, legcsekélyebb jelét se mutatva a fájdalomnak.

8. Egy Barbara nevű nicomédiai szűzet az atyja elvádolt az ottani római Prætornál, hogy a keresztény vallásra tért; kit a Prætor se igérettel, se kinzással nem tudott reávenni, hogy a pogány vallásra visszaálljon. Előbb kemény ütésekkel megverette; aztán lábaival felakasztatta, s úgy verette; majd karjaival akasztatta fel, lábait és oldalait égő tűszökkel süttette; végre csecseit levágatta. De mind ez

semmit se használt. Sőt a mind ezeken jelen volt atyját a szűz a legnehezebb szókkal anyira szidta és mocskolta, hogy az nagy méregbe jöven, leányát maga kezével ölte meg. A szegény szűz mind ez alatt lelkében a keresztény hit erejétől támogattatva, jaj szót se mondott.

9. Diocletían császár megtudván, hogy egy Péter nevű házmestere, kereszténynyé lett, hogy arról elálljon, előbb ólomkorbáccsal verette, azután hegyes szegekkel szaggattatta. Ezen kínzások között örömsugárzó arcczal maradván, azt rendelte, hogy eczettel és sóval egészen öntsék bé, s meztelen tegyék vas rostélyra, hol lassu tüzrel égettette, hogy a kínzás fájdalma a hosszadalomban élesebb legyen. De Péter arczán mind ez alatt csak örömjel tlt, és így halt meg.

10. Diocletían császárnak egy pár antiochiai ifju bévádoltatván, hogy ők titkon keresztények, azokat hosszszason őriztette, szelid szónoklattal akarván az alatt a ker. válásra visszatéríteni; de ezt meg nem tehetvén és kinezsközök közé állitván az oltár elébe, hogy ott áldozzanak, állhatatosan kimondották, hogy a kinra készen vannak, és ne remélje senki őket bármiszerint is a ker. vallástól elrettenthetni. E szókra mind ketten kezeiket az oltár tűzére tartották, mig a hús

leégvén, a csont látszott; mi alatt a fájdalomnak jelét se mutatták.

11. Érezvén az angol parlament, hogy az észak-amerikai angol gyarmatok felkelő seregei már az angol seregek által le nem győzhetőkké erősültek, nem csak a gyarmat elvesztése feletti reménytelenség, és az annak zsarolásából huzható jövedelem rövidülés keserítette őket, hanem a parlamenti tagok a legkeserűbb szemrehányásokkal viszongottak, úgy, a mint a forradalom kezdetével vagy a gyarmat megtámadása, vagy az avari kibéktetés mellett nyilatkoztak volt. Amerika nem számította, busuljon Anglia miatta, vagy veszedjék felette, csakhogy igája alól menekülhessen.

Fársáng.

1. A sauromaták három napon át bizonyos időszakokban szoktak volt dorbézolni; mi alatt a házi főnökséget nejeik vitték, kiknek mindenekben engedelmeskedtek.

2. A rómaiaknál Bacchus tünnepén 9 napon és éjen át szabad volt a nőknek bálozni, bárhol járni, bármit tenni, mi a fársáangi vigalomhoz és gyönyörélvezethez tartozott; mind ezért őket kérdőre vonni nem volt joguk férjeiknek.

Fecsegés.

1. Zénótól kérdvén a Ptolemeus király követei: mit izen a királynak? azt felelé: Mondjátok meg, hogy láttatok Athénében egy oly öreget, ki poharazások között nem fecseg, s tud hallgatni!

2. Xenocrates kérdeztetvén: miért tiltja meg nyelvét oly mély hallgatással? azt felelé: Mert volt idő, mikor nagyon meg kellett bánnom, hogy szóltam; de hogy hallgattam, azt soha se bántam meg!

Fegyelem.

1. Ütközet alkalmával egy lacedemoni katoná éppen felhúzta volt kardját hogy átszurjon egy ellenkatonát: de meghallá a tábori jelt, hogy az ütközettől meg kell szünni, s nem ölé meg azt. Kérdvén némely társai: miért nem ölé meg, holott hatalmában állott? azt felelé: Jobb a hadvezérnek engedelmeskedni, mint az ellenséget megölni.

2. Gusztáv Adolf, svéd király, legyözvén Saxoniában az osztrák császári tábor, vezére Wallenstein a vidéket raboltatta; ő pedig ezt megakadályozandó, maga vette át a tábor vezényletét, mondván: Az a jó katona, a ki jó keresztény!

3. Nagy Péter czár midőn Nárvát bévette,

vad katonáit a rablástól, öléstől stb. gorombaságoktól személyesen tartotta vissza; kettőt közülök kezével ölt meg, mert neki nem engedtek. Majd elment még véres kardjával a Nárvai tanácsba, s azt az asztalra tevén, mondta: Ezen kardot saját vitézeim vérébe mártottam, melyet életetek megmentésére ontottam!

4. A hét éves porosz háboru alatt 1760-ban az oroszok Berlint bévevén, orosz tábornok Bachman a keze alatti orosz katonaságot oly jó fegyelemben tartotta, hogy a 3 napi megszállás alatt a nép teljes személy- és vagyon bátorságnak örvendhetett. Ezért őt a városi nép tiz ezer tallérral meg akarván ajándékozni, azt nem fogadta el, mondván: Ha a nép hiszi, hogy sorsa türethőbb, mint tán lehetett volna, azt czárnóm (I. Katarina) határozott parancsának köszönje; én részemről 3 napi berlini parancsnokságommal eléggé meg vagyok jutalmazva! — Hasonlólag a szomszéd Potsdám városban tábornok Eszterházi oly jó fegyellemmel rendelkezett, hogy védelme alatt a mesterség és izlet művei sértetlen maradtak. — De a vidéket megszálló katonaság tisztjei a fegyelmi becstületre nem néztek ily szorosan; ott az ök távozásokkal góth romboláshoz hasonló nyomok maradtak, 3 nap alatt minden jeles és szép művek tönkre estek. *Lásd: Atya 4.*

Fegyver.

Artavadas, római lovas katona, Ularis göth lovast lándzsájával leszurta; Ularis leesvén lováról, a földön lándzsája úgy állott kezében, hogy midőn amaz viszont nagy haraggal neki rohant, ennek, mint már megholtnak, lándzsája hegyibe ütközött, mely rajta egy mély sebet ejtván, a miatt maga is meghalt.

Fejedelem.

1. Egy közember Antipaternek egy könyvet nyújtott át, melyet ő a boldogságról írt volt; de Antipater azt mondá, hogy nem érkezik azt átnézni. Mire amaz azt felelé: Ha semmire sem érkezel, ne igazgass!

2. Dárius persa király meghalván, nagyobb fia Artamenes és Xerxes a királyi szék felett vitatkoztak; minek elítélését nagybátyjokra Artaphernesre bízták; mint házi közbíróra. Ki is a kérdést jól értvén, Xerxest nevezte királylyá. Mind ez alatt pedig a két testvér oly rokonilag viselte magát egymáshoz, hogy sem a győző nem boszantotta a mászt, sem a legyőzetett nem búsult. A per folyta alatt egymásnak ajándékokat küldtek, s egymással jókedvtüleg meghitten asztaloztak, mely egyességöket a kimondott ítélet se háborította meg. Akkor az országokat is a rokonok mér-

sékeltebb eljárással osztották meg, mint ma a kis örökségeket.

3. Homulius római államtanácsos mondá Tráján császárnak: Több a haszon egy jó barátoktól környezett fejedelemben, mint egy roszak barátságával élő jó fejedelemben, mert könnyebb sokaknak egy roszat jó útra téríteni, mint egy jónak sokakat a gonosz útról elvonni.

4. Franciaia tengernagy Coligni közgyűlésen panaszkodott, hogy a királyt örcsapat veszi körül. Ő azt mondá: Egy fejedelemnek főleg oda kell hatni, hogy szeretetre méltó legyen; s nincs veszélyesb, mintha népe tőle, s ő népétől fél.

5. Porosz király II. Fridrik szava: A fejedelmek olyanok legyenek, mint az Ákhilles kardja, mely sebzett is, gyógyított is; ők ha a népre nyomort hozni kénytelenek, kötelességök azt ki is javítani.

6. Alfonsus király az Istenre eskütve állítá, hogy ő örömelebb ellenne királysága és minden birtoka nélkül, mint tudomány nélkül. Egykor hallván valamely spanyol királynak azon nyilatkozatát, hogy a fejedelmekhez nem illik a tudomány, felkiálta: Ezt csak egy ökör szavának és nem ember szavának ismerem el! A könyvet többre becstülte a fegyvernél azért, mert mind a fegyverkezést, mind a had-

jogot könyvekből tanulta. Egykor Ciceró munkáit olvasgatván, a zenészek reámentek, és ajtaján hangszereikkel nagy zajt ütöttek, kiknek azt mondá: Szűnjetek meg, mert velem van, ki hozzám hasznosabban és kedvesebben szól! (u. m. Ciceró).

7. Amalasintha, Theodoricus goth király leánya Olaszországban, atyja után a trónra jutván, a görög és latin tudományosságban a bámulásig jártassá lett, mikor szólott, mindenki örömmel hallgatta.

8. Honorius császárnak szokása volt minden előterjesztvényeket megolvasatlan aláírni. Leánytestvére egykor egy oly rendeletet fogalmazott, melyben őt Honorius rendeli egy alsorsu férfihöz nőül menni, s ezt vele hasonlólag olvasatlan aláíratta. Azután elment Honoriushoz, kérvén, hogy ne tegye őt merőbe szerencsétlenné egy erőltetett kellemetlen férjhezmenetellel. Honorius ezt nem értette, sőt tagadta, hogy ilyesmit nem is rendelt. Ekkor amaz az említett szerkezményt előmutatta; melyen Honorius elbámulva, azután semmit sem írt alá, míg meg nem olvasta.

9. Alfonsus arragoniai király látta, hogy egy embernek liszttel terhelt szekerét tulkai nem bírták, ki az elmenőket hitta segítségre, de senki sem segített; maga tehát odament, és azt a nyomorból kisegítette.

10. II. Lajos francia király nem helyeselhetette, hogy a fejedelmek, aranyos, selyem és bársony öltönyökben akarnak tündökölni; maga rendes posztó öltönyt viselt, és semmi ékszert, drágaságot magára nem vett.

11. Péter, a rossz indulatu magyar király, hogy az őt már meggyűlölt nemzetet még is önkénytelenül uralkodhassék, Henrik német császár segélyéhez folyamodott, kinek ezért jobbagyi hűséget és évenkénti adót ígért.

12. Az Ázsiából kivándorló hét magyar vezérek: Álmos, Előd, Kund, Ond, Tas, Huba és Tuhutum, tanácsot tartottak, s a bölcs, tapasztalt Álmost közakarattal fővezérré, fejedelemmé választották, esküvel ígervén, hogy hova őt sorsa vezet, hiven követendik, s jövőendő fejedelmeiket is mindig az ő nemzetségéből választandják. Álmos a fejedelemséget elfogadta, s viszont esküvel ígérte, hogy mind maga, mind utódai a többi vezérek tanácsával fogják a népet igazgatni, s igazságosan osztandják fel közöttök a szerzendő hazát. *Lásd: Elcz 3. Épitészet 3.*

Féltelenség.

1. Nerva császár alatt a népnek Rómában határtalan szabadsága volt, elannyira, hogy az abból felmerült sok nehézségek miatt azt a consul, Fronto, népönkénti nevezvén, azt

mondá róla: Rosz dolog, ha a fejedelem a népet elnyomja; de még rosszabb, ha annak korlátlan szabadságot enged! És ezen a népgyűlés előtt mondott szavakra a császár magát erélyesebb kezelésre határzá.

2. Márius a polgárháboruban a maga részére sok rabszolgákat szabadítván fel, ezeket, mint katonákat, felhasználta. Ezek a rómaiak vagyonával és hölgyeivel tilosan és tulajdonosan élvén, szomszédjokban volt a tábornok Sertorius vezér; ki is azok féktelen kicsapongásait nem szenvedhetvén, titkon reájok ütött és közülök négy ezeret ölt meg, mondván: Én ezen katonákat, bármily szükségesekek, inkább nélkülözöm, mint a rómaiaknak miatok szenvedett bosszuságait meg ne bosszuljam!

3. Fabius Gurges ifju korában a legfeszettebb életet folytatott, majd megtért és oly derék jellemű emberré vált, hogy a rómaiak őt censori hivatalra nevezték ki.

4. Tiberius ifjúkori kicsapongásaiért Augustus császár által, mint ennek fogadott fia, Rhodus szigetbe száműzetett. Majd Augustus után trónra tilt és darabig a legszelidebb, legbékésebb volt, elannyira, hogy a legjelentéktelenebb tanácsosok is merészeltek neki ellentmondani. De később megkezdvén feledkezni magáról, a legdölfösebbé, legkegyetlenebbé vált, minek következtében holtteste a folyóba

vettetni határoztatott, megtagadtatván tőle a rendes temetés.

5. Néro császársága kezdetén oly szelíd indulatu volt, hogy az adót alább szállította, a szerencsétlenebb tanácsosoknak kegypenzt rendelt, és mikor halálos ítéletet kellett aláírnia, azt mondta: Vajha ne tudnék irni! De majd évek teltével felfuvalkodván, sok főembereket megöletett csekély okokból is, a kinzásokon szerette jelen lenni, ráfogott okokból is az embereket befogatta, s kinzólag vallatta; a tartományokba igazgatókat küldvén, azokat a gazdagok üldözésére, és tulságos adócsikarásra szabadította; s mindenkép úgy viselte magát, mint nem ember, hanem egy fenevad.

6. Midőn első Dénes, syracusai zsarnok, a fiát erkölcstelen kicsapongásaiért szidná, azt kérdé tőle: Láttad-é, vagy hallottad-é, hogy én hasonlókát tettem volna? Mire a fiu rögtönözve azt felelé: Te olyanokat azért nem merészeltél tenni, mert a te atyád nem volt király! Mire amaz azt válaszolá: Ha meg nem szünöl hasonlókát tenni, a te fiad se leend király! Igaza is volt, mert a fia ugyan utána királylyá lett, de féktelen élete miatt nem soká Syracusából kitzetett.

7. Pomponia Galla, római hölgy, fajtan fiát kitagadta, s örökösének II-ik Pliniust vallotta, mint jeles római író.

Feledés.

1. Áthénében a Thrasybulus sugallatára határozottatott a régi boszuságok feledése. S minthogy sokan birták mások vagyonait, némelyek örökölve, mások vásárolva, mások ajándékba, házassággal, stb. úton, s azok viszakivánása új belháborukot szülende, megállított, hogy a jelen birtoklás maradjon helyén és jövőre tiszteltessék a törvény.

2. Rómában a Julius Cæsar megöletésével jónak látta a tanács, semmit nem változtatni azon vagyonok birtoklásában, melyek az ő kormányzata alatt törvényellenesen jöttek vala létre, ne hogy a változtatások boszus zavara polgárháborut idézzen elő.

Félelem.

1. Astyages médusok királya, egy barátjának ebédre megkészíttette ennek fiait. Ebéd után azoknak fejait előhozatván, kérdé: Hogy esett az ebéd? Mire amaz felelé: A királynál minden ebéd jó izü!

2. A Gallusok követeket küldvén N. Sándorhoz, hogy barátságát kérjék; ez azt kérdé azoktól: mitől félnek? mert reméllé, ugy nyilatkozandanak, hogy az ő nagy hatalmától félnek. De a követek azt mondák, hogy ők, ha félni kellene valamitől, csak azon egytől félnének, hogy az ég az ők nyakukba ne hull-

jon; de ők mind e mellett is a nagy lelkt királyok barátságát nagyra becstülik.

3. A római tanács kénytelen volt egykor a Rómát ostromló volscusok kívánata szerint kötni békét, de még is addig a békeokmányt alá nem írta, míg a volscusok tábora a római határról ki nem vonult, nehogy azután az aláírást félelem művének mondhasssa az ellenség.

4. Caligula, a legdölyfösebb, legkegyetlenebb császár, mikor dörgött és villámlott, legfélénekebb gyermek módjára fejét párna alá rejtette. *Lásd: Bor 2.*

Felemelkedés.

1. A cremonai Varro ifju korában borbélyságot tanulván, Sulpitius római törvénytanárról iskolájába jutva, a polgári törvénytudományban oly szerencsés előmenetelt tett, hogy végre consullá lett, még pedig akkora értelemmel, hogy a mi a ritkaságok közé tartozott, közkinestári költségen temettetett el.

2. Eumenes, egy peloponesusi taligás fia, a N. Sándor derék hadvezérei közül egyik volt, ki a N. Sándor halála után királyi koronát nyert.

3. Viriatus, spanyol hadvezér és igazgató, 14 évig állott ellent a rómaiak roppant hatalmának, s akkor is csak árulás következtében győzetett le. Ő pedig egy pásztorfi volt,

ki előbb vadászattal, azután rablással élt, de katonai erény által annyira emelkedett, hogy Spanyolországnak nálánál nagyobb érdemű embere nem volt.

4. Arsaces, N. Sándor után a Párthusok királya, ifju korában a nagy szegénység miatt rablásból élt, de majd szolgálván a katonai szerencse, felemelkedett, és nagy nevű királylyá lett. Róla az Arsaces név úgy ment át királyi utódaira, mint nagy érdemű családi melléknév.

5. Pertinax római császár egy mesterműves fia volt, ki csekély eredetét nagy érdemnek tartotta és az atyja műhelyét márvánnyal ékitve megőrizte.

6. Bonosus római császár egy angolhoni szegény iskolatanító fia volt.

7. Egy szegény tevehajtó arab fia, Mohamed, vallástudományával és katonai ügyességével annyira emelkedett, hogy a törökök vallásalapítója, főprófétája és első hadvezéri fejedelme volt.

8. N. Sándor kertei öntözője, Abarthominus kertész, sidoni királyságra lépett, N. Sándor segedelmével.

9. Mauritius előbb hadi irnok, majd testőrparancsnok, végre keleti császár volt 20 évekig.

10. Theodosius császár a hivataloskodást adószedői irnokságon kezdette.

11. A régibb török, arab és áfrikai szultánok többnyire előbb szolgák voltak, istálókhoz, konyhákhoz alkalmaztattak, és így kezdve nyertek fejedelmi pálczát. Néhol egy ilyennek hódoltak: Égyiptom, Arábia, Syria, Paloesztina, Mesopotámia; melyek közül egynek is az előtt egy-egy tekintélyes királya volt.

12. Liefland és Ingermanland határközén eső Marienburg városban ostromlaskor az oroszok elfogván egy Katarina nevű lieflandi ifju hölgyet, ez az orosz czári udvarba vitetett, ott N. Péter czárnak nejévé lett és az uralkodásban utána következőn, azon állomást jól töltötte bé.

13. Egy Menczikow nevű orosz fiu Péter czárnál szakácsinas volt, kit a czár megkedvelvén, herczegségig felemelte, s az ujdon hóditmányok parancsnokává tette. *Lásd; Álom 10, 11. Bitang.*

Felfedezés.

Kolumbusz Kristóf eszélyes számításaiért a felfedezhető Amérikára, mint rajongó, kicsufoltatik. Nagy nehezen nyer kevés úti segélyt. Első útjában is felfedezi a nyugotindiai szigeteket; majd pedig megnyitja az utat egész Amérikára. Ő, ugy szólva, megbővítette a lak-

ható világot és az egész emberiség közlekedését. —

Felfuvalkodás.

1. N. Sándor legyőzván Dáriust, magát Jupiter fiának nevezette és czimeztette; saját katonáival magát ázsiai módon hason csúszva tiszteltette; megírta a görögöknek, hogy őt istennek lenni hirdessék. Erre a lacedemoniak azt határozták: Minthogy Sándor isten akart lenni, legyen isten!

2. Tiberius császártól kérdvén egy barátja: Emlékezel-e császárságod előtti napjainkra? Nem emlékezem! felele ő.

3. N. Sándor isteni tiszteletet követelvén magának a görögöktől, az erről másokat, sőt magát Sándort is lebeszélni kívánó Callistheust keresztre feszíttette.

Félszegség.

Diogénes látván egy félszeg testi barátját koldulásból élni, monda: Mily jól van dolgod, hogy nem dolgozol, csak imádkozol, s élelmedet erre is megtalálod!

Feltámadás.

Luther Mártonnak szokása volt a tavasz nyíltával minél többet a kertekben és szabadban időzni. Az ő testi szemei ott a télen át

meghalt természet feltámadásában gyönyörködtek; lelki szemei pedig a telet a test halálához, a nyarat a jövő feltámadáshoz hasonlították. Mint ő mondá: A tavasz a halottak feltámadásának tiszta képe!

Féltékenység.

1. Egy thessáliei Cyanippus nevű ember megházasodván, vadászat kedvéért többnyire az erdőkben lakott. Az új nő gyanakodván, hogy tán valamely más hölgygyel titkon társalogna, titkon elment az erdőbe, s férje tanyájához közel elbujt a bokrok közé, meglesendő onnan, ha tán valami történnék. Történetből az ágat megtalálta mozdítani, mire a vadászegek oda futván, őt vad gyanánt elszaggatták. Cyanippus pedig szemeivel látván, a mi történt, bánatában magát átszúrta.

Épp így járt volt nejével egy Émilius nevű Sibárita is.

2. Fulvius halálra ítéltetvén politikai okból, remélé, hogy őt neje titkon befogadja és fedezi, annyival inkább, mert azt, mint rabszolgálságból felszabadítottját, vette volt nőül, s ezért halájára számított is. De neje őt szerelemföltési gyanuból elárulta, s nyomorultul végeztette ki.

3. Herodes parthus királynak 31 fia lévén, ezek közül Phraatest utódaul kijelölte;

Phraates pedig mind a 30 testvérét leölette. Sőt látván, hogy mind ezért őt mindenki gyűlöli, saját serdülő fiát is megölte, hogy ne lásson maga körül senkit, lehető vetélytársat a kormányzatban.

4. Ptolemeus Philopator, égyiptomi király, testvérét, nejét, hugát, édes atyját és anyját mind megölte, hogy ne kelljen senkitől féltetni koronáját.

6. Laodice, cappadociai királynő, férjének, Ariarathesnek, elhaltával a királyságot átvévén, hogy fiaitól a trónt ne félthesse, köztülök ötöt megöletett, egyet a hatodikat megtartván. De nem birhatta békével a trónt, mert a nép ellene fellázadván, őt megölte, s meghagyott fia így következett csak hamar utána.
Lásd: Anya 11. Ártatlanság 3.

Felvágó.

1. Democrates már öreg korában felmenvén az áthénei fellegvárba, fáradt lelkendezéssel mondá: Ugy teszek, mint minden áthénei ember, nagyra nézek s keveset érek!

2. Kevély Henrik magának a német császárságra juthatással bizelgvén és Konrád császár ellen fegyvert fogván, elannyira szorongatott helyzetbe került, hogy bánatában meghalt.

3. Primisláv lengyel király halálával a trón megürülvén, a fő urak azt határozták,

hogy egy bizonyos napon mindnyájan tarka lóval egy bizonyos célra siessenek, melyet a ki előbb ér el, az legyen a király. Közülök egy Lecheszk nevű oly csinnal élt, hogy a haladási pályát előleg hegyes vasakkal meg rakta. Eljött az óra; futottak, mindenik futó ló megsántult és elkésett, csak a Lecheszké maradt épen és a célzt elérte. De egy közrendű ifju az az előtti napokban egy ifju társával a kijelölt pályát játékból megfutván, a lábát egy hegyes vas megsértette; miből ő a Lecheszk egész cselét felfedezte. Most tehát ő is a futtató főurak közé vegyülve, Lecheszk után ő volt az első, ki a célzt elérte, mert a vasakat gondosan kikertülte. A főurak is eselt felfedezvén, Lecheszket megölték és az utána célhoz jutott közifjat királylyá tették; ki is II-ik Lech név alatt uralkodott.

4. Lybiában volt egy Psaphon nevű főember, ki magát istenesíttetni ohajtván, megfogott sok könnyen tanítható madarakat, a melyeket a maga nevének hirdetésére megtanított és a hegyeken elbocsátott. Azoktól a többi azon fajú madarak is ezt eltanulván, rövid időn a Psaphon istenesítését hirdették minden felé. Mit is a nép isteni jelnek vévén, Psaphont az istenek közé számlálta. *Lásd: Dicsvágý 2. 3. —*

Fényűzés.

1. Szokrátnak mindig szájába volt ama jeles költői mondat: Az ezüst edény és a bارسony használnak a szomorú játékokban, de az életben semmit sem.

2. Augustus császár előtt leánya, Julia, egy napon rendkívül fényesen felöltözve jelent meg, a mi az apának visszhatetszett, ki ugyan erről hallgatott, de szemeiből a leánya észrevette. Másnap Julia csak egyszerűen öltözve jelent meg atyja előtt, ki is e feletti örömet e szókkal mondá ki: Mennyivel inkább illik ezen öltöny az Augustus leányához! Mire Julia azt felelé: Mert ma az atyám kedvére öltöztem, tegnap pedig férjem kedvére öltöztem volt!

3. Néro oly pazar és elpuhult fényűző volt, hogy soha egy öltönyt kétszer nem vett fel magára.

4. Midőn Krézus királyi székében ülne legdrágább fénynyel öltözötten, azt kérdé Solontól: Láttál-é valaha szebb látványt? Igen, felelé Solon, a kakasokat, fáczánokat és pávákat; mert ezek természetes és utánozhatlan szinnel és szépséggel tündökölnek.

5. A lukanusoknál nem csak a henye életleket, hanem a fényűzőket is elítélték, sőt ha valaki az ilyeneknek pénzt kölcsönzött, azt elvesztette.

6. N. Sándor legyőzvé a persákat, honi egyszerű öltöneit persa buja öltönyökkel cserélte fel; mely miatt az övéit magától nagyban elidegenítette. S ugy látszott, nem az ő fegyverei győzték meg a persákat, hanem a persa kényelem őt győzte meg.

7. Diocletian császár legyőzvé az ázsiai zavargásokat, és a birodalom határait kiszélesítvé, az önképzélgés oda ragadta őt, hogy öltönyét és lábbelijét drága gyöngyökkel rakatta ki, s azt határozta, hogy mint Ázsiában szokás, a rómaiak az ő lábait csókolják. —

8. A híres római Antonius, fényes győzelmei után Egyiptomban lakván, az ottani királynővel Cleopátrával és evel nemzett fiaival együtt nagyon keleties fényt üzött; arany trónba ültek gyermekestől és mint Hercules utódai, a fegyveres katonai öltöny felett oroslán bőrt viseltek. Az alatt pedig, míg Áthénében tartózkodott, görög öltönyt viselt és szorakozva sétálgatott.

9. Néro császár arany és selyem hálóval halászott; és koczkán sokszor egyszerre ötvenezer pengő forint értékű mennyiséget elvesztett; nagyköltséggel és szerfeletti kényelemmel épített; nagy konyhát állított és egyszerű éttermet, melynek ivét csillagok, nap és hold drága kövekből alkalmazva ékitették;

tlbszékei arany és éléfántcsont voltak; a falak ezüst virágokkal fedettek bé, s folyvást jó illatot terjesztő csinált madarakkal. S mindezekben úgy viselte magát, hogy birodalma kincseit felemésztvén, midőn már egyébből jövedelmet nem várhatott, rabláshoz nyult. Neki egyedül nem volt elég, mi a földkerekségének elég lehet vala.

10. Néró neje, Poppea, kényelemben és pazarlásban férjén alul nem állott. Bár merrement, mindig nagy számárnyáját hordozott magával, melyeknek tejében feredjék; és a mely lovakkal járt, lábaikra arany patkókat veretett.

11. Heliogabalus még mikor magányzó volt, arany boritéku ágyai voltak és mázsás ezüst edényei. Mai ebédje veres, holnapi zöld, más napi narancsszin volt mindenekben. Ő kezdette a bort rózsával fűszerezni. Butorait rózsákkal, liliomokkal és violákkal czifráztatta. Jó illatu vizek tavában úszott, fürdött. Párnái nyúlszőrrel és fogolymadarak szárnya alatti pehelylyel voltak töltve. És így miután császárrá lett, az addig megszokott rozszakat tűzve, sőt többre fokozva, pávák és csalogányok nyelvével élt. Egész vendégségeket adott csupán tevék bokáiból készítve. Ritka vízi madarak, fáczánok és papagájok nyelveit készítette meg, melyeknek többi részével ebeit tápláltatta.

12. L. Verus császár midőn a persa háboruba ment, egy oly vendégséget adott, melyben minden vendég új kristály és csigapohárból ivott és hasonló edényből evett. Minden fogásnál mind a poharak és edények, mind a cselédek megváltoztak. És mindezeket a vendégeknek ajándékozta, azon ezüst szekerrel együtt, melyeken őket elhozatta és háza küldötte. Azon vendégség mintegy 4 millió pengő frtba kerülhetett. S hogy maga a vendégségen annál fényesebben jelenhessék meg, haját aranyporral hintette bé.

13. Richelieu bibornoknak Franciaországban fényesebb háza volt, mint a királyi ház; ő évenként, mint fő miniszter, 4 millió frankot költött el.

14. XIV-ik Lajos francia király hozta bé először a katonaság közé az egyenruhát, megkülönböztetve az ezredeket az ezredekétől; alkalmas időben kiosztott jutalmakkal is ébresztvén őket vetélyre. De egyszersmind saját példájával adott nekik útát egy vészes hiu pompavágyra. Őt utánozták tábornokai. Kisebb tisztek utánozták a tábornokokat, kevesebb vagy nagyobb mértékben; és így tovább. Mely is onnan elterjedve, maig mennyi rosz eredményt szült! Sok birodalmakban a katonatisztek a katonai pályát nem annyiban erény, mint fénytűzés mezejének tekintik.

15. A XVII-ik évszázad közepén a nagy mongol fejedelmet négy fia a trónról elűzvé, közülök egyik a más hármát meggyilkolta, s a trónt elfoglalta. Ez trónra juthatási örömeben bámulatig fényes trónt állított magának, melynek keleti nagy gyöngyökkel rakott 12 arany oszlopán egy drágakövekből szerkezett ég nyugszik, melyből egy páva emelkedik ki, melynek farka gyémántból, és mind abból, mi a világon legdrágább lehet, van összeállítva.

16. Hajdan egy német polgárt pompavágyas neje addig ösztönözött, míg őt kereskedésre indította. Elindult és szerencsésen akkora gazdagságot gyűjtött, hogy nejének a hiu fényre semmi se hiányzott. De a férj soha se tudta mind e mellett is megszeretni a kereskedés szokatlan gondjait, az avar járó sok csalást, mire neje szüntelen ösztönözte, és a sok viszontagságos utazást, mely a mellett, hogy az alatt neje otthon tilos viszonyokat üzött, végre őt egészségében tetemesen megrongálta. Halálos beteggé lett. Neje, és ennek rokonai őt végrendelmény megtételére kérték; melyet is a következő értelmezéssel tett meg: Lelkemet hagyom a sátánnak, hogy azt vigye a pokol örvényébe; te, nőm, minthogy istentelenségeim oka voltál, velem együtt juss az öröktűzre! A lelkészhez fordulva, monda: Te minthogy mindennap asztalunkhoz ültél, még

is a mi gonoszágainkat meg nem feddetted, szenvedjed velünk az említett gyötrelmeket!

17. Fabricius Rufinus censor Rufinust, ki kétszer consul és diktátor volt nagy érdemmel, azért mert tiz fontnyi ezüst edényt szerzett és evel másokat fénytűzésre csábitott, az államtanácsból kirekesztette.

18. Duraniust a censorok azért fosztották meg az államtanácsosságtól, hogy a lakmározást szabályozó törvényeket, mint néptribun, eltörölte.

19. Hieró siracusai király és fia s utóda Gelo, sem öltönyben, sem háztartásban az egyszerű polgároktól soha se különböztek. De az utánok trónra lépő Hieronym bársonyt, drága ékszereket viselt és fényes testőrserget tartott; és néha négyes fogatu fejér lovakkal járt, mint régi előde a zsarnok Dénes; ehhez járultak: mindenek lenézése, a sérelmesek ki nem hallgatása, dölyfös szavak, még a nagyoknak is maga elől eltiltása, buja élet, kegyetlenség. Tőle féltőkben sokan magukat kivégezték, vagy száműzték. Mind ennek gyászos vége az lett, hogy az övéi által meggyilkoltatott.

20. Hajdan Göröghonnak Colophon nevű városában 15 ezer férfi viselt egyszerre bársony öltönyt, mikor is a bársony anynyi ezüstöt ért a menyinyit nyomott. Ezen feszülő fény-

tízés által zsarnokság alá estek, és részekre szakadozó párttűtésekkel veszték el hazájokkal együtt.

21. Diogeneshez egy igen fényesen öltözött ifju bizonyos kérdést tevén, hihetőleg dölyfös hangon; Diogenes azt mondá neki: Minthogy nem tudom, nőszemély vagy-é, vagy férfi? míg ezen kétségemből fel nem világítasz, addig neked nem fogok feleletet adni!

22. Diogenes látván egy fényesen öltözött ifjat, monda neki: Ha a férfiakért teszed ezt, hasztalan, mert a férfiak nem házasulnak öszsze; ha pedig a nőkért, igazságtalan, mert nőt nem bujasággal, hanem jó erkölcsessel kell szerezni.

23. Caligula császár gyakran színvirágos és drágagyöngyös felöltönnyel járt, karmanlyusan, karpereczesen, selyemben és bársonyban, női lábtyűkkel és harisnyákkal, Jupiter módjára aranyos szakállal, Merkúr módra kígyós pálczával, néha Vénusnak is öltözve; addig is míg nem háboruzott, győzelmi öltönyt hordott, valamint sok izben a N. Sándor által viselt öltönyt is magára vette.

24. Burgundi Károly herczeg öltönye 200 ezer aranyra becsültetett. Menynyi alattvalót kell az ilyenekért nyomasztani, megzsarolni!

25. C. Sulpicius nejétől azért vált el, mert leleplezett arczczal nagy fénynyel öltözve

járt közhelyen. Azt mondá neki: A törvény azt rendeli, hogy a nő csupán férje kedvéért öltözködjék és tegyen mindent; a mely nő idegen szemeknek kíván tetszeni, gyanus és bűnös!

26. Áthénében voltak a nőkre felügyelni rendelt hivatalnokok, hogy azok mérsékelt ilendőséggel öltözködjének; és a főuri hölgyek buja csábító fénytízésre ne vetemüljenek.

27. Rómában Catónak a nők fénytízését szabályozó törvénye ellen a női főrend oly félelmes pártot ütött volt, hogy azt vissza kellett venni és azután szélesebb körre módosítani. *Lásd: Ékszer 2. 3. Élvi 5. 6.*

Férj.

1. Tiberius Gracchus, a híres Cornelia férje, egy pár kigyót találván házában, azokat megfogta. Oda hívatta a jóslókat, kik azt mondták, hogy ne ölje meg mind kettőt, melyek közül egyik him, a más nőstény, hanem csak egyiket, mert a háznál vagy a férjnek vagy nőnek rövid időn meg kell halni; ne is ereszse el mind kettőt, hanem csak egyiket, mert ha a himet eleresztik, a nőstény meghal, s ha a nőstényt eleresztik, a him hal meg. Gracchus, mint már öregülő illőbbnek tartá maga halni meg, mint még ifju neje; azért elbocsátotta a nőstény kigyót: maga pedig kevés napok

mulva meghalt. Halála után neje Cornelia magát oly deréktől tüntette ki, hogy mindenki méltónak ítélte férjének érette elvállalt halálát.

2. C. Plautius tudósítván neje haláláról, kardját mellébe tűtötte. De mások őt megfogván, lekötözve sebét békötötték. Ő pedig a kötelekeket elszaggatván, sebét feloldotta, és sok vére elfolyván, meghalt; neje iránti hártalan szeretetét tanusítván.

Hasonlólag ennek testvére, M. Plautius, nejét a halál tőle elragadván, midőn azt holtan ölelgetné és csókolgatná, kardját magába tűtötte.

3. A Phocion nejének egy hölgy dicsekedve mutogatá aranyát és drága gyöngyös öltönyeit; kinek azt felelé: Nekem pedig elég fényes ékességem az én Phocionom, ki szegény ugyan, de már 20 év óta áthénei vezér!

4. Egy Nápoly környéki olasz földész tengerparti földében neje dolgozván, valamely áfrikai rabló hajósok azt elrabolták, hogy eladják, mint rabszolgát. Férje nem találván nejét és a parton belől meglátván a horgonyzó hajót, gyanítá az eseményt és búsza a hajóhoz jelentvén, hogy ő is nejével együtt rabszolga kíván lenni. A rablók bámulták e nyilatkozatot, felvették őt is, elvitték az áfrikai partokra, s az eseményt királyuknak Tunishan megbeszélték; ki a férjet nejével

együtt szabaddá tette, s a férjet testőrei közé állította.

5. Spanyol király, II-ik Ferdinánd, nejét oly igen szerette, hogy ezt a történelem úgy említi, mint a trónokban alig feltalálható ritkaságot. S midőn kedves neje véletlenül meghalt, maga is e miatti bánatában oly vészes betegségbe esett, hogy más évben, 1759-ben meghalt.

6. Dárius a miatt, hogy őt N. Sándor legyőzte, semmit se szomorkodott. De mikor neje halálát megértette, könnye kicsordult.

7. Menonestől nejét Semirámist Ninus király elrabolván, bánatában magát felakasztotta.

7. Seneca ismert egy embert, ki nejét anynyira szerette, hogy házától soha addig ki nem ment, míg neje fátyolát a maga mellére nem tekerítette, s egy óránál tovább neje nélkül lenni nem tudott.

8. Candaules, lydiai király, nejének szép testével dicsekedvén Gyges nevű főember előtt, azt ennek meztelentül megmutatta; holott ennek maga Gyges is ellene mondott vala. Mely megszegyenítő tényére a nő elanynyira megharagudott, hogy férjét épp azon Gygessel megölette, s nőül hozzá ment és azután együtt uralkodtak.

Fiu.

1. Filep macedói királynak fia születvén, u. m. N. Sándor, Aristotelesnek, mint legjelesebb tanítónak, ezt írta: Tudjad, hogy fiam született. Hálával tartozom az égnek nem annyiban azért, hogy született, hanem inkább azért, hogy a te életkorodban talált születni. Remélem ugyan is, hogy általad taníttatván és neveltetvén, méltó leend arra, hogy utódommá legyen!

2. Az áthéneieknél, ha a fiut az atyja valamely hasznos mesterségre nem taníttatta, megöregült atyját nem tartozott semmivel segíteni.

3. Arrianus, római polgár, halálra ítéltetvén, a fia őt a börtönből kilopta, s vele idegen tartományba menekült. A jó fiu magát az atyja bűnének mindenképp részesévé tette.

4. Spanyolországban egy toledo-i arany-mives halálra ítéltetvén, fia nem szűnt meg, míg sirással és könnyöggéssel a királynál meg nem nyerte, hogy atyja helyett ő halhasson meg, következőleg a király rendeletéből atyja helyett elvért.

5. Tigranes, örményországi király, lovaglás közben lovával együtt leesett; nagyobb fia nem segített rajta, sőt az atyját azon esésben megholtak vélvén, már a koronát is az

atyja fejről a magáéba tette volt: miért is őt az atyja megölette, s a kisebb fiát, ki rajta sajnálkodva segített, tette királylá.

6. A bosporusiak és colchisiak Mithridates király ellen lázzadozván, tőle fiát kértek fejedelemül; mit ő teljesített is. De gyanítván, hogy azok ezt fia ösztönzésére tették, azt azután más ürügy alatt magához hivatta, arany lánczczal megkötöztette s megölette. *Lásd: Atya 1. 3. 9.*

Fogoly.

1. IV-ik Edvárd, miután az elvesztett angol trónt visszanyerte, a Walesi herceget, mint vetélytársát, befogatta. Ezen herceg a kihallgatáson Edvárddal bitszke görömbán beszélvén, Edvárd őt ezért felpofozta; sőt ezen felül őt az Edvárd emberei, barátai azonnal átszurták.

2. Feodor orosz czár korában nyílt meg a félelmes orosz politikai börtön; mert akkor vétetett bé Sziberia, hová azóta az oroszok politikai foglyaikat számtüzik.

Forradalom.

1. M. Antonin császár Aufidius párttöt legyözvén, vele kegyelmesen bánt. Ezt némelek roszalva, azt mondák: Ha Aufidius győzne, ő hogy bánna a császárral? Mire a csá-

szár azt felelé nagy önbizalommal: Nem ugy állanak dolgaink sem isten, sem ember előtt, hogy az Aufidiusok minket meggyőzzenek!

2. Egy Pandoër nevű persának volt egy igen szép neje, ki őt mindenre kérte, hogy ne vegyen részt egy akkor tervezett forradalomból. De Pandoër fellépett még is, a forradalom legyőzetett, és megöletett; holott neje őt arra kérte volt, hogy ha csakugyan elindul a forradalmi útközetre, előbb őt ölje meg. Ő nejét nem ölte meg, de a forradalom őt megölte, s a király a szép nőt egyik vezérének ajándékozta. De a nőnek nem volt kedve többé senki nejévé lenni; a vezértől az özsze házasulást megtagadta, s magát megölte, hogy szeretett férjét a halálban is kövesse.

3. Egy Mánsvét nevű spanyol katona az Otto császár táborában Vitellius ellen harczolván, épp a maga fia által, ki a Vitellius táborában volt, mint ellenség, megöletett. A fiu az atyját ki akarván rabolni, megismerte, hogy az atyját ölte meg, és evel a polgári háboru iszonyaitól megborzadott.

4. Semiramis assyriai királynő hirtül vévén, hogy Babylon töle elpártolt, ekkor éppen haját rendezte. Félig már rendbeszedte volt és a más felét mindaddig rendetlenül hagyta, míg Babylont engedelmességre hozta. Ké-

pe Babylonban egy oszlopon épp azon félig rendezett hajjal állítottatott fel.

5. A szent István magyar király által felállított keresztyén vallásnak sok ellensége lévén a magyarok között, azok Kupa, somogyi vezér, zászlója alá gyűltek és István ellen fellázzadtak. A szerencse azonban Istvánnak kedvezett; Kupa megöletett és párthjvei elszéledtek. *Lásd: Atya 7. Építészet 2. Álom 9. Alkotmány 2.*

Földingás.

Lissabonban 1755 nov. 1-sőjén oly földingás volt, melynek rázkodásai reggeltől estig tartottak. Legelőször, mint legnagyobb szertű épületek, leomlottak: az inquisitio háza és a királyi palota; de a királyi család akkor falun volt. Senki se merészelt a városba jöni menni. Legkisebb számitással 15 ezeren pusztultak el. Nov. 1-én minden szentek ünnepe volt; a nép a templomokban volt, a templomok leszakadoztak, és a népet oda ölték. A leszakadt házak az azokban volt tüzeektől kigyuladtak és ez a szél által segittetve, pusztító rombolást tett. A tenger 60 lábbal dagadván felebb a szokottnál, a várost elöntötte, s annak házait eláztatta mindenestől; a kereskedői raktárakban is roppant károkat tett. Az inség, nyomor leirhatlan volt; az emberek a

mezőn ezereként tévelyegtek élelem és öltöny nélkül. Az atya látta még élő gyermekét az omladványok között, és nem tudott rajta segíteni, szemei előtt a láng megemésztette. S a vész fokozására a rablók is, a mit csak megfoghattak, mindent elromboltak. *Lásd: Csapás 3. 4. 5.*

Fösvénység.

1. Gálba, hadvezér korában, megtudván, hogy egy katona a részére élelemül adott gabonát pénzért eladta, s azután az élelmi biztostól újra gabonát kért azon ürügy alatt, hogy ő a szűk termés miatt szűkös osztott gabonarészlettel nem érte meg; mind az élelmi biztosnak megtiltotta, neki többször gabonát adni, mind másoknak, hogy neki gabonát pénzért se adjanak, megrendelte. És így azon katona a fösvénység miatt kénytelen volt éhen halni meg.

2. Vespasián császárságra jutván, egy rabszolgája azt kéré tőle, hogy őt szabadítsa fel. Mit tőle Vespasián megtagadván, a szolga azt felelé: Igaz a példabeszéd, hogy a róka szőrét megtartja; az az: Ura a császárság megnyerésével is fösvény, mint volt az előtt.

3. Pescennius Niger, Galliában hadi parancsnok, Severus császár alatt, egy katonai

tribunt megköveztetett azért, mert a katonák zsoldjának tized részét elsikkasztotta.

4. Commodus császár annak, a ki neki megfizette, megengedte bárkit is megölni; mindennemű büntényt aranyért megengedett; a peres és főbéli kérdéses ítéleteket nyíltan eladta, mintha közpiacon árucikkeket adott volna el.

5. Belizár, római fővezér, mikor Oloszországban a gothokat üldözte, Siciliába át kelletvén mennie, Rómában helyettesítél hagyta Conont. Ez a katonaság számára élelmet vásárolván, az élelem árát naponként mind felebb akkorára emelte, hogy az által a katonák egész zsoldját mind magához húzta. Ezért a katonák ellene böszülvén, őt megölték; miért is őket Belizár nem büntette meg.

6. M. Crassus, római hadvezér, Zsidóországba béütvén, a jérusálemi templom pénzkészletét, 2000 talentomot, elvitte, és a templom minden ékszerét kirabolta, mi is 8000 talentomot ért. Elrabolt még egy 750 fontos arany gerendát. Ezen szentségtörésért majd üldözötve, a parthusokkal titkózetben fiastól elesett, neve is elveszett és a sok rabolt kincset is elvesztette. Az ellenség által megtaláltatván, fejébe olvasztott arany öntetett, telhetetlen fősvénysége gyalázat jelétül.

7. Egy Euclio nevű hajdankori fősvény

ember sok kincsét egy kő alá rejtette. Azután egy pazar ember véginségre jutván, elment magát egy fára felakasztani. A fába egy szeget akart ütni, melyre a kötelet kösse. Hogy a szeget magasabbra ütthesse, egy nagy köre akart állani, mely ott közel volt; melyet oda akarván hengeríteni, midőn megmozdította, nagy örömmel elbámult az alatta talált temérek sok kincsen. A kincset kivette, a kötelet helyébe tette, s a nagy követ reá visszafordította; elment onnan dolgára. Majd a fősvény Euclio megnézhén kincsét, a kő alatt csak a kötelet találta; melylyel magát bánatában felakasztotta.

8. A történelem a pápákat úgy említi, mint oly fősvény telhetetleneket, kik maguknak nem csak aranyból és ezüstből verettek pénzt; mint a fejedelmek szoktak; hanem minden egyéből is pénzt halmaztak össze, milyenek: a kedvezmények árulása, misék, szentsegek kiszolgáltatása, hús, tojás, sajt, vaj, bűnbánat, úri vacsora, stb. *Lásd: Barátság 1. Arany 6.*

G.

Gazdagság.

1. Szokrát meglátván egy tudatlan gazdag ifjat, monda: Im az aranyos rabszolga!

2. Lycurgus törvénye nem engedte a spártaiaknak a pénzkezelési hivatalt és foglalkozást; hanem azokat rendelte, melyek a hon és nemzet szabadságára tartoznak. Mert minden nemzeteket a szegénység tartott erényben, és emelt fel; s minden meggazdagult nemzet, a gazdagsággal járó aljas erkölcsökben, készül a bukásra.

3. A spártaiak boldogabbaknak ítélték azokat, kik nagylelkűleg haltak meg, mint azokat, kik gazdagságban éltek.

4. Archelaus király Szokrátot azon izenettel hivatván, hogy őt gazdaggá akarja tenni; ez azt izente vissza, hogy Áthénében egy adag liszt ára négy kis pénz, a források pedig gazdagon ontják a vizet. Ha, ugymond, az én vagyonom nekem nem elég, tudom gy intézni, hogy mégis elég legyen.

5. **Ámerika feltalálásával a spanyolokhoz temérdek kincs hozatván, az által eltétlentültek, elurasodtak, elrestültek; melynek nyomasztó eredményeit évszázak sem tudták ki-pótolni.**

6. **Mikor a jézsuiták 1767-ben nemcsak európai Spanyolországból, hanem az amerikai spanyol tartományokból is kiűzettek; azok ottani pénzkészletei Mexicóban lefoglaltatván, 8 millió pengő forinttal birtak; ide nem számítva hasonlólag roppant értékű raktáraikat.**

7. **Egy angol kereskedő társulat meghódítván Keletindiát, és ottani bevételeit 1765-ben bizonyos új nemével szaporítván a bevételeknek; a társulat e szerinti nagy jövedelme az angol kormánynál irigyletre talált, melynél fogva megparancsolta nekik, hogy az indus népet ne terheljék. Majd 1767-ben a kormány a társulattal azon egyezményre lépven, hogy a mely jövedelmet a társulat Indiában béveszen, abból 400,000 font sterlinget magának levonva, a többit a kormánnyal évenként ossza meg; már ekkor a kormány nem azt parancsolta a társulatnak, hogy ne terhelje a népet új felvételekkel, hanem azt határozta, hogy tiz-száztóli értékben teheti a maga felvételeit.**

8. **Hajdan Entrópelus, midőn ellenségeinek ártani kívánt, őket meggazdagította, mond-**

ván: Nekiek adom a gazdagsággal a terhes gondot is!

9. Midas phrygiai királynak gyermekkorában, mikor aludt, a hangyák a szájába búzaszemeket hordottak. E felől szülői a jóslókat megkérdeve, azok azt mondták, hogy Midas minden halandóknál gazdagabbá leend. Ez teljesült is; mert ő minden királyoknál gazdagabb lett.

Gazdászati.

1. A phrygiaiaknál ha valaki a szántó ökröt megölte, vagy valamely hasznos földészeti eszközt elrontott, megölték.

2. Áthénében a halottak sírjának külszínét gabonával bévetették, hogy a föld gyomrában nyugodjék a halott, annak felszínét használják az élők.

3. Hir tétetvén Rómában, hogy a Minucius consul által vezényelt tábornok az ellenség ostrom alá vette; nagy félelem miatt a tanács a vész megelőzésére egyebet biztosnak nem talált, mint kinevezni L. Qu. Cincinnatust. Követek mentek hozzá, megvinni a tanács határozatát, mely szerint ő teljhatalmu diktátorrá van kinevezve; kit is mezei munkától izzadtan találtak, nem is lévén azonban négy holdnál több öröksége. Cincinnatus tehát ment az ekétől egyenesen a kormányzatra, s 15

nap alatt a tábornok azt ostrom alól felmentette, az ellent megverte, s az elfogottakat, mint barmait szokta volt, járomba fogva vitte bé Rómába. S mikor mind ez megtörtént, azonnal ismét, mint magánzó, mezeje miveltésére sietett.

4. C. Fusius Cresinus nagyon szűk birtokából nagyobb jövedelmet húzott, mint mások a nagy birtokból; miért is őt irigyei azzal vádolták el, hogy vagy hamisan gyűjt, vagy büvöl. Ő pedig önvédelmére előhozá minden mezei eszközeit, ezek mellett szilárd termetű munkás leányát, ki jól volt öltözve, fűrészeit, ásóit, kapait, ekevasait, derék szép ökreit és monda: Ezek, uraim, az én boszorkányságaim! de még nem tudtam előhozni sok virasztásaimat, álmatlanságimat és izzadátságaimat! — Felmentetett.

5. A chinai földmiveltés tökélyesítése te-
tőpontra hágott. Azt maga a császár mindig tisztelte és pártolta. Évenként ünnepélyesen egyszer az ekét kezével tartván, hozzá hasonlót tesznek tartományi kormányzói is. Következőleg ott a dologkertülő Bonzok vagyis barátok, nem igen kedves emberek.

6. A nemes szivű gróf Festetics György az újabb korban a földézet gyarapítására Magyarhonban keszthelyi birtokában gazda-

sági iskolát nyitattott. *Lásd: Adó 8. Állam 3. Bőség. Elismerés 1.*

Göc.

1. Septimiust a rómaiak követségbe küldék Áfrikába, hol vele egy barátja találkozván, örömeben őt megölelte. Ő pedig azt megölette, mondván: Ha volt is együtt barátságunk, neki meg kell vala gondolni, hogy egy római követ irányában tisztelettel viseltessek!

2. Flandriai Lajos igazgató gróf ellen Gandau város pártot ütven, Lajos ezen várost ostromolni készült. A városbeliek kérték a gróftól követeik által az engedelmet és kegyelmet. De a gróf nagy kevélyen csak azon feltétellel ígért kegyelmet, ha meztelen lábbal, csak változóba öltözve, lefedett fővel és nyakukba kötelet vetve jönnek ki hozzá a városból engedelem kérésre. Erre a város népe megegyezett, inkább meghalni, mint ezen utálatos feltételeket teljesíteni. Fegyvert fogtak ötezeren 30 ezer ellen, lelkesen megnyerték az ütközetet és a gróf futásban kereste a menedéket.

3. Sesostris, egyiptomi király, oly kevély és felfuvalkodott volt, hogy tartományainak igazgatóit évenként egyszer magához hivatta, s közülök négyet befogatván, velek magát úgy húzatta, mint lovakkal.

4. Claudius császár egy Pallás nevű rab-szolgáját felszabadítván, ez azután, mint római polgár, annyira elgazdagult, hogy szolgálóihoz soha sem szólott; hanem a mit akart azoknak értéstül adni, azt kéz- vagy főintéssel tette. Ha pedig hosszas dolgot kellett nekik elmondani, azt leírta, s velek elolvastatta.

5. Sapor, persa király, Valérián császárt hadban elfogván, őt eblánczczal megkötötte, s hátáról lépett fel lovára. *Lásd: Dicsvágó 4. Felfuvalkodás 1. 2. 3. Fényüzés 7.*

Gondviselés.

1. Bár merre térsz, az Isten előtted áll; minden műveit maga magával bétöltötte. — Seneca szava.

2. Isteni gondviselés igazgatja a világot; e gondozza az emberek köz- és magándolgait. — Ciceró mondá.

Gyakorlat.

1. Demosthenes hogy képezte ki magát Göröghon legelső szónokává? Oly akadozó volt, hogy a kifejezendő dolgoknak első beütjét nem volt képes kimondani; de gyakorlat által ezt legyőzte, s magát a hallgató fülek előtt kedves hanghoz szoktatta. Erőtlen testalkatának munka által akkora erőt szerzett, hogy a leghosszabb sor szót is egy lélek-

zettel kimondhatta, még pedig akkor, mikor a hegymagoslatra ment fel a meredeken. Szónoklati gyakorlatait részint a tengerparton tartotta, midőn zugott az; részint hónapokig elült egy földalatti pinczében, és ott gyakorolta magát. Így győzte le a természet hiányait.

2. Miló egy kis borjut a nyakára vévén, felvitte egy hegyre mindennap. A mint a borju nőtt, mindig azon könnyűséggel tette meg azt. Végre akkor is éppen oly könnyen felvitte azt oda, mikor már nagy marhává volt fejlődve.

Gyanu.

Prusias, bithyniai király, azt gyanitván, hogy fia Nicomedes, a népet ellene akarja lázítani, csak azért, mert látta, hogy fiát a nép szereti, hogy fiát magától eltávolítsa, Rómába küldé; s megtudván, hogy azt a rómaiak is nagyon szeretik, gyanúja és gyűlölete ellene akkorára nőtt, hogy őt Rómában meggyilkoltatni elintézte. De fia ezt megtudván, haza ment, és a bythiniaiakat atyja ellen felázadva találván, midőn ez a nép előtt futna, megölette. És így Prusiás azt, a mi nem volt, keresvén, a gyűlöletes gyanakodás által éppen létre hozta. *Lásd: Feltékenység 1. 2.*

Gyász.

1. A rómaiak a gyászban és a hazai ügy nehéz napjaiban az aranygyűrűt letették és vasgyűrűt viseltek.

2. A porosz háboruban 1757-ben elesett egy 26 éves lovassági vezér, francia gróf Gisor (Zsizor); kit is, mint honának legbálványozottabb reményét, a nemzet minden más elesettek felett meggyászolt. Jelleme volt: hona iránti lángoló szeretet, tudományosság, derék képzettség, kitűnő emberiség és tiszta erkölcs.

Gyermek.

János milánói hercegnek az atyja meghalván, helyette, mint kiskorú helyett, az anyja uralkodott; kit is ő, miután felserdült, a milánói várborjónbe záratott, és ott keservekkel ölte meg. *Lásd: Atya- s anyagyilkos 1. Béketlenség 1.*

Gyilkosság.

1. Heracleus görög császár a fiát Constantint hagyván utódául, ezt az anyja és testvére, a pátriárka tanácsára, megölték nyilvános mérgezéssel. Mit is a nép megboszult, az anyának a nyelvét, a testvérnek az orrát vágatván el; a Constantin fiát császárrá tették, számítván a megcsonkítottakat.

2. Vitelliusnak kezébe kerülvén azok névsora, kik 120-an a Gálba megöléseért elődétől Ottótól jutalmat kértek; a kiket közülök megtalálhatott, mind megölette.

3. N. Sándor Bessus persától, ki Dáriust futásában megölte, azt kérdé: Azt miért tetted? Azért, felele ez, hogy előtted kedvet találjak! Ezért öt N. Sándor két összehuzott fiatal fa közé akasztatván lábaival, a szét-eresztett fiatalok által kétfelé hasított.

4. A Columbus Kristóf utáni amerikai utazók Cuba és szent Domingó szigetekről minden bennszülötteket kiirtottak; őket ebekkel felnyomoztatták, és azokkal elszaggatták. Egy spanyol utazó főnök azt mondá a bennszülöttek főnökének: Készülj, béketűréssel jutni el a halál útján a paradicsomba! Mire ez azt felelé: Nem kívánkozom a ti paradicsomotokba, ha ott spanyolok laknak! — Jegyezzük meg, hogy ide telepedni csak a sepredék nép vállalkozott volt Európából.

5. Pizarro és Almagro, a perui birodalom meghódítói, mintha valóban rabló főnökök lettek volna, irigyül ölettek meg. Amaz ezt lefejeztette, s ő is meggyilkoltatott. Az Almagro fia, s Pizarrónak egy barátja, kik ott uralkodni akartak, mind ketten megölettek. Így boszulták meg a spanyolok saját magukon Amerika elnyomását.

6. Fab. Maximus és Qu. Decius consulágukban egy római szolgáló feljelentésére 170 római urhölgy végeztetett ki férjeik megmérgezéseért.

7. Egy barát az urvacsorai kenyérbe ve-
gyített méreggel ölte meg VII-dik Henriket,
felbérelve a florencziektől.

8. Franciaországban 1160-ban 80 zsidó
végeztetett ki, s a többi onnan kitűzetett, mert
egy titkon megfogott keresztény fiut feszitet-
tek meg nagy-pénteken; mikor is kiviláglott,
hogy azt minden nagy-pénteken gyakorolták
vala, kegyetlenül szétvagdalván a megfeszit-
tettet.

9. Ptolemeus a zsidókat legyőzván, a
megfogottakat esaládostól leölette, s lábasok-
ban megrántatta, hogy magát előttök annál
félelmesebbé tegye.

10. Witold, litvániai herczeg, a kiket ha-
lálra szánt, medve bőrbe varratta, s ebekkel
szaggattatta el. Háborukor nyilja mindig ké-
szben állott, hogy a rendből félre tévelygőket
átlövöldözze.

11. Semiramis férjétől, Ninustól, öt napi
uralkodást nyervén, ez alatt férjét megölette,
s így vette kezére az egész uralkodást.

12. A scythák az állatok belső részeit
kivették, azokba az embert büntetésből belé-

tették, csak fejét hagyván ki, hogy őt a rothadó állat férgei elevenen emésszék meg.

13. Glaucus, görög fejedelem, lovait addig tartotta emberhússal, míg azok őt is megették. — Igy járt Diomedes tráciai király is.

14. Romulus a testvérét, Rémust, megölte, hogy ne kelljen tőle királyi székét féltenie. Végre őt is döllyfős önkényű uralkodásáért tanácsnokai titkon megölték.

15. Fábía, római hölgy, férjét Fab. Fabricianust azért ölette meg, hogy egy ifjuvali kéjelmései annál szabadabban üzhesse.

16. Albinának, a syriai király leányának, 32 leány testvérei ugyanannyi férjeiket mind megölték; miért is számtalozva Britanniába menekültek, mely ország azután az Albina nevére „Albion sziget” nevét kapta. *Lásd: Atya 16. Atyagyilkos 1. 2. Féltékenység 3. 4.*

Gyógyászat.

1. Menecrates sokakat ingyen gyógyított, velek azt azután hirdettetvén.

2. Asclepiades orvos az elindított halottban megismerte, hogy az csak tetszhalott, és az életre visszahozta.

3. Az égyptomiaknál az orvostant oly mélynek tartották, hogy egy orvos a test csak egyik részének volt orvosa. P. o. szemor-

vos stb. *Lásd: Álom 13. 14. 19. Betegség 2. Csoda 4. Dögvész 1.*

Gyönyör.

1. Hannibál a rómaiakat Cannaenál legyőzván, télire táborát Capua városba s környékébe szállította meg. Katonái pedig az ottani gazdag, népes és fényes tengeri város kényelmei között télen át egészen elpuhultak: bor, vendégség, szerelem, fürdők, henyeség, korhelység őket, kiknek addig nem volt szabad az efélékkel élni, testökben, lelkökben úgy elerőtlenítették, hogy többé a rómaiakkal nem mérközhettek.

2. Xerxes a gyönyörörlveket a roppant gazdagságban anyira felhasználta, hogy jutalmat tűzött ki annak, ki új gyönyör nemét találná fel. Mert a gyönyörvág soha sem ismer véget. — Mind erre Diogenes azt mondá: Nekem semmi sem hiányzik, Xerxesnek semmi sem elég; nem kívánom az ő gyönyöreit, melyekkel soha bé nem telik; ő pedig az én kielégítő gyönyöreimet soha meg nem találhatja.

3. Dénes bölcs barátainak azt szokta volt mondani: A mézet nem marokkal, hanem csak újjal kell kóstolni; értvén, hogy a gyönyörökkel minél szűkebben kell élni. *Lásd: Allhatatoság 1. Élv 3. Mérséklet 7.*

Győzelem.

1. V-dik Károly, spanyol király, a Brunswiki herczeg táborhelyét elfoglalván, a herczeg lábaihoz borulva, kérte őt, hogy a katonaságnak kedvezzen. A király erre azt felelte: A kié a táborhely, azé a gereblyélés joga is.

2. Pomponius, római vezér, a csatából győzelmesen térvén haza, fiai az ő számára 3 pyramist akartak emelni; de ő annak ellene mondván, ekkor négyet emeltek, u. m.: a harcosnak, a győzőnek, a triumfálónak és az ezeket el nem fogadó Pomponiusnak.

3. A római vitézek, honi szokásból, a győzelmes hadvezérek kezeit megcsókölták.

4. Asdrubál, carthagói fővezér, midőn Scipió Carthágót bevette, törpe lélekkel magát ennek lábaihoz vetette, életének kegyelmet kérni; hármat tévesztvén szemei elől: egyiket azt, hogy ő az elfogott római katonákon sok aljas kegyetlenségeket követvén el, ezen kegyelmet nem érdemelhette; másikat azt, hogy hazája mellett egy csepp vérig kell vala harcolnia, nem pedig magát gyáván megadni, miről őt neje meg is dorgálta; harmadikat azt, hogy midőn őt Scipió triumfusra használandja fel, akkor a római nép csúfolódásainak tárgya leend, és hóhér keze által gyalázatosan kell meghalnia.

5. Péter czárt a svédek meggyőzván, azt

mondá: Ők tovább is gyözendenek, míg végre megtanítanak minket, őket legyőzni!

6. Az oroszoknak a görög tengeren a törökökkel 1771-ben ütközeteik lévén, egy orosz kis hajó, midőn török foglyokat akarna elszállítani, egy pár török hajó által megtámadtatott. Midőn látná az orosz hajóórség, hogy magát a törököktől nem védheti meg, a hajóval maga magát légbre röpíttette, hogy így maga is török fogságba ne essék, a török foglyok se menekülhessenek.

7. Lucullus, római hadvezér, Tigranessel harczolván, kis serege Tigranesnek 100,000 gyalog és 50,000 lovas katonáját ölte meg; a római katonák közül pedig csak 100 kapott sebet és 5 esett el. Holott előleg az ütközet előtt látván közeledni a római maroknyi katonaságot, azt mondá: Azok, ha katonák, igen kevés, ha csak követek, igen sok.

8. Zsigmond császárnak hibául említettvén, hogy a megszalasztott ellenséget nem üldözé, nem fogatá el, és mind le nem öleté; azt felelé: Jól győzött az, ki az ellepséget megszalasztotta!

9. Madarász Henrik, német császár, a rablás végett birodalmába bétűtött magyar táborból Marsburgnál többet ölt meg negyven ezernél. S ezen sujtó leczke indította a magyarokat jobban neki feküdni a gazdaszatnak.

10. Hunyadi János Nándor-Fejérvárnál 60,000 emberével a 200,000 török tábort legyőzé, 50 ezer törököt megöle, s minden török hadikészletet elfoglala.

11. Mátyás magyar király 1464 táján Bosnia fővárosát, Jaiczát, kétszer vette ki fényes győzelemmel a Mohamed szultán kezéből, nem nagy haddal.

12. 1479-ben a török Erdélybe győzelmesen bétűtvén, és már 20 ezer fogolylyal visszamenni készülvén; Báthori István fejedelem, a Kinizsi Pál temesi ispán segélyével, a Kenyérmezőnél 50 ezer törökből 30 ezeret elpusztítottak, a törököket vad futásra kényszerítették, és mindenétől megfosztották. *Lásd: Artatlanság 2.*

Gyűlölet.

1. Corinthusi zsarnok, Periánder, nejét, Mélitát, megölette. Voltak két fiai, kiket nagyatyjok nevelt Epidaurusban. Periánder ezeket magához kívánta. Kiket mielőtt nagyatyjok elbocsátaná, értésökre adta az anyjok halálát; mit a nagyobb fiu könnyebben vett, de Lycophon, a kissebb, azért az atyjára nagyon boszankodott. Hazaérkezvén Corinthusba, a 16 éves Lycophon az atyjához sem nem szólott, sem kérdéseire nem felelt. Ezért Periánder öt magától eltiltotta s oda vitte dol-

gát, hogy éhen is majd meghalt. Ekkor magához vitette, s azt ígérte, kezére adja a Corinthusi kormányt, ha hozzá engedelmes lesz. De őt ekkor sem tudta megtéríteni. Tehát száműzte. Halála felé akarta haza hívni; de Lycophon azt felelte, hogy ő anyja gyilkosával soha egy városban nem kíván lakni.

2. Caligula császár azt szokta volt mondani: Mindegy nekem, ha gyűlöl is engem a nép, csak hogy féljen tőlem! — Egykor haragjában így kiáltott fel: Miért nincs az egész római népnek egy nyaka, hogy azt levághatnám!

3. Hamilcár, carthagói vezér, annyira gyűlölte a rómaiakat, hogy midőn egykor saját négy fiára tekintett, azt mondotta, hogy ő azokban a rómaiak ellen négy oroszlánkölyköt nevelt fel. És e gyűlöletet azokba annyira béoltotta, hogy azok közül Hannibál már 8 éves korában az oltár előtt esküvel fogadta az atyjának, hogy mihelyest képes leend rá, úgy lépend fel, mint Rómának engesztelhetlen ellensége.

4. Karaffa, osztrák tábornagy, oly gyűlölettel viseltetett a magyarok irányába, hogy nem átallá mondani: Ha tudnám, hogy van ereim között egy, melyben némi hajlam rejlik a magyarok iránt, kész volnék azt ki-

vágni és megégetni! Ezt eléggé bebizonyította, tetteleg is. *Lásd: Ellenség 1. Ellenszenv 3. Ártatlanság 3.*

Gyümölcsészet.

1. A zsidók a várak ostromlásánál gondosan vigyáztak arra, hogy valamely gyümölcsfát meg ne sértsenek.

3. Mohammed, török szultán, üres idejében rajzolt, metszett. Máskor kertét mívelte, ásva, gereblyélve, fákat nyeseve, tisztogatva; s azok gyümölcseit eladatta pénzért, nem fősvénységből, hanem hogy miveletének önhasznát élvezze.

3. VII-dik Incze pápa nem tartotta főpapi méltóságával ellenkezőnek, hogy üres óráiban gyümölcsfáit tisztogatta. *Lásd: Ajándék 10.*

H.

Hála. Hálátlanság.

1. Simonidest egy valaki arra kérte, hogy írjon neki egy dicsérő iratot, és ő azt meghálálándja; de minthogy azért pénzfizetést nem ígért, Simonides azt felelte: Nekem két ládám van, közülök az egyikben a hálát tartom, másikban a pénzt; mikor szükségemben a hálaládát mindig türesen találok, tehát ennél pénzes ládám hasznosabb.

2. M. Antonius önéletéről írott könyvében kitünőleg hálálta az isteneknek, hogy őt a bölcs életrendszerre intették és tanácsolták; hogy őt sok büntől így megmentették ifju s öreg korában; hogy neki jó szülöket, barátokat és tanítókat engedtek.

3. Phocion érezvén, hogy az athéneiek, kikhez sok jóval volt, hozzá hálátlanak, közgyűlésen így szóla hozzájuk: Inkább akarok töletek rosztat elfogadni, mint veletek roszul banni.

4. Filep király ifju magánzó korában

Thébébe küldetvén, mint kezes, őt ott Philó szállással és sok jóval fogadta. Majd Filep királylány lévén, Philót meg akarta ajándékozni, ki ezt tőle nem akarta elfogadni. Monda neki Filep: Kérlek, ne foszsz meg engem azon dicsőségtől, melyet leginkább keresek, hogy engem senki jótéttel és hálával felül ne muljon!

5. Aelianus írja, hogy egy Thoas nevű gyermek hajdan egy sárkány fiat nagy gondal ápolta, vele beszélt, vele aludt, vele játszott; majd a sárkány felnővén, félelmissé vált, és a rómaiak kérésére a gyermek a városon kívül rendeltetett lakni. A gyermek is felserdült. Egykor vadászaton a rablótól megtámadtatott, kinek siránkozó kiabálását a sárkány meghallván, ott termett és a rablókat részint megölte, részint elűzte.

6. Xenophon írja, hogy a persák azt, ki a jótétet nem hálálta meg, holott azt teheté, törvényesen elítélték; mert meg voltak győződve, hogy a hálátlant sem vallás, sem haza, sem szülők, sem barátok nevezete nem érdeklí.

7. Az áthéneieknél törvény volt, hogy a mely öszvérek hosszason jól munkálkodtak, holtig szabadon bocsátva legeljenek.

8. Egy égyptomi embernek a házában egy áspis felneveltetvén, ott meg is fajzott. Egyik éjjel egykor egy házi gyermeket meg-

mart, és ez meghalt; miért is az áspis minden fiait megölte, s azon háztól örökre eltávozott.

9. Ptolemeus Ceraunust az anyja, mint kormányzásra alkalmatlant, eltűzte, s helyébe kisebb fiát tette igazgatni. Ptol. Cer. menhelyet és nagy tiszteltetést talált Seleucus syriai királynál, kit hála helyett saját kezével ölt meg.

10. Tiberiust az anyja ajánlatára fogadá fiának Augustus császár, és így jutott el a császárságra is. Ezen derék hölgyet, Liviát, a hálátlan fiu, Tiberius, az Augustus halála után elnyomta, tőle a halotti tiszteletet megtagadta, s annak barátait üldözte.

11. Amalasantha góth királynénak a fia, Atalárik, meghalálozván, uralkodóul magához vette Theodát etruriai góth királyt; ez pedig a nagy jóakaratot avál hálálta meg, hogy Amalasanthát bebörtönöztette és megfojtatta.

12. Konstanczinápolyi császári herczeg, Elek, a törököktől elfogatván, őt bátyja Izsák, a császár, sok arannyal váltotta ki; mit ez avál hálált meg, hogy Izsáknak szemeit kitolatta, s a tróntól megfosztotta.

13. Justinian császár, leghűbb és legderékobb hadvezérét, Belizárt, szemeitől megfosztván, ez koldulásból élt, mondván: Ala-

misnálkodjatok Belizárnak, kit az erény fel-
emelt, és az irigylet porba tiport!

14. Egy tengeri tüközetten elfogatván a
siciliai Péter király testvére, Rolánd, Péter
őt az elveszített tüközet boszujából nem akarta
kiváltani. Egy messinai gazdag ifju hölgy
ajánlkozék őt kiváltani, ha nőül elveszi. Tet-
szett Rolándnak az ajánlat, és Comiola, a hölgy,
őt sok arannyal kiváltá. De Rolánd hogy
kiszabadulhatott, nem is gondolt a házasságra,
s így a hölgynek nevetséges hirtelű indult. Co-
miola őt egyházi törvényszék elébe idéztetvén,
megnyerte a sok aranyat. Ekkor Rolánd ajánlá
hogy kössék meg a házasságot; de Comiola
nem fogadá el azt attól, ki már házassá-
gon kívül magát hűtlen halátlannak bébi-
zonyitá.

15. Filep milánói herczeg birtokai sül-
lyedt állapotba esvén, azokat a fővezér gaz-
dag özvegyének nőül vételével kiszabaditá.
A nő jóval korosabb volt, mint Filep; mely
okból azt addig üldözte, míg a halál karjai
közé vitte.

16. Carrarai ifj. Ferencz nem elégszik
meg avval, hogy a patáviai fejedelemségtől
megfosztatván, azt a velenceieck és floren-
ciek segélyével visszanyerte; hanem azután
a velenceieiektől Vicenzát el akarja foglalni.

Ezért őt a velenceiek megfogván, mind őt, mind két gyermekét kötéllel végezték ki.

17. Eucratides, a bactriai király fia, felvétetvén atyja mellé kormánytársul, ezt avál hálálta meg, hogy midőn az atyja Indiából győzelmesen hazatért, azt megölette, sőt holttestén kocsijával áthajtatott, és nem engedte eltemettetni.

18. Candianus, velencei kormányzó, nagyobb fiát szükségből elmellőzvé, utódául a kisebbet, Pétert, nevezte ki. Péter pedig atyja bölcs tapintatáról és irányábani kegyeletéről megfélekedve, ugy akart, hogy atyját elűzvé, maga egyedül maradjon. Mely miatt őt a velenceiek száműzvé, még sem szűnt meg az atyját ennek egész késő vénségéig háborgatni.

19. Sestus városban egy leány egy sast felnevelvé, ez mindig madarakat fogott, és a leánynak hordotta azokat; s mikor a leány meghalt, azon rakás fának, melyen ez megégettetett, tűzébe maga is belérepült és ott égett el.

20. I-ső Álfonz, lusitaniai király, az anyját Tiresiát bilincsre verette, mert másodsor férjhez akart menni.

21. Solon, az áthénei köztársaság bölcs törvényadója, ki azt az ellenség és zsarnokság ellen törvényeivel biztosította, vénségét

Cyprus szigetben töltötte, mint száműzött, és nem halt meg hazájában.

22. Scipió, a rómaiaknak nagy előnyére kivított sok fényes győzelmei után, Ázsiát is legyőzvé, és a val vádoltatván, hogy a nyert kincsből sokat nem adott bé a közpénztárba, annyira reáunt az emberek halátlanságára, hogy linternumi magánbirtokába vonult, és többé közhivatalt nem viselt. *Lásd: Féltékenység 2.*

Haladás.

A legsetétebb évszázadokban is voltak haladási jelességek: Északon felfedezte Kópernik Miklós a valódi világrendszert, melyet azután Galilei nagyobb világosságra hozott; de a melyet az inquisitio kárhoztatott. Erasmus ttündöklött Hollandban. Némethonban derék történetíró volt Sleidán. Ugyanekkor késztették Rafael és Angeló remekműveiket. De a babona dűhe, mely mindig véresebben lépett fel, alig engedte meg a legjobb főknek, a tudományok és mesterségek hasznait, melyek a világot izletesítik, eléggé beestülni. Ezen kívül elterjedt azon Machiavel államtana, mely a népeket és néposztályokat egymás ellen uszítva kíván győzni a közérdekek ellen, és így teméntelen vétkek szülőkoka.

Halál. Halandóság.

1. Gorgiás már haldokolván, ereje kezdé elhagyni, és álomra ereszkedni; s ekkor kérdeztetvén: mit mivelne? azt felelte: Kezd már engem az álom átadni testvérbátyjának!

2. Gorgiás öreg korában kérdeztetvén: örömmel halna-e meg? úgy van, monda ő, mert, mint egy rothadékony és romlandó házból nem rosz kedvvel költözöm ki!

3. A delfisi templom főépítései Apollótól, kinek tiszteletére azt építették, jutalmat kértek. Apolló megígérte azt hetednapra. És heted napon mind a két kérelmező meghalt. A halál legjobb jutalma világi fájdalomainknak!

4. A Chios szigetbeliek halottaikat megégették, azután csontjaikat összeszedvén, morszárba megtörték; végre hajóra tették és egy rostából azt a tengeren szélmentére szétszórták.

5. A taurisi scythák a meghalt királyokkal azok legkedvesebb barátait eltemették. Ha pedig a királynak valamely barátja meghalt, ennek méltósága és érdeme szerint a király a maga kis újját, vagy egészben vagy részben, levágja.

6. A sindiek Persiában a halott koporsójába annyi halat vetettek, a hány ellenséget életében megölt.

7. A colchisiak halottaikat nem eltemették, hanem élőfákra felakasztották.

8. A phrygiaiak meghalt papjaikat nem temették el, hanem 10 singes köre egyenesen felállították.

9. Libiában a király meghalt testét földbe temették ugyan, de fejét levágták, megaranyozták és egy kápolnában tartották.

10. Az indusok keleten mikor meghalnak, nejeik közül az egyik velek magát megégetteti. Melyik nejeé legyen pedig e tisztesség, az határozza el, hogy verekedésre bocsátatván, a fögyöztest égették meg.

11. A persák és egyiptomiak a halottaikat megégetni tiltották, mert a persák a tüzet istennek hitték; azért igazságtalannak vélték az emberi holttestet istennek adni. Az egyiptomiak pedig a tüzet lelkes vad állatnak tartván, mely mindazt, a mi születik, megégeti és megemészti; s mikor jól lakott, magát is elenyésztí: ezért a holttesteket se meg nem égették, se valamely vadállatnak nem vetették, hanem bebalzsamozták, hogy a férgek se ehessék meg.

12. Szokrát mérég általi halálra ítéltvén, midőn szinte a mérégpoharat kezében tartaná, azt mondá, hogy ő nem a halálra taszítottatik, hanem az égbe megyen fel. Mert ő azt tanította, hogy a testből kiköltözött lé-

leknek két útja van: az undok vétkeseké, a fesletteké, a közjöllét ellenes ármányosoké meredek útra jut, mely az istenség körétől el van különítve; azoké pedig, kik ép szűzen maradtak, a testi fertelmeket elkerülték, s emberi testben az isteneket követték, könnyen visszajutnak az istenekhez, kiktől eredtek.

13. Phocion másokkal együtt halálra ítéltetvén, mások sirtak, de ő nem. A tanács háztól a börtönig oly arczczal ment, mint mikor a fővezérség átvételére ment volt. Kérdették tőle: fiának mit izen? Azt, monda, hogy halálomért senkin is boszút ne álljon! A vele elítéltekkel együtt méreggel kelletvén meghalnia, egy barátjának megengedte, hogy előbb az igya ki a méregpoharat. Ő utoljára maradván, és a bakónak törött mérge elfogyván, ez azt mondá, hogy a törés dija 12 drakma; melyet Phocion annak egy jelen volt barátjával kifizettetett, mondván: Athénében még csak meghalni is ingyen nem szabad!

14. Diogenestől haldoklásakor kérdezvén barátai: hogy akarna eltemettetni? Ő azt felelé: Vessetek ki eltakaratlanul! De a madaraknak és vadaknak-é? kérdék amazok. Nem azoknak, felele ő, hanem tegyetek botot melém, melylyel azokat elűzhessém! De hogy tűzöd el, kérdék azok, holott akkor nem ér-

zendesz? Mire azt válaszolá: Ha nem érzek, mit fog nekem ártani a vadak marczangolása?

15. Theodorus bölcsét egy zsarnok avval fenyegetvén, hogy megöleti, s még nem is engedi eltemettetni; azt felelé annak: Oh! te helytelen, ki azt gondolod, hogy teszen az valamit, hogy a földön rothadjak-é el, vagy a föld alatt!

16. Anaxagoras Lampsacusban haldokolván, kérdék tőle: ha meg talál halni, nem kívánna-é hazájába Clazomenába vitetni? Nem szükség, monda ő, mert az alvilágba az út mindenünnen egyenlő. A városi előjárók kérdvén tőle: nem rendelkezik-é valamit? azt kérte tőlük, hogy a mely hónapban meghal, abban a gyermekeknek engedjék eleget játszani.

17. Néro meghatározván, hogy Senecát megölesse, szabad választást engedett neki a halál nemében. Seneca választotta az érvágást meleg fürdőben, mely által vére mind elfolyván, csendesesen meghalt. De neje is, Paulina, hasonló halállal akart meghalni, s mig Néro megtudta, ennek igen sok vére elfolyt volt, melyet elállítottak ugyan, de azután kittinőleg sáppadt maradt.

18. Constantin császár mutogatván Hormidas persa követnek Róma város nagyszerűségét, pompás épületeit, és abban az em-

berek különös fényét, azt kérde végre tőle: mint vélekedik mindezekről? Mire a persa azt felelé: Én itt is csak azt látom, mit egyebütt, hogy az emberek meghalnak!

19. Szaladin török szultán érezvén halálát közelegni, azt rendelé, hogy alsó lenöltönyét egy hosszú dárdá hegyén hordozzák körül a táborban ezen felkiáltással: Szaladin, Ázsia meghódítója, azon sok kincsből, melyet összegyűjtött, csupán ezen lenöltönyt viszi el magával a halálban!

20. János evangélista hosszason élvén, minden betegség nélkül, Éfézusban a keresztény hittudományról hosszas előadásban prédikálva, midőn annak végén a népet értesitené, hogy ő már az életből elköltözik, a könnyező nép kíséretében elment az általa rendelt sirgödörhez, annak fenekére fektődött, és lelkét kiadta.

21. Alexander bölcs az Alfeus folyót átúszván, mellét egy éles nádtörzsből úgy megsebezte, hogy a miatt meghalt.

22. Tháles öreg korában nézvén a színházi játékot, az ottani nagy melegben szomj által halt meg.

23. Herachus magát vízkórság ellen gyógyszerül bekenette marhaganéval, melyet a napon testébe be kellett sttéteni; de a ki nek reá gondot kell vala ekkor viselni, hossz-

szason meglepedkezvén róla, az alatt az ebek reátaláltak és őt vadnak képzelvén, elszaggatták.

24. Diagorás és Chilon bölcsek az olympi játékokban győzelmes fiaikat csókolgatva örömben meghaltak.

25. Syracusai öregebb Dénes zsarnok megértvén, hogy a szomorujáték-írók között a győzelem övé lett, örömeben meghalt.

26. Naxos város ostromoltatott; ottani hölgy, Policrita, kimenvén az ostromlókhoz, reábeszélte őket felhagyni az ostrommal. Mikor visszatérve a várkapun bemenne, hontársai őt üdvözelték, mint hona megmentőjét; mely miatti nagy örömeben lerogyott és meghalt.

27. Diodor vetélytudós nem tudván hirtelen egy Stilpó által elébe tett kérdést megfejtetni, rögtön szorongásában lelkét kiadta.

28. Eli zsidó főpap hírül vévén, hogy a filiszteusok a frigyládát elfoglalták, és fiait megölvén, a zsidó táborát megverték, a rögtöni fájdalom miatt hátra esvén, nyaka kitört és meghalt.

29. Drusus Pompejus, a Claudius császár fia, játszván, mint gyermek, a felhajtott körte szájába, sőt torkába esett, melybe megfult.

30. Fábius praetor a téjjel egy szörszálat lenyelvén, a miatt meghalt.

31. Spurius Saufeius fürdés után egy tojást hörpölvén, a miatt meghalt.

32. Strábó proconsul, Máriusnak és Cinának ellent akarván állani, Róma kapuja előtt lovon ülve őt a mennykő megütötte.

33. Carus császár a Tigris folyónál a persák ellen táborozván, midőn betegen ágyba fektüdnek, az égből tűz szállván reá, megégett.

34. Anastasius császárt uralkodása 24-ik évében az égi tűz égte meg.

35. Midőn a saracénok egy olasz várat ostromolnának, azoknak királya maga akarván létrával a várfalat megmászni, a mennykő onnan leütötte. ●

36. Jovinián császár háló szobájába a hideg mérséklésére eleven szenet tétetvén, annak göze őt megfojtotta.

37. Áttila, hunnok királya, házassága első éjén orrvérfolyásban meghalt, vére a nászvendégség boraitól fel lévén hevülve.

38. Grimvöld, lombárdi király, a karján tett érvágás után 9 nappal egy galambot le akarván löni, a nyíl feszítésben ere felnyilván, annyira elfolyt vére, hogy meghalt.

39. Calojoannes, görög császár, vaddisznó vadászaton a nyilat nagy erővel huzván fel, a nyilvessző történetesen a kezén keresztül ment, melynek hegye mérgezve lévén, sebje miatt meghalt.

40. Theodorik, ostrogoth király, miután Symmachust és Boëtiust megölette, az erre következő vacsorán egy nagy halfő az asztalra tétetvén, neki mind úgy tetszett, mintha a Symmachus fejét látná, mintha annak alsó ajka őt megharapni akarná. Mely látványtól úgy megrettent, hogy akkor ágyba fektvén, mint beteg, nem szünt addig mondani, hogy azon halfő őt ijeszti, míg meghalt.

41. XXI-ik János pápa midőn ágyában feküdt, szobája leomolván, hamar az abból kapott roncsolódás miatt meghalt.

42. Árius, a híres vallásszakadás feje, úgy halt meg, hogy bele mind kiment belőle.

43. Ferrarában egy pár lovag párviadalt küzdvén, az egyik a mászt megijesztette, megfutamtatta, kit midőn kergetne, maga a lován ingadni kezdett, s arról meghalva leesett. Semmi seb rajta nem találtatott. A harag nagy indulata okozhatta halálát.

44. Pelagius portugalli király fiát a medve ölte meg a vadászaton.

45. Astulf lombárdi királyt vadászaton a vadkan ölte meg.

46. Jéruzsálemi királynak, Fulconak, sorsa igazolni látszott ama közmondást, hogy „a futó ló a hátán nyilt koporsót hordoz;” mert mikor Akra mellett a futó nyulat lóháton üldözné, lova elesvén, nyaka kitörött.

47. János castiliai királyt leesett lova oda nyomván, meghalt.

48. Vastag Lajos francia király fia, Fillep, midőn az atyja őt a királyi czim és méltóság részvényesévé tette, lova Párisban egy sertésbe megbotlott, melylyel együtt ő leesvén, meghalt, atyja nagy bánatára.

49. I-ső Fridrik császár midőn Árméniában nagy kísérettel egy folyón átgázolt, lova eldőlván, a vízbe fult.

50. Sforzia, milánói herczeg, haddal Nápolyra menvén, midőn egy fegyverhordozója egy folyóba, melyen át kelle menni, elmerült, ezen segíteni kívánván, testének terhével lovát a nagy lehajlás miatt a vízbe döntötte, s így maga is elmerülván, soha se találtatott meg.

51. Károly navarrai királyt, mint már öreget, bizonyos betegségében a gyógyászok rendeletére bé kellett varrni egy lepedőbe, hogy azzal aztán vízbe mártatván, kiizzasztassék; de a ki bévarrta, mikor a varrásnak vége volt, a czérnát mint szokás sokszor, nem elvágta, hanem gyertyalángon égette el, mely a lepedőt vigyázatlanságból meggyújtván, mielőtt segély érkezne, a király halálra égett.

52. VI-ik Károly francia király és több barátai, időöltésből vad emberekké öltözködtek, mely végre az öltönyt szörből és szurokból készítették. Mikor fel voltak öltözve, mely este

történt, a király öccse, az orleáni herceg, oda érkezve, kandiságból őket világitóval közről akarván megvizsgálni, a világláng az egyik öltönyébe beleakadt, kit a többi menteni akarván, még egy avar együtt halálra égett és alig múlt el, hogy a király is el nem égett.

53. IV-ik Fridrik, dán király, 1730-ban születése napját, mint terhes beteg, úgy ünnepelte meg, hogy prédikációt tartatott amaz alapigékre építve: „Jobb a halál napja a születés napjánál.“ Más napra viradólag reggeli 2 órakor kimult.

54. Phaont, a legszebb halandót, a mitylonei nők szenvedélyesen szerették; melyből következett, hogy paráznaságon éretvén, megöletett.

55. Euripides az Archelaus király vacsorájáról Macedoniában szállására menvén, az ebektől halálra mardostatott.

56. Egy valaki elvesztvén a halál által gyermekeit, hívta magára a halált; mit meghallván Biás bölcs, monda annak: Mi szükség hívnod a halált? mintha nem tudna az eljönni hivatlan is!

57. Solon átlátván, hogy Pisisztratus, az áthénei köztársaság kormányzója, nyílt zsarnoksággal lépik fel, a maga háza elébe fegyvereit kirakva, kezdette a polgárokat felkelésre előkiabálni. Hozzá küldvén Pisisztratus, kér-

deztetve, mi ok indítja őt e bátor merényre? azt felelte: Nekem mindegy, ha Pisistratus megölet is; mert ha senki meg nem ölet is engem, már oly öreg vagyok, hogy keveset élhetek!

58. Cercidas, megalopolisi polgár, vészesen lebetegedvén, azon kérdésre: örömetst hal-e meg? azt felelte: A legnagyobb örömmel! mert halálom után mindenik tudományosztály legjelesbjeivel lakandom, u. m. a bölcsészettől Pythagorással, a történelemtől Hecataëussal, a költészetből Hómérral, stb.

59. Az indiai Calanus N. Sándor rendeletéből máglyára ítéltetvén, midőn önkényt menne fel a máglyára, monda: Oh dicső eltávozás az életről, midőn, mint Herculessel történt, a halandó test megégvén, a lélek világgosságra jut! Felhíván őt N. Sándor, mondania, a mit akarna; azt felelé: Jól van, téged hová hamarabb látandalak! Teljestült is; mert N. Sándor kevés napok múlva meghalt.

60. Macedoi Theodorus bölcsét Lysimachus király legkinosb halállal fenyegetvén, monda amaz: Evel inkább udvarnokaidat fenyegezd; mert nekem mindegy, akár alatt a földön, akár fenn a bitófán rothadok el!

61. C. Mænius, Augustus hadnagya, Antonius által megfogatván, kérdé tőle ez: Mikképp kívánod, hogy bánjak veled? Mire azt

felelé: Parancsolj megöletni, mert örömeztőbbalak meg, mint jóakaratodból éljek!

62. Artaxerxes királynak legkedvesebb ágyasa meghalván, Democritus bölcshez követekeket küldött, kért, hogy kedves halottját támasztaná fel. Democritus azt felelte: Ez nagy és nehéz feladat ugyan, de kivihető, ha a király arra a kellékeket megszerzi. A király készségét nyilvánítá; mire Democritus azt felelé: Irassa fel a király kedves halottja sírjára 30 oly ember nevét, kik 20 évesek és soha semmi fájdalmat nem szenvedtek, s ez által halottja feltámadand! Kerestetett is a király ilyeneket, de senkit se talált.

63. Luther meglátván egy embert, ki mély bánatában magát meg akará ölni, monda neki: Hát ezen kívül semmit se találsz, a miről gondolkodjál? kezdjed mondani a „hiszek egy istent,“ s vedd értelmét annak; és ez az életvágyat neked visszaadja!

64. Cn. Bebius praetor a cselédjétől tudakolván, hány órakor van; míg a cseléd az órát megnézte és visszajött, addig Bebius meghalt.

65. A Cæsar atyja egy reggel felkelvén, míg lábbelijét felhuzná, meghalt.

67. A. Manlius Torquatus midőn vacsorán a palacsinta után nyulna, rögtön halt.

68. V-ik István magyar király egy mérseketlen lovaglás következtében halt meg.

69. Zrinyi Miklós, lángkeblű hős hazánkfia, vadászaton egy vadkan által öletett meg. *Lásd: Gazdaság 3. Élet 1. Anya 1. Elszántság 1. Fegyver. Bor 3.*

Hallgatás.

1. Xenocrates a nap minden részét bizonyos foglalkozásra felosztván, a hallgatásra is időt szabott.

2. Metellustól kérdezték valaki: mit akar tenni? azt felelte: Dolmányomat is megégetném, ha szándokomat megtudná! *Lásd: Beszéd 1. 2. Fecsegés 1. 2.*

Halhatatlanság.

Lásd: Ártatlanság 2. Álom 17. Dicsekvés 2.

Hangszer. Hangászat.

1. A régi híres bölcsek is a muzsikát gyakorolták. A legnagyobb hadvezérek hegedűt és trombitát tanultak. A görögöknél vendégségekben vacsora után lantot hordoztak, melylyel a vendégeket megkinálták; és egy vendégségben Themistocles megvallván, hogy nem tud azon játszani, ennyivel tudatlanabbnak nyilvánított.

2. A lacedemoni Árchidamus előtt egy valaki nagyon dicsérvén egy cziterást, azt mondá: Minő dicséretre és jutalomra tarthatod tehát méltóknak a derék férfiakat, mikor egy cziterást is ily dicséretesnek találsz?

3. Diogénes csudálta a hangszerhez értő zenészeket, hogy azok oly megegyező hangokra tudják hozni, s oly kedvesen hangoztatni a lanthúrokat, lelki indulataik pedig nem illenek özsze. *Lásd: Ének.*

Hanyagság.

Mikor a törökök Eubœa szigetét ostromolták, a sziget védelmére rendelték a törökök ellen a velenceiek egy vezéröket; de ő a segélyezést tunyán elhanyagolta és Eubœa bevétellett. Ezért a velenceiek az említett vezért számtúzték örökre, mert mind a keresztény vallás, mind a haza érdekeinél, mind pedig sok polgártársai megmaradásánál saját életét többre becsülte.

Harag.

1. Plátó egykor szolgájára megharagudván, monda az ott jelenlevő Xenocratesnek: Korbácsold meg őt helyettem, mert én haragszom!

2. Augustus császár, leányát Juliát sok büntényeiért megfenyítendő, mint ilyen, nagy

haraggal kihirdette, s magától eltaszította. De majd haragját megbánván, elhalt tanácsadóit, Mæcenast és Ágrippát, búsan sohajtozta, mondván: Ha ők élnének, most ez nem történik! Ezen hiányt holtáig érezte.

3. Plátó midőn haragosan felemelte kezét szolgáljára, kit meg akart verni, azon helyzetben megállott, mert érezte, hogy haragszik. Kérdvén tőle oda érkező barátja: Mit csinálsz? azt felelé: Bűntetem a megharagudott embert!

4. Athenodorus bölcs Augustus császárnak azt ajánlotta, hogy addig ne tegyen semmit, mikor megharagszik, míg a görög ábéczt el nem mondja.

5. Zaleucus törvénye tiltotta a polgárnak a polgárra hosszas ellenségeskedéssel haragudni; a makacs vad indulatu haragosokat szelidítetlen állatoknak tartotta.

6. Rómában egy párkatona bizonyos eljárásra ki lévén küldve, egyik haza jött társa nélkül; kit a parancsnok azon gyanuból, hogy társát megölte, halálra ítelt. Mikor ennek már éppen fejét kellene venni, társa megérkezett; és a hadnagy, a katonaság örömjaja között, megszűnt a végrehajtástól, a dolgot megizenve a parancsnoknak, Cnejus Pisonak. De Piso nagy bosszus haraggal lépven fel, most nem egyet, hanem hármat ítelt ha-

lálra, u. m. a kivégzendőt azért, mert már el volt ítélve; a mászt azért, mert ő volt az oka elmaradásával társa halálra íteltetésének; a hadnagyot azért, mert a kimondott ítéletet nem hajtotta végre. S azonnal ki is végeztette mind a hármat.

7. Cotys traciai király haragos volt és a kis hibákat is szigorán büntette. Egy ember neki finomul gyártott, de nagyon törekeny cserép edényeket ajándékozott; melyekért azt megjutalmazta ugyan, de az edényeket azonnal maga összeszétörte, hogy a mint mondá, ha azokat más találná eltörni, ne kellessék az ellen fellépnie.

8. Xerxes az Európát Ázsiától elválasztó keskeny tengerre hajóhidat állíttatott, melyen táborát átszállítsa; de azt a vihar elszaggatván és szétszórván, azt parancsolta haragjában, hogy az engedetlen tengerre csapjanak 300-at, süssék fel reá a bitófa bélyegét és tegyék lánczra. — Jeles parancs!

9. Alfonzus, siciliai király, azt parancsolá pohárnokának, hogy egy jelenlevő urnak, kőről tudva volt, hogy Alfonzussal ellenkezésben áll, töltsön bort a poharába; ismételve is parancsolá, de a pohárnok nem tölte. Ezért Alfonzus felindulván, az engedetlenre fegyvert ragada; ki is előtte megfutamodván, midőn beérte, hogy már mégsebezhethné, elveté kezé-

ből a fegyvert és béktülékenny modorban visszatére.

10. 1771 táján egy török hajót bizonyos orosz kalózhajók üldözvén, a török hajó egy torlaton fenakadt. A két fél egymást annyira lelődözte, hogy a török hajón csak két török maradt, az orosz csajkákon csak 3 görög. Ezek közül is egy török és egy görög a hajóra átszállás alkalmával lelövetvén, a megmaradott egy török az árbocz mögé állott, hogy onnan magát karddal a kezében védhesse; de egyik görög, Andreo, őt levágta. De evel Andreo nem elégtült ki, hanem kardjával a török mellét felhasította, szivét kivette, s abba dühösen beléharapott; sőt oda nyujtotta azt társának, hogy az is boszus dühét elégítse ki.

11. Calojoannes görög császár, a nagyobb fiát, Izsákot, kénytelen volt elmellőzni, mert engesztelhetlen haragos volt és helyette kisebb fiát, a szelid Manuelt, nevezte utódának.

12. L. Sylla egy tartományi kormányzóra, ennek bizonyos pénz bészolgáltatásabani késedelmezéseért, megharagudván, oly vérgyuladásba és dühös indulatba jött, hogy a boszus szóroham és halálos fenyegetőzés között lelke vérző tajtékozás között kiszaladott belőle.
Lásd: Büntetés 3.

HAROS.

1. A spártaiaknál mikor külellenségre haddal készültek, az ugynevezett „tűzhordó“ a Jupiter oltáráról meggyújtott tüzet szüntelen a király körül hordozta.

2. A sicyoni Aratus előtt dicsérvén valaki egy kétségbeesetten harczoló bátor és mindentűt szerencsés vitézt, ő azt jegyzé meg reá: Különböz, nagyot csinálni az erényből és az életből semmit se csinálni.

3. Iphicrátés a hadtestet úgy mondá felállítandónak, mint egy valóságos emberi testet: a gyalogság tömege a felöltöny, a barátok a kezek, a lovasság a lábak, és a vezér a fő.

4. Augustus császár annyira gyűlölte a zavart, háborút, ellenkezést, hogy soha egy nemzetet is meg nem támadott, hanemha melőzhetlen okból.

5. A régi nemzeteknél ha valaki a harczban paizsát elvesztette, ez oly nagy gyalázat volt, hogy az ilyenek semmi tanácskozásban nem volt helye és semmi áldozatnál meg nem jelenhetett; mit is némelyek annyira tudtak szégyelni, hogy a miatt magukat meg is ölték.

6. A rómaiaknál harczban nem a volt az első kérdés: ki hány ellent ölt meg? hanem hogy: hány polgárt mentett meg? és ennek

érdemjeléül cserkoszorút nyert; sőt, ha magát arra képezte, közhivatalokra is eljuthatott.

7. Egykor a lacedemoni katonaság harcban egész másfél ezerre leolvadt; és a király, Cleomenes, kénytelen volt a rabszolgákat felszabadítani, s belőlök a tábor 9 ezerre kiegészíteni.

8. II-ik Fridrik porosz király 7 évi hadjáratai anyunyira kifárasztották Európát, hogy végre a kormányok minden győzelmi nyeremény nélkül békét kívántak; a mezők miveletlen maradtak, az aratás eltűnt; a nép a sok hadi huzásvonás által elszegényült; Szászországban, Sléziában, Csehországban stb. egy véka gabona 15—20 tallért ért, egy kis szekérszéna 12 tallért, 60 kötés szalma 8 tallért; ha burgonya nem tenyésztetik, Poroszhonból a nép kénytelen lesz vala kivándorolni. Egy tiszt több hesseni falukban csak egy papnál kapott kevés babot, más gabnát semmit. Ilyenkor a forgalomba jövő sok pénz is a népet nem boldogítja gabnatenyésztés nélkül; holott azon hét év alatt Némethonban a hadakozó osztrák, orosz, porosz, svéd, angol és francia táborok mintegy 500 millió tallért szórtak ki. —

9. Archidamus hajdan legelőször meglátván az akkor feltalált faltörő vettetőket, azt mondá: Egek, mint leszállott a személyes vi-

tézség érdeme! Mit mondana ő ma a puskák és ágyuk használatára, melyekkel az erőteljes katona is borzasztólag pusztít és rombol?

10. Schwarz Bertold szerzetes 1380-ban salétromból valamely gyógyszer készitendő, azt asztalára tette; e felett az aczállal kovából tüzet ütven, a szikra a salétromra szökött, mely azt meggyujtván fellobbant és egy reá tett követ nagy robajjal magosra vetett. Mely erejét a salétromnak ő fontolgatni kezdvén, egy vascsöbe salétromport eresztett, s arra vas vagy kő golyókat, melyek a por elgyujtásával nagy erővel és durranással kivettetvén, evel a puska fel volt találva. Találmánya készítésére és használatára a velenceieket figyelmeztette, kik azt harczy ütközetekre kezdeték alkalmazni.

11. Cyrus persa király az Araxes folyón tuli scytha néppel oly szerencsétlenül harczolt, hogy 200 ezer katonájából csak hirmondó se maradt.

12. N. Sándornak Dáriussali 3 főtöközeiben 3 év alatt $1\frac{1}{2}$ millió gyalog és lovas katonaság emésztetett fel; és ez azon birodalomból, melyből kevés évekkal azelőtt közel 2 millió hullott volt el.

13. Carthagó a rómaiak ellen hosszas nehéz harczokat viselvén, végre Scipio által bevétetett és hamuvá égettetett, megöletvén 25

ezer nőszemély, 23 ezer férfi, és fogolylyá tétvén 40 ezer férfi, kik magukat a gyáva Hasdrubállal megadták; kire neje nehéz átkokat kérvén, kis fiaival a lángokba rohant; azután magát maga Hasdrubál is megölte.

14. Regulus római hadvezér egykor táborával egy 20 láb hosszú temérdek kigyóra talált, mely ellen egész ütökötet indított és nehezen tudta legyőzetni. Bőre lehuzatván, Rómába küldetett, mint közbámulat tárgya.

15. C. Cæsar mondogatni szokta, hogy az általa vezetett polgári harczokban és rendszer táborozásokban közel 1½ millió embert pusztított el.

16. Zsidó József történész írja, hogy Jerusálem pusztulásakor 1 millió 100 ezer zsidó öletett meg.

17. Átilla, hunnuszok királya, elfoglalván Német- és Franciaországot és kiállhatlanul zsarolván, midőn Orleánt ostromolná, Aetius római vezér vele roppant erővel szembe szállott, kik a chalonsi (olv. sáloni) sikságon megütközvé, mindkét részről 180 ezer ember esett el.

18. A saracenok Abdirám vezérlete alatt Franciaországba bettvén, borzasztó zsarnokságot követtek el, nőt, férfit, ifjat, öreget egyaránt gyilkolván. Szembeszállott velek Martel Károly és táborukat anynyira öszszetörte, hogy

azok 375 ezeren estek el; a Martel táborából pedig alig másfél ezeren.

19. Tamorlán, a gonosz nagy mogul, összes ázsiai hadjárataival, ide nem számítva az európai orosz és magyar hadjáratait, a számítások szerint 120 millió embert pusztított el; a midőn neki 1,200,000 főből álló táborra volt.

20. 1241-ben a mogulok Lengyel- és Magyarhonba bettvén, rablással, öléssel, gyújtással a magyar földet és népet egy év alatt közel tönkre tették; a várak ostromára elől a hadi foglyokat hajtották, kiknek holttestével a várak a várfokáig telvén, a várat azokon át vették bé. A szó teljes értelmében a vést és inséget terjesztették. Nem ők távoztak el innen, hanem a gondviselés kényszerítette eltávozni, fejdelmök véletlen halálával hazájoikat meghasonlásra kényszerítvén. A csatában elhullott magyarok füleit mind levagdalták, melyekkel 9 zsákot töltöttek meg.

21. Hannibal, carthagoi hadvezér, a római tábornok Cannænál csufosan legyőzvé, az elhullott római nemesség ujjairól lehuzott aranygyűrűkkel egy vékát töltetett meg.

22. Hajdan egy udvari bolond látván a nagy fegyveres készületet, azt kérdé: mire való az? Arra, felelének, hogy háborut indítsunk. Kérdé továbbá: mit szoktak mivelní a

háboruban? A háboruban, mondának, tüzzel, vassal pusztítatnak a falvak, városok, erődök, az emberek öletnek, mészároltatnak, elgázoltatnak a vetések, romboltatnak a szőlőhegyek. Ezekre azt kérdé: minő nézetből történik mind ez? hiszen ez valóságos kegyetlenség! Azért, válaszolák, hogy végre békére lépjenek. A bolond elbámulva mondá: Hát nem jobb volna hadjárat előtt lépni békére? hiszen enynyi rosztat meg kellene előzni! több eszem van, mint a fejdelmeknek, mert ha velem volna a baj, mindent okosan, békésen intéznék el!

Hasonlat.

1. Siciliai proconsul Surához egy ottani halász oly hasonló volt, hogy nem csak arcza és testállása, de még beszéde és mozdulatai is ugy mutatták, mintha ő éppen Sura volna. Csupán öltönyük különbözött.

2. M. Antoniusnak egy római ember eladott jó drágán egy pár ifjat, kik egymáshoz teljesen hasonlítottak, anynyi különbséggel, hogy az egyik német volt, a másik ázsiai. Épp ezen különbségért neki azokat Antonius vissza akarván adni, az ember azt mondá, hogy épp ezen különbség teszi közöttök a nevezetességet; mert ha egy nemzetbeliek, vagy éppen testvérek volnának, nem volna oly érdekes ritkaság.

3. Sforzia Ferencz milánói herceg udvarában volt egy ifju, ki könnyti fegyverzetében a herceghez arcban, szóban, mozdulatban, testállásban és magaviselet kellemében oly tökéletesen hasonló volt, hogy ezért kis hercegnek hivatott.

Haszonbérlet.

II-dik Endre magyar király nyomasztó pénzszükségekben lévén, a királyi javakat és jövedelmeket zsidóknak adta haszonbérbe, kik nagy fukarul anynyira zaklatták, terhelték a népet, hogy sokan, sorsukan könnyitendők, még gyermekeiket is eladták, vagy zsarokaik vallására tértek. A haszonbérlek között voltak sok mahumedán vallásu izmaéliták is.

Hatalom. Hatalomvágy.

1. Favorinus bölesnek egy szavát Adrián császár nem hagyá helybe, holott ő a szót jól használta. Hibáztatták őt barátai, hogy a császárnak ezen tévedését szó nélkül hagyta. Mire mondá ő: Engedjétek meg, mindenkinél tudósabbnak ismernem el őt, kinek rendelkezése alatt 30 hadtest katonaság áll!

2. I-ső Jakab angol király zsarolásai és törvényellenes eljárásai felnyitván a nép szeméit, a parlament vizsgálni kezdé, meddig terjedhet a királyi jog. Erre a király azt vála-

szolá, hogy a nép, az ország a maga létét királyi kegyből bírja. Ezen nyilatkozatnak a parlament ünnepélyesen jegyzőkönyvileg ellent mondott. A király a jegyzőkönyv erről szóló lapját kiszakította, a parlamentet feloszlatta, annak némely tagjait befogatta, megtiltotta a közdolgokról beszélni; s nem látta át, hogy épp ez által nyitotta meg a szabadabb beszéd útját. Ekkor nevezték el magukat a néppártiak „Wigh,” és a király-pártiak „Tory” nevezettel; mely ma is épp így használtatik.

3. Anglia lerásván magáról 1650 táján a királyi nyomasztó hatalmat, Cromwell, parlamentpárti fővezér, a királyi hatalmat kezéhez ragadta, 1652-ben 300 katonától kísértetve bement a parlamentbe, azt feloszlatta, mondván gúnyosan: Távozzatok innen, ti többé nem vagytok parlament! A mint annak tagjai egymás után onnan kimentek, őket részegeseknek, rablóknak, házasságtörőknek nevezgette, s azután bezárván a teremajtót, nyugodtan hazament. És már most az országnak félelmesb ura volt ő mint a közelebbi királyok. Az adónemek nyomasztóbbakká lettek. A nép zúgott. Ő egy új parlamentet hívott össze. Ez amaz hatalom után, melyet ő használt, nyomozódní, s a felett itélni akart. Ő ezt is reá kényszerítette az ő hatalmát elismerni; s a parlamenti gytlésre kittűzött 5 havi időt ki nem várva,

annak, a mint ő nevezé, merész tagjait feloszlatta.

4. Cromwell az angol trónra, s a korona elfogadására parlamenti szótöbbséggel meghívatott, de ő azt el nem fogadni sok okból meg tudta gondolni; legfőbb oka az volt, mit Voltaire így fejez ki: Cromwell, az a kormányzatra érdemes trónrabló, magát csak védnöknek, és nem királynak nevezette; mert az angolok a királyi jogok körét ismerték, ellenben nem tudták, mennyire terjed a védnökség hatalma (protectoratus).

5. Catharina orosz czárnő 1727-ben meghalálózván, Alexiewics Péter főherceg a trónra emeltetett. Mencsikow herceg, mint Catharina főminisztere, oly önkényileg akart, ezen II-ik Péter czárra is hatni, mint Catharinára. Pétert, mint ifjat, a czári palotából magához vitte lakni, hogy szemei előtt legyen; és így tekintélye nőtt, neki mindenki engedett. Annyira is ment, hogy saját leányát Péterrel eljegyeztette, ennek minden vonakodási daczára is. De a főnemesekkel Péter titkon vadászatok alkalmával találkozván, szemeit sorsa felől felnyitották. Ő tehát lakni Petersburgba költözött és az oda menetelt Mencsikownak megtiltotta. De ez a val nem gondolva, maga is oda költözött, hogy Péter felett ott is uralkodhassék. Péter ezért őt, mint rendeletének

nem engedelmeskedőt, letartóztatta, s másnap egész családjával Sziberióba száműzte.

6. A Jézsuiták Ameribába menvén téríteni, 1660 táján megtelepedtek Paraguaynak egy nagy részén, az ugynevezett „San Sacramento“ tartományban. A spanyol királylyal szabadalmaztatták magukat, hogy ott kezök alá senki se szóljon. Ők a tökéletes vadnépet földészetre, építészetre, mesterségekre, bányászatra, sőt európai modoru hadakozásra is megtanították. És akkora erőt fejtettek ki, hogy mikor ezt a spanyol kormány megtudta, ellenök egy csapatot küldött, de a melyet öök tönkre tettek. Más nagyobb erő aztán öököt legyözte; s ekkor látták át a spanyolok, hogy azokat magok a jézsuiták vezérelték az ütközetre is. Minden kincset, minden gabnakészletet a jézsuiták köztárakba takarítottak; a népnek abból csak legszükebben adtak, saját gazdagságuk pedig temérdek volt.

7. 1370-ben a meghalt Kázmér lengyel király utódául Lajos magyar király magát a szerződések szerint Lengyelországban is megkoronáztatván, oly hatalomra jutott, minövel akkor egy király sem birt Európában; birodalmának a Balti, Adriai és Fekete tengerek vetettek határt. Ily nagy volt I-ső vagy Nagy Lajos! —

8. Mohamed török szultán Constantiná-

polyt elfoglalván, a görög császárságnak véget vetett, s elbizakodva szerencséjében azt mondá, hogy valamint egy isten van az égen, úgy a földön is csak egy urnak kell lenni; mely fenyegetését végrehajtandó, nagy készületeket tön Magyarország ellen. *Lásd: Bukás 8.*

Haza. Hazaszeretet.

1. Egy Timotheus nevű áthénei vezérnek mondván vezértársa: Gondolod-é, hogy a haza hozzánk hálás leend? azt felelé: csak hogy mi a hazához elég hálásak lehesünk!

2. Azon lacedemoni követek, kiket hazájok a megölt persa követekért bündijul küldött, Xerxestől kegyelmet nyervén, sőt kérvén ez őket az ott maradásra, azt felelék: Hogy hagyassuk el azon hazát, melyért a halálra elszántan ekkora útat tettünk?

3. Aristides kérdeztetvén, száműzetése idején miért busult leginkább? azt felelé: A külföldnek engemet száműző hazámról rozszul vélekedése legtöbbit aggasztott!

4. Hajdan egy pár ellenséges görög táborból három-három vitéz ifjak választatván ki, kik az illető táborok helyett egymással megütközzenek; végre győztes maradt az egyik tábor részéről egy Critolaus nevű ifju, kinek 2 testvérét oldala mellől a 3 testvér ellenség

megölte, de ő is ezeket leölte. Midőn őt, mint győztest, nemzete minden fiai és leányai ölelnék és idvezelnék, egyedül leánytestvére nem idvezelte, azért boszankodván reá, mert a megölt 3 testvér ellenség közül az egyik neki mátkája volt. Critolaus ebbéli boszujából leánytestvérét is megölte; kit az anyja ezért a törvényszéknél gyilkossággal vádolván, a törvényszék őt hontigyi tekintetből a vád alól felmentette. —

5. Az Ulysses hazája vad, szirtes, kopár volt, de még is abba (Ithaca) 20 évi vándorlása után is visszakivánkozott; mert az nekie hazája volt.

6. Codrus, áthénéi király, megértvén az órákulumtól, hogy őt az ellenség megöli, melyel akkor hazája harczolt, hazája pedig megszabadul; levétkezvén királyi öltönyéből, polgári öltönyt vett fel, s az ebédelő ellenség közli rohanva egy katonát megsebesített, ki őt meg is ölte. Holott az ellenségnél is az órákulumi jóslat tudva volt és közöttök meg volt parancsolva, hogy senki Codrust meg ne sebezze. Mikor ez megtörtént, az ellenség a megöletett Codrust megismervén, felkészült és haza ment; Áthéné megszabadult.

7. Brutus elűzvén a zsarnok királyt, Tarquinius Superbust, a római állam az által köztársasággá alakult, melynek legelső igazgató-

jánul Brutus választatott. Ő az eltűzött király kísérletet újító zsoldos táborával azután megtűzközvén, maga ugyan elesett, de a haza a zsarnoktól megszabadult. Brutust ezért a római hölgyek egy egész évig gyászolták.

8. Decius és Mánlius a római sergeket, mint consulok, a latinusok ellen vezérelvén, álmukban mind ketten egyszerre láttak egy nagy férfit, ki arról tudósította őket, hogy ők két osztályban vezérelvén a tábort, a melyik osztály vezére elesik, az győzend. Megegyeztek ketten, hogy a melyiknek osztálya hátrálni kezd, az személyesen menjen bé az ellenség közé. Kiállott a tábor; megtűzköztek; s im! a Decius osztálya ingadoz. Lóra ül Decius, berohan az előnyomuló ellenség közé, öl, pusztít; végre elesik: de ez által az ellenség oly zavarba jön, hogy meg kell futamodnia, s a győzelmet a rómaiak kezén hagyja. Deciust társa Mánlius az ellenségi halottak közül kikerestetvén, pompás hadiünnepélyel temettette el, a nép mély hálagyásza között.

9. Egykor a római tanács a carthagoi vezértől, Hannibáltól, a megajánlott római hadifoglyokat bizonyos pénzmennyiségért nem akarván megváltani; Fabius Maximus csupa 7 holdnyi egyetlen birtokát pénzzé tette, s aval a foglyokat kiváltotta. Ő hazája becsületéért

teljesen szegénynyé lett; de annál gazdagabbá a haza hálás méltánylatában.

10. A rómaiak a cannæi ütközetet elvesztvén, az abból fenmaradt tábori töredéket egy Busa nevű apuliai gazdag hölgy több napokon át saját erején táplálta.

11. Codrus után Áthénében, minthogy ő magát a hazáért feláldozta volt, senki se tétett királylyá, hanem évenként választott tisztviselők kormányozták a köztársaságot. Mintha mondanák: A ki magát a hazáért önkényt a halálra adja, érdeme megközelíthetlen, emléke szentség.

12. Látván Cassius, hogy Caligula a hazát kegyetlentül pusztítja, kezével ölte meg őt; és soha se lehetett őt ezért megbánásra birni, jöllehet ezért ő is megöletett.

13. Egy lacedemoni katona haza menvén a harczból, kérdé az anyja: Hogy állnak a dolgok? Mind elestek vitézeink! felele a fiu. Erre az anyja egy téglát ragadván, úgy ütötte föbe, hogy halva rogyott le; s utána mondá: Téged, te gyalázatos, tán hirmondónak hagytak életbe! *Lásd: Aldozat 2. 3. 4. Anya 3. 6. 13. 14. Bánat 3. Csábítás 3. 5. Dicsőség 5.*

Házasság.

1. Hajdan a Sunitáknál évenként mind az ifjak, mind a szűzek megbiráltattak: a leg-

jobbnak nyilvánított ifju azon szűzet vette nőül, a kit tetszett, utána a második; s így rendre a többi.

2. Egy lybiai néptörzsnél minden nőstülendők egy napon nőstültek; mert közvendégesség után a nőszemélyek egy szobában mindenfelé leheveredvén, a világító eloltatott és a rendre bemenő férfiak azt vették nőül, a melyikbe botlottak.

3. Az assyriusok leányaikat a piacon adták férjhez, előbb a legmiveltebbeket és legszebbeket, azután rendre a többieket; még pedig pénzértékért; mikor a sor a legrútabbakra került, kikiáltatták, hogy azokat mennyi pénzzel kívánja a nőül veendő megtoldatni? s ezek mellett a toldást adták a szépekért fizetett pénzből.

4. Plátó törvénye szerint minden férfi tartozott 30—35 éves koráig nőstülni; ellenkező esetben pénzbüntetésre és gyalázatra méltónak mondatott. Mert az emberi nem házasság által halhatatlanul; a nőstülési hajlam pedig általános: a halhatatlan emlékezettől pedig szándékosan fosztja meg magát, ki nőstülni nem akar.

5. Pericles leányát egyszerre kérvén nőül egy tudatlan gazdag és egy értelmes szegény ifju, azt a szegénynek adá, mondván:

Jobb, a ki gazdag lehet, mint a ki már gazdag! —

6. Egy római embert kárhóztatván némelyek, hogy szemérmes, gazdag és szép nejét magától eltaszította; előtartotta csizmáját, mondván: Ez is új és szép, de ki mondja meg köztületek, hol szoritja lábamat?

7. Lycurgus azt rendelte törvényében, hogy a szűzekkel férjhez adáskor nem kell semmi nászjavakat adni; hogy ne a szépség vagy gazdagság, hanem az erény és erkölcs jöjjenek tekintetbe.

8. Pittacustól kérdvén egy ifju, hogy a neki nőül ajánlott két szűz közül melyiket vegye nőül? a vele egyenlő-, vagy a nálánál nagyobb születésűt? Pittacus elutasítá őt a gyermekek közjátékos helyéhez, hol azoktól a kívánt tanácsot megértendi. Oda menvén az ifju, hallá, hogy azok játék közben azt mondogatják egymásnak: Válaszsz magadhoz hasonlót!

9. Solon, az áthénei bölcs, látogatni ment Miletusba ottani bölcs barátjához Tháleshez, kit nőtlenségeért és gyermeketlenségeért kárhóztatott. Erre Thales nem felelt, hanem titkon egy embert reábeszél, ki tettetné, mint ha Áthénéből érkeznék. Solon ettől kérdé: Mi ujság Áthénében? Az ember, Thalestől betanítva, azt mondá: Nincs egyéb ujság, mint hogy

láttam ott egy ifjat temettetni, kit az egész város kikisért; a mint mondták, egy jeles erényű ember fia, ki rég nincs otthon. Szegény szerencsétlen atya! felkiálta Solon. De kérdé, hogy hívják az atyját? Hallottam azt is, felele amaz, de elfeledtem; csak anynyira emlékszem, hogy bölcseségéről és igazságáról sokat beszéltek. Solon nyugtalanabb kezdvén lenni, kérdé: Nem Solon a neve? Vagy az! felele amaz. Erre Solon kesertüségre fakadván, nagyon bánatos hánykodással viselé magát. Mire neki Thales a költeményt megfejtvé, monda: Ne búsulj, Solon, csak kísérletből tettem ezt veled, hogy magadból láttasam át veled, miszerint azért nem házasodtam meg, hogy az ily nehéz érzelmeket, milyenbe most jövé, kikertülhessem!

10. Szokráttól azt kérdvén egy ifju kell-e nőstülni? azt felelé: A mely halak a varsába bémentek, kikivánkoznak onnan, a melyek künn vannak, óda békivánkoznak; lásd, mit téssz!

11. A régi rómaiaknál mikor az új nő férje küszöbére lépett, megemlitette a Tarquinius Priscus nejét Caja Caeciliát, ki, mint királynő, a legderékebb házi nő volt, minden nők példánya. Ekkor vitettek előttük a guzsaj és orsó, mint női szorgalom jelvényei.

12. A régi francziáknál a leány szülői

vendégséget adván, arra meghittak sok ifjakat, kik közül leányuk szabadon választhatott férjet. Mi által kikertültetett az, hogy a leány a rosszul talált házasságért szülőt kárhoztassa.

13. Egy Ammon nevű egyiptomi ifjat szülői igen korán megházasítván, ez nevével arra egyezett, hogy míg teljes erőre nem fejlenek, szűz életet éljenek: és így 18 évekig éltek.

18. Krisztina svéd királynő részére férjül kinézték az ország nagyjai Gusztáv Károlyt; ő pedig kijelentette, hogy Gusztávot utódául kinevezi ugyan, de se vele, se mással férjestülni nem fog. Sőt a koronát is letette, hogy a tudománynak élhessen, melyben különösen gyönyörét találta. Emlékpénzt veretett, mikor az uralkodásról lemondott e körtilirással: Becsebb a trónnál a Parnaszus! Férfi öltönyben elutazott Olaszhonba és Párisba, hogy az ottani tudományos körökkel társalgást, és kedves égaljakat élvezhesse; s mikor e végre kiindult Svédhomból, azt mondá: Valahára szabad vagyok!

15. Az orosz czárok szokása nem rég az vala, hogy a kitünőbb leányokat udvarukba bégyűjtötték, és azok közül egyet nőül választottak, minden tekintet nélkül a származási előnyre.

16. Cabades persa király törvénytől mon-
dotta ki, hogy birodalmában minden nők kö-
zösek legyenek; miért is a tróntól megfoszta-
tott és börtönbe záratott.

17. Caja Ennia, római hölgy, 44 évet élt
férjével Rubrius Celerrel, mi alatt azt soha sem
sértette meg semmivel is. Ilyen volt az Albu-
tius neje is, Terentiana, kivel ily boldogul
25 évig élt.

18. Themistocles és neje Archippa, a
legnyájasabb szeretettel szeliden engedelmess-
kedtek egymásnak. Innen eredett a görögök-
nek amaz ismeretes tréfája: Archippa enge-
delmeskedik a fiának Cleophantusnak, The-
mistocles Archippának, Athéne Themistocles-
nek, egész Göröghon Athénének, Európa Gö-
röghonnak, az egész világ Európának.

19. Martia, a római Cató leánya, mint
özvegy, a másodszori férjestülést magától ha-
tározottan elutasította. Ennek okául azt adta,
hogy helytelen azon házasság, melyben nincs
viszonyos szeretet; már pedig ez a második
házasságban alig képzelhető; ilyenkor több-
nyire csak érdeknézet szerepel.

20. A zsarnok Dénes már öregülő anyja
férjestülni ohajtván, azt Dénes nem engedte
meg, mondván: A polgári törvények szenved-
hetnek változtatást, erőszakot, de a természet
törvénye nem; azaz: mikor a házasság célja

az emberi nem szaporodása, tenyészése, férjestlni olyannak, ki már gyermeket nem szülhet, természetellenes.

Hazugság.

1. Egy Chios szigetbeli öreg ember Lacedemonba ment, ki kérkedő volt és öregségét szégyenelvén, haját megfestette. Közhegyen szónoklattal adta elő jövedele célját; mire Archidamus azt jegyezte meg: Miképp szólhasson igazat az, kinek nem csak lelke, de még a haja szála is a hazugságot hordja?

2. Severus császárnak egy barátja sok hazugságot beszélt, úgy, mintha azokat éppen a császártól hallotta volna, s ebből sok pénzt is gyűjtött. Ezért őt a császár füstben fojtatta meg, mondván: Füst miatt halj meg, mert füstöt terjesztettél, füstöt árultál!

Himlő.

II-dik Péter czárnak, mint kiskorunak, évei betöltek, hogy házasulhasson; számára el is jegyeztetett Dolgorucki herczegasszony, de nem kelhetett össze vele, mert meghimlőzvéen meghalt a czár. *Lásd: Ellenség 8.*

Hirnév.

Belizár, római fővezér, miután a góthokat, vandalokat, Afrikát, Siciliát és Persiát le-

győzte, a római keresztény főegyháznak egy mázsás aranykeresztet ajándékozott, melyre a maga győzelmeit görögül és latinul mind feliratta. *Lásd: Amitás 1. Dicsvágy 7.*

Hit.

1. Polybius szerint, a régibb rómaiaknál ritka volt az eskü használata a magán szerződvényekben, sőt tanuk is gyéren alkalmaztattak; mert alig találkozott, ki az adott hit-szót megszegte volna.

2. Husz János és Prágai Jeronim, csehek, vallástüldözetből máglyára íteltetvén és arra felkötetvén, a tűz meggyújtására is hitbéli meggyőződéseikben megmaradtak, sőt a lángok halálkinjai között is együtt fennhangon örvendező zsoltárt énekeltek. *Lásd: Fájdalom 8. 9.*

Hitel.

1. XII-dik Károly svéd király minisztere, Görcz, nyomasztó hadi szükségek között a király képével ellátott fél schillinges rézpénzeket veretett, melyeknek valódi értéköken felül nyolczvanszoros értéket adott, mi által a pénzhitelt elrontotta.

2. Law János, skót menekült, 1720-ban a francia pénzügyhez jutván, eszébe jutott, hogy a rendkívüli nagy államadosságokat pa-

pirral kellene kifizetni. Actiákat bocsátott ki, melyeknek nagy hitelt szerzett egészen Ámérikáig. Ezért a kik azokat megvásárolták, egyelőre azokon mind csak nyertek. A két ezer millió értékű actiákból sokan magukat bőven ellátván, azokért további nyeresémmel minden pénzkészletüket kiadták. Ezek 80 annyit tettek, mint a forgalombeli ércpénz. Így a kir. pénztár azokat húzamos idő alatt is beváltani nem lévén képes, hitelét veszítette. A pénztár az ércpénzt visszatartotta; a bankjegyek hitele elveszett: és így számos családok megcsalatra elszegényedtek. Law János maga meggazdagult. A minisztérium megbukott. — De majd Lawnak el kellett futni, alig vihetvén magával kevés útipénzt. Hátrahagyott egy sok rossz eredményű csin-találmányt és egy elátkozott nevet.

3. Az észak-amerikai szabadságháború annyi papírpénzt hozott létre, hogy annak be-cse hihetetlenül leszállott. Az ércpénzkészlet elfogyott; a kereskedés, ipar, bányászat meg-buktak. Száz tallér annyit ért, mint 8 vagy 10 ezer tallér értékű papírpénz. Sőt a később kibocsátott papírpénzek értéke is annyira le-szállott, hogy 100 tallér ércpénz 4000 tal-lért jelentő papírpénzzel váltatott el.

Hitszegés.

1. Az égyptomiak a hitszegőt lefejezéssel büntették, mert ezen bűn az istennel és emberekkel viszonyokat rontja meg.

2. Lajos, burgundi király, a császár ellen hadat indítván, elfogatott, de kegyelmet nyert, megigérve, hogy többé hasonlót nem teszen. De merényét ismételte, és viszont elfogatott. Már most szemei kitolattak és homlokára e szavak süttettek: Ezen embert a kegyelem megtartotta, de a hitszegés elvesztette. —

3. A cimbereknél a hitszegők ellen négy tábort állítottak ki: egyet a gyermekekből, mást az ifjakkól, harmadikat a középkorúakból, negyediket az öregekből; de csak a negyedik tábor harczolt, mert úgy vélték, csekély erő is elég a hitszegők legyőzésére; mert a hitszegőt az isten elhagyja, s azért erőtelen.

4. Antiochus Eupator hadakozván a zsidók ellen, megértette, hogy alattvalói otthon ellene pártot ütöttek. Ezért a zsidókkal békét kötött; de arra semmit se tekintve, miután Jeruzsálembé bébocsáttatott, több főzsidókat leöletett és befogatott.

5. Theodorik, az ostrogóthok királya, mielőtt a herulusok királyát, Odoacert, Ravennában ostromolná, vele fegyverszünetet kötven,

az alatt csüreit, közigazgatási épületeit felgyújtatta. Majd valóságos békét is kötven, melynek értelme szerint egymás között Olaszországot két fél részben megosztották; ennek ellenére Odoacert megölte, s a herulusokat Olaszországból kitüzte.

6. Theodebert francia király, békekötési idő alatt állván mind az Olaszhonba betűtt góthokkal, mind Justinián császárral; száz ezer emberrel Olaszhonba betűtt, előbb a góthokat megfutamította, kiknek futásán a Justinián tábora elbámulván, midőn őket fegyverrel feltartóztatni akarná, a győztes francia táborral találkozott, s ekkor a francziáktól ez is megverettet.

7. Lajos, burgundi király, esküvel ígérte volt II-ik Berengár császárnak, hogy mig él, addig Olaszországba haddal nem megyen; de nem soká eskűjét megszegvén, oda bétűtt, kit Berengár Veronánál megvervén és elfogván, mint hitszegőt, szemeitől megfosztatta.

8. A genuaiak kormányzóul küldvén Corsikába Spinula Antalt, ez több corsikai előkelőket tanácskozássra s egyszersmind vendégségre meghívott, esküvel ígervén, hogy őket nem bántja; s mikor azok megjelentek, mindeniknek fejét vétette. Kinek is hitszegését a genuaiak nem helyeselték ugyan, de nem is

büntették meg; a corsikaiak azonban őt méreggel kivégezték.

9. II-ik Ámurát, török szultán és Ulászló magyar király, 10 évi fegyverszünetet kötöttek 1444-ben; ekkor Ámurát a koronáról lemondva, átadta azt fiának II-ik Muhamednek. Ezen változással a pápa Ulászlót reábeszélte, hogy a frigyet megszegve Muhamedet támadja meg, mert úgy is a nem keresztyének adott eskü nem kötelez. Ulászló engedett, és táborral a törökökre ütött. De Ámurát ekkor a koronát viszont kezéhez vevén, a magyarságot Várnánál nem csak csufosan megverte, hanem Ulászló is elesett. Ezt nyerte Magyarország a pápa ösztönzésére. Ámurát pedig e győzelem után viszont a koronát letette. —

10. II-ik Krisztián, svéd király, királyságra kineveztetésekor esküvel ígéré a népterhek könnyítését, a személy- és vagyon-bátorságot. A királyi béigtató innepély 3 napig tartott; melynek végével a legjelentékenyebbeket befogatta s kivégeztette. Hasonlót tett Dániában és Holsteinban is. Ebből avall igazolta magát, hogy őt a pápa a királyi eskü alól feloldozta. Tulajdonképp azt akarta, hogy senki se maradjon, kitől félnie kelljen. Ez által a népet maga ellen ingerelvén, ez őt örökre száműzte, s rokonát Fridriket trónra emelte.

11. A nagy Hunyadi Mátyásnak haláláig izetlen viszonyban kellett élni a szomszéd Fridrik császárral. Ennek ugyanis szokása volt, ha legyőzetett, mindent igérni, s ha békét nyert, minden kifogásokkal ígérétét megmásmítani. Minek eredménye az lett, hogy Mátyás Bécsset és egész Ausztriát Fridriktől elfoglalta.

12. 1552-ben Ahmed török basa 100,000 emberével Temesvárt ostromolván, a várnagy, Losonczi, látván, hogy azt meg nem tarthatja, többnyire spanyol és német várőrei kényszerítésére, a várat, szabad elvonulhatás feltétele alatt, a basának feladta. De alig vonult ki abból az őrcsapat, a török őket megrohanta. Losonczi vitézeit neki bátorítva, szörnyű öldöklést visznek véghez a törökök között; kiknek sokasága miatt végre mind egy lábíg elhullottak: maga Losonczi sok sebek között lerogyva, megfogatott és lenyakaztatott.

13. Az európai fejedelmek noha megígérték volt III-ik Károly császárnak, hogy leányát, Mária Theréziát, birtokaiban nem háborgatandják; mégis ennek ellenére M. Theréziát az atyja halála után azonnal megtámadták a porosz, bajor, szász, spanyol, szárd és francia fejedelmek. M. Therézia hű magyarjaihoz folyamodva, ezek zászlók alá gyűltek és oly hős elszántsággal védték a birodalmat,

hogy azt a kűhatalmak által kiszámított bizonyos felosztástól mentették meg.

Hivatal. Hivatalnok.

1. Qu. Fabius Maximus maga is, elődei is több ízben consulságot viselvén, fia is arra megválasztatott, de ő nem engedte meg, azon okból, nehogy örökössé láttassék válni a családban a consuli hivatal.

2. T. Manlius consulságra választatván, azt azon okból nem fogadta el, mert szemei fájdalmasok, és nem illik, hogy a ki mások szemeivel néz, az mások feje felett rendelkezék.

3. P. Scipio Nasica a főépítési (ædilis) hivatalt kereste, s mikor arra a választás volt, a választó nép közül egynek munkától durva kezét hizelgésből szorongatva, attól azt kérdé: Kezeiden jársz-é? E szavának hira az egész gyűlést befutotta, s a népet ellene anyira ingerelte, hogy a hivatalra nem választott meg.

4. Tiberius császár egy tartományi kormányzót azért csapott le, mert új nejét 3 nap után magától elűzte; oly léhának ítélte ugyan is őt, ki a közdolgokban semmiképp hasznos nem lehet. *Lásd: Alkotmány 2. Bélke 4. Egyeség 4. Erény 2.*

Hizelgés.

1. Egy költész az Áttila dicséretére verseket irván, Áttila a szerkezményt a tűzbe vetette, mert ő abban az istenektől volt leszármaztatva.

2. Aristobulus történész a N. Sándor viselt dolgait hihetetlen nagyító hizelgéssel írva le, N. Sándornak azt hajón ülve olvasta; miért is N. Sándor megharagudván, az írományt az Aristobulus kezéből kikapva, a tengerbe dobta, mondván: Méltó volnál, hogy téged vettesselek a tengerbe, ki eljárásaim valóságát ily szégyentelen nagyításokkal ferdítet el!

3. Diogenes Syracusában veteményt mosván, monda neki Aristippus: Ha Dénesnek hizelegni akarnál, ennél jobb eledellel élnél! Mire Diogenes azt felelé: Te pedig, ha ilyen eledellel meg tudnál elégedni, a zsarnoknak nem hizelegnél!

4. Xerxes a görög háborura készülvén, körében szándokát mindenki hizelegve magasztalta; csak az egy Demaratus mondotta meg őszintén, hogy oly roppant sok ezer ember a görögországi szorosokon könnyen megverethetik. Elment Xerxes, csúfosan megveretett; s midőn rettegve futna haza felé, Demaratusnak köszönte, hogy neki igazat mondott volt.

5. Ptolemeus, égyptomi király, ki míg az Aristomenes gyámsága alatt volt, dicséretesen uralkodott, ezen Aristomenest szabad nyilatkozataiért, és őszinte tanácsaiért megölette. Azután a sok hizelgők által oly zavarba jött, mely szerint alig mult el, hogy trónját el nem vesztette.

Hódítás.

1. N. Sándor a gymnosophistáknak megengedé, hogy tőle kérjenek, a mit akarnak. Azok mondának neki: Adj nekünk halhatatlanságot, mert azt legtöbbre becsüljük! Felele nekik N. Sándor: Hogy tehetnék halhatatlanokká, holott én is halandó vagyok? Ekkor megdorgálák őt mondván: Ha csak halandó vagy, miért nem férsz el örökölt országodban? mi szükséged az egész emberiséggel gyűlöltetned magadat azért, mert az egész világot el akarod foglalni?

2. N. Sándornak táborozásakor egy város oda igéré mezejének bizonyos részét és minden vagyonának felét. Mire ő azt felelé: Oly szándokkal jöttem Ázsiába, hogy ne azt fogadjam el, a mit ti adnátok, hanem hogy az legyen a tiétek, a mit én meghagyok.

3. N. Sándor addig jutván el táborával, hol a scythák határa volt, azoknak egy követő többek között ezeket mondá neki: Mi közünk

nektünk veled? Soha a te földedre nem mentünk. Ki légy, honnan jössz, a mi mély erdeink lakói is tudják. Másnak se nem szolgálhatunk, se parancsolni nem kívánunk. Jól lehet nagyobb légy, mint bárki is, még is idegen uralmadra senkinek sincs szüksége. Te, ki avar dicsekszel, hogy a rablók üldözésére jössz, mind azon nemzeteknek, melyekhez elementél, rablója vagy. Bévetted Lydiát, elfoglaltad Syriát, birod Persiát, hatalmadba esett Bactria, ostromoltad Indiát; s már a mi barmainkra is kinyujtod fősvény és kielégíthetlen kezeidet. Mire kell neked a gazdagság, mely téged éhezni kényszerít? te vagy első azok között, kik jól lakva éheznek; hogy minél többed van, annál erősebben kívánnád azt, mi nem a tiéd. Végre: ha isten vagy, a halandóknak jótéteményt kell osztogatnod, nem pedig az övéiket elrabolnod; ha pedig ember vagy, gondold meg, hogy mindig az lészesz?

4. Történelmi igazság, hogy a hódítók csak azután szoktak elfajulni, miután hódítványaik kedves gyümölcseit nyugalomba kezdik élvezni.

5. II-ik Filep spanyol király nézete az volt, hogy Németalföldet meghódítsa, Angliát semmivé tegye, Franciaországot kezére vegye, s a protestánsokat a r. katolika vallás ígája alá visszakényszeritse. Erre saját vallo-

mása szerint 564 millió aranyot költött el. Még is, minden zsarnoki erőlködései daczára is, a Hollandi szabad állam létre jött; Anglia minden ő készületein daczolt és neki vésszes csapásokat adott; Franciaország pedig egy törvényes uralkodó alatt egy erős egész-szé alakult: a protestáns vallás is megállott.

Hűség. Hűtlenség.

1. Qu. Fabius Maximus az ellenséghez átszökött és megfogott katonák kezeit levágatta, hogy a többiek átszökni annál inkább irtozzanak.

2. Az áfrikai Scipio a szökevényeket a vadak elébe vettette.

3. L. Paulus a szökött katonákat éléfán-tokkal tapodtatta el.

4. Qu. Petilius, ki a liguriaiak ellen érelyesen harczolt, elesett, mert vitézei az ellenség nyilai elől igyekeztek magukat elhúzni; miért a római tanács azon seregnek se zsoldot, se évi járulékot adni nem akart.

5. Hannibál 8 ezer fogoly római katonák visszaváltásával megkínálván a római tanácsot, ez azok visszaváltását megtagadta azon okból, mert ennyi fegyveres ifjat elfogni semmiképp nem lehet vala, ha azok a hazáért becsületesen meghalni készek lettek volna.

6. Az áthéneiek szökött katonáik egy

részét megölték; más részének hüvelykeit levagdalták, mi által száraz fegyverhordozásra képtelenek lettek ugyan, de a tengerészetnél az evezőt kezelhették; mások arczára kitörülhetlenül bagoly alakot szurdaltak.

7. A rómaiak a resttől harczoló katonát arra büntették, hogy megeskették, miszerint teljes életében csupán fenállva eszik és iszik.

8. Az égyiptomiak azoknak, kik a hadi titkot az ellenségnek kimondották, nyelvöket vágták ki.

9. Juba, áfrikai király, a rest és félénk katonákat keresztre feszítette.

10. C. Plotius halálra ítéltetvén, szolgálait őt rejtve tartották és hollétéről minden kinzás mellett is mélyen hallgattak. Ő pedig megsajnálva a hű szolgálait, önkényt előállott a kivégeztetésre.

11. Panapio Rómában el lévén ítélve, mikor a megölésre rendelt katonák házához közeledtek, szolgálja vele öltönyt és gyűrűt cserélt, őt egy hátulsó ajtón elillasztotta, maga pedig gazdája ágyába feküdt, ki gyanánt magát megöletni engedte.

12. N. Sándor meg akarván tudni, merre futott előle Dárius, sem ígérettel, sem rettenéssel senkitől meg nem tudhatta; mert ott a persa népnek a törvény halálbüntetés alatt til-

totta volt meg a királyok dolgait, titkait ki-
mondani.

13. Pompejus, mint követ, egy királynál
körtlvetetvén, hogy a római tanács végzéseit
mondja meg; kész volt az ujját az égő lám-
pára tartani, s még se mondott semmit: mi
által a király őt tisztelni kezdette, s a római
nép barátságát igyekezett megnyerni.

14. Seleucus király a gyűrűjén horgony-
jegyet viselt; mi is a szeretetben a jóakarát
hűségét jelzi. Sőt az indusok kezökben épp
arany horgonyt hordottak.

15. Az áthénei Xantippus Xerxes ellen
másokkal együtt Salamis szigetbe menvén, hű
ebe utána a tengert átúsztá; hol az eb meg-
halálózván, Xantippus azt a salamisi várba
egy készített sirba tisztességesen eltemettette.

16. Midőn Pyrrhus Argos várost meg-
rohanta, egy elefánt a város kapujában meg-
érezte, hogy ura elesett; ezért barátokon és
ellenségén át útát tört öldökölve, míg urát
feltalálta, és ormányával biztos helyre szál-
litotta.

17. Guzmán, castiliai hadvezér, Tariffa
várát védvén, az ellenség vezére Guzmán fiát
elvitte a vár alá, felkiáltva Guzmánhoz, hogy
fiát szemei előtt megöli, ha a várat fel nem
adja. Guzmán pedig neki a várfokról levetett
egy kardot, melylyel fiát megölhesse. Ez a

fiut meg is ölte; de Guzmánt hűtlenségre tántorítani nem tehetette.

18. A Spártából kiűzött Cleomenes királynak Égyiptomba menekülő társai között lévén Pantheus, ezen Pantheust neje oda követni akará, de szülői és rokonai által visszatartóztatva gondosan őriztetett. A nő mindazáltal módot talált reá, hogy éjen titkon a férjét elszállító hajóba bélopózott; férjével elment, és végig vele volt.

19. Az ellenség ostromolván Adrumentum olasz várost, egy hölgynek szolgálai átmenének a városból az ellenséghez, mely a várost be is vette. Ekkor az ellenséggel benyomuló szolgák asszonyukat felkeresék, s fenyegetődzések között, hogy meg akarják rajta boszulni annak velek volt bánását, kivitték a városból; de hova? biztos helyre, hol minden bántalomtól megvédték.

20. Midőn Pollio nyomasztólag sürgetné a patáviaiakat, hogy neki pénzt és fegyvert kézbesítsenek, s azok a miatt lappanganának; felszabadulást hirdete mindazon szolgáknak, kik bujdosló uraikat felfedeznék. És azok között csak egy szolga se találkozott, ki azon hűtlenségre csábító szabadságot elfogadná.

21. Az összeesküvésért üldöztetett Cepio római főembert szolgálja egy kosárba rejtve nappal elvitte a kikötőig, ott éjjel hajóra száll-

litotta, de az ellenkező szél őket visszahajtván az olasz partokra, ott a legnagyobb kinzások daczára is ura hollétét nem jelentette ki.

22. Egy persa kis kereskedő eljutván Cambayába, az ottani indus fejedelem udvarába, az udvarnál dolgai szerencsésen folytak, s elgazdagult. Irigyei őt a királynál holmivel gyanusították; a király őt hívatta, és ő elment két szolgájától kísértetve. Ő bement, szolgálai künn maradtak. Őt benn a király megölette, s azután szolgálait behivatta, hogy tőlök pénzéről utasodjék. De a szolgák urokat megöletve látván, összebeszéltek, s a nálók volt zsebkéssel elébb a királyt ölték meg, s azután magokat.

23. Octavius és Lepidus Siciliában egymással harczolván, a Lepidus nagy tábora egészen átment az Octavius kis táborához, mi ellen Lepidusnak se fenyegetései, se könnyei nem használtak; sőt a Lepidus katonái azt ajánlották Octaviusnak, hogy Lepidust megölik, ha parancsolja. Lepidusnak tehát csak azon egy módja maradt fenn, hogy magát az Octavius védelmébe bocsátotta.

24. I. Napoleon 1809-ben Bécset másodszor is elfoglalván, a magyarokat újra felszólította, hajolnának el a királyi háztól, s őseik példájára tartanának Rákos mezején egy nagy nemzeti gyűlést, s minden kívánataikat telje-

siti. De a magyar nemzet hű maradt királyához, fegyverre kelt mellette; országgyűlésileg, s azon kívül is mindennel segítette, pénzzel a rendes adón feljül is, ujonczokkal, élelmiszerekkel és lovakkal, mindannyiszor, mikor azokra szükség volt. *Lásd: Aldozat 4. Arany 4. Boszuállás 2. 3. Cseléd 3, Hivatal 4.*

I. J.

Idegen.

1. A 16-dik évszázad vége felé Rudolf császár alatt Magyarhonban a várak idegen nemzetbeli őrtsíztjei, minthogy a császár a közdolgok iránt részvéltlen volt, örökösen lakmároztak; s hogy ezt mindig tehessék, a lakosokat törvénytelen adókkal terhelték; a közkatonáktól zsoldjaikat elfogták, kik aztán hasonlólag a lakosok véres verejtékéből vettek maguknak kárpótlást; csoportonként a szomszéd falvakra ütöttek, házakat feltörtek, kiraboltak, marháikat elhajtották; s ha a szegény ember ellentállott, még agyonveréstől is félhetett.

2) Karaffa, német tábornagy Magyarországon, oly gyűlölettel viseltetett a magyarokhoz, hogy nem átallá mondani: Ha tudnám, hogy van ereim között egy, melyben kimélet és némi hajlam rejlik a magyarok iránt, kész volnék azt kimetszeni és megégetni! Ezen indulatos ember tudva, hogy vannak, kik a for-

radalmi Tökölíhez szítanak, a császárnak azt írta, hogy egy messze elágazó összeesküvés készül kitörni, s felhatalmazást kért a lázangók megbüntetésére. Elhívén ezt a császár, megengedé az eljárást. Ez kellett Karaffának! saját elnöklete alatt idegenekből vésztörvény-széket állított fel; a börtönök rövid időn megteltek, az ártatlanok legkisebb gyanura is befogattak, leölettek, különösen üldözte a gazdagokat és protestánsokat. Végre a császár a kegyetlenségeket megelőgelvén, a vésztörvény-széket eltörölte.

Időszámlálás.

1. A lybiai pásztornépek nem a napok, hanem éjek számáról számlálták az időt. Így tesznek a korhelek is.

2. Voltak nemzetek, melyek egyik estétől más estéig, vagy egyik reggeltől más reggelig számlálták a napot; a kereszténység pedig azt egyik éjfélről a más éjfélig számlálja.

Ifjuság.

1. Minden polgáriasult nemzeteknél az ifjaknak hármat kellett tisztelni: istent, szülőiket és a törvényt.

2. Kérdeztetvén Szokrat: miben állana az ifjak erénye? Abban, felelé, hogy semmit szerfelett ne üzzenek. *Lásd: Gyász 2.*

Igazgatás.

1. Hajdan egy lybiai néptörzsnél a férfi a férfiaknak, a nő a nőknek parancsolt.

2. Cotys, thraciai király, alattvalóihoz magát szigorán viselvén, monda neki egy barátja: Ez indulatosság, nem pedig igazgatást! Mire ő azt felelé: De indulatosságom alattvalóimat mérsékeltekké teszi!

3. Simonides bölcs mondá Hieró királynak: Ugy látom, a király az igazgatás dolgában több gyönyört és kevesebb alkalmatlanságot érez, mint a magányzók! Mire felele Hieró: Ellenkezőleg van a dolog, mert az igazgatás dolgai sokkal több alkalmatlanságot szülnek, mint a magányzóknak és középrendűeknek.

4. Ádrián császár számtalanszor mondá közhelyen, hogy ő úgy akarja a köztársaságot igazgatni, mint a ki tudja, hogy az a nép dolga, s nem az övé.

5. Látván Cimon, hogy az ő korabeli minden tisztviselők, Aristidesen és Ephialtesen kívül, az áthénei köztársaságon kereskedést űztek, és abból nagy zsákmányt gyűjtöttek, más útra tért, soha ajándékot el nem fogadott, mindent ingyen tett, és senkinek nem ártott, senkit nem üldözött.

6. Ferdinánd, német császár, a népes

Nürnberg városban lévén, kérdé az ottani előjáróktól: hogy igazgatják ezen sok népet? Mire azok azt felelék: Jó szóval és szigorú büntetéssel!

7. II. József császár elhatározta magában, mikor kormányra lépett, hogy minden tartományait, bármint különbözzenek is azok jogokban és törvényekben mind nemzetiségre, mind polgári állásra nézve egymástól, egy igazgatási mintára hozza. Látva pedig, hogy e célra Magyarországon sok változtatásokat kell tennie, holott koronázáskor a királyok esküvel ígéri, hogy az ország törvényeit és alkotmányait megtartják: ezért nehogy kezei ezen eskü által megköttessenek, vagy azt később megszegni kénytelen legyen, Magyarországon magát meg se koronáztatta, s a koronát Bécsbe vitette. *Lásd: Engedelmesség 2.*

Igazság.

1. A scythák igazságosak voltak, javikat közösen használták; öregeiket apjuknak, ifjaikat fiaiknak és kortársaikat rokonuknak nevezték.

2. Aristides gyermeksége óta oly állhatatos lelkű volt, hogy attól, a mit igaznak tudott, soha el nem tért, és semmi csalárdságot, semmi hazugságot meg nem szenvedett, még tréfából vagy játékból is. Egykor

Aeschilusnak egy szomorujátéka adatván elő, melyben Amphiaraus úgy hozatik fel, mint a ki „igaznak nem láttatni akart, hanem lenni is,“ — egyszerre a színházban minden nézők szeméi a jelen volt Arisztidesre fordultak; mint-ha ezen dicséret egyenesen róla mondatnék. Őt mindenki „igaz“ melléknévvel nevezte.

3. Sallustius írja Cátóról, hogy előtte csak az volt okszerü, a mi igazságos volt; igaz és jó lenni inkább akart, mint láttatni.

4. Agesilaus, lacedemoni király, az igazságot erények fejedelmének nevezte, állítván, hogy nincs erő ott, hol nincs igazság. Midőn mondanák neki, hogy a persák nagy királya valamit parancsolt, azt válaszolta reá: Vajjon ő lehet-e nagyobb Agesilausnál, ha nem igazságosabb?

5. Traján császár egykor az örsereg parancsnokának egy kardot adván, kihuzá azt hüvelyéből és magasra feltartván monda: Vedd e kardot, hogy evel, ha igazságosan kormányzok, mellettem állj; ha pedig igazságtalanul, ellenem!

6. Aristides kérdetvén: mi az igazság? azt felelé: Másét nem kívánni!

7. Filep király nem kedvező ítéletet mondván egy hölgy ügyében; ez látva, hogy a király boros és álmos, azt mondá: Hivatkozom a nem józan királyról a józan királyra!

Mely szókra az ásitozó Filep kiábrándulva, az ügyet jobban megvizsgálá s kedvező ítéletet monda.

8. Alexander Severus, római császár, egy hozott törvényt sem erősített meg, mielőtt azt 20 legértelmeseb törvénytudóval át nem nézette; s így tett a magánperekkel is. Senkire se tudott annyira haragudni, mint a bíróra, ki valamit lopott vagy sikkasztott; kész volt az ilyenek szeméit maga kitolni.

9. Az egyiptomi királyok a bírákat arra esküdtették meg, hogy igazságtalanul nem ítélenek, ha azt maga a király parancsolná is.

10. Egy valaki ajánlkozván Rudolf császárnak, hogy a császár ellenét, Ottokár cseh királyt, vadászaton megöli, ha jutalmát adja; Rudolf azt válaszolá: Ottokár bár ellenségünk, de azért igazságtalanokká lennünk nem szabad!

11. Artaxerxes királytól szobamestere, Sathybarses, valamely igazságtalan dolgot kért, melyből ennek 30 ezer aranyat érő haszna lehetede. A király neki a 30 ezer aranyat a maga pénztárából kifizette, mondván: Téged szeretlek, de a mit kérsz, ugy, a hogy kéred, nem tehetem; könnyebben elleszek ennyi pénz nélkül, minthogy az „igazságtalan“ nevezet reám férhessen!

12. Nagy Lajos, magyar király, háboru közben is, az országot gondosan ápolta; az

ügyeket czélszerűen szabályozta; a törvénykezést megjobbitotta; hogy a törvények végrehajtassanak, a nép pedig törvénytelen adókkal ne zaklattassék, el ne nyomassék, gyakran áruhában kérdezősködött a tisztviselők után; az ipart, kereskedelmet felvirágoztatta.

13. Hunyadi Mátyás, magyar király, kormánya alatt boldog volt az ország. Nem engedte, hogy a hatalmasabbak a népet igazságtalanul zaklassák; s bár ki is követett el igazságtalanságot, példásan büntette. — Mint vadász, mint tanuló vagy mint napszámos, gyakran álöltönyben nézett utána az igazságszolgáltatásnak. Az igazság alatta oly szilárd lábra kapott, hogy midőn meghalt, s azután ez megváltozott, közmondássá vált a nép-nél: „Meghalt Mátyás király, oda az igazság!” *Lásd: Dögvész 2. Biró 10.*

Igóret.

Lásd: Bukás 5.

Illat.

1. Diogenes a drága kenettől illatos ifjunak azt mondá: Vigyázz, ne hogy fejed jó illatja életedet rosz illatúvá tegye!

2. Egy ifju ember kenettől illatosan ment Vespasián császárhoz, hogy a nyert hivatalt neki megköszönje. Mire a császár azt mondá:

Inkább szeretném, ha fokhagymabúzzel jelsz vala meg előttem! S az adott hivatalt tőle visszavette. *Lásd: Élv 1. 2.*

Ima.

1. Biás bölcs egykor némely istentelenekkel hajókázván, a tengeri vihar a hajót vészesen hánykodtatta, azok pedig szorongva imádkoztak a szabadulásért. Biás erre azt mondá nekik: Hallgassatok, nehogy az istenek észrevegyék, hogy itt vagytok!

2. Terentiusnál Aeschinus azt mondja az atyjának: Imádkozzál inkább te, atyám, mert bizonynyal az istenek téged inkább meghallgatnak, minthogy jobb embernek tartanak, mint engemet!

3. Szokrát csak a következő értelmű imát helyeselte: Oh isten! add meg nekünk azokat, melyek jók, ha úgy, vagy nem úgy kérjük is imánkban; azokat pedig, melyek nekünk ártalmasok, ne add meg, ha kérjük is!

Innepély.

II. Mohamed török szultán megértvén, hogy a velencei köztársaság kormányzója minden évben az adriai tengerrel magát nagy násztünnepélyek között összekötteti, azt mondá reá: Én majd azon lakodalmat neki a tenger fenekén tartatom meg!

Intés.

1. Egy öreg asszony macedoi Demeter királytól szabadságot kérvén a szólásra, ez azt tőle megtagadta; mire amaz azt mondá: Igy hát ne légy király! Demeter azután másokhoz magát jobban viselte. — Igy járt volt Adrián császár is egy öreg asszonynyal.

2. Diogenest a macedoi Filep katonái elfogván, a táborba vivék. Filep azt kérdé tőle: Ki vagy? Mire Diogenes azt felelé: Azért jöttem, hogy kielégíthetlen rabló tulajdonodat kikémleljem! Mely szabad szellemű szavakra Filep meggondolkodván, Diogenest szabadon bocsátá. *Lásd: Család 2.*

Ipar.

1. Hippiás böles a tudományokkal együtt, melyekben másokkal mérközött, az olympi játékokra oly övvel, öltönnyel, lábbelivel, palaczkkal, gyűrűvel s más ékszerekkel jelent meg, melyek mind saját készítményei voltak, és mindenkit bámulatra indított.

2. Az észak-amerikai angol alattvalók látván, hogy az ök ki- és bevételi kereskedésekre az angol kormány akkora vámot vetett, mely szerint a hasznot mind az angolok zsebébe kell szalasztaniok; meghatározták és gyakorlatba vették, a külföldi idegen drága kel-

mék mellőzésével), ékszerek és fénytűzés kiszorításával, mindent egyszerűsíteni, és saját olcsó természetményeikkel, gyártmányaikkal élni, öltözetben és mindenben. Ez történt 1765-ben. Sőt ugyanazon évben még a nagy vámoláson feljül az angol kormány a bélyegtörvényt is behozván oda, s a tölök ezek szerint fizetendőkre semmi papírpénzt el nem fogadván; ezek miatt még szorosabban ragaszkodtak fentebbi határozatukhoz: kebli ipartársulatokká alakultak, s a gyártást oly tökélyre vitték, hogy az angol iparcikkeket túlszárnyalták és kelendőségéből kiszorították.

3. A II. Géjza magyar király alatt a Szepességre és Erdély pusztá vidékeire telepített számos flandriai és szász családok több, még ma is virágzó szép városokat építettek, a bányászatot, föld- és kertmívelést, kézműveket és kereskedést szorgalmas példájok által szebb virágzásnak indították.

4. Nagy Lajos, magyar király, a bányászatot a legnagyobb szorgalommal üzette; a városokban egy szorgalmas vagyonos polgári rendet fejtett ki, mely aztán a kézműveket és kereskedést virágzásra emelte. A magyar érc- és borművek külföldön is kelendők voltak; az üveg- és hintókészítés pedig, mi még a külföldön is ritka volt, szépen előhaladt. — Alatta fejlettek ki a városokban a különféle czé-

hok is. A felföldi városok Lengyel- és Németországgal, az erdélyi szászok pedig a keleti országokkal élénk kereskedést űztek. —
Lásd: Életmód. Fiu 2.

Irigység.

1. Aristoteles ír egy hajdankori eseményt, mely szerint 8 rabló a zsákmány felett veszekedvén, négyet kiöltek; a négy is összeveszvén, meghalt 2; a kettő is összeveszvén, életben maradt 1. Ha már ennek is jobb keze a ballal összevesz, hányan maradnak meg?

2. Columbus Kristófnak csak az ismeretlen világrész feltalálása volt a célja, de sok gazdagságot találván ott, irigyei ellene működni nem szüntek, sőt meg is buktatták; mert a temérdek ámerikai arany irányában egyebet nem is hozhatott létre.

3. III. Gusztáv, svéd király, szabadságot engedvén a nép minden osztályainak, a hét bizonyos napján nála személyesen megjelenni, előtte ügyeit előadni s kérelmezni; ennek a főnemesség merőben ellenszegült, nem lehetvén a királynak, mint ők mondták, a nép főosztálya akarata nélkül jól tenni bárkivel is.

4. Marcius Sabinus Rómában a Numa Pompilius halálával királlyságra akarván jutni, midőn látná, hogy a nép Hostiliust teszi meg

királynak, többre becstülvén ezt, mint őt; a mély irigylet akkora bánatfájdalomba ejtette, hogy magát kivégezte.

5. On. Flavius, csekély származásu ember, Rómában praetori hivatalt nyervén; e miatt a római főnemesek annyira megbántódtak, hogy ujjaikról az aranygyűrűket és lovaikról az ékszereket mind leszedték és elhányták. *Lásd: Gazdagság 7.*

Irodalom.

1. Theocritustól kérdé valaki: miért nem ir? Azért, monda ő, mert a hogy szeretném, nem tehetem, s a hogy tehetem, nem szeretem.

2. Sophocles késő vénségében szomorujátékot írt. Mely körüli szorgalmában láttatván családi dolgait elhanyagolni, fiai őt, mint örültet, akarták a családi dolgok igazgatásától törvényszékileg elmozdítani; ő pedig épp akkor készített verseit elolvasta a bírák előtt, kérdvén, hogy örülttől afele kitelhetik-e? Minnek is elmondására a bírák által a vád alól felmentetett.

3. Antimachus költész, az összehívott nép előtt nagyszerű dolgozatát olvasván fel, mindenki odahagyta őt, egyedül Plátó marada meg kihallgatni. Mire ő azt mondá: Annál inkább tovább olvasom, mert Plátó nekem annyi, mint ezer hallgató.

4. Paedianus író és történész, 70 éves korában megvakulván, és 12 évig így élén, az alatt irt meg némely történelmi adatokat a legékesebben.

Isten.

1. A Pythagorás tanítványai, bármennyi kérdezkedésre is, az isteni dolgok felől semmiképp se nyilatkoztak.

2. Az istent nem hogy tagadni lehetne, de azt csak feltételesen is kétség alá hozni helytelenség. Sőt csak ama kétséges kifejezésért is: „Nem akarok arról szólni, hogy az istenek vannak-e, vagy nincsenek,“ az áthéneiek Protagorást a városból kirekesztették, és könyveit közgyűlésen megégették.

3. Thales kérdeztetvén: mi az isten? Az, ugymond, minek nincs kezdete és vége!

Isteni segély.

1. Az áfrikai Scipio semmihez sem kezdett, mielőtt a Jupiter temploma pinczében hosszason nem ült, hogy ott mintegy isteni gondolatra jöjjön; e végre pedig már virradat előtt szokott volt azon helyen megjelenni.

2. Timoleon megvallotta, hogy az istenek segélye nélkül semmi emberi dolog végbe nem vihető. Ennek tulajdonította különös nagy hálaival, hogy Siciliát ujba alakíthatta.

3. Pythagorás szerint, mind az igazság; mind a jótét, csak isteni segély által gyakorolhatók.

Istentagadás.

Bion bölcs az istenség létét mindig tagadta, s azt állította, hogy minden csak történet műve. De majd betegessé levén, egész lelki dolga zavarba jött: most a bűvölőkhez ragaszkodott; majd az isten előtt fogadást tett mind azok megtagadására, miket addig tanult és állított. *Lásd: Isten 2.*

Istentisztelet.

1. Míg Rómában az istenek képei fából és cserépből készültek, mindaddig az állam jó erőben állott; de miután Ázsiát Róma legyőzte, onnan a nagy fényűzés ide átköltözvén, az istenek képei is ezüstből és aranyból kezdettek készülni. És ez volt a római hatalom tetőpontja.

2. Nagy Sándor az isteneket gyermekségtől kezdve nagy fényűzéssel tisztelte. S egykor az oltár tűzére két markával hányván a temjént, tanítója Leonidás azt mondá reá: Akkor áldozz ily bő marokkal, mikor meghódítod azon tartományokat; hol a temjén terem, azonban a jelennel élj takarosán! — Később Nagy Sándor a mondott tartományo-

kat meghódítá, s Léonidásnak sok temjént küldé, azon izenettel, hogy ezentül az istenitiszteletben ne fösvénykedjék.

3. Alexander Severus római császár, ki éppen nem volt vakbuzgó, azt kérdé a főpaptól a Persius költész szavával: Mondjátok meg, mit tesz az arany a templomban? Majd midőn az ő korában a ker. vallás lábra kapott, és a keresztények imahelytől egy közhelyet felfogtak, azt némely pogány korcsmárosok régi saját felhagyott birtokuknak akarván megmutatni, jóllehet maga nem volt keresztény, mégis azt felelte: Bárhogy legyen is, jobb ott istent tisztelni, mint dorbézolni, inni s más bünöket tenni.

Ital.

1. Dárius futásakor zavaros vizet ivott, de megvallotta, hogy itala soha oly jól nem esett.

2. Aval kérkedvén egy valaki, hogy ő sokat meg tud inni, a nélkül, hogy megrészednék; Aristippus azt felelé reá: Az öszvérek is ugy tesznek!

Itélet.

1. Biás egy valakit halálra ítélvén, könyezett. Erre mondván egy ember: Mi sira-tandót találsz benne, holott hatalmad volt fe-

lette ítéletet mondani? Ő azt felelé: Mert a természet tulajdona a szánalom, a törvényé pedig a szigor!

2. Agrippinus azokat, kiket elítélt, igyekezett meggyőzni a felől, hogy nekik elítéltetni hasznos. Mert, mondá, nem úgy mondok felettek ítéletet, mint ellenség, sem mint rabló, hanem mint gyámjok és gondozójok: így tesz ugyan is az orvos is azzal, kin valamely nehéz műtétet végrehajtani szükségesnek látja, azt a felől meggyőzi, és megvigasztalja!

3. Az áthénei areopagus éjjel tartotta üléseit, semmi világítás oda nem járulván; s a legmélyebb hallgatással táblára írva titkon szavazták az ítéletet annak tagjai. Ezen ítélőszék halálra ítélt egy gyermeket, hogy egy fogolymadár szemeit kiszurta: még pedig azon okból, mert az ilyenből, ha felnő, a legkegyetlenebb ember leend. Ott vizsgáltattak meg az áthéneiek kiadásai, bevételei, életrendszere, fősვნისე, pazarlása, erkölce és vagyoni állása.

4. Antigonus király testvére pert folytatván, azt kívánta ez, hogy amaz neki ott-hon mondjon ítéletet; Antigonus pedig azt felelé neki: Ha semmi igazságtalanságot nem kívánsz, helyesebben dől el az ügy a törvény-széken mindenek hallatára.

5. Filep királytól Harpalus azt kéré, hogy az ő rokona, Crates, vád alatt lévén, lenne oly jó a király, ne tenné ki őt irigyei üldözésének az ítélőszék közhelyén, hanem maga mondana itthon ítéletet felette. Mire Filep azt felelé: Jobb leend Cratesnek rossz ítéletet hallani bűne miatt, mint nekem a nép roszaló ítéletét vennem magamra miatta!

6. Róbert Károly magyar királynak mindenek közt legnagyobb dicséretére válik azon rendelete, mely szerint az ugynevezett istenitiszteleteket, melyeknél a vádlottak tüzes vas és forró víz próba alá vettek, egészen eltörölven, a rendes törvénykezést megalapította. *Lásd: Igazság 7. Bíró 3.*

Jámborság.

Aristippus kérdeztetvén: mi volna az életben legbámulandóbb? a jámbor ember, úgy mondá, és mértékletes, ki noha sok gonoszok között forog, még sem romlik el!

Játék.

1. Thespis Áthenében egy ujonnan szerkezett saját szomorujátékát adta elő, melyet a már öreg Solon is meghallgatott. Vége lévén az előadásnak, azt kérdé tőle Solon: nem szégyenli-e akkora és annyi hazugságot hozni elő akkora gyűlés előtt? Mire Thespis azt fe-

lelvén, hogy az efélet játékból költeni és előadni nem helytelen; Solon azt jegyzé meg erre: Ha az ily játékot helybehagyjuk és pártoljuk, nem soká azt szerződményeinkben és másnemű dolgainkban is feltalálандjuk!

2. A lacedemoniak minden színészetet államukból száműztek; nehogy valaki akár komolyan, akár tréfásan oly dolgokat merészeljen előadni, melyek a törvényekben és nevelési rendszerben tilalmazvák.

3. Szokrát nem szégyenlé a gyermekekkel játszani. Agesilaus király a fiával nád-pálczán lovagolt. Augustus császár a gyermekekkel most halászott, majd koczkázott, dióba játszott. Domitianus császár mindennap üres órákat szabott magának, mikor is titkon a legyeket öldöste. *Lásd: Vész 2.*

Jel.

1. Livia miután Augustushoz nőül ment, egy mezei birtokán utazván, egy sas az ölébe egy fehér tyukot ejtett le, melynek szájában egy borostyánág volt. Ez jóra magyaráztatván, megparancsolta a tyukot gondosan ápoltatni, mely nagyon elszaporodott; a borostyánág pedig elültettetvén, egy egész borostyánerdő lett belőle, melyből győzelmi innepélyeken azután a győztes hadvezérek ágat törtek, melyet az ünnepélyen kezökben tar-

tottak, s ezt az ünnepeley után viszont elültetvén, meggyökereztek.

2. Servius Tullius kiskorában aludván, a háziak feje körül fényes lángot láttak. Ezen jelt a Tarquinius Priscus neje figyelemre vévén, a gyermeket neveltetni kezdette, azon türgy alatt, mintha saját gyermeke volna, és trónra emeltette.

3. Tarquinius Superbus mielőtt a királyságból elűzetnék, egy nagy kigyó egy faoszlopról leesvén, a királyi udvarba futott bé, mely Tarquiniust saját jövője felől szorongó kétségbe hozta.

4. Ciceró az öt politikailag halálra üldözök elöl gaetai majorjába menekült. Ott egy holló az ő napórája mutatóját kitorste, s onnan reárepülvén, öltönyét rajta mindaddig tépte, mig az üldözö katonák megérkeztek, kik őt megölték.

5. Attila Aquileja várost ostromolván, midön annak bevehetése felől reményében csüggedezni kezdene, sok gölyát pillanta meg, melyek benn a városban fészkeltek, hogy fiaikat a városból szorgosan kihordják. E jelből azt következteté, hogy benn a városban nagy éhség van és dögvész, azért népét az ostromlásban azon okból kezdvén buzdítani, mert a nyomorvészben fetregő város belől az ellentállást nem leend képes kitartani, megfeszített ostrom által a várost valósággal bevette.

6. Aeliánus történész írja, hogy Helice város elpusztulását megelőzőleg abból az egek rögtön csoportosan nyakrafőre egyszerre mind kiköltöztek. *Lásd: Álom 15. Csoda 1. 2.*

Jellem.

1. Fulvius Argentarius a rómaiaknak a carthagóiakkal nehéz harcza alkalmával az ablakon rózsakoszoruzottan nézvéni ki, ezért őt a tanács azon egész háboru alatt börtönbe tartotta; helytelennek ítélte valakinek akkor örvendezni, mikor a haza kétséges bajjal vesződik.

2. Egy feslett életű spártai öreg a maga nézetét egy közérdekű dologban oly derék szónoklattal adta elő a spártai tanács előtt, hogy ezt meghatotta s már ott állott a dolog, hogy ajánlata határozatba menjen. De egy öreg tanácsos megdorgálá a tanácsgyűlést, mondván: Bármint is nem fér össze egy tanács méltóságával, hogy a határozat irányára egy feslett ember tanácslatából vezéreltessék; hanem ugyanazokat, miket ez az ember mondott, a tanács mondassa el egy becsületes jellemű emberrel, és akkor tegye meg azon értelembeni határozatát. És a tanácsgyűlés ezen módosítást meg is tette, úgy, hogy a határozatban az ajánló szónok nevét elmellőzte.

3. Ottó római császár a legváltozóko-

nyabb jellemű ember volt. Ifjuságát szégyentelenség, igaztalanság bélyegzik. Majd lusitániai igazgatóvá lévén, ott mindenek bánulatóra legigazságosabb volt. Császárrá lévén, ifjúkori fajtalanságaira visszatért. Végre öregkorában oly derék jelleművé vált, hogy erejével Cátot és Brutust felülmulni láttatott.

4. Plutárk írja, hogy az athéneieknél a kik jók voltak, kitünőleg erényesek voltak, a rosszak pedig kitünőleg rosszak, gonoszok és aljasok. *Lásd: Bukás 3. Féltékenység 3. 4. 5. Gyász 2.*

Jóakarát.

Lásd: Bánásmódor 4. 6. Engesztelés 1.

Jog.

Az angol parlament 1625-ben a királyi tulterjesztett jogok korlátolására, minden monopoliomot, kiváltságot eltörölt, alapul tévén az erről szóló törvényben, hogy minden polgár saját körében szabadon éljen és járjon el, míg másokat nem sért, és e jogot csupán a törvény hatalma korlátozhatja. *Lásd: Hatalom 2. Bukás 8.*

Jólét.

1. Lycurgus azt akarván kieszközölni, hogy a polgárok egymás között jól legyenek,

azt rendelte, hogy mindenki saját és mások gyermekeinek igazságosokat parancsoljon; s ily példákat látván az uralkodó azoktól a gyermekes atyáktól, kiknek ő parancsol, erkölcsileg kényszerülend maga is azoknak igazságosan parancsolni. *Lásd: Alkotmány 1. 2. Állam 3.*

Jóság.

Egykor Lydiában a föld meghasadván, lement a hasadékba a királyi nyáj pásztora, Gyges, ki ott talált egy nagy öntött rézlovat, melynek az oldalán ajtó volt; melyet felnyitván, talált benne egy rendkívüli-nagy holt embert, kinek ujján egy szép gyűrű volt. Ezt ő lehuzta s a maga ujjába tette; s észrevette, hogy mikor ennek fejét lefordította, őt senki sem látta, mikor pedig kifordította, mindenki őt látta. Ezen gyűrű által végre Lydiának királyává lett. Ez ugyan Plátónak költeménye, de van annyi igaz benne, hogy a jóindulatu ember ily gyűrű mellett is csak jó maradna, rossz indulatu pedig rosznál egyebet nem tenne.

Jóslat.

1. Az áritoniak az órákulumi jóslatokat csigahéjra írva arany boritékban tartották.
2. A régi scytháknál a jóslatok gyakor-

latban voltak ugyan, de a mely jósok vagy bűvészek hamis csalfa jóslatokat tettek, azokat szekérbe kötözték, a szekeret meggyújtották, s ugy ölték meg.

3. Eusebius említ egy Misonián nevű zsidó katonát, ki látván, hogy a római tábor vesztegel, ennek okát kérdé; okául azt mondák, hogy a felettök repkedő madár mozdulataiból az augur a táborra nézve jósolni akar. Ő pedig azt nyilával lelövén, azt felelé: Miképp lehessen azon madárnak mások jövőjét kijelenteni, holott azt se tudta, mi következik ő reá?

4. Ascletorián számtudós megjósolta a Domitian császár halálát, melyet megtudván Domitián, őt magához hivatta, megkérdvén tőle: Igaz-e hogy haláloamat megjósoltad? Igaz, felele amaz. Ha tehát a mások halálát megtudod jósolni, tudnod kell a magadét is; mint leend tehát a te halálo? kérdé a császár. Az én testemet halálomban az ebek el fogják szagatni; felele a jós. — Domitián őt megölette, s hogy az ebek hozzá ne férhesenek, egy mély sircödörbe temettette. De következő éjen egy nagy zápor lévén, az oda, hol az Ascletorián sirja volt, egy mély árkot mosott, s az ő holtestét is kimosván, az ebek reátaláltak és felfalták.

5. Adrián császár minden év kezdetén

saját eseményeit azon évre előleg megszokta volt írni; a mely évben pedig meghalt, előleg csak azon hónapig jegyzette meg eseményeit, a melyben halála be is következett. *Lásd: Előérzet 1. 2.*

Jótét.

1. Titus római császár, minthogy legjóltevőbb volt, emberi nem szerelmének és gyönyörévének neveztetett. Főleg azt akarta, hogy senki töle reménytelenül el ne távozzék. Barátai figyelmeztetvén őt, hogy többet igér, mint tehetné, azt felelte: Nem szükség, hogy senkit is szavával a fejedelem megszomorítson. Egy napon eszébe jutván vacsora felett, hogy azon nap semmi jót se tett senkivel, azt mondá: Barátim, a mai napot elvesztettem! Rómában az ő uralkodása alatt egy roppant égés 3 nap és 3 éjjel tartott; az e miatt szerencsétlentültekre minden erejét feláldozta. Mikor meghalt, mindenek úgy gyászolták, mint az árvák atyjokat; és a tanács akkora háladicséretet szavazott meg sirja felett, mekkorát életében egyszer sem.

2. Alexander Severus, mind eszébe megtartotta, mind feljegyezte, kinek miképp teljesítette tartozásait, s kivel miképp tett jól. S ha valaki találkozott, ki töle semmit se kért, magához hívatta s azt mondotta: **Miért**

nem kérsz semmit? azt akarod-e, hogy adód maradjak? kérj, nehogy azt panaszold, hogy valamitől megfosztottalak?

3. A Ptolemeus udvarát járta egy szép külsejű, de annál szebb lelkű, mindenkivel jóltevő ifju, Galetes, kire a király is sok dolgokban hallgatott; ennek tanácsából sok szegényeket megnyhitett, sok szerencsétlencen, bűnösöken könyörtült, sok halálra ítéltnek megkegyelmezett. Galetes, mikor csak alkalma volt, soha se mulasztotta el a királyt hasonló jótékonyásra ösztönözni.

4. Arcesilaus egy szegény becsületes emberrel jól tenni akarván, annak, hogy barátait megvendégelje, szándékosan aranyedényeit adá át, melyeket midőn amaz visszaadná, nem akarta elfogadni.

5. Archelaus, macedói király, midőn tőle egy arany poharat kért egy oly szégyentelen ember, ki a kérésben és elfogadásban semmit sem tanakodott, a kért poharat nem ennek, hanem Euripidesnek adatta, mondván Arche-laus: te ugyan, mint szegény, méltó voltál arra, hogy kérj; ez pedig, mint szerény, méltó volt, hogy ha nem kéri is, elnyerje!

6. Tiberius császár parancsából a római testőrök a zsidó Agrippát fogságra hurczolván, minthogy forró hőség volt, szomjazott.

Egyet a Caligula szolgálai közül meglátott, ki vederben vizet vitt, kért tőle, s a val szomszédját eloltotta. Agrippa idővel azután zsidó király-lá lévén, azon szolgát szabaddá tette, s javai sáfárlatát reá bizta; sőt haldoklásában is gondolkodott róla, hogy t. i. gyermekeinek is sáfára legyen, kik között megvénült, véglegelleteig húzott nyugdíjjal.

7. A római Androclus, mint rabszolga, gazdájával Áfrikába menvén, ott ennek kegyetlenségei elől megszökött, és egy barlangba vonulván, nemsoká látott abba bémenni egy oroszlánt, mely egyik lábával sántított, mely őt észrevévén, odanyujtotta fájdalmas lábát, melyben ő egy beletörött fatörzset találván, azt kihuzta, mérgét kinyomta, s a sebet megtisztította. Azután 3 évig ott együtt laktak, s az oroszlán által hordott zsákmányból élt. Végre egykor a barlangból eltávozván, feltaláltatott, s gazdájához Rómába vitetett, ki őt, mint hitelen szökevényt, az oroszlánviadalra kiállította nagyszámu nézők előtt. Androclus a téren állott, s előhozatott egy kiéheztetett legnagyobb oroszlán: de ez őt nem bántotta, hanem csak nézte, farkcsóválással azután neki hizelegni kezdett. Erre a már halálról képzelgő Androclus figyelmes lévén, felismerte benne egykori lakótársát. Mely csodás jelenet felőli kikérdezésére az illetőknek elmondá

az oroszlánnali történetét. Ő az ezen megörvendett nép kívánatára szabaddá tétetett, az oroszlán neki ajándékozott, melyet ő Rómában körülhordozván, sok ajándékot gyűjtött. — Miután az oroszlán Androclust elvesztette volt, őt keresve barlangjától távol tévelygett, és ekkor fogatván meg, Rómába vitetett volt.

8. Rómában Augustus császár idejében a tengerből egy ottani tóba vándorolt egy delfin, melynek egy iskolás gyermek kenyeremorzását vetegetvén, azt Simonnak nevezte, sezen nevezetre a gyermek hívására mindannyiszor eléjött. A gyermek hozzá bátródván, fel is ült annak hátára, s így mindennap a tón keresztül annak hátán ment az iskolába, s onnan vissza. A delfin a jótétért annyira szerette azon gyermeket, hogy a gyermek elhalálozván, nemsoká a delfin is a tó partjánál halva találtatott.

9. Egy indus király eleibe menvén Nagy Sándornak, monda: Nem harczra hílak, hanem annál nemesebb vetélyre; ha alsóbb vagy mint én, fogadd el jótétemet; ha felsőbb vagy, tégy jól velem!

10. Augustus császár a kormányt kezére vevén, leginkább azon örvendett, hogy alkalmat nyert mindenkivel jót tenni.

11. Dénes király belépván fia házába, az asztalon sok eztüstneműt látá; mire azt jegyzé

meg: Nincs királyi lélek benned fiam, ki mindezekkel senkit barátoddá nem tettél!

12. Demetrius természettudós írja, hogy egykor egy párducz egy gyalog utazót megtámadván, azt öltönyénél fogva minden sérelem nélkül elvonzolta egy oly helyre, hová kölykei behullottak volt. Oda érvén, az utazó a bajt megértette, a kölykeket a vészből kiszabadította, s a párducz őt visszakisérte oda, honnan elvitte volt: útjában őt több vadak megtámadásától megvédte. *Lásd: Adakozás 1., 2. Dögvész 2.*

Jutalom.

1. Horatius Cocles az elűzött Tarquin újra gyűjtött ostromló serge ellen a város megmentéseért a Tiberis hidjánál, jutalomul akkora birtokot nyert, mekkorát egy nap egy ekével körülbarázdolhatott.

2. Ptolemeus Philadelphus, egyiptomi király, a zsidó törvényt az egyiptomi nyelvre lefordíttatván, annak vezetőjét, Eleazár főpapot, nemcsak személyesen ajándékozta meg, hanem a jeruzsálemi főtemplom számára is nagy arany készletet adott; sőt ezen felül minden Egyiptomban volt zsidó foglyot szabadon bocsátott. *Lásd: Gyilkosság 2. Hála 1.*

K.

Kár. Kártét.

1. Totilas, gót király, Rómát bevévén, azt kérte Justinián császártól, hogy azt a császár nevében legyen szabad igazgatnia; de ezt tőle Justinián megtagadván, oly rendkívüli haragra gyult, hogy Rómát felgyújtotta, annak minden épségét eltorzította, lerontatta, mely 40 napig vadak tanyája volt, míg azt Belizár viszont bevette.

2. Az angol parlament 1778-ban egy oly törvényt hozott, mely a katolikusoknak kedvezni látszott; mely feletti elégtelenségében egy Gordon György nevű lord egy kérelmet íratott alá a protestánsokkal, és azt a parlamentnek benyújtotta, de ezt a parlament nem fogadta el. Ezt a nép nagy figyelemmel kísérte, melyet az elutasítás annyira elkeserített, hogy ebből egy félelmes népfelkelés fejlődött ki, mely a katolikusok házeit mind lerontotta, a csilapító várostanácsosokat, sőt parlamenti tagokat is leöldöste; a város 36 he-

lyen meggyújtatott, borzasztóan nevelvén a tüzet a szeszgyárak és szeszraktárak; az utcákon mindenfelé holtak és sebesültek heverttek; a vagyonos házak kirabolattak. Végre a nép a pénzpiacztot akarta kirabolni; de már ekkor a katonaság akkora erőt vett, hogy a népet képes volt lecsilapítani. Nagyon nevelte a nyomort és vést minden börtönök feltörése s azokból a foglyok kibocsátása, dühös szilajsággal keresvén ezek boszus elégtételt. *Ldsd: Bujtogatás 3.*

Kedvezés.

Macedói Filep királyt azért gyilkolta meg Pausanias, mert egykor neki valamely bántalomért nem adott volt elégtételt, minthogy a bántalmazó, Attalus, Filepnek rokona volt.

Kegy.

1. Filep francia király egy sebészt, Brochias Pétert, különös kegyből fő házmesterévé tett, s mint barátjának mindenben tanácsával is élt. De majd a val vádoltatván, hogy a király titkait felfedezte, annak javait lefoglaltatá és őt felakasztatta.

2. Enguerra (mond: Ángerá) francia udvarnok, szép Filep francia királyt annyira kormányozta, hogy minden az ő nézete szerint ment. De ennek sok rossz eredményeit egy

főember a király előtt könnyen ki tudván mutatni, a kegyelt udvarnok közitéletről felakasztatott.

3. Mohamed, török szultánnál, valamint ennek atyjánál is, Calir basa mind a polgári, mind a hadi dolgokban mindent tehetett. De Mohamed őt, vagy titkos vádra, vagy tőle féltében, vagy sok kincséért, megfojtatta.

4. Ensenada, spanyol államminiszter, mint az udvarnál nélkülözhetlen, igen csekély okokból királya kegyét elveszítvén, hivatalától megfosztatott.

5. II. Endre magyar király hanyag és erélytelen lévén, helyette neje Gertrud igazgatta az országot, ki azonban a magyarokat kegyéből kirekesztve, a hivatalokat idegeneknek osztogatta; több magyar főurak ellene összeesküdtek, s 1214-ben, midőn Endre Halicsban távol volt, a kir. palotába törve Gertrudot megölték, — Bőr Benedek nádor vezetvén őket. *Lásd: Bukás 8.*

Kegyelem.

1. Theodosius császárnak azt veték szemére, hogy a bűnösöket nem bünteti halállal. Mire ő azt felelé: Vajha a halottakat is lehetne feltámasztani!

2. XII. Lajos francia királytól kegyelmet kérvén egy gyilkos, kérdé a király: Há-

nyadik gyilkolásod ez? Harmadik, felele az. Ne higgy neki, király! monda egy közel álló tanácsos — ez neki első bűne; mert mikor a más két esetért neki megkegyelmeztl, azokat magadéivá tetted volt!

3. Augustus császárnak bévádoltatván Cinna, mint ellene tervező, hogy a császár vele érdeme szerint bánják el; a császár őt, okos neje Livia tanácsára, magához hívatta, merényét szemére vetette. Cinna semmit sem tagadva, kegyelemért könyörgött. Augustus vele legemberségesebben bánt, és őt consulságra emelte.

4. Az Octavius és Antonius közötti polgárháboruban Antonius legyőzetvén, ennek vitézi, hivei elfogattak és büntetettek. Az idős Metellus is elővezettetvén, mint Antonius pártjání vitéz; fia, ki az Octavius táborában szolgált, ráismert, és féltvén őt a halálbüntetéstől, monda az ott álló Octaviusnak: Kérlek, azon érdemet, melylyel szolgáltalak, ruházd az atyámra, s kegyelmezz meg neki! az ő hibájáért öless meg engemet! Octavius e szókra megindulván, az atyát a fiúnak visszaadta, holott, mint ellenségére, felettébb haragudott reá.

5. Xenocratesnek egy ölyvtől üldözött veréb a kebelére repülvén, azt kegyelmesen védelmezte, mondván: Nem szükség az esdőt elpusztítani!

6. Paulus Emilius a hadban elfogott macedói királyt, Perseust, midőn ez előtte térdelni akarna, jobbjával felemelte, s maga mellé ültette.

7. Cn. Pompejus legyőzvéen Tigranes armeniai királyt, midőn ez előtte királyi ékszereit magáról lehányná, arra inté, hogy vegye fel azokat, mert kegyelmesen akar vele bántani.

8. Ottó német császár ellen az öcscse Henrik magát a pártütőkhez adván a császárságra juthatás reményével, miután a császár a pártütést legyőzte, Henriknek nemcsak megkegyelmezett, hanem rövid letartóztatása után, midőn már a csend helyreállott, a bajor herczegség kormányzására alkalmazta.

9. Pyrrhus királyról némely lakmározó tarentomiak aljasitólág beszéltek; mit ő megtudván, azokat magához idézte, és kérdezte: Valósággal mondottátok-e rólam, a miket hallottam? Mire közülök az egyik azt felelte: Ha borunk el nem fogyott volna, azok, miket rólad elbeszélendők valánk, csak játék és tréfa leendének! Erre Pyrrhus a helyett, hogy rajtok valamit elkövetne, magát elnevetvén, őket, mint őszinte bünvallókat, megkegyelmezve elbocsátá. Evel azt nyerte, hogy a tarentomiak azután nemcsak rosszul nem szóltak felőle, de életéért imádkoztak. *Lásd: el-lenség 6. Mérséklet 4.*

Kegyelet.

Lásd: Bánásmodor 1. 2. Hítség 15.

Kegyetlenség.

1. Megtudván Augustus császár, hogy Herodes a két évesen alóli zsidó fiukat mind leölette, s azok között a magáét is, monda: Herodesnek jobb sertése, mint fia lenni!

2. Veditus Pollio halastót tartott, melyben a menyhalakat embervérrel hizlalta és táplálta; s a mely szolgálai hibáztak, azoknak eledeltől vettette. Egykor nála vacsorálván Augustus császár, egy szolgálja egy drága edényt el talált törni. Veditus megparancsolta, hogy a szolgát vessék a halastóba. A szegény szolga a császár lábaihoz borult, és nem azt kérte, hogy életét megvédje, hanem hogy ne engedje őt halak eledelévé lenni. Megindította a császárt az ujnemű kegyetlenség: a szolgát szabadon bocsáttatta, Veditusnak minden edényeit összetörette s a halastót be-töltette.

3. Az égyiptomiaknál ha valaki rabszolgáját megölte, épp úgy halálra ítéltetett, mint ha szabad embert, vagy gyermekét ölte volna meg; mert nem a megöletett sorsát, hanem a tény kegyetlenségét vették tekintetbe.

4. Galenus írja, hogy ő egykor egy barátságos emberrel utazott, de a ki cselédeihez

nagyon kegyetlen volt; ki is haragjában egy szolgáját úgy ütötte föbe, hogy annak sok vére folyt el. Azután tettét megbánván, kérte Galenust, kezébe adván egy korbácsot, hogy őt verné meg jól. De Galenus őt nem verte meg, hanem egy szép szónoklatban megtanította, miképp az embert nem veréssel, hanem másképp kell jobbitani. Mire is az valóssággal megjobbult.

5. Gvilielm, normándi fejedelem, a britanniai királyságot megnyervén, midőn ez alkalommal az ottani addigi királyt, Heraldot, legyőzte, — ez a csatában el is esvén, — látá, hogy ezt egy normándi katona akkor is lövi, mikor már elesett volt; melyért ezen katonát szégyenbélyeggel elcsapta, gyalázatosnak tartván az élő ellenségtől futni, s a megöletett ellen dühösködni.

6. Asdrubál Carthágóban a római Scipiő által ostromoltatván, a benn levő római fogoly katonákat az ostromlók szemei elébe előhozatván, azok némelyikének mindkét szemét kitolatta, némelyek nyelvét és inait elvagdaltatta, mások talpairól a bőrt lenyuzatta, másokat egészen megnyuzatott, s így bánva elvелеk, a várfokon felakasztatta. Mely kegyetlenséggel a maga és hazája sorsán könnyithetni vélvén, azt éppen megnehezítette.

7. Alexander Phaereus néha a még élő

embereket eltemettette; némelyeket vad bőrrel béhuzva az ebekkel elszagattatta.

8. A Xerxes táborában Pythiusnak öt fia lévén, kérte Xerxest, hogy azok közül egyet bocsásson haza melléje. Xerxes azt rendelte, hogy egyet válasszon ki. Pythius választott. Xerxes pedig a választott fiut kétfelé vágatván, annak két részei között a tábort átütztatta.

9. Tiberius csekély hibáért is az embert halálra kínoztatta. Ha észrevette, hogy a megkínzandó magát meg akarja ölni, azt megakadályoztatta, hogy annak kínzását élvezhesse; mert a halált csekélyszerű büntetésnek tartotta. Egy bűnös a börtönben azt kérvén tőle, engedné meg, hogy meghalhasson! azt felelé: Te büntetést érdemelsz, nem pedig halált! Egy Carmilius nevű bábörtönzött magát megölvén, azt válaszolta reá: Az az ember kezemet kikerülte! Egy sziget szirtjáról az elítélteket letaszítottatta, kik a tengerbe hullván, azokat az ott reájok váró hajósok megölték.

10. Caligula a maga rokonait: Antoniát, Tiberiust és Syllanust ok nélkül megölette. Sok előkelő római polgárokat csak azért öltet meg, mert őt nem dicsérték. Az atyákat fiaik szemei előtt vettette a vadak elébe, hogy nagyobb fájdalmat láthasson. Azután, ki magát betegségével mentette, kocsit küldött, és

ugy vitette a halálos kinra. Egy lovag azt kiáltván, hogy ő ártatlanul hal meg, nyelvét kivágatta, s így vettette a vadak elébe. Az előtte uralkodott Tiberius császár idejéből egy számtízött hazahivattatván, ettől azt kérdetta: Mit miveltél a számtízetés alatt? Mire ez hielgésből azt felelvén: Imádkoztam, hogy Tiberius haljon meg, és te tölj a trónra! ebből azt következtette, hogy mindazok, kiket ő számtízetett, az ő haláláért imádkoznak; azért elküldvén a szigetekbe, mindazokat leölette.

11. Néro az ellene Pisó vezérletében öszszeesküdtek gyermekeit tengerbe süllyesztette, vagy pedig azoktól minden szerencséjüket elvétetvén, megtiltotta, nehogy valaki azoknak segélyt nyujtson; és így azok az útakon haltak el. Némelyeket szurokkal egészen beöntetvén, karóhoz kötve megégettette. A várost felgyujtatta, s ezt a keresztényekre fogta, hogy őket üldözhesse.

12. Vitellius császár egy pár testvér ifjut azért, mert atyjoknak kegyelmet kérni merészeltek, halálra ítelt.

13. Commodus császár egy embert azért öletett meg, mert a Caligula kegyetlenségeit Svetonius irományaiból felolvasni merészelte. Sokakat ok nélkül is megöletett. Ha vagy egy elhizott embert meglátott, derékba ketté vágatta, hogy lássa meg, miképp szakad ketté a

kövér tesi. Abban gyönyörködött, ha az embereket minél nagyobb rémülésbe hozhatta.

14. Macrinus császár, kit kegyetlenségeiért mézárósnak is hittak, az élő embereket a halottakhoz köttette, kiknek azok férgei és dögleletes szaga miatt kellett meghalniok.

15. Avidius Cassius egy 40 singes erös gerendát a földbe felásatott, ott megerősította, körül végig fel reá embereket köttetett, és alattok tüzet gyujtatott; kik közül némelyeket a füst, mást a láng, mást a borzalom vagy retegés ölt meg.

16. Mahumed török szultánnak konstantinápoli kertében volt egy czedrus fája, melyen volt egy kedvelt alma. Észrevévén, hogy csak a legközelebbi perczekben azon alma a fáról elveszett, gyanuja másra nem lehetett, mint a vele volt három inasra. Ezeket kikérdezte, de mindenik tagadván, hogy hozzá nyult volna, azt parancsolta, hogy azokat karddal nyissák fel. Szerencsére az elsőnek gyomrában az alma megtaláltatott, mert különben mind hármát megöleti vala.

17. Cambyses, persa király, Amasis egyiptomi király leányát nőül kérvén, és Amasis attól tartván, hogy tán Cambises az ő leányát csak ágyasa gyanánt tartandja, leánya helyett neki egy ahoz hasonló más leányt adott. Megtudván Cambyses ezt, nagy harag-

gal és nagy táborral Egyiptomba ment, az Amasis fiát Psammetiket, a trónból kiűzte, őt magát pedig sirjából kivétetvén, mintha élne, megverette, éles fogókkal összecsapdestette, s azután megégettette.

18. II. Iván, orosz czár előtt egy olasz kis herceg követe fővegét feltévén, azt annak fejére szegeztette. Azonban hasonlóan viselvén magát előtte az angol királyi követ, ezt megdicsérte, mert tudta, hogy egy hatalmas királynőnek követe.

10. Licius császár saját leányát, Herinat, azért, mert a keresztény hitre állott, mikor lovakkal akarná eltapodtatni, azok közül egyik ló őt magát Liciust halálra marta.

20. Basilius görög császár az ellene hadakozó bolgárokat legyőzvé, 15 ezer fogoly szemeit mind kiszúratta, csak egyet-egyét hagyván meg minden században félszemmel, kik társaikat haza vezessék.

21. Hannibál táborával a Gelo folyón átmenendő, hidat a római fogoly katonákból állított. A fogoly katonák, ha terhelés és utazás miatt elfáradtak, azok lába fejének első felét levágatván, hátrahagyta.

22. Ptolemeus Phiseon, egyiptomi király, sok kegyetlenségei miatt magát a néptől meggyűllölve látván, hogy a tanuló ifjuság a népet ellene fellázítani ne tehesse, a legnépesebb

főiskolát tüzzel és fegyverrel körülvétetvén, az oda bezárt tanuló ifjuságot mind leölette.

23. Sejanus császár a maga ebeit embervérrel tápláltatta, hogy azok harcban az ellenség irányában annál kegyetlenebbek legyenek.

24. Az I. Leopold császár alatti nyomtatása a magyar népnek a német kormányzat és katonaság által, — Ampringen levén a katonai kormányzó, — természetesen elégtelenséget s lázongó mozgalmakat okozott az országban; mi által az említettek a császárral elhitették, hogy a magyar mind lázongó s nem méltó kegyelemre. A főbb rendek által Leopoldhoz írt panaszos kéréveleket Lobkovitz elsikkasztotta. Ez által az ingerültség és lázongás mindinkább nőtt, kivált a tiszai felvidéken. Karaffa és Kobb tábornagyok küldettek tehát Kassára és Eperjesre, mint a magyarok legnagyobb ellenei, hogy a lázongókat megbüntessék. E kegyetlen emberek aztán sokakat pusztágyanuból kivégeztettek; az elégtelleneket és lázongókat, a mint elfogták, csoportosan karóba vonatták, kerékbe törették, elevenen nyúzták. *Lásd: Barátság 8. Bor 2. Fájdalom 1. Félélem 1.*

Kém.

1. Mithridates meghatározván, hogy Ázsiát meghódítsa, annak előleges kikémelésére sze-

mélyesen ment; mely miatt személyes fog-ságba esett a helyett, hogy Ázsiát meghódíthatná. Ehez járult, hogy neje őt meghaltnak vélvén, másokhoz pártolt, és hazajöttétől félvén, törekedett őt megöletni.

2. Sertorius consulnak hibául tudja fel a történelem, hogy a cimberék kikémlésére maga ment, holott azt kisebb állásu személyek által is megtétetheti vala, nagyon veszélyeztetvén ezen makacs kísérletével a közállamot.

3. Szaladin török szultán 1180-ban megértvén, hogy ellene a keresztények nagy hadal készülnek, személyesen kémlé ki Görög-, Francia- és Spanyolországokat, mi által azon keresztény had elleni eljárásait nagyon megkönnyítette. *Lásd: Árulás 9. Merény 2.*

Kényelem.

1. Egy sybarita Lacedemonban járván, s az ottaniak erkölcsét és kitűrését látván, mikben már gyermekkoruk óta neveltetnek; monda: Nem csoda, ha örömet meghalnak a harczban, csak hogy oly sanyarán ne kelljen élniek!

2. Szokrát napokon és éjeken át mozdulatlan állott egy nyomban, arczát és szemeit gondolkodva azon egy helyre szegezve, mintha teste nélkül akarná elméjét foglalkodtatni. Télben meztelen lábbal jegen járt és állott.

A testi gyakorlat alatt keletkezett szomját nem oltotta el addig, míg a kútból először meritett vizet ki nem öntötte.

3. Diogenes télben a behavasult oszlopokat átölelve tartotta; nyárrban pedig a forró fűvenyben hengerözött. *Lásd: Fényítzés 6. Gyönyör 1.*

Képmutatás.

Julianus császár magát kereszténynek tettetvén, s azonban a keresztények üldözésére térvén; egy persák elleni ütközetben sebet kapott az oldalán, honnan kifolyó vért markába vette, s ég felé hányta: mondván: Töltsd ki rajtam haragodat, oh Krisztus! mert megvalom, hogy felülmúltál engemet! — Így vádolta őt a vallási képmutatásért a lelkiismeret.

Képzeltés.

1. Domitián látván egy magát szerfelett szépnek hívő Metius nevű ifjat, azt mondá: Szeretném oly szép lenni, mint Metius magáról hiszi.

2. Zsarnok Dénes verseket irván, azokat derékeknek hitte, jóllehet értéktelenek voltak. Ezt neki egy tanult ember épp így megmondván, azt büntetésből köfaragó segéddé tette. Kevés idő múlva visszahitta, s viszont azt

verseinek elmondására kényszerítvén, az elindult onnan. Kérdvén tőle Dénes: hová menne? Megyek köfaragó segédnek! felele az. *Lásd: Dicsekvés 3. Élcz 2. 3.*

Képzetség.

Demosthén kérdeztetvén: miképp szerezte meg magának a szónoklati tehetséget? azt felelte: Több mécsolajat költöttem el, mint bort!

Kereskedés.

Lásd: Ipar 2.

Kereszteshad.

II. Endre magyar király 1217-ben számos kereszteshaddal a pápa érdekében Palesztinába hajózott, a szent földet a pogányság kezéből a keresztyénségnek visszaszerzendők; honnan azonban sok költései után, minthogy a többi keresztény fejedelmek viszálkodásai miatt semmit sem tehetett, nemsoká vissza kellett térnie. Mikor hazaérkezett, az országot legnagyobb rendetlenségben találta, melyből egész haláláig se tudott kigázolni.

Kérkedés.

1. Alcibiades birtokaiival, gazdagságával felfuvalkodva kérkedvén; elébe tartott Szok-

rát egy általános földabroszt, mondván: **Mutasd meg nekem e földabroszon Attikát! Alcibiades megmutatta. Mutasd meg abban Áthéne várost, monda. Ezt is megmutatta. Ekkor azt mondá neki: Athénében mutasd meg saját birtokaidat, házadat! Ezek nincsenek ide rajzolva! felele Alcibiades. Miért kevélykedel tehát aval, viszonzá Szokrát, a mi egy fel se tűnő csekélység?**

2. A nagy porosz háborukor 1757-ben Soubise francia herczeg elveszítvén egy döntő tüközetet, mindenki, még maguk a francziák is, ezt a legélesebb gúnnyal vették. A herczeg azt írta volt királyának a harcztérről, hogy II. Fridrik porosz királyt neki foglyul viendi; ki elől azonban rémülten Párisig futott.

3. Conrád császárnak egy rokona Saxoniára menvén haddal, nagy kérkedéssel mondá: Attól félek, Saxonia megijedvén tőlem, nem is leend kivel megütökzzem! Alig mondá ki e szavakat, és a saxoniai tábor véletlen ráütte, s táborát annyira megveré, hogy a sok elesettek felett az ellenfél ezt mondogatá: a pokol türegében se fog ennyi halott elférni!

4. A messinaiak és lacedemoniak együtt harczolván, a messinaiak a maguk vezérökkel Aristomenessel kimondhatlanul dicsekedtek, mondván: Ő személyesen 300 lacedemoni katonát ölt meg. Megütököztek; Aristomenes el-

fogatott, és föld alatti rejtett úton menekült. Viszont megütköztek; viszont elfogatott, és úgy menekült, hogy midőn éjjel az örök eltaláltak aludni, a szíjjat, melylyel meg volt kötve, a tűzön leégette s elillant. Viszont elfogták harmadszor is a lacedemoniak; de már ekkor le is vágták, és csúfságból azt hirtették felőle, hogy a szíve szőrös volt. *Lásd: Dicsekvés 1. 2. 3. Élv 4. Fényűzés 4.*

Kertészet.

Lásd: Felemelkedés 8. Gyümölcsészet 2. 3.

Kétségbeesés.

1. Hannibál teljesen legyőzve a rómaiak által, Prusiához, a bithyniai királyhoz menekült; de ebben se bizván, mérget vett bé, melyet gyűrűje fejében hordozott mindig magával.

2. Néro minden különbség nélkül a templomokat és oltárokat kirabolván, a vallást nem csak lenézte, hanem gyűlölte is. Egy istenasszonyt tisztelt ugyan, de annak is szobrát undok gyalázattal illette. S midőn ezek által gyűlöltté vált, a főpap őt a tróntól eltöltötte; mely miatt félelmes és nyomorult futásra vetemedvén, midőn mások miatti halál kinjától félne, magamagát kétségbeesve végezte ki. *Lásd: Fájdalom 11: Győzelem 4.*

Kevélység.

Lásd: Dicsekvés 2. 3. Fénytűzés 4. Fogoly 1. Gög 1. 2. 3. 4. 5. Kegyetlenség 18. Kérkedés 1.

Kin. Kinzás.

1. Mondák Agesilausnak, hogy egy gonosztevő a kinzatót állhatatosan kitarotta; mire ő azt felelé: mily különösen szánandó az oly ember, ki a türelmet a bűnös dolgokba helyezi!

2. Az austriai birodalomban a bűnvádlottak kinzó vallatását Mária Trézia császárnő eltörölvén; ezen zsarnoki eszköz felhasználására midőn magát nem érezte hajlandónak, ez által népe kegyeletét nagyon megnyerte. Kinek példájára XVI. Lajos francia király is születése napján 1780-ban népét valamely kedves dologgal meglepni akarván, azt a kinzó vallatás eltörléséről kiadott rendeletével valóssággal meg is örvendeztette. *Lásd: Fájdalom 1. 2. 8. 9. 10. Kegyetlenség: 9. 10. 11. 15.*

Kincs. Kincsszomj.

1. Lacedemon dicsősége 500 évig virágzott, míg vaspénzzel és értékeserével éltek; de Lysander királyuk a harcban elfogott sok aranyat oda bévivén, jóllehet magá-

nak abból nem vett részt, de a polgárok között kiosztván, ez által bennök a kincsszomjat felköltötte, s így ejtette el az államot; így kellett a katonai erény gyengültével sajnosan tapasztalnia, mily igaz volt az, a mit az órákulum a kérdező Lycurgusnak felelt volt, hogy: Nem szükség Spártát az aranynak és ezüstnek megközelíteni!

2. Berthold, zeringi német herczeg, mikor halálához magát közel érezné, azt rendelte, hogy rablással összegyűjtött minden pénzét és kincsét öntessék össze egy darabba; minek is okáról kérdeztetvén, azt felelé: Ha azok összeolvasztatnak, utódaim nem tudják könnyen elosztani, s azt akarom, hogy veszenek össze felette, s egymást halálra gyűlöljék.

3. Dénes zsarnok megtudván, hogy egy embernek sok elásott aranya van, azt magához viteté. Majd abból az ember egy keveset ellopván, más városba költözött, ott aval mezőt vásárolt, és gazdászathoz kezdett. Ekkor Dénes őt haza hívatta, s többi aranyát is neki mind visszaadta, mondván: Azért adom vissza aranyodat, mert látom, hogy megtanultad azt nem elásni fukarul, hanem helyesen használni!

4. Milesiumban a halászok vonó hálóval halászván, egy valaki tőlök kialkudt egy hú-

zást. Ők húztak, de nem halat fogtak, hanem egy drága arany asztalt. Az alkuvó ki akará őket az alku mennyiséggel fizetni; de a halászok nem adták, mondván, hogy ők hal felől egyeztek, és nem egyébről. A dolognak a városban hire futamodott. Az ügy a nép elé terjesztetett. A nép azt határozta, hogy az órákulumot kérdjék meg, kié legyen az asztal? Az órákulum azt felelte: adják a legbölcsebbnek. Mind hét bölcs kezén át végre az a Soloné lett.

5. IV. Béla, magyar király, a mongol csorda által legyőzetvén, szerencsétlen futásában Fridrik osztrák fejedelemhez menekült, ott szives fogadtatást és segílyt remélve. De Fridrik nem az emberségre, hanem boszuvágyra tekintve azelőtti viszonyaikból, Bélát fogságba tette, s addig el se bocsátotta, míg a király neki a tatár elől megmentett kincseit, s Mosony-, Soprony- és Vasmegyéket át nem adta. *Lásd: Arany 3. Bányászat 1. Halál 19.*

Kimélet.

1. Augustus legyőzvéen Egyiptomban Cleopátrát, Alexandriában, mint fővárosban, a valamely nehéz sorstól rettegő népnek azt nyilvánítá, hogy neki három oka van Alexandriát megkimélni: először, mert az igen szép vá-

ros; másodsor, mert azt egy szeretetre méltó hadvezér, N. Sándor építtette volt; harmadszor, mert a benne lakó Arriust, mint barátját, nagyon szereti. S mikor Arriust említette, ujjával őt ki is mutatta, hogy a nép ismerje meg.

2. Egykor Ptolemeus, egyiptomi király, meggyőzvé Demetrius ázsiai királyt, ekkor elfogott királyi sátorát, vagyonát és kedvesebb foglyait mind visszaadta, mondván: Nem vagyonért, hanem dicsőségért harcolunk egymással! Demetrius azt kérte az égtől, hogy lehessen alkalma e nagylelkű jóságot meghálálni. Majd ismét Ptolemeussal harczba ve gyűlvén, ennek fővezérét és sok kedves embereit elfogá, és úgy, mint vele tett volt Ptolemeus, ő is mind ezeket neki visszaküldé.
Lásd: Álom 12.

Király.

1. A mosynusok hajdan királyukat toronyba zárva táplálták; kinek ha valaki rosztanácsot adott, azt éhséggel megölték.

2. A persa királyok az áldozatok előtt a kegyességről, — mielőtt innának, a mérsékletről, — harcz előtt pedig az erőselektüsről szoktak volt szónokolni.

3. A persáknál törvény volt, hogy a király halálával őt napig jog- és törvénytűnet legyen; hogy így átértse a nép, mily nagy becsben kell a királyt és törvényt tartani.

4. Krézus, lydiai király, az igazgatásra társul vette magához testvérét. Ekkor hozzá járulván egy alattvalója, monda: Oh király! a nap minden földi jók szerzője, mely ha nem világítana, a földön semmi se létezhetne; de ha két nap volna, mindent összeégetnének: így a lydiaiak is egy királyt elfogadnak, és azt megtartónak lenni hiszik, kettőt pedig egyszerre el nem szenvedhetnek!

5. Demetrius Phalereus Ptolemeus királyt arra serkentette, hogy az igazgatásról szóló könyveket vásárolná meg és olvasná; mert a mik felől a királyt barátai meginteni nem mérésznék, azok a könyvekben megírják.

6. Mondván valaki Antigonus király előtt: A mit a királyok tesznek, mind tiszteletre méltó és igaz; ő azt felelé: De csak a vad nemzetek királyai előtt; nekünk pedig csupán a tiszteletreméltó és igazságos dolgokat kell tiszteletreméltóknak és igazságosoknak tartanunk!

7. P. Corn. Scipiot emberségeért a spanyolok megszeretvén, királylyá akarták választani; de ő azt mondá: Nálunk rómaiaknál a királyi nevezet utálatos; én legtöbbre becsülöm azt, a hogy engem katonáim neveznek, a hadvezéri nevet, szivességeket köszönöm, de szünjetekek meg szándékokotoktól!

8. Strato, sidoni király, letévén a király-

ságot a N. Sándor személyesének Hephestionnak kezébe, ez arra inté a sidoniakat, hogy királyt válasszanak. Ők szokásuk szerint királyi vérből akarván választani, de arra alkalmast nem ismervén, Abdolonim kertészt választák. Mikor ezt Abdolonimnak megmondák, álomhoz hasonlónak tetszett előtte, de valónak látván, felöltözött királyilag, és N. Sándor elébe vitetvén, ez azt kérde tőle: Testi kinézésed családi származásoddal megegyez, de mondd meg, hogy tudadszenvedni a szűkölködést. Mire Abdolonim azt felelé: Vajha ugy tudnám szenvedni a királyságot is! kezeim kívánságom kielégítésére elégségesek voltak; semmim se volt ugyan, de még is semmibe se szűkölködtem! És az új király meg-tetszett N. Sándornak.

9. Diodorus Siculus írja, hogy a régi egyiptomi királyok holtteste addig nem tétett koporsóba, míg azok minden tényei meg nem vizsgáltattak. Szabad volt mindenkinek őket vádolni; s törvényszéken megvizsgáltatva a vád, ha több rossz tényjök bém bizonyult, nem temették el. Mely gyalázattóli féltökben ott sok derék királyok voltak.

10. Midőn Solon Krézushoz nagyon nyíltan beszélne, Ézopus neki azt mondá: A királyokhoz vagy igen keveset, vagy igen nyá-

jason kell beszélni. Mire Solon azt felelé: Sőt vagy legkevesebbet, vagy legjobbat!

11. A Filep királyhoz küldött áthénei követek Áthénében őt azért ajánlák, mert ő bőbeszédű, szép külsejű, jó poharazó, és vendégségben vig. Demoszthenes nem állá meg mind erre meg nem jegyezni, hogy mind ezek még egy királyt nem jellemzenek; mert a bőbeszédűség a szóbölcsek tulajdona, a szépség nőkhez illik, inni tud a szivacs is, csácsogni tudnak a ludak is.

12. Damocles hízlegőleg emlegetvén zsarnok Dénes vagyonát, uralkodási méltóságát, meggyőző beszédét, királyi fényes szállását, mindennel bővölködését, mondá, hogy soha boldogabb embert nem látott. Dénes őt arany ágyba, legszebb teritékkel, arany székbe, stb. helyezte, egy minden kikeresett királyi butorokkal ellátott szobába, az asztalnál jeles külsőjű inasokkal szolgáltatta, kik az ő intésére vártak; jelen volt a kenetillat, a korona, füstillat, s válogatott étkek sokasága. Damocles magát ily helyzetben szerencsésnek képzelé. De fel látván pillantani, megláta feje felett függeni szörszálon egy hegyével lefelé álló kardot, mely akkora félelembe hozta, hogy a királyi készületek neki mind megizetlentültek; és kérte Dénest, bocsátaná el őt, mert tovább nem akarna boldog lenni.

13. Az égyiptomi királyoknál sem szolgák, sem aljas származásu egyének nem szolgáltak, hanem papok és nemesek 20 éven felüli fiai; hogy ezek látására a királyok a büntől, kicsapongástól és mérséketlenségtől annál inkább óvakodjanak.

14. István magyar király az 1000-dik évben a Sylveszter pápától küldött koronával Esztergomban megkoronáztatván, mint legelső magyar király, uralkodását a pogány vallás levetkezésével, a keresztény hit és vallás behozatalával és megalapításával valósággal apostoli modorban kezdette, legbölcsebb intézkedéssel rendezvén a polgári igazgatás dolgait is.

15. I-ső László magyar király oly atyai gonddal és ernyedetlen buzgalommal igyekezett népe jólétét gyarapítani, hogy mind valási mind polgári tekintetben az egy boldog időszak volt. Mikor megsztint élni, a nép 3 évig gyászolta meg a nagylelkű, vitéz, kegyes, igazságos királyt, kihez kevés magyar király volt hasonló; az egyház pedig öt mintegy 100 év múlva a szentek sorába igtatta a szent életű jámbor fejedelmet.

16. Hunyadi Mátyás magyar nemzetének és korának leghatalmasabb fejedelme volt. Ő a kormány dolgaiban a külfejedelmek iránt őszinte volt, soha senkit meg nem csált. Harcz-

ban rendithetlen bátor volt, s inkább gyorsasággal és fortélylyal szerette győzni, mint vérontással; az ellenség erejének kivizsgálásában bámulatos volt. Vitézei éltek haltak érte, mert maga velők minden vészt és fáradságot megosztott, sebeiket maga is kötözte, s őket nevéken ismerte. Az igazságszolgáltatás netovábbját fejtette ki a belkormányzatban. Még azokat is hűségre és szeretetre tudta maga irányában bírni, kik roszakarói voltak, vagy vele ellenkezőleg vélekedtek.

17. Rudolf magyar király a Habsburg házból, elvonult és gyanakodó természetű egyéniség, folytonosan Prágában lakott, hol a természeti tudományokba, óracsinálásba s más kézművekbe annyira elmerült, hogy országa állapota alig jutott valaha eszébe; mi által a zavar nálunk is napról napra növekedett, és a hatalmasok a gyengébbeket elnyomván, a személy- és vagyonbátorság is veszélyezve lön. *Lásd: Felfuvalkodás 1. Halál 5. 9. Hatalom 2. Igazgatás 3. Jog.*

Kitagadás.

Velius Blesus, római főnemes, Regulust azért, mert őt betegségében gondosan ápolta, örökösei közé iratta. De Regulus azután az orvosokat arra ösztönöztvén, hogy Blesust ölnék meg, ne kinlódnék hosszas betegeskedés-

sel; ezt Blesus észrevette, s úgy intézkedett, hogy halálakor örökösei között a Regulus neve nem találtatott. *Lásd: Féktelenség 7.*

Kitűnés.

1. Carneades bölc Áthénéből Rómába küldetvén, mint követ, Cató a római tanácsnak azt ajánlá, hogy Carneades dolgait hamar lássa el. Vészesnek tartotta ugyan is ennek hosszas maradását ellenállhatlan ékesszólásáért, mely szerint ott, hol ő valamiről vitatkozott, bajos volt az igazat a hamistól megválasztani.

2. Apelles tengeri vihar által Egyiptomba Alexandriába vetődvén, csúfságból őt valaki meghitta a Ptolemeus király asztalához; holott Ptolemeus őt az előtt is gyűlölte. Erről Ptolemeus semmit se tudott; s mikor begyűlt vendégei között Apellest meglátta, azt kérdezte tőle: Miért jöttél ide? Engemet meghívtak ide! felele Apelles. De nem tudván a meghívót megnevezni, vévén egy darab holtstenet, annak arczképét a falra oly jól lerajzolta, hogy azt mindenki megismerte. *Lásd: Allam 3, Bölcs 7. Dicsőség 2. 3. Elismerés 3. 4. 5. Építészet 3.*

Kiváltság.

II. Endre magyar király korában 1222-ban országgyűlésileg alkottatott azon híres

törvénykönyv, mely a rajta függő aranypecsét-ről arany bullának neveztetik, s mely mindig a nemesség kiváltságainak alapjául szolgált. Ebben Endre nemcsak megerősítette a nemesség jogait, hanem még arra is hatalmat adott, hogy fegyveresen állhassanak ellent a királynak, ha ez őket jogaikban és kiváltságaikban megsértené.

Kivánság.

Lásd: Kényelem 2.

Kivégzés.

1. Agis, lacedemoni utolsó király, megfogatván, és kötéshalálra ítéltetvén, midőn a vesztőhelyre vitetnék, látta, hogy őt egy tanácsosa siratja; kinek is monda: Ne sirass engemet, mert így igazságtalan és törvénytelen halállal halván meg, nagyobb és boldogabb vagyok azoknál, kik életemtől megfosztatni rendelék! Ezt mondva, nyakát oda tartotta a bakónak.

2. Vespasian császár soha senkinek kivégeztetésében nem gyönyörködött; a törvényes kivégeztetéseket megsohajtozta, s néhol még meg is könyezte.

3. XI. Lajos francia király korában a legkitünőbb emberek vérpadon veszték el fejüket. A király sógora, Szent Pál nevű főve-

zér, (connetable) az Armagnac kertületi igazgató gróf, az Alenconi és Nemoursi herczegek mind így vértettek el. Ezen utolsónak kivégeztével, királyi parancsra, az ő vérével saját gyermekei békenettek. *Lásd: Anya 7. Élet 9. Halál 12. 13. Kegyelem 1.*

Koldus. Koldulás.

A hajdankori marseilli lakosok mind azok előtt, kik vallásbuzgalom tettetésével a restség kenyerét keresték, kapuikat zárva tartották; a hazug és csalfa vakbuzgalmat eltávolítandónak ítélték. *Lásd: Félzszeég.*

Korhelység.

Lásd: Anya 2. Erkölc 1. 2. 3. Féltelesség 3.

Korlátlanág.

Hunyadi Mátyás magyar király elhunytával azon főurak, kik korlátlan kicsapongásra vágytak, de arra a derék Mátyás alatt útát nem láttak, erélyéért őt zsarnoknak nevezve, oly királyt ohajtottak, kinek üstökét markukban tarthassák, s alatta mindent tehesenek. Így is lett, mert Ulászlót választván, ez a kormány dolgaival nem gondolt, csak henyélt; az urak pártokra szakadtak, egymást üldözték, viszálylyal, zavarral betöltötték

az országot. *Lásd: Féltelenség 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7.*

Kormány. Kormányzat.

1. Róma sorsa egykor ott állott, hogy midőn consult kellene választani, egy Palicanus nevű gonosz pártoskodó egyén a népet annyira maszlagolta, miszerint félhettek az előkelőbbek, hogy ő leszen a consul. De a néptribunok közül némely jobb értelműek szintegy kézi erőszakkal tették fel Pisot, egy érdemes egyént, a consuli székre. Ezért a nép ellenrésze közel állott a lázzadási kitöréshez, de a szegény Piso a közjóért határozottan kineveztetése mellett maradván, erélyével és tekintélyével sikerült a nép lecsillapítása.

2. A cörinthusi Timoleon Siciliát a Dénes zsarnokságától megszabadítván, maga kezdé azt kormányozni; s jóllehet gazdag volt, még is nem félelmes, hanem kedves kívánt lenni, s a népet valóban boldogította. Azt tette, a mi nagy ritkaság, u. m. lemondott a kormányzatról, s magányzólag élt; de minden fontos tárgyban azután is kihallgattatott. Testvére, Timophanes, ott kormányzóságra emeltetvén, és zsarnokilag igazgatván, ezt maga Timoleon megölte.

3. Aurelián kérdésbe tette: miképp lehet

jól kormányozni? Mire azt felelték: arannyal és vassal, azaz, jótékony és erős kézzel.

4. A rómaiak egykor censorokat akarván választani, Cató egyenesen megmondá, hogy ha a nép magát az erényre reáakarja hajtatni, s a vétkes szokásokból kivéetni, neki kell lenni Valer. Flacussal együtt. S ezen önbizalmi nyilatkozatának szükségességét a nép annyira átlátta, hogy azon kettőt tette censorokká. Cato annyira is megfelelt a várakozásnak, hogy a nép neki érdemoszlopot emelt.

5. A sokáig belviszongásos Florenciai köztársaságot az okos és mérsékelt jellemű Medicis János azon szerencsés virágzó békére hozta, melyet az addig nem ismert. Sőt ebben fia és utóda, Medicis Kozma, őt feltűmlulta. Ezt számtízni irigyeinek sikerült ugyan, de a nevekedő belzavar miatt visszahivatván, annál érdekesbé vált, és „honatya“ névvel tiszteltetett meg.

6. IV. Kázmir lengyel király a népnek szabad törvényhozási jogot adott; melyet utódai megerősítettek. De majd becsúszott azon visszaélés, hogy minden országgyűlési tag a gyűlés bármely határozata ellen tiltakozhatott. Mi is az országot oly zavarba hozta, hogy azt az e miatti egyenetlenkedés megbuktatta.

7. Oxenstierna, svéd miniszter, azt írta fiának: Nem tudod-é, hogy a világot igazgatni

csekélység? Ezen kérdéstről Voltaire azt mondta: Hogy valaki hatalmas minister legyen, arra sokszor egy közepes lélektehetség is elég, — arra egy ép értelem, egy szerencse érvényes; de hogy valaki jó minister legyen, arra a közjólét irányába vonzó szeretettel kell bírnia. *Lásd: Erény 2. Gazdászati 3. Hivatal 2. Irigység 3.*

Korona.

1. Egykor Antigonus király a koronát fejére akarván tenni, hosszason kezébe tartva néz, mondván: Ez a portéka inkább nemes, mint boldog; melyet a ki valóban megismert, hogy mennyi gonddal, vészszel és nyomorral van tele, ha tán a földön találná is, nem venné fel!

2. A mely koronát első magyar király Szent Istvánnak Sylvester pápa küldött, ámbar sok viszontagságok után, de még is mind maig a nemzet birtokába van, melylyel királyaink koronáztatnak. *Lásd: Bánat 3. Hatalom 4.*

Kölcsön.

1. Az indusoknál ha ki a kölcsönözésbe, vagy letett vagyonba megcsalatott, nem ment a törvényszékhez, hanem maga vádolta magát azért, hogy könnyen hitt.

2. Rómában egy koros katona érezvén, hogy pere rosszul áll, közgyűlésen Augustus császárhoz járult, és kérte őt, hogy segítse rajta. A császár előhívott egy ügyvédet, kinek ajánlotta annak ügye folytatását. De a katona nagy szóval felkiáltott: Én akkor, mikor te veszélyben voltál, az Actiumi ütközetben nem kerestem helyetted, hanem magam harcoltam érted! Egyszersmind megmutatta az ott talált sebhelyeket. A császár elpirult, és maga állott elő annak védelmére. *Lásd: Fényüzés 5. Kimélet 2.*

Költészet.

1. Sapho, lesbos szigetbeli nő, az ugynevezett „Saphicus versek“ feltalálója, költeményeiben oly tudományt, kedvességet és lángészt tanusított, hogy sok görög költésszel egy értékre jutott, sőt azokat felülmulta.

2. A lacedemoniaknak harczuk lévén a messeniaiakkal, segítséget kértek az áthéneiktől; de azok mást nem küldöttek segíteni, mint Tyrrheus sánta költészt, ki egyszersmind már elaggott öreg is volt. Az öreget a lacedemoniak vezérré tették; megütköztek, de a messeniaiak őket viszanyomták. Már a lacedemoniak meghatározották volt hazatérni, midőn Tyrrheus a megfélemlített tábornak harci és hazafiúi érzelmű verseket kezdvén elszavalni,

tanácsot nyujta azok értelméből a harc meg-
ujítására, s őket annyira lelkesítette, hogy a
határozat megváltoztatásával elszánák magu-
kat vagy győzni, vagy vitézül meghalni. Kar-
jaikra neveiket egymással feliratták, hogy ha
elesnek, megismertessenek. Megujították az üt-
közetest és győztek.

3. A miletusi Timotheus N. Sándor előtt
Homérnak Achillesről írott verseit elszavalván,
ez által annyira tüzelte, hogy N. Sándor asz-
talától felugorva fegyvert ragadott. Erre Ti-
motheus szelidebb értelmű verseket kezdvén
szavalni, N. Sándor is asztalához visszatült és
lecsillapult.

Könyv.

1. Diodor írja, hogy a legrégebb könyv-
tár, melyre az emberiség emlékszik, Egyip-
tomban keletkezett, melynek homlokirata ez
volt: „A lélek orvosi műhelye!“

2. Paulus Emilius Macedoniát legyőzván,
a királyi kincstárt még csak meg se nézte;
de jeles könyvtárának öszszeszedését és Ró-
mába elszállítását a maga fiaira bizta, kik
nagyon tudománykedvelők voltak.

3. Kálmán magyar király annyira szerette
a könyvek olvasását, hogy e miatt sokszor
a közigazgatásról is megfeledkezett. Miért is
öt udvarnokai „könyves Kálmánnak“ nevezték.

Kötelesség.

Lásd: Alattvaló 3. Hanyagság.

Közhasznuság.

1. Aristidesnek, ki az áthénei köztársaságot igazgatta, neje azt mondá: Vajha magány dolgaidat közdolgoknak, s a közdolgot magány dolgaidnak lenni vélnéd!

2. A thébieket az ellenség fenyegetvén, Epaminondas thébái vezér ellen, kiben egyedül biztak a thébái katonák, a polgárság irigységéből azt határozta, hogy más legyen a vezér, de a katonaság felszólalt, hogy kivüle senkit mást el nem fogad. Epaminondas tehát ez úttal is vezényelvén, az ellenséget, mely már a szorosakat elfoglalta volt, megverte és elűzte. De az ellene lázítókat nem tildözte, mondván: Nem szabad a hazára haragudni!

3. II. Frigyes porosz király uralkodása, gondossága, előrelátása teljes közhasznu idves intézkedés volt, főleg azért, mert a közköltségeket fedező pénzkészlettel mindig egy évvel előre képes volt rendelkezni, s az igazságszolgáltatásra szigoruan felügyelt, harcban a legbölcsebb hadvezér volt. *Lásd: Erény 2.*

Közösség.

1. A mosynusok hajdan gabnáikat különbség nélkül közösen költötték el, kevés részt a vendégek számára külön szakítva.

2. Északamerikában a Rappisták társulata közösen birtokol, közösen mivel a birtokot, közösen asztaloz, közös mag- és kincstára van, minden külön család közjövedelemből kapja vagy munkadíját, vagy másnemű osztalékilletőségét. *Lásd: Igazság 1.*

Közvélemény.

Lásd: Dicsőség 3. Erény 2. Gyász 2. Hivatal 3. Király 7.

Különcz.

Diogenes egykor a stoicusok tanodájába menvén, azok előtt hátrafelé kezdett járni; mit is azok jó izűlen nevetvén, monda nekiek: Ti engem kárhoztattok, hogy visszás léptekkel járok, azonba nem szégyenlitek a másokétól elütő életrendszert követni! *Lásd: Gög 1. Kegyetlenség 16. 17. 18. Öngyilkosság 3. Rablás 3.*

L.

Lakoma.

1. Plato a siciliai gazdag asztalokat és éjjeli nappali társas együttlétet kárboztatta, mondván: Ott kétszer napjába tele eszik magukat, mi nem egészséges; és egymást nem bocsátják magányba, mely miatt senki bölcsésé nem lehet. És ott épp az Agrigentiekről azt mondá: Ugy építnek, mintha örökké élénének; úgy esznek, mintha mindjárt meghalnának!

2. Szókrat vendégeket hívott, gazdag embereket. Neje ezért töprengett. Kinek monda Szókrat: Semmi nagyot! mert ha ők mérsékeltek, könnyen kielégitheted; ha pedig mérséketlenek, ezt nem is kell számítani.

3. Tiberius császár képes volt Pomponius Flaccussal, és L. Pisoval 2 napon és éjen át folyvást vendégeskedni és inni; sőt ezen társai közül, a maga és birodalma gyalázatára, kik eddig is államtanácsosok voltak, egyiket Syria, másikat Róma város kormányzójává

nevezte ki, a dözsölést és részegességet tisztel-
vén meg bennök. — Ugyan ő egykor tartomá-
nyi kormányzóvá nevezett ki egy embert az-
ért, mert egyszerre egy veder bort meg tudott
inni. *Lásd: Elv 5. 6. Étvágy 4. Fényítzés*
11. 12.

Lázzadás.

1. Galienus tunya császár idejében Égyip-
tomban Alexandriában egy tisztviselő szolgál-
ját megverte egy római katona azért, mert
amaz ennek azt mondá, hogy szebb lábbelije
van ezénél. A szolga kiáltására sokan öszsze-
futva oly nagy zaj lett, hogy a csillapításra
kiment római vezért, Aemilianust, a nép kö-
vekkel rohanta meg; miből is Égyiptomnak
igen sok nyomorai keletkeztek.

2. A phociai kérdésben Görögország két
részre szakadva tüzesen harczolt és egymást
boszusan gyilkolta, foglyaikat kölcsönösen
mind megölték. S kinek volt ebben haszna?
Sem egyiknek, sem másiknak, hanem egy
harmadiknak, Filep macedoi királynak, ki épp
e kulcs által vette kezére az egész Görögor-
szág feletti szereplést.

3. V. Károly császár, a sok néplázadást
lecsillapítandó, azt mondá 1522-ben: Sok vér
folyt el, a sok rettentő büntetés után illő ke-
gyelmeznünk is; így tán célját érjük néze-

teinknek! És a bünfeledés kihirdetésével a nép csendesebbé lön. Egy udvarnoka értesítvén őt valamely lázzadási főnök rejthelyéről, ennek azt felelé: Jobban teszed vala, ha az én jelenlétemről értesited vala azt, mint engemet az ő tartozkodási helyéről!

4. A mely perczben az angol bélyegtörvénynek az északamerikai angol gyarmatokra alkalmazásával a legelső hajók bélyegpapírral megterhelve Angolhonból ámerikai partokra megérkeztek, akkor rögtön kezdődött az ámerikai alattvalók az elleni heves fellépése. Az ugynevezett új ángliai kikötőben a lakók hajóik árboczeit gyászjelül félig leeresztették; a harangokat félreverték; a bélyegtörvényt kihirdető rendeletet azon helyen, hol másképp a bélyeg helye lesz vala, egy halálfüvel látták el, és az utczákon ezen czim alatt olvastatták fel: „Ángolhon esztelensége és Ámerika pusztulása.“ A népdüh minden gyarmattartományokban kitört. A bélyegpapírral érkező hajóknak vagy vissza kellett térni, vagy elégettettek; valamint a parti s másutti bélyegraktárak is. A kik Ángliából bélyegpapírt hoztak, azokat esküvel kényszerítették többé hasonlót nem tenni. A kik azt árulni elfogadták, azok házáit lerontották, kirabolták. A New-Yorkba öszszegyűlt gyarmati népkövetek (comité) a nép nevében a bélyegtörvény ellen

minden határozati intézkedésre kiterjedtek. — Ezek rendeletéből a törvényszékek mindentűt bezárattak, az ítélő bírák és ügyvédek hivatalaikról lemondottak, a pennát letették, hogy a bélyegtörvény életbeléptetésének kényszerített eszközei ne lehessenek. A törvénykezés általában megszűnt, semmi ügy nem tárgyalatott, hogy a bélyegtörvény megszegyenüljön. Meghatározatott félbeszakítani Angliával minden közlekedést. És így kitört az elkeseredett forradalom, melyet aztán Anglia nem tudott elnyomni.

5. I. Béla magyar király, országgyűlést híván össze Székesfehérvárra; a meghívottakon felül roppant néptömeg gyűlt oda, követelvén a pogány vallás visszaállítását. Béla nem levén készen erre, a néptől 3 napi időt kért az e feletti tanácskozásra. Az alatt katonaságot gyűjtven össze, a népet szétverette.

6. Nagy Lajos magyar király alig ült a királyi székbe, midőn az erdélyi szászok, kiket Tamás vajda kiváltságaik ellenére új adó alá vetett, fellázzadtak. Lajos haddal Erdélybe ment, és a zavart vérontás nélkül helyrehozta.

7. 1514-ben Magyarországról Dózsa György kereszteshad vezérévé nevezetve, ezen hadjáratra a köznép fölszedetett; mi is tavaszi munkák idejére esvén, a földesurak a ke-

resztes hadseregtől erőszakosan akarták jobbagyaikat az urbéri munkákra visszatartoztatni. A köznép ezért seregestől felzúdult, Dózsát magának királyul választotta, kinek vezérletében a nemességet irtani kezdette, azt mind kiirtani akarván. A böszült nép senki-
nek sem engedett. Már mintegy 400 nemes elvérzett volt, mikor Zápolya János, erdélyi vajda, felhivatván, Temesvár mellett rajtok ütött, és a köznépből többet 40 ezernél le-
öletvén, Dózsát elfogta, s tüzes vastrónba üt-
tetvén, izzó vaskoronával megkoronáztatta. —
Ekkor vettetett a jobbagyság büntetésből örökös jobbagyi állapotba.

8. 1784-ben a II. József császár ujításai között Erdélyben az oláhság magát katonaságra összeiratván, hitte, hogy ez által a földesuri tartozások alól fel van mentve, s nem tette a jobbagyi teendőket. A földesurak jobbagyaikat a teendőkre reá akarván kényszeríteni, ezek ellenök fellázadtak, Hóra és Kloska vezérlete alatt már a nemességet rabolni, égetni kezdték volt, midőn maga a nemesség a béktüldött királyi hadakkal együtt reájok ütven, szétverettek, és főbb czinkosaik kivégeztettek. — Ekkor engedte meg József császár a jobbagyságnak általánosán a szabad kiköltözködést, akár egyik földesur keze alól a másiké alá, akár városi polgári helyzetbe.

Lásd: Ámitás 12. Bujtogatás 1. Csilapítás 1. Hatalom 3. Kár 2.

Leány.

1. A sauromaták addig leányaikat nem férjesítették, míg azok egy ellenséget meg nem öltek.

2. Spártában valamint a fiaknak, úgy a leányoknak is tanodájok volt.

3. Midőn a törökök a velencezeikkel Mithylenénél tengeri harczot vívtak, Coccinus nevű várost ostrom alá vették; mely város férfainak vezére elesvén, már futásra készülve, az elesett vezér leánya által feltartóztattak; ki is atyja paizsát és kardját felvévén, előre nyomult és a várost bévehetni remélő törököket visszanyomta.

4. Lindia, a Cleobulus bölcs leánya, a tudományban és verseletben is annyira ment, hogy az ő irományait igazolásul felidézni a leghiresebb bölcsek is nem kétkedtek.

5. Az ámerikai őslakóknál a leányok legszabadabb, legfeszettebb életet éltek minden bűnnel kapcsolatban, férjhez menetelők után pedig férjeiknek valóságos rabnőivé lettek.
Lásd: Házasság 5. 7. 15.

Lehangolás.

Archilochus lacedemoni költész azt állítván, hogy jobb a harczban a fegyvert veszi-

teni el, mint az életet; ezért őt hazája szám-
tízte; mert ez által a honfiak tunyaságra és
félelemre csábulnának.

Lélek.

1. Egy Hermotinus nevű görögről írják,
hogy az ő lelke a testét akkor hagyta el, mi-
kor akart, és mit látott, hallott, elbeszélte, oly
dolgokat, melyeket csak az avatottak tudhattak.

2. A lélekvándorlás hite divatoz Keletin-
diában; hiszik, hogy a meghalt ember lelke
legelőször azon állatba költözik, melyet elől
talál: és azért ott az állatok irányában külö-
nös kimélettel viseltetnek. *Lásd: Álom 17.*

Lélekerő.

Lásd: Elszántság 1. Fájdalom 8. 9. 10.
Hit 2.

Lelkiismeret.

1. A honáruló Catilináról mondatik, hogy
az ő tisztátalan lelke, mely istennek és em-
bernek ellensége volt, sem ébren sem álom-
mal le nem csendesülhetett; lelkiismerete soha
se volt helyén: vértelen színe, vad szemei,
most túlgyors, majd túllassu járása jellemzék
őt; az eszeveszettség ábrázatjából is kitűnt.

2. Jugurtháról írják, hogy gonosz lelke
nem hagyta őt sehol nyugodni, senkibe bizni;

minden kis zörejtől megrettent; király létére minden éjen más helyen hált; néha álmából felijedve, fegyverhez nyult és lármát ütött. *Lásd: Hála 8. Halál 40. Képmutatás.*

Lemondás.

1. Sylla letévén az önkényi diktátorságot, melynek viselése alatt igen sokakat megöletett és megzsarolt; kérdezték tőle: nem nem fél-e mind ezek után Rómában lakni, mint magányzó? azt felelte: Ma is kész vagyok mind arról, a mit tettem számot adni, mert arra a római népnek, mint orvosságra, szüksége volt! Értette, hogy lázongó népet másképp rendre útasítani nem lehet.

2. Egykor a persa trón megürülvén, Othanes persa, mint a közvélemény vezére, társait oda akará birni, hogy ne válaszsza-nak királyt, hanem lenne Persiából köztársaság; de azokat reá nem birhatván, és tudván, hogy őt akarnák királylyá tenni, arról határozottan lemonda.

3. Amurát török szultán a kormányzat terhes gondjait megunván, a koronát fiának Mohamednek átadá, s maga remeteségbe mene. Majd a magyarok beütvén birodalmába, viszont feltette a koronát, fegyvert fogott, s a magyarokat birodalma határin túl nyomva, viszont magányzóvá lett.

4. Rafaél genuai kormányzót a nép, bizonyos üdvös köznézetből arra kérvén, hogy a kormányzóságot tegye le; hogy a nép elégtelensége zavart ne idézzon elő, le is monda. A nép őt a kormányzói szállásról saját lakába nagy örömmel és méltányos tisztelettel költözteté át.

5. I. Ptolemeus egyiptomi király, még mikor magát jól birná, kiskoru fia részére nem csak lemondott a királyságról, hanem annak testörévé lett; inkább szeretvén király atyja lenni, mint király.

6. V. Károly császár egy Brüsszelben tartott nagy gyűlés előtt fiának Filepnek ünnepélyesen átadta Németalföld koronáját; kevés hónapok mulva pedig Spauyolország és Amerika kormányát is. Azt tanácslá neki: Tiszteld a vallást; a nemzet törvényeit szenteknek tartsd; alattvalóid jogait ne sértsd; s ha leszen trónörökös fiad, óhajtom, annak a kormányt oly elégtülten adhasd át, mint én most neked! *Lásd: Atya 21. Engedékenység. Engedelmisség 3.*

Letét.

A hajdani pisisbeliek a másnál letett vagyion felől legszigorubb törvényt láttak; s a kit ilyenmü csalárdságban találtak, megölték. *Lásd: Kölcsön 1. Arany 8.*

M.

Magányzó.

1. Adrián császár főpalotássa, Similis, véghagyományilag a maga sirjára ezt iratta: Itt nyugszik az öreg Similis, ki mindazáltal csak 7 éveket élt! Mert 7 éveket úgy töltött, mint magányzó.

2. Germanicust a római testőrsereg császárrá akarván tenni, semmiképp azt el nem fogadta, hanem magányzói életre tért. Ennek főoka az volt, mert a Tiberius császár kegyetlenségeitől eliszonyodott volt.

3. V. Károly császár az estremadurai kolostorba költözvén, ott egyedül, csendesen, a nagyság legkisebb jele nélkül, kertét mívelve, mechanikai mesterségekkel foglalkozott, órákat készített, kevés magányzókkal társalgott, nyugalmat élvezett, vizsgálta a világ hiúságát, és a vallásban egy állandóbb, szelidebb szerencsét keresett, mint a milyent a koronával együtt letett. Így élt boldogul egy évet, magának, miután tiszteletvágyból a többit másnak élte csalódva. *Lásd: Lemondás. 3.* Google

Magaviselet.

Lásd: Ékszer 2. Erkölc 4.

Magtalanság.

1. Lajus, a görög Cadmus utóda, magtalan lévén, megkérde ez iránt az órákulumot, mely azt válaszolá neki: Ne kívánj magzatot, mert az öl meg tégedet! Azután fia született, kit átadott egy nyájpásztornak, hogy ölje meg. Ez a fiut lábainál fogva felakasztva egy járatlan pusztán elhagyta. De egy más pásztor reá találván, leoldotta, s magával vive, átadta egy más fejedelemnek Korinthusba. Ott a fiu, Édipus név alatt, felnevekedvén, történetesen az atyjával az úton találkozott; kik egymást nem ismerve, az atyja őt azért, mert az útból nem állott ki a kezében levő királyi pálczával, (mert thébéi király volt) megütötte. Ezért Édipus az atyját megölte.

2. Magyarhonnak nagy szerencsétlensége volt az, hogy legderékebb királyainak nem voltak gyermekei, kiket maguk után a trónra hagyhassanak. Szent Istvánnak volt ugyan Imre jó reményű fia, de ez meghalt. Nagy Lajosnak éppen nem volt fiu magzata. Mátyás magtalanul maradt. *Lásd: Bujtogatás 2.*

Másvilág.

Lásd: Halál 12. 16.

Mátka.

Egy áthénei tanácsos leányának a mátkája meghalván, a leány úgy nyilatkozott, hogy máshoz nőül nem megyen, mert mátkája bár mások előtt meghalt, de szívében él.
Lásd: Himlő.

Megelégedés.

1. Maecenas, Augustus császár legbensőbb, legmeghittebb barátja, titkossa vala, ki nek tanácsa nélkül semmikép nem lehetett; mindent sugallatai után tett. Mégis ezen Maecenas, midőn másokat főrangokra segített, érdemeseket, maga, mint legérdemesebb, lovagi renddel megelégedett; nem akarván aljasan használni fel a barátsági viszonyt.

2. Agis, lacedemoni király, a Lycurgus törvénye értelmében a lacedemoniak birtokait egyenlőre osztotta, s a mennyiben ő is egy rendes polgárnál gazdagabbnak láttatott, mind azon saját feleslegi vagyonát a közkinestárnak ajándékozta. *Lásd: Ajándék 12. Birtok 1.*

Megtérés.

Lásd: Féktelenség 3. 4.

Menekülés,

1. Athanasius császár halálra üldöztetvén, midőn a Nil folyón fel Egyiptomba sietne,

s megtudná közel lenni üldözői hajóját; saját hajóját visszafordíttatá, szembe az üldöző hajóval. Összetalálkozván, kérdék az üldözők: hol van Athanasius? azok pedig azt felelék, hogy ha útjokat siettetik, nem soká beérik. És e cselfogás által Athanasius teljesen menekült.

2. Margaretha, angol királyi hölgy, belviszály által ismételen legyőzetvén, 1464-ben futással menekült. Midőn az erdőben bujdoskolna, egy ember közelgett hozzá, kinek ő rabló szándokát átlátván, monda neki: Csak közelebb, barátom, én benned bizni akarok! a te királyodnak fiát, az én fiamat bizom reád, mint legdrágább kincsemet! A rabló ezen anynyira elbámult, hogy őt bátorságba vitte, s menekülést eszközölt neki Franciaországba. *Lásd: Ellenség 2. Kincs 5.*

Merény.

1. Sylla látván, hogy a Mithridates vezére, Archelaus, a római tábort megverte, lováról leszállván, egy zászlót ragadott kezéhez, melylyel az ellenség közé behatott, kiáltván: Itt akarok meghalni, római vitézek! de ha főletek azt kérdik: hol hagyátok vezéreteket? mondjátok, hogy: Orchomenusnál! Ezen szavaira vitézei felindulva rendbe álltak és a harczot megújítva, a már győző ellenséget elűzték.

2. Xerxes görögországi táborozásakor Agesilaus, a Themistocles testvére, kémjáratra rendeltetvén, a persa táborban meglátott egy jelentékenyebb kinézéstű embert, kit Xerxesnek lenni gondolva, s annak halálával hazájának használhatni remélve, azt megölte. — Ezért megfogatván, Xerxes elébe vitetett, ki épp akkor áldozott: minden fájdalom jele nélkül jobb kezét az oltár tűzén addig tartá Agesilaus, míg azt egészen leégeté. Az ezen elbámult Xerxesnek pedig ezt mondá: Ilyenek az áthéneiek; s ha engeditek, a más kezemet is leégetem! De ezt a megrettent Xerxes megtiltva, őt szabadon bocsáttatá.

3. I. Jakab angol király korában az országgyűlési épület alá titkon 36 hordó löpor vitetett, hogy egyszerre a királyt, kir. családot, alsó- és felsőház tagjait légberöpítsék. Szerencsére egy lord egy ismeretlen irással megintetett, hogy ne menne az országgyűlésre, mert azon egy erőszak fog elkövetetni. A lord ezt jelentve a királynak, a király ezen úton felfedezte az ugynevezett „löporösszeesküvést.“ Az összeesküdtek erre fegyvert ragadtak, de befogattak és kivégeztettek; kik között volt két jézsuita, kik az összeesküdteket gyóntatás alkalmával bujtogatták vala fel e merényre, neveik: Garnet és Oldcorn. — *Lásd: Erő 2. Kém 1.*

Mérgezés.

1. Antiochus, syriai király, tudván, hogy az anyja a neki nyújtott poharat megmérgezte, kényszerítette az anyját, hogy azt igyaki; melyet az midőn kiivott, lerogyott és meghalt.

2. Szép Filep, frank királyi herczeg, né-mely bélpoklosokat Nárbon tartományban rajta kapott, hogy bélpoklosságuk mérget a kútakba csorgatták, csepegtették, hogy így saját vészbajokat másokra is áttegyék. Melyért mindnyájan saját házaikban megégettettek.

3. III. Endre, magyar király, 1301-ben mint valószínűleg kiderült, mérgezés által hirtelen meghalván, vele az Árpád 400 évig uralkodott nemzetsége kihalt. *Lásd: Elet 14.*

Mérséklet.

1. Timotheus, áthénei vezér, a várak bevételében oly szerencsés volt, hogy őt ezért lerajzolták alva, halászhoroggal a kezében, melyre városokat hajt a szerencse. Ő azonban legnagyobb örömmel hallgatta a Plátó iskoláját, hol a jóról és tisztességesről tanítottak; örömmel vette annak vacsoráját, melyben a mérsékelt egyszerűséget különösen tisztelte.

2. A hajdanibb persa királyok szokása volt, hogy más eledelt nem használtak, mint

kenyeret, pépet, tormát és sót; mely mérséklet őket mind testi erőben, mind lelki épségben tartotta.

3. Boëmundus, Antiochia fejedelme, a törökök által elfogatván, fogsága 3 éve alatt helyette unokaöcsese, Tancred, igazgatott; az alatt az ország határát kiszélesbitette, s kincseit, jövedelmeit meggyarapította. A 3 év elteltével Boëmundus kiszabadulván a fogságból, ennek minden követelés nélkül rögtön mindent átadott.

4. Spanyolországban volt egy hires Crocota nevű rabló; kire Augustus császár anyyira haragudott, hogy annak, ki azt élve neki kézbesíti, 10,000 aranyat ígért. Crocota neki maga magát kézbesítette, ígérve, hogy a rablással örökre fellagyand. Mire Augustus anyyira csilapult, hogy neki megkegyelmezett és az ígért pénzt is kezébe lefizettette.

5. Alfonsus, arragoni király elébe azon javaslat terjesztetvén, hogy ha a velenceiekkel és florencziaiakkal békére lépik, azoktól roppant mennyiségű pénzt lehetne felcsikarni; nagy mérsékeltten azt felelé: Én a békét adni szoktam, nem pedig eladni!

6. A régi indusok bort nem ittak, hanem csupán áldozat alkalmával. Törvényül állott nálók, hogy a mely nőszemély a megrésze-

gült királyt megöli, ennek utódának nejevé legyen.

7. Anacharsis kérdeztetvén: a scythák használnak-e hangszereket? azt felelé: De még szőlőt se tenyésztenek, melynek bora őket tulságos vigalomra s másnemű gyönyörökre ragadná! *Lásd: Ajándék 12. Csábítás 1. Élet 2. Ifjuság 2.*

Mesterség.

Az indusoknál a ki egy mesterművest szemétől vagy kezétől megfosztott, halálra ítéltetett. *Lásd: Fiu 2. Ipar 1. 3. 4.*

Mező.

Lásd: Gazdászat 3. Jutalom 1.

Mosódás.

A Dardanusok életökben 3-szor mosdottak meg: mikor születtek, házasultak és meghaltak.

Mostoha anya.

Lycurgus törvényében azt rendelte, hogy a ki házába mostoha anyát viszen bé, legyen ez rajta gyalázatbélyeg; mert ez a házi viszongás legnagyobb szerzője.

Munka.

1. Diogenes arra intetvén, hogy már öreg lévén, szünték meg a munkától; azt felelte:

Ha a pályában futnék, szükséges volna e a célhoz közel megállapodnom? vajjon még nem inkább reá kellene-e magamat hajtanom?

2. Alfonsus, arragoniai király, a munkátlan henyéket, főképp a tunya hivatalnokokat, különösen gyűlölte. Erre vonatkozólag azt mondta: Rosz ország, hol a méhek munkálódnak, a herék pedig a gyűjteményt feleszik!

Muzsika.

Lásd: Hangszer 1. 2. 3.

Művészet.

1. Demetrius király Rhodus várost ostromolván, azt csak azon egy okból nem gyújtatta fel, nehogy abban egy Protogenes által rajzolt világhírű kép elégjen, melynek birtokába akart jutni. És ezen ok miatt azután se Rhodust bé nem veheté, se a képhez nem juta.

2. Volt Rómában a capitoliumban egy rézszobor, a Lysippus műve, mely szerint egy eb a maga sebént nyalni láttatott; mely oly remekül volt találva, hogy azt a római nép minden más ott tartott ritkaságok fölé becsülte. Ezen szobor megőrzésére életökkel szokták volt magukat a capitolium örei kötelezni, holott a többi ottani ritkaságok megőrzésére csak pénzbírság alatt is vállalkozhattak.

3. Lysippus Rómában egy oly szobrot

állított elő, melynek ezen nevet adta: „Maga a tárgy!“ mert annak felméréseit és vonalait a lehetőségig a természet után adta meg; elannyira, hogy a többi ottani rajzoló és szobrászok azon szoborról kezdték a mértékarányt venni, mint oly mintáról, milyent addig a világon senki is fel nem mutathatott.

4. Zeuxis és Pharrasius egy pár együtt vetélkedő festészek voltak a görögöknél. Zeuxis egykor a szőlőgerezdet oly természetesen rajzolta le, hogy arra a madarak reárepültek, meg akarván azt enni. Pharrasius ellenére ennek, rajzolt egy képet és arra egy elfedő fátyolt, melyet Zeuxishoz vivén, ez azt kéré tőle, fordítaná el a képről a fátyolt, hogy azt jól megláthassa: s ekkor vette észre csalódását, megvallva, hogy Pharrasius jobb rajzoló mint ő, mert ő csak a madarakat csalta meg, de Pharrasius őt magát, mint jó rajzolót.

5. Nealce, görög festész, egy tengeri titkőzetet rajzolván le azon helyről, hol a Nil folyó a tengerbe ömlik, rajzában a Nilt a tengertől nem tudta megkülönböztetni. Hogy e hiányt kiegészíthesse, a Nil partjára rajzolt egy inni akaró szamarat, melyet egy krokodil a Nilból meg akar támadni; mert tudta, hogy a tenger vizét az állatok nem isszák, és a krokodilok nem tengerben, hanem csak a Nilban laknak.

6. A Ciceró korában a „Homér Iliásza“ vékony hártýára apró irással úgy le volt írva, hogy egy dióhéjba befért.

7. Callicrates a hangyákat elefántcsontból oly apró alakban metszette ki, hogy azok tagjait nem lehetett megkülönböztetni. Valamint egy Mirmedices nevű görög is, hasonlólag elefántcsontból, egy négyes fogatot akkora alakban metszett ki, hogy az egy légy szárnya alatt elfért; és egy hajót mely egy méh szárnya alatt elfért. *Lásd: Kétnés 2.*

N.

Nagylelkűség.

1. T. Vespasianus császár tudta, hogy testvére Domitianus, róla rosszul szól, és a katonaságot ellene bujtogatja; mégis őt úgy nézte, mint uralkodó társát és utódát.

2. Szaladin, török szultán, az ellene Syriában kereszteshadat folytatott keresztyéneket legyőzvé, elfogván és bévett várakkal bevévén, azokat mind szabadon bocsátotta, s e keresztyén országok határáig elkísértette, sok útpénzzel ellátva.

3. Alenyuza, marokkói szultán, a fia által elűzött spanyol királyt, Alfonzust, magához befogadta, őt pénzzel s mindennel segítette, annak elzálogosított koronáját kiváltotta, sőt hadi sergével azt trónjába visszahelyezte. *Lásd: Ajándék 20. Bánásmódor 1. 2. 3. 4. Ellenség 5. 8. Gazdagság 3. Kegyelem 3. Közhasznuság 2.*

Nagyravágyás.

1. Károly Gusztáv, svéd király, Kázmérlengyel királylyal háborura kelvén, segítségül

hivta II. Rákóczi György erdélyi fejedelmet, azon ígérettel, hogy őt a lengyel korona elnyerésére segíti. Rákóczi nem gondolva meg, hogy e háborút mind a török szultán, mind a magyar király ellenzi, nagy sereggel ment Lengyelországba. De őt a lengyelek is megverték, a tatárokat is a török szultán küldötte, kik egyik seregét egészen elfogták, és rab-ságra vitték, itthon pedig őt a szultán a fejedelemségből letette.

2. Ferdinánd császár és Zápolya János egyszerre törekedvén a magyar koronára; Zápolya a törökök segélyéhez folyamodott, kiknek befolyásával csakugyan illetőleg királylyá is lehetett. De hazáját ez által másfél évszázadig nyomasztó helyzetviszonyba hozta.

Nap.

Egy lybiai néptörzsnél szokás volt a felkelő napot szidalmazni azért, mert oly sok rűt dolgot teszen láthatóvá.

Nélkülözés.

1. Nagy Sándor Xenocratesnek 50 talentot küldvén, ez a követektől azt izente vissza, hogy míg a jelenlegi életrendszert követi, neki egész életében se kell 50 talentom.

2. Nagy Sándor meglátogatván a hordóban heverő Diogenest, monda neki: Mire van

szükséged? Arra, felelé ez, hogy tested árnyával ne vedd el tőlem a napsugárt! Mire monda amaz: Ha Sándor nem volnék, örömet lennék Diogenes!

3. A Commodus császár halála után a római testőrsereg, az öreg Pertinax mellözésével, Triariust akarván császárrá tenni, ez attól vonakodott; a testőrök megfogták öltönyét, hogy a trónba feltegyék; ő pedig azt azok kezébe belészaggatván, meztelen futott el köztőlök.

4. Constantinus Clarus császárrá tétetvén, Itália, Afrika és Gallia felett; ő csupán Galliát tartotta meg magának, a más kettőt vetélytársainak hagyva; ezt pedig azért tette, hogy uralkodása annál csendesebb és jótékonyabb lehessen.

5. Egy czirénéi derék hölgynek, Aretaphilának, segélyével Czirénének egy pár zsarnoka megöletvén, magát Aretaphilát a nép fedelemmé akará tenni; de ő ezt magától elútasítva, a szerzetes szüzek közé vonult, s ott élte le nagyravágyástól mentesített napjait.

6. Meghalván Dandaló János, velencei kormányzó, helyébe a nép semmikép mást elfogadni nem akart, mint egy Tepoló Jakab nevű közkedvességű derék polgárt. De Tepoló titkon hajóra ülven, elment Afrikába, hol mindaddig ült, míg megtudta, hogy a kor-

mányzói állomás Gvadeni Péterrel be van töltve.

7. Gottfried Bouillon a keresztes hadjáratra lévén, társai a szent föld meghódított részein őt királylyá akarták tenni; de ő azt mondá: Szégyen volna, nyomorult embernek aranyos és drágaköves koronát viselni ott, hol Idvezitőnk tövis koronát viselt!

8. Cyrus királyt arra ösztönözte egy udvarnoka, hogy egy Panthea nevű szép úrhölgyet néha látogasson meg; a király azt felelé: Ez tán meg is lehetne, mikor arra érkezném; de majd ő azt kívánná, hogy gyakrabban látogassam, a mikor tán nem érkezném is, és komoly dolgaim mellőztével nála időzzek.

9. Cn. Martius, római főnemes ifju, sok érdemes tetteiért Cominius consul által a katonaság előtt nagy dicséretekkel kihirdettvén, kijelenté, hogy az ifjat elhatározta megajándékozni jutalomul ezekkel: száz hold mezővel, tiz hadi fogolylyal választás szerint, tiz felékesített lóval, száz ökörrel, és annyi ezüsttel, a mennyit elbirhat. Az ifju pedig ezekből egyebet nem fogadott el, mint egy foglyot, hogy azt felszabadithassa, és egy oly lovat, melylyel az ütközetben megjelenhessen.

10. Rudolf császár, csehországi hadjáratában Ottokár ellen, egész táborával meg-

szomjuzván; emberei elvették egy mezei munkás vizzel tele edényét, s hozzá vitték. De ő azt mondá: Adjátok vissza az edényt az embernek, mert én nem magamnak, hanem táboromnak szomjazám! *Lásd: Ajándék 11. 13. 14. 15. Birtok 1. Csábitás 3. Elismerés 1. Házaság 13. Magányzó 2. Megelégedés 1. 2.*

Némaság.

Krézus lydiai királynak volt egy néma nem siket fia, ki némán nőtt fel. Nagy korában Lydia fővárosát, Sárdist, az ellenség bévevén, Krézust egy katona le akará vágni; min a néma ifju megrettenve, erőlködésében nyelve hibája felszakadt és ki tudta mondani: Ne öld meg Krézus királyt! Erre a katona is fegyverét megtartóztatta; a királynak is élete megmaradt, a fiunak is szóló tehetsége megjött.

Nemesség.

1. Egy nemes származásu szemtelen ember szemére vetvén Szokrátnak, hogy nemtelen szülőktől származott, ez azt felelé: Ha nekem családom gyalázatoma van, akkor te még nagyobb gyalázatára vagy családodnak!

2. Rómában a nemes osztályuak gyermekeinek nyakából függött le egy gomb, a végre, hogy azokat a szolgák e jelről megismervén, velek illetlenül bánni ne merészeljenek. *Lásd: Alkotmány 2. Irigység 3.*

Nemzet. Nemzetiség.

1. Spártában nem volt szabad idegennek lakni, sem spártainak idegeneknél.

2. A lacedemoniak vendégségeiben a nemzet derék fiainak érdemeit és a gyávák gyalázatát énekelték.

3. A régibb rómaiak táborában jóllehet sok más nemzetbeli vitézek voltak, még lovasok is; mindazáltal a főerőt mindig a rómaiak tették. Ebben két előny volt: egyik, hogy a nemzetből a vitézi erényt nem engedték kialudni; másik, hogy a főerőnek, a pénznek, maguk maradtak fősáfárai.

4. Holstein-gottorpi herceg, György Lajos, orosz czári hercegnő Erzsébettel összeházasodván, III. Péter név alatt czárrá koronáztatott. Sok jótékony és hasznos intézkedéseket tett ugyan; de az oroszokat a maga izletére németekké akarván tenni, az orosz katonaságnak német egyenruhákat készítettvén, őket a katonai gyakorlatokban is németesítvén, holsteini tisztjeinek és katonáinak az oroszok felett kedvezvén, sőt az orosz vallás elnyomására is lépéseket tévén: ezek által az oroszok előtt oly gyűlöletbe jött, hogy azok ellene esküdtek, felláztak, nejét czárrá koronázták, és őt letartóztatták. Azután 8 nappal meghalt, mint az oroszok mondták, arany-

eres szélgörcsben. Mind ennek nagy oka az is lehetett, hogy neje őt nem szerette.

5. III. Károly spanyol király a spanyol nemzei öltöny (köpeny és kalap) viselését megtiltván 1764-ben, és a helyett a francia és olasz viseletet akarván a népre erőszakolni; e miatt ellene a nép oly heves lázadásra tört ki, hogy azt a kormánynak igen sok bajba került lecsilapítani és kiengesztelni.

6. Péter magyar király a magyarokat megvetvén, németeket s olaszokat tartott udvarában; ezek között osztotta fel a tisztségeket s méltóságokat; ezek tanácsa után hajolván, különféle módon nyomta és zaklatta az ország lakosait. Ennek következtében a koronától megfosztatott.

7. IV. István királyt a magyarok görögös erkölcei miatt gyűlölték; s más nemzetellenes nézetei is tekintetbe vétetvén, mint bitorló, elűzetett.

8. Mária Thérzia a magyarság irányában magát hálásan viselvén, mely magát mellette a háborukban leghivebben viselte, annak mindentűt és mindenben előnyt adott; a magyar fiakból alkotott testőrcsapatot, bécsi növeldékbe alapítványilag sok magyar fiak felvételtek, stb. De ez mégis igen káros volt a magyar hazára; mert sokan Bécsset megszeretvén, ott laktak és elnémetesedtek, nem-

zeti öltönyt, nyelvüket némettel cserélték fel, mi által lassanként a nemzeti s hazafiai érzet is sokak szivéből csaknem egészen kiveszett. Ezen nemzetiség helyrehozására 1825-től kezdve gr. Széchenyi István tette meg az alapkezedtet, mely azóta maig szép sikerrel tette meg hatását.

Nép. Népeesség.

1. A néptribunok, a Caesar sugalmára földészeti törvényt alkotván a népgyűlésben, azt kívánták, hogy annak megtartására a főtanács megesküdjék. A tanács ugyan az új törvényben sok olyant látott, mi által az eddigi rendszer felforgattatott; de mégis a tanácstagok megesküdtek, félvén a száműzetéstől: egyedül Cató nem esküdött meg, később lévén a száműzetésre, mint ferde irányu törvényt fogadni el. Kit ezen hajthatlanságából Cicerónak ama szavai térítettek meg: Ha Catónak Rómára nincs szüksége, de van Rómának Catóra! Engedett tehát végre ő is, és megesküdt.

2. Mikor a nép a színházból jött ki, akkor ment a val szembe Diogenes. Kérdék tőle: miért teszi azt? Így szoktam én, ugy monda, mindig tenni a néppel!

3. Paulus Emiliusnak a római nép nem akart Görögország meghódításakor győzelmi ünnepélyt engedni, mert a sok zsákmány-

kincsből, melyet a kincstárnak átadott, a katonaságnak igen keveset osztatott ki ajándékba.

4. Themistocles ékesszólásának sikerült reábeszélni az áthénei népet, hogy az ezüstbányák évi jövedelmei, melyek a népnek ki szoktak volt osztatni, hajók építésére fordíttassanak. Nem is csekély feladat, reábeszélni a népet az önhaszon mellőzésével tenni a közjót.

5. 1707-ben V. Filep spanyol király idejében az ellenség a fővárost Madridot ostromolván, az elkeseredett nép minden osztálya, püspökök, papok, barátok, közemberek, nők és gyermekek az elfutott király mellett fegyvert fogtak, hazafiui buzgó elszántsággal a fővárost felmentették, és az elfutott királyt oda nagy örömmel bevitték. Midőn az ellenség fővezére a castiliaiak nagy elszántságát látta, azt írta haza Londonba, hogy egy alattvalótól annyira szeretett fejedelmet egész Európa hadereje se győzhetné le. *Lásd: Allhatatosság 2. Csalárdság 3. Hivatal 3. Kormány 1.*

Név. Névünne.

1. Egy lybiai néptörzsnél az egyéneket nem szokták volt névvel ellátni.

2. A rómaiak névnapjaikat különösen megünnepezték; azon napon semmiféle állatot

sem öltek meg, nem akarván életétől semmit megfosztani a fölötti örömeikben, hogy ők azon napot életben megérhették.

3. Augustus Octavianus, római legelső császár, derék és közkedvességű uralkodó lévén, ki a békét mindennél többre becstülte; az utána következett császárok hosszú sora róla az „Augustus“ melléknevet mindig használta.
Lásd: Felemelkedés 4.

Nevelés.

1. Látván Diogenes, hogy a megariaiak barmaikról inkább gondoskodnak, mint gyermekeik neveltetéséről, azt mondá: Megarai embernek inkább szeretném berbécse, mint fia lenni!

2. Görögön minden szövetséges államokban a gyermekek köteleztettek szülőiket feltétlenül táplálni; az egy áthénei államban pedig erre csak azon gyermekek köteleztettek, kiket szülők tudományosan neveltettek. Mert a szülők gyermekeiknek csak a neveléssel adhatnak elveszithetlen örökséget.

3. A Sziciliában tönkre esett áthénei tábor megmaradt egyénei közül némelyek hazaérkezésökkal elmentek Euripideshez, és hála-lásan vallották meg neki, hogy megmaradásukat neki kell köszönniek; mert, mondának, némelyikünk a rabbilincsből az által szaba-

dultunk, hogy urainkat megtanítottuk Euripides azon verseire, melyekre emlékeztek; másikkunk, kik a megverettetés után minden nélkül szükölködve a mezőkön tévelyegtünk, az ő verseinek eléneklésével nyertünk az ot-tani lakóktól ételt és italt. Mert minden más idegen népek felett a siciliaiak az Euripides szomorú játékaikat különösen szerették, és azok legkisebb töredékeit is nagy örömmel hall-gatták.

4. Nagy Sándor Aristotelestől hosszason neveltetvén, tőle mind szólni, mind tenni oly hasznosan tanult, hogy megvallá, nem keveseb-bel tartozik neki, mint az atyjának; ennek ugyanis azt köszöni, hogy él, amannak pedig, hogy tisztességesen él.

5. Themistocles, ki serdülő korában igen vad indulatu volt, az ő megváltozott erköl-csén bámulóknak azt mondá: A szilaj és vad csikókból lesznek legjobb lovak, ha értelmes szelidítőkre bizatnak.

6. Cornéliát, a Gracchusok anyját, egy úrhölgy meglátogatván, és női ékszereiről so-kat fecsegvén, ez alatt az iskolából haza ér-kezőnek a Cornelia fiai, kikről azt mondá vendégeinek: Ezek pedig az én ékszereim!

7. A Plátó iskolájában nevededett gyer-mek szülői házához visszamenvén, midőn hal-

laná az atyját haragosan kiabálni, monda: Plátónál ilyent soha se hallottam!

8. Crates bölcs Áthéne felett mindig egy oly magasztalt óhajtozott, melyről az áthénei népnek szüntelen kiabálhatná: Hová rohanatok, nyomorultak, kik a pénzkeresés minden útait bejárjátok, gyermekeitekről pedig, kiknek keresményeiteket hagyandók vagytok, legkevésbé gondoskodtok?

9. Hajdan a tengeri hatalómmal bíró mitylénéiek az irányukba hűtlen társállamokat aval büntették, hogy gyermekeiket tudományosan neveltetni nem engednék; legnagyobb büntetésnek tartván, tudatlanságot az egész életen át szenvedni.

10. A lucanusok gyermekeiket kis korukon kezdve kitünő munkásságra szoktatták, vékony öltönnyel az erdőkben nevelték, élelmöket vadászattal kerestették meg, és csupa vizitallal megelégedni kényszerítették.

11. A rómaiak fiaikat közeli rokonaik gondozása alá helyezték, nehogy az atyai háznál elkényesedjenek.

12. Regensburgban a fényes származásu Bábó grófnak voltak igen jól nevelt 30 fiai, kik két törvényes nejeitől születtek. II. Henrik császár Regensburgban járva, a gróft meghívá vadászatra kevesed magával. De a gróf használván az alkalmat fiainak a császár előtt

bemutatására, azokat, melléjük alkalmazott ugyanannyi inasokkal, mind elvivé magával. Kérdvén a császár tőle: miért jött a felhívás ellenére oly nagy csoporttal? Bábó azt felelé: Ezek, felség, mind az én gyermekeim, kiket ezennel mind felségednek ajándékozok, hogy legyenek felséged körül békében ékességül, harczban örcsapatul; őket, mint nemes ifjakhoz illik, számodra legnagyobb gonddal neveltem, ők mind szorgalmasok, és remélem, hozzád méltók, és az államnak hasznosak leendenek! Igen kedvesen vette a császár az ajánlatot; a fiakat rendre kikérdezte, nyájason hozzájuk simult, udvarába vitte, s mind hivatalba helyezte.

13. Nagy Lajos, magyar király, maga is nagyon mivelt lévén, a tudományokat is nagy gondal ápolta. Az addig még igen gyéren volt iskolák minden városban állittattak; legnevezetesebbek a pécsi és nagyváradi. Udvara a nemes ifjuság mivelt erkölcsökbeni neveltetésének iskolája volt.

14 Nagy Károly császár látván, hogy az általa felállított nevelében a szegény fiak jobb igyekezettek, a nemes fiak pedig rossz tanulók és kényesek; a szegény jó tanulókat avval biztatta, hogy őket udvari, katonai, polgári és egyházi szép hivatalokra emelendi; emezeket pedig elégtelenségének és reménye

hiusultának búsult hangjain megdorgálta, mondván, hogy ha másképp nem gondolkodnak és magukat meg nem jobbitják, fejedelmi jóakarátára ne számítsanak, és úgy tekintendi őket, mint a nemzet szennyét.

15. Mária Trézia, magyar királynő, Budán tudományos egyetemet, Pozsonyban, Győrben, N.-Váradon, Zágrábban akademiát, Selmeczen pedig bányász-akademiát alapított, s az iskolákat általán véve az egész országban szaporította, s jobban szervezte.

NŐ. Nőszemély.

1. A scytháknál a nőszemélyek nem kevésbé voltak harczosak, mint a férfiak, s ha úgy kellett, azokkal együtt ütközetekbe is mentek. Ők voltak amaz erős Amazonok, kik Északázsiából egészen Athénéig táboroztak.

2. A lyciaiak a nőket inkább tisztelték, mint a férfiakat; az anyákról vették nevezeteket; és örökségeiket nem fiaiknak, hanem leányaiknak hagyták.

3. Admetus király az órákulum által megintetvén, hogy meg kell halnia, de a jelen halált elkerülheti, ha valaki helyette vállalkozik meghalni. Még jókoru neje erre vállalkozott, ki meghalván, a király életben maradt.

4. Porcia, a Brutus neje, megértvén, hogy férje az ütközetben elesett, keservében

törrel akará magát kivégezni, de azt tőle megtagadták. Ő pedig eleven szeneket nyelt el és úgy halt meg.

5. A római Paetus neje, Árria, terhes politikai viszonyokban látván, hogy tisztán szeretett férjét el kell veszítenie, se maga nem kívánt élni, se férjét nem akarta engedni mások által halni meg. Ő tehát elővett egy tört, azt mellébe szúrta, s onnan kirántván, férjének nyújtotta, mondván: Sebem nem fáj, csak téged fájlallak!

6. Mausolus cariai király elhalálozván, neje Artemisia, ki őt kimondhatlanul szerette, holttestét megégettetve, annak hamvát össze-szedte, s vízzel és illatszerekkel vegyítve részenként mind megitta.

7. A trójai harczon elesett Protesilaus neje, Laodamia, bánata vigaszára azt kérte, hogy férjének bár csak árnyékát megláthatná, melyet megnyervén, örömeiben azon árnyék ölelésében meghalt.

8. A herulusoknál a nők meghalt férjeik sirjánál magukat felakasztották.

9. Argos görög város férfiai harczban kiöletvén, egy ottani Theselis nevű nő a többieket fegyverre ösztönözte, s ezek rendkívüli női vitézsége a várost a spártaiak ostromától megvédte.

10. Gvastalla nevű olasz várost a velenceiek ostromolván, gvastallai kormányzó

herczeg, I. Gvidó, nem lévén otthon, neje, Ursina, férfias bátorsággal fegyvert fogott, s az ellenséget megrohanván, közülök sokat leölve és leöletve, a várost megvédte.

11. A török tengeri tábor Lesbos sziget ellen nyomulván, annak Molagos nevű városát megtámadta. A városi főbirónő, Orieta, mint egy hős férfi, 3 kísérelvel fegyvert fogott, és a már feladásról tanácskozó férfiakba is lelket lehelvén, vitézül harczott, és kivívta, hogy sok török megöletvén, a többiek nagy gyalázzal visszaverettek.

12. Zenobia, pálmyrai királynő, a Galienus császár által mintegy felhagyott keleti birodalmat igazgatása alá vevén, valahányszor katonai gyakorlatra ment, mindig felfegyverkezve férfi öltönybe, úgy jelent meg, mint a római császárok szoktak volt.

13. Rómában egykor politikai okból többen halálra ítéltetvén, közöttök volt Ligarius is. — Az elítélteket ezek családtagjai sem merék elrejteni, mert az ilyenekre is halál volt kimondva. Ligariust mégis szolgálója és neje rejtegették; de a szolgáló elárulta. — Midőn Ligariust vinnék halálra, neje is utána menvén, kérte a kivégzésre megbizottakat, hogy őt is végeznék ki, mert ő is bűnös, minthogy férjét rejtegette. — Jelen voltak

a vérbirák is, de reá senki sem hallgatott. Ő pedig elmenvén, magát éhséggel ölte meg.

14. A persák Sidon várost bevévén, az ottani fejedelemnek Strátónak neje tudva, hogy férjét a persák bizonyosan megölik, e gyalázat elkerülésére férjét ennek kardjával átütötte, s holttestét, a mint lehetett, felékitvén, maga is arra reá fektve magát azon karddal megölte.

15. Egy Domokos nevű Lesbos szigeti fejedelem neje bélpoklosságba esvén, ámbar az a legragályosb vészes nyavalya, mégis attól nem irtozott, hanem mind az ágy, mind az asztal közösségében vele megmaradt.

16. Egykor a celtáknak Spanyolországban polgári háborujok lévén, abból nejeik által békítették ki. Minek is emlékére azután nejeiktől minden nehéz közdolgokban tanácsot kértek.

17. Pythagorásnak nővére volt Themistoclea, kitől ő, mint magánál tudományosabbtól, sok oly dolgokat vett át, melyeket irományai-ban hátrahagyott.

18. Zenobia, palmirai királynő, a görög tudományossággal meg nem elégedve, az egyiptomi és persa nyelveket is betanulta, s az alexandriai dolgok történetét dicséretes szövegben kiállította.

19. Lasthenia és Axiotea, görög hölgyek, férfi öltönyben hallgatták a Plátó tanításait, hogy annál inkább a haladási botrányt elkertülhessék.

20. Hypparchia, gazdag és szép görög hölgy, megszeretvén a tudományt, a legtisztesebb ajánlott házasságokat megvetette, s a nem gazdag Crates bölcsét követte; kivel együtt, mint cynicus bölcshez illik, az ismeretes földet meztelen lábbal bejárta.

21. IV. Henrik castiliai király elleni népfelkelésben vitéztől látjuk harcolni Villalua főhölgyet; úgy egy arragoniai királynőt férje mellett a lothringeni herczeggel szembezállani. És az ilyenek a táborba nagyobb lelkesedést öntöttek.

22. Áréte, a cyrénei Aristippus bölcs leánya, az atyja halála után ennek iskoláját igazgatta, s a maga fiának Aristippusnak bölcséletet tanított.

23. Fabiola, római hölgy, mint új keresztyén, a pogány császárok vésztilalma alatt, a szent könyvet és keresztyén vallást alaposan kimerítette.

24. Cornelia, a Gracchusok anyja, jártas volt a szépirodalomban, zenészetben és mértanban.

25. Cloelia, római szűz, többekkel együtt, a rómaiak által Porsennának kezesül adatván, éjjel az örök közül elillanya lóra kapott, a

folyót átúsztta, s hazáját nemcsak a félelemtől, hanem az ostromtól is megmentette.

26. Valasca, cseh királynő, nőtársaival összeesküdvén férjeik hatalmának levetkezésére, hadat indított, s a férfiakat kiölvén, több évekig Amazon modorban igazgattak.

27. Hipsicratea, Mithridates király neje, minden hadi eljárásoknál férje mellett segélylyel volt; sőt hogy a sisakot viselhesse, haját leberetváltatta.

28. A hajdani németeknél egykor a nők az ingadozó és felbomlandó csatarendet helyreállították; és a hadakozáshoz annyira értettek, hogy a leányoknak a férjhez menetel addig meg nem engedtetett, mielőtt titkózetben ellenséget nem vágtak le.

29. A rómaiak a cimbereket legyőzvé, ezek nejei a római megszálló katonaság ellen esküdtek, fegyvert fogtak és a rómaiaknak több kárt okoztak, mint az előtt férfiak. Csakugyan legyőzvetvén, végelkeseredésökben előbb gyermekeiket, s azután magukat ölték meg, miután mindenöket hamuvá égették volna.

30. A Chiosbeli nőknél hajdan semmi tilos szerelmi viszony nem mertült fel.

31. Álárik góth király Rómát bevévén, egy góth ifju egy szép hölgyen erőszakot akara tenni; de a hölgy a vad kísérletnek halálra elszántan ellentállott. Az ifju hosszas

sikeretlen kísérlet után a hölgy erélyes magatartása iránt tiszteletérzelemre gerjedvén, az elleni boszus mérget letéve, azt egyházi fedezet alá helyezé, gondozására pénzt is hagyván, azon nyilatkozattal, hogy méltó azon hölgy, miszerint férje számára tisztán megvédessék.

32. 1552-ben Dobó István, magyar vezér, Eger várát 1800 emberrel védvén 150,000 török ellen, az ostrom alatt elhullott magyar katonák helyét a városi polgárok, nők, sőt leányok is oly makacs ellentállási működéssel pótolták ki, hogy a roppant török hadnak boszus méreggel, de gyalázatos szégyennel kellett az ostrommal felhagyni, igen sokan elhullván közülök.

33. III. Károly magyar királynak fia nem lévén, leányára Mária Tréziára kívánta kiterjeszteni az örökösödési jogot a magyar trónra, és ezt mind a magyarokkal, mind Európával elismertetni. Ez az úgynevezett „*pragmatica sanctio*.” Ennek elfogadása végett Károly a külfejedelmekkel kötött több szerződéseket. — Benn pedig a magyarokat 1722-ben országgyűlésre hívta össze; kik ezt hasonlóan minden nehézség nélkül elfogadták, azon fennhagyással, hogy ha az uralkodóház leány ágon is kihal, a nemzet ismét szabadon választhassa királyait. *Lásd: Anya 5.*

Békétlenség 2. Bölcs 8. 9. Ellenség 4. Felemelkedés 12. Férfj 3. Forradalom 2. Halál 17. Házasság 6. 11. Hűség 18. Kegy 5. Fejedelem 7.

Nötlenség.

Camillus és Posthumius, római censorok, azokat, kik nötlentül véntültek meg, javaiktól a kincstár számára megfosztatni határozták, azon okból, mert a természet úgy megszabta a nemzés, mint a születés törvényét. *Lásd: Házasság 9.*

Nyelv. Nyelvészet.

1. Cató a görög nyelvet vén korában tanulta meg, még pedig oly vágygyal fogta, mintha régi szomját akarná kielégíteni.

2. Themistocles egy év alatt a persa nyelvet legjobban beszélte.

3. Mithridates a kormányja alá tartozó 22 nemzet nyelvét mind tudta.

4. Crassus, ki Róma nevében Ázsiát igazgatta, a görög nyelv ötféle különbségét úgy kitanulta, hogy mindeniken hivatalos igazságot szolgáltatott.

5. II. Leopold magyar király alatt hozott azon törvény, hogy a magyar nyelv minden iskolában taníttassék. Ez volt az első törvény nemzeti nyelvünk tárgyában, mely ál-

tal az a veszélytől megmentetett. De nemcsak törvény védte már az édes honi nyelvet, hanem az életben is mindinkább föl kezdett éledni; sokan szomoruan tapasztalván, mennyire elterjedt Mária Trézia óta az idegen német, s mennyire elhanyagoltatik mellette a nemzeti nyelv; ennek mivelésére több helyen társaságokat alkottak; s Budán az országgyűlés alatt magyar színházat is alapítottak. *Lásd: Árulás 4.*

Nyilvánosság.

Julius Drusus Rómában házat akarván építtetni, az építész ajánlá azt úgy építeni, hogy senki se lásson bę; ő pedig két árát ígerte, csak hogy úgy építse, hogy mindenki belát-hasson.

Nyomor.

Lásd: Események 2.

Országgyűlés.

1. A közelebb lefolyt évszázakban a francia királyok az országgyűléseket arra szokták volt használni, hogy saját rendeleteiket azokkal lajstromba iratták, és így azokat törvényerőre és tekintélyre emelték; s a mely országgyűléssel így nem boldogulhattak, feloszlatták.

2. Árpád magyar fővezér, az országot meghódítván, a Tisza vidékén Szeren (most Pusztaszernek hívják) nagy nemzeti gyűlést tartott, hol a vezérekkel és nemzetség fejekkel tanácskozáván, az országot a benntalált várak szerint felosztotta, az igazgatást szorosabban meghatározta, új törvényeket alkotott s birákat rendelt.

Orzás.

1. Democrates látván, hogy egy tolvajt 11-en visznek, azt mondá: Szegény fejed, ha nagyobb tolvajságot téssz vala, nem téged

tartóztatnak vala le mások, hanem te másokat.

2. Demosthenestől egy tolvaj valamit ellopván, azt kérde tőle: Miért loptad el? Azért, felele az, mert nem tudtam, hogy a tiéd. De tudtad azt, felele Demosthenes, hogy nem tiéd!

3. A lyciaiaknál ha valamely szabad személy orzáson találtatott, szolgává tétetett.

4. Az égyptomiaknál az orzó, mikor orzani akart, a főpapnál magát jelentvén, nevét kimondotta, s az elorzott vagyont azután a főpaphoz vitte. A káros is elorzott vagyont a főpapnál keresvén, ha az oda le volt téve, annak árrának negyed részével válthatta ki, melyet a főpap a már tudva levő orzónak átadott. Ha az orzó ezen útat elkerülte, büntetést várhatott.

5. Spiridion cyprusi püspök juhnyájára valamely orzók éjjel reámenvén, a mint nem vélték, valamiszerint oda megkötődtek. Reggel Spiridion megtalálván őket, elszabadította, s nekik egy berbécset ajándékozott, mondván: Ezt azért adom, hogy éji fáradalmaidok kárba ne menjen; azonban intelek, hogy igyekezetek nem hamis, hanem igaz kereszményből élni!

6. Hajdan Bactriában a kik keveset loptak, lepökdösés gyalázatával büntetettek.

7. M. Fabius censor saját fiát, Buteot, ki

orzáson találtatott, maga elítélte, s halállal büntettette. *Lásd: Bíró 12.*

Ostrom.

1. Totilás, góth király, Rómát ostromolván, a római benszorított nép a város minden kertjeit és tées helyeit bévettette, s annak megérését állhatatosan megvárta; mi által az ellenséget nagyon megcsüggesztette.

2. Midőn a Dáriustól elpártolt Babiloniak magukat Dárius ostroma ellen védték, hogy a bennszorítottak az élelmi készlettel annál tovább megérjék, minden férfi számára meghagytak egy nőszemélyt, a többit mind megfojtották.

3. Midőn Mancinus római vezér Carthagót egészen lerontatta és eltörölte, a carthagóiak a hajós sereg erősítésére a házak gerendáit és fedeleit alkalmazták, minthogy az ostrom őket a rendes anyagoktól elzárta; miután már a rómaiaknak fegyvereiket átadták volt, hogy másokat készíthessenek, minden magányi vasaik már fel lévén dolgozva, aranyból s ezüstből készíttetek; s hogy nyiljaikra köteleket készíthessenek, nem lévén más mód, a nők hajaikat mind arra fordították. De minden hasztalan volt, mert elnyomattak.

4. II. Muhamed török szultánnak lehetetlen volt bévenni Konstantinápolyt a tenge-

ren, melynek öble lánczczal volt elzárva. Ő azért egy éjjel hajóinak egy részét fagygyuval megkent gerendákon a szárazon 2 mértföldre csusztatta, mi által hihetetlen úton az öbölt rögtön elfoglalta; s így vette bé Konstantinápolyt. *Lásd: Betegség 2. Éhség 1. 2. 3. Nép 5.*

Osztály.

1. Charicles és Antiochus az apjokról reájok maradtott ezüst poharat és öltönyt úgy osztották meg, hogy mindeniket két részre vágták.

2. Meghalálozván Paulus Aemilius, örökösei maradtak P. Scipio Aemilianus és Fabius; Scipio gazdag, Fabius szegény. Scipio tehát Fabiusnak engedte a maga illetőségét is, hogy élhessen ő is; holott az egész többet ért 60 talentomnál.

3. Procaleius, római lovagrendű ur, Augustus császár barátja, egyenlőleg osztott vagyont birt Muraenával és Scipióval; de ezeket a polgárháboru mindenöktől megfosztván, Proculeius hogy őket felsegélje, velek minden javait ismételve megosztá.

4. Tullus Hostilius, római király, a többi királyok által saját hasznukra megtartott valamennyi mezőket a szegények között felosztotta. Ő ellentéte vala azon királyoknak, kik

a szegények javaiból szeretnének gazdagulni.
Lásd: Gazdagság 7. Kincs 2. Megelégedés 2.

Öltöny.

1. Augustus császár mindig háznál készült öltönyt viselt, melyet neje, leánytestvére, leánya és unokái készítettek.

2. Lycurgus nem engedte az ifjakkak egész éven át egy rendbeli öltönynél többet viselni, sem pedig hogy az egyik a másnál fényesebben öltözködjék, sem gazdagabban vendégeskedni; nehogy az utánzás fénytűzéssé változzék.

3. Agesilaus lacedemoni király az év négy részeiben mindig egy öltönyt viselt, s a táborban sem volt puhább ágya, mint a közvitézeknek. Gyakran mondá: Fejedelemhez illik, nem puhasággal és gyönyörélvvel, hanem mérséklettel és lélekerővel állani a magányzók felett.

4. Gratianus császár midőn Galliában a németeket legyőzte, az Alanus néptörzs köztüli katonákat különösen szerette, Alanus szabásu fegyvereket viselt, lovait és öltönyeit az alanusok modorában ékitette; miért őt a római katonaság nem szenvedhette, s ezen bosszuság azt végre ellenében könnyen felzendítette.

5. Kopasz Károly, francia király, felfu-

valkodott érzelmű ember, császári czímet kezd-
vén viselni, a francia királyok által addig
használt öltönyt letette, görög öltönyben, és
keleties modoru királyi főveggel járt, úgyne-
vezett turbánnal.

6. Német követek menvén egykor Ró-
mába, elmentek a színházba, hol a nép rang-
és hivatalosztályi szép renddel ült; de a se-
natorok székeiben láttak nem római öltönyöket
is. Megtudván, hogy azok mégis senatorok,
ők is németes öltönyükkel azok közé ülének,
mondván: Ha a római nemzeti öltönynek ide-
gen öltönyökkel vegyülni kell, vegyítsük mi is!

7. Phocion, a legdicséretesebb áthénei
vezér és polgári főtisztviselő, az öltönyökbeni
fényűzést annyira kerülte, hogy mezőn és a
katonaság között mindig meztelen lábbal járt,
mig a hideget szenvedhette. S mikor a kato-
nák őt lábbelivel látták kilépni, ez mindig va-
lamily szigoru eljárását jelentette.

8. Severus császár gyakran egyszerű köz-
öltönyben járván, udvaronczaí ezért őt kár-
hoztatták, kiknek ő azt felelé, hogy a csá-
szári méltóság nem öltönyben, hanem erény-
ben áll. Ő a császári palota minden kincseit
és drágaságait eladta, az árát a kincstárba
tette, mondván: Férfiat nem illet meg az ék-
szer! Sőt még a női ékszerveiseletet is szabá-

lyozni kívánta oly egyszerű modorban, melynél ma a kereskedők is többre mennek.

9. Dénes, siciliai zsarnok, az Archidamus leányainak drága fényes öltönyöket küldvén, vonakodott azokat Archidamus elfogadni, mondván: Félek, nehogy leányaim azokban előttem rútnak tűnjenek fel.

10. Nagy Károly császár télben juh- és farkasbőr öltönyöket viselt. Látván egykor több előkelő urakat selyem és bársony legdrágább öltönyökben, azokat úgy öltözve magával vadászatra rendelte. Ezek kényes öltönyei ott megszakadozva és megázva elrúttak; s hazamenve mindnyájan fázva a tűzhez siettek, hol azoknak az öltönyöknek színe a tűz melegétől mind összeránczosult, és helyrehozhatlanul elromlott. Nagy Károly pedig saját bőr öltönyét kiszáritva megmutatá, hogy semmit se változott, mondván nekik: Melyik értékesebb és czélszerűbb? az én egyszerű öltönyöm-e? vagy a ti kikeresetten drága öltönyeitek?

11. Mátyás magyar király rendesen igen egyszerű öltözetben járt, s csak midőn más fejedelmekkel jött össze, vagy ezek követeit elfogadta, lépett fel oly fényben és pompával, mely mindenkit bámulatra ragadott. —
Lásd: Ekszer 2. Fényülés. 2. 3. 7. 14.

Önáldozat.

1. Phrygiában egy városban a föld meg-
hasadván, és sok házak abba beléhullván,
Midás királynak az órákulum azt válaszolta,
hogy a mi az életben legkedvesebb, azt kell
belévetni, s a hasadás összemegyén. A váro-
siak arany- és ezüstneműiket mind beléhány-
ták, s még se ment össze. Aegistus pedig, a ki-
rály fia, meggondolván, hogy semmi sincs oly
becses, mint az emberi élet, kedveseitől bú-
csut vévén, lóra ült és a hasadékba ugrott.
Mire az össze is ment. — Ez a derék ki-
rályfi!

2. Xerxes követeit a lacedemoniak meg-
ölvén, ezért, mint mondák, a népet dögvész
zsarolta. Az órákulum azt jósolta, hogy a vész
megszűnik, ha egy néhány polgárok Xerxes-
hez mennek, magukat bűnáldozatul halálra
elszánandók. Bules és Sperches derék pol-
gárok erre vállalkoztak; és magukat jelent-
vén Xerxesnél, ez azok határozottságán el-
bámulva, életben haza küldötte. És a vész
megszűnt.

3. Augustus ütközetben elfogván a cap-
padociai királyt, nejét és két fiát; rendelte,
hogy a király a nagyobb fiával öletessék
meg. Az e végre rendelt egyének a királyt
megölték; de mikor a fiaktól azt kérdették:

melyik közülök a nagyobb? mindkettő magát nagyobbak mondá, mindaddig, míg az anya maga jelölé ki, hogy melyik haljon meg. Ezt megtudván Augustus, nagyon fájlalta, s a meghagyott fiut az anyjával együtt nagy tisztességben tartotta.

4. A dánok és svédek 1710-ben megütöközvé a tengeren, a svéd hajók első támadását a dán hajóknak ki kellett tartani. A mely hajón volt a dán parancsnok, az saját tüzétől meggyult. Más menedék nem lehetett, mint visszatérni a kikötőbe; de ez által mind a kikötőbéli dán hajók, mind a kikötő város azon hajó tüzétől tűzvésznek leendének kitéve. A parancsnok tehát elkészítette társait a hajón a honért meghalni, s az ütközet rendét meg nem zavarni. A hajó első részéből az ágyukat az ellenségre szüntelen lőtette, mi alatt a hajó hátulso része már egészen égett, és várta az elhatározó percet. Ez érkezett. A tűz elért a löpor kamráig. A hajó légbe reptült. Ez alatt a dán hajók oly jól védték magukat, hogy veszteség nélkül visszahúzódtak. És így Huitfeld dán hajóparancsnok és társai azokat remek önfeláldozással mentették meg. *Lásd: Elszántság 1. 3. Erkölc 6. Fiu 4. Győzelem 6.*

Önérdek.

P. Rullus, néptribun, azt akará kivinni, hogy a közmezők a polgároknak fejenként felosztassanak; de ezt az államtanács hatalmasan ellenzé. Azonban az államtanács ellenszegülése már ott állott, hogy a nép közakaratára által megszegyentljön. Ekkor Ciceró egy elmés hatás szónoklattal a nép elméjét oda tudá szelidíteni, hajtani, hogy azon indítványával önkényt felhagyjon. — Ez az ékes-szólás legtündöklőbb diadala; mintha t. i. az éhezővel fogai közül kibocsátatnók az oda került eledelt, hogy ne egye meg! *Lásd: Nép 4.*

Önézet.

1. Pyrrhus király azt ajánlván a római Fabriciusnak, hogy menjen hozzá lakni, legyen neki barátja, és igazgató társa; ez azt felelé: Neked, király, ez nem lenne hasznodra; mert a mely nép most téged imád, akkor inkább általad, mint általam kívánna igazgattatni!

2. Probus római császárnak a persák fölökben nagy ajándékot küldvén, ő azt mondá a követeknek: S csak ennyit küld nekem a persa király mind abból, a mit Persiának elhatározott legyőzésével már sajátomnak né-

zek? Mely önbizalmi nyilatkozatra a persa király annyira megrettent, hogy Probustól békét kért.

4. Chrysippus bölcset kérdeztetvén, ki tudományát szeretné fiának átadni? azt felelé: a magamét: mert ha tudnám, hogy van valaki tanultabb, mint én, ez órában annak hallgatására mennék! Egyébiránt igaza volt, mert akkor ő tartatott legtudósabbnak.

4. A saxoniai francia miniszterkövet az egymással ellenkező XII. Károly svéd királyt és Péter czárt ki akarván békíteni; Károly azt mondá: Én itt nem békülök, majd Moszkvában békülendek ki! Mire a czár azt mondá: Az én öcsém Károly Nagy Sándort akar játszani, de bennem nem találанд Dáriusra!

5. Nagy Sándor kémjei nagy bámulattal beszélvén a Dárius táboráról, mely a Nagy Sándorét sokkal felülmúlja; monda nekik: Egy farkas sok juhokkal el tud bánni! *Lásd: Bizakodás 2. 3. Dicsekvés 1. 2. Erdem 3. Erő 2. Forradalom 1. Kormány 4. Lemondás 1. Merény 1.*

Öngyilkosság.

1. Timotheus, görög bajnok, egy nagy nyilivet öregsége és hosszasabb gyakorlatlansága miatt nem tudván felhúzni, melylyel ifjúkorában könnyen szokott bánni, annyira mé-

regbe jött, hogy e miatt magát kardjával átszúrta.

2. Hajdan Miletus görög városban a leányok nagyon kezdték volt gyakorolni az öngyilkosságot, minden igaz ok nélkül csak szeszélyből. Erre a városi tanács azt határozta, hogy az ilyenek, minthogy felakasztással ölték meg magukat, az akasztási kötéllel lábuknál fogva meztelenül húzassanak ki a városból. Mi által azok között az öngyilkosság a szegényérzet miatt megszűnt.

2. Timon, a különcz, egykor szokásán kívül elment a gyűlésbe, hol a szószerkebe felállott. Mindenki feszülve várta, mit akar mondani; ő pedig így szóla: áthéneiek! van udvaromon egy figefa, melyre már magukat sokan felakasztották; akarom kivágnatni, s helyére házat építeni; azért mondom, hogy a kik közületek magatokat oda fel akarjátok akasztani, siessetek, nehogy elkéssetek!

4. A Leonidas 300 vitézei közül Panthites a thermopylaei szorosnál a persák elleni tüközeten nem lehetvén jelen, mert őt akkor Leonidas levéllel küldte volt; hogy ő a többivel együtt nem eshetett el vitézül, ezt anyyira szégyelte, hogy magát kivégezte.

5. Phasel, a Herodes Antippas fia, a parthusoktól megfogatván és kezei hátrakötöttetvén, midőn az öngyilkolásra más utat

nem látna, melylyel az ellenség lealázó bánásától meneküljön, fejét úgy ütötte a falhoz, hogy rögtön meghalt.

6. Egy pár római ember arra íteltetett, hogy a vadaknak vettessenek. Mikor szekeren a vesztőhelyre vitetnének, az egyik magát aludni tettetvén, fejét a szekérről úgy lehajtotta, hogy azt a kerék besodorván, egész testét összeroncsolta és meghalt; a más egy szivacsot a maga torkába úgy lenyomott, hogy miatta megfult. *Lásd: Atya. 6. Elszántság 3. 4. Kétségbeesés 2. Bizakodás 7.*

Öngyőzelem.

II. József, ausztriai császár, érezvén magában a gyógyíthatlan betegséget, és halála közelségét, egy tollvonással mindazt megsemmisítette, mit a magyarországi alkotmányosság ellen rendelt volt, az elvitetett koronát az országba visszaküldötte, országgyűlést ígért, és igyekezett utódára forradalom nélkül szállítani át a kormányt. *Lásd: Állhatatosság 1.*

Önkény.

Lásd: Lemondás 1. Hatalom 5.

Önmérséklet.

1. Plátó megszomjazott korában sokszor vizet meritett a kútból, és azt előntötte, hogy tanulna kivánságán uralkodni.

2. Szokrát mind saját házi nehéz bajai-
ban, mind az állam vészes helyzetében min-
dig változatlan egykedvű maradt; melyet neje
róla bámulva beszélt.

3. Filep legyőzván az áthéneieket, ezen
örvendetes helyzetében magát annyira mérsé-
kelte, hogy azon napon nem áldozott, a ven-
dégségeknél nem nevetett, játékot nem ren-
dezett, koronát és kenetet nem használt; a
hadifoglyokat mind elbocsátotta, s magát Gő-
rögország hadvezérének, nem pedig királyá-
nak nevezte.

4. Epaminondas a leuctrai győzelem után
gyászt öltött fel. Kérdvén barátai: mi történt
vele? Semmi! felelé ő; hanem tegnapi örö-
memben megfeledeztem vala magamról, ma
ebből magamat csak mérsékelni akarom!

5. Paulus Emilius legyőzván Macedoniát,
annak királyát, Perseust, a maga táborához
intézett ama szókkal vigasztalá: Az emberi
dolgok változásának nevezetes példáját látjá-
tok! ezt főleg nektek mondom ifjak! azért a
szerencsében másokat kevélyen meg ne ves-
setek, sem a jelen szerencséének ne higyje-
tek, bizonytalan lévén, mit hoz az alkony!

6. A számtüzött Metelliusnak Ázsiában
mikor megmondták, hogy őt a római tanács
haza hívja, színházban volt, és sem örömet

nem mutatott, sem a színházi előadástól figyelmét el nem vette.

7. A Pythagoras tanítványai magukat a nélkülözésben úgy gyakorolták, hogy az asztalt mindennemű jó és izletes eledellel megtápták, körül ültek, hosszasan nézték, s akkor felkeltek, a nélkül, hogy illették volna.

8. Julián császár neje, Helena, korán elhalálozván, nőtlen maradt, holott még ifju volt, és soha szívében semmi szerelmi váagnak helyet nem adott. Midőn bevett egy persa várost, melyben sok szép hölgyek voltak, hogy kísértetbe ne jöjjön, azokra még nem is pillantott.

9. A nagy Pompejus legyőzván Mithridates pontusi királyt, és sok szép ágyasait fogóságba ejtvén, leggondosabban elkerülte azok bájhatását; azokat családjoknak tisztességesen mind visszaadta. És ezen győzelme a Mithridates feletti győzelmet megkétszerezte. *Lásd: Anya 5. Bántalom 5. 6. Barátság 8. Egészség 2. Kényelem 2.*

Önvédelem.

M. Manlius zsarnoksággal vádoltatván, magát a nép előtt szónoklattal védte; s a gyűlés helyére jól látszó capitoliumra mutatván, melyet ellenség elől egykor ő mentett volt meg, a népet ezen látható okerősséggel

és ehez mellékelt könyeivel annyira megindította, hogy reá a néppel semmiképp se tudtak ellenei kárhóztató ítéletet mondatni, hólott zsarnokságát maga a nép jól tudta. Kieszközölték azért, hogy másodszeri népgyűlés ellene oly helyen tartassék, hová a capitolium nem látszik, hogy így az ő egykori erényének tanujelét szemei elől tévesztvén a nép, alkalma legyen a kérdést magát bírálni meg. Ekkor a nép Manliust egyhangulag elítélte. Íme mekkora csáberő van a szónoklat meszterfogásaiban. *Lásd: Erkölcs 6. Harcz 5. Ostrom 3.*

Öregség.

1. A spártaiaknál az öregeknek életök vége felé elé kellett adni közgyűlésen, jól, vagy roszul éltek-e?

2. Törvény volt a lacedemoniaknál, hogy az ifjak ne csak szűlőiket tiszteljék, hanem minden öregeiket is. Azok előtt tehát az úton kitértek, a székről felkeltek, s mig azok átmentek, addig szemérmes állásban nyugton maradtak. Bármely öregnek is nemcsak szabad volt az ifjakat meginteni, megpirongatni, hanem az ezt nem tevőre büntetés is volt határozva. Sőt az öregek az ifjaktól azt is megkérdezték: hová mennek? és ki engedélyéből?

Őrjöngés.

1. Traján császár alatt a zsidók legkegyetlenebb pártütései háborgatták Cyrenét, Cyprust és Egyiptomot, hol azok 40,000 embert oly kegyetlenséggel öltek le, hogy a megölettek húsait megették s arczaikat azok vérével békenték.

2. Empedocles, siciliai költész, hogy magának halhatatlan nevet vivjon ki, az égő Etna tűzhegybe ugrott.

3. Herostratus a Diána efezusi remekmivű templomát azon nézettel gyújtotta fel, hogy neve megemlegettessék.

Örökös.

Lásd: Féktelenség 7. Kitagadás.

Öröm.

Lásd: Jellem 1.

Őszinteség.

A persák gyermekeiket 5 évestől 20 éves korukig háromra tanították: lovagolni, nyilazni és igazat szólni. A hazugságot legrútabbnak tartották. Így az adósságot is, mint-hogy az adós hazudozni szokott, és szóval szeret fizetni. Ezen kérdésekben a nevelendő gyermekeket egymással íteltették el.

2. Antiochus vadászaton eltévedvén, közemberek kunyhójába juta; velek beszélt, ebédelt. Ez alkalommal megkérde: hogy éreznek a királyról? A király, mondának ök, jó ember, de rossz barátai miatt sokat elhanyagol, és a szükségeseket gyakori vadászat miatt mellözi. Hallgatott ő evel, de követői megérkezvén, midön azoktól a királyi ékszereket átvénné, azt mondá: Mióta ezeket viselem, ma először hallok igazat.

3. Az áthénei népküldötteknek a delfisi órákulum azt mondá, hogy egy férfi van, ki mindenek véleményével ellenkezvén, a kormányzati dolgokkal nincs megelégedve. Ez után tudakolódván a nép, Cimon önkényt bevallá, hogy ő az, és mást ne gondoljanak. *Lásd: Elcz 3. Eskü 2. Hízélgés 4. 5.*

Özvegység.

1. Egy Annia nevü római özvegy hölgyet arra ösztönöztek, hogy másodsor is nőül menjen; de ő azt mondá: Azt nem teszem, mert ha oly jó férjet nyerek, milyen volt az első férjem, örökösen féltennem kell, hogy el ne veszeszem; ha pedig rossz férjet találnék, ezen nagy rosszat, minthogy kényszertiség nélkül venném magamra, nehezen tudnám szenvedni.

2. Meghalálózván a római Servilius, nejét, Valériát, vizonti férjestülésre ösztönözték. Mire ő azt felelé, hogy másokra nézve ugyan az ő férje meghaltnak tetszik, de reá nézve még él. *Lásd: Anya 10. Forradalom 2. Nő 6. 7. Önmérséklet 8.*

P.

Pap..

1. V. Sixtus pápa magához parancsolván III. Henrik francia királyt, hogy magát a vallásos néplázadásban megöletett francia bicornokra nézve mentse; a király a pápa fenyegetéseitől megijedt. De a királynál jelenlevő IV. Henrik novarrai király neki azt mondá: Győzzünk fegyverrel a pápa nézetei ellen, és akkor magunkra fel vagyunk mentve; de ha megverettünk, akkor a pápai mennykövek egymás után hullanak fejünkre.

2. Franciaországban 1700 táján, pápai sugallat következtében, az ugynevezett Hugenottáknak (reformátusoknak) 1698-ban adott vallásszabadságuk elvételét, minden templomaik lerontattak; az erre vonatkozó egymást erő kormányrendeletek őket kétségbe ejtették; az is megparancsoltatott, hogy gyermekeik elvétessenek és nevelésre katolikus rokonaiknak adassanak; papjaik száműzettek és a többieknek nagy büntetés alatt megtiltatott

a kivándorlás. Ők így hazájokat gyűlölték; abból mégis sokan eltávoztak. Minden kormányzati elővigyázat mellett is ötszázezeren kivándoroltak; a mi még a népességet nem csökkentette volna annyira. De magukkal vitték az országnak igen sok pénzkészletét, az ipart és mesterséget; melyek az országon igen nagy sebet vágtak.

3. Péter czár átlátván, hogy a nagy papi hatalom az államra nézve veszélyes, a muszka pátriárka halálával ezen helyet nem töltötte bé mással, magát tette vallási főparancsnokká; s hogy a szükségtelen és országot terhelő sok barátok számát lepasszsza, azt rendelte, hogy 50 éves kora előtt senki baráttá nem lehet. Ő azt mondá: „Az orosz barátokat gyűlölük, a más vallásnak, ők a mi vallásunkat gyengítik; ők az államnak magának is veszélyesek, midőn többnyire semmirekellők, kik a klastromi életet csupa henyeségből választották, mely, a mint tudva van, babonákat, hasonlóságokat és zavarokat hoz létre; mi hasznávan az emberiségnek a barátokban? azoknak sem isten, sem ember hasznát nem veszi!” — A czár e szavaiért a barátok ellene sok gunyiratokat hintvén el, 1703-ban nekik a tinta és papir használatát megtiltotta.

4. 1660 után a chinaiak keresztény hitre térítése az ottani kormány által megengedett, és szépen haladt elő, annyival inkább,

mert a térítő jézsuitak maguknak a császári házhoz bejárást nyertek; de a vallástérítés mellett a nép között az egyenetlenség magvait hintvén el, és nevezetesen uralkodásvágyas merényleteik által, miknek gyakran elfedésére használták fel a valláskérdést, a kormányt féltékenységre ingerelvén, 1772-ben a keresztény hittérítési engedély visszavétetett, a keresztény templomok lerontattak, minden térítő keresztények a birodalomból kitűzettek, és csak a tudós és kézműves szükségesek szenvedtetek meg.

5. XIV. Benedek pápa úgy említették fel a történelemben, mint ritkaság példánya a vallástürelemben, ki is 1758-ban halt meg.

6. XVI. Lajos francia király a római kath. clerusnak azt mondá: Nagyatyám titeket, az általatok okozott nyugtalanságokért a francia államban, többször száműzött; de én titeket, ha hasonlót tenni nem szüntök, nem száműzlek, hanem a törvény szigorának átadlak! *Lásd: Bujtogatás 2. Bíró 6. Czim 1. Fényűzés 13. Gazdagság 6. Halál 8. Hatalom 6. Merény 3.*

Parancs.

Lásd: Jólét 1.

Paráznaság.

1. A pizisbeliek a paráznákat több napokon át számárháton körülhordozták.

2. Domitianus censor egy lovagrendű római urat azért fosztott meg hivatalától, mert nejét, kitől, mint paráznától, elvált volt, viszont nőül vette.

3. Szép Filep francia királynak 3 fiai és 3 menyei voltak; menyeit avar vádolták, hogy idegen szerelmet üznek. Ő ezt kinyomoztatta: az egyiket ártatlannak találta; a más kettőt, mint bűnösöket, örökös börtönbe záratta. Ezek büntársainak pedig, Filep hercegnek és Anjoui (olv. Ánzui) Gwalter hercegnek, hátukról a börtön lenyúzatván, felakasztatta.

4. Egy római katona szállásbeli gazdasszonyán erőszakot tévén, Aurelián császár azt két lábánál fogva két összehúzott élőfára felkötötte, úgy, hogy mikor széteresztettek egymástól, azt kétfelé hasították.

5. Eurydice, macedoniai királynő, hogy a koronát paráznatársának kezére játszassa, két fiait megölte; s férjével is hasonlót tesz vala, ha bűnét leánya fel nem fedezi.

6. Appius Claudius egy Virginia nevű előkelő szűzön erőszakot tévén, és ezért a népboszu által börtönbe vettetvén, ott magát megölte.

7. Dárius követek által hódolatot kívánt Aminthas macedoni királytól; ki is félvén a persa hatalomtól, a követeket vendégségbe hi-

vatta. A követek kivánták a főúri hölgyeket is a vendégségbe; kikkel buja gorombasággal kezdettek enyelegni, miután megborosodtak. Erre Aminthasnak a fia azt mondá, hogy menjen aludni; ki el is ment. Ezután a követeket arra kéré, bocsátának el csak egy perczre a hölgyeket, kik könnyebb öltönybe öltözve rögtön visszatérendenek; a hölgyek el is mentek. De ezek helyett a királyfi vitéz ifjakat öltöztetett át női öltönybe, öltöny alá rejtett fegyverekkel; ezeket oda útasította, hogy mikor őket a követek illetnék, azokat öljék le. Így is lett; és a követek a bujavágy gorombaságáért életökkel fizettek.

8. Solon törvénye azt kívánta, hogy a tetten éretett parázna ott helyben megöletessék.

9. Hajdan Saxoniában ha a leány, vagy férjestült nő paráznaságot tett, kényszerítették őt magát saját kezével felakasztani; s azután őt megégetvén, hamvai felett paráznatársát is felakasztották.

10. Hajdan az angoloknál a parázna leány egy szirtről letaszított, paráznatársa pedig lefejeztetett.

11. Károly burgundi fejedelemnek egy udvaroncza egy közleányon erőszakot követvén el, vele a leányt nőül vétette, s azután őt

megölette, e szerinti özvegyének tartására rendelvén annak minden birtokát.

12. Egy mainezi leány férfi öltönyben el-
 útazván tudományosság kedvéért Áthenébe,
 onnan eljutott Rómába is. Itt is nőnemét el-
 hallgatván, az egyházi rend kitűnő érdemei
 által, melyben magát mások felett kijelölte,
 közakarathból pápává választatott. De rút ered-
 ménye lett, mert titkon inasától tertibe esvén,
 éppen vallásos diszmenet ünnepején környé-
 kezvén meg őt a szülés fájdalmi, nyilvános
 közhelyen gyermeket szült; mely miatti fáj-
 dalmai között meg is halt. (E monda hiteles-
 ségét a történelmi ítészet kétségbe vonja.)

Pártítás.

1. Emmanuel görög császár rokonát,
 Andronicust, az uralkodásvágy viszketege két-
 szer csábitotta lázzadásra: Egyszer Emmánuel
 ellen, mikor is el kellett futnia: majd má-
 sodszor is arra alkalom nyilván, viszont ha-
 sonlót kísértett meg; de már szerencsétlenebb
 kimenetellel, mert megfogatott, szemei kito-
 lattak, meztelentül egy számárra tilttetett, an-
 nak farka királyi pálcza helyett kezébe adat-
 ván, fejére pedig korona helyett egy kötél te-
 kerített, az egész városon körülhordoztatott,
 és végre felakasztatott.

2. Honorius császár elküldé hadsereggel
 Heraclianust Attalus zsarnok ellen Spanyol-

országba; Heraclianus legyőzte ugyan Attalust, de maga is a császár ellen pártot ütött: azonban saját katonái megölték.

3. 1758-ban a portugali kormány az inquisitio túláradozó szabadalmát megszorítván, és kegyetlenségeit megfékezvén; ebből az következett, hogy egykor a király Lissabonhoz igen közel eső falusi lakáról csak magánosan szekerezvén haza, orgyilkosok mentek reá, és lödözték; de megmaradt, csak a karja lövetvén meg. Ekkor a király a ténynyel elhallgatott, tettetvén, mintha más esettel kapta volna a sebet; de majd, mintán az összeesküdteket titkon mind kinyomozta volna, mikor már azok hitték, hogy semmi bajok sem lesz, egy napon őket mind befogatta és kivégeztette.

4. Clotár francia király ellen a fia, Chramnus, mint hajdan Absolon Dávid ellen, párttűtőleg felkelvén, az atyja őt Angolhonba menni kényszerítette; hol ő azonban egy hatalmas herczeggel szövetkezve, az atyja elől bujdokoltak. De majd az atyja őt üldözőbe vévén, megfogatott, és családotól egy szalmás kunyhóban elégettetett.

5. A keresztény vallást országában mindenkép terjesztő szent István magyar király ellen Kupa vezér pártot ütött, ki a harcban

fejét vesztívén, teste négyfelé vágatva függesztetett fel.

6. Imre magyar király ellen testvére Endre pártot ütven, ez Horvát- és Dalmátországot már el is foglalta volt. A nemesség nagy része is Imrétől Endréhez pártolt. Imre hadának csekély maradványával már nemcsak meg nem ütközhetett, hanem attól is félhetett, hogy öcsese őt elfogja. De a nyilvános veszély a bátor királyt hősi elszántságra bírta: fegyvereit ugyanis elhánnya, védtelenül, csak egy vesszővel kezében, egyedül mene Endre csatarendei közé, harsány hangon kiáltva: Majd meglátom, ki merészli szentségtörő kezeit ura, királya ellen felemelni! A meglepett harcosok bámulva nyitottak utat a közöttük méltóságos haraggal lépdelő királynak; ki midőn öcscséhez ért, őt karján ragadva táborából kivezette, s Kene várába csukatta.

7. Nagy Leopold császár alatt Wesselényi nádor, Zrinyi Péter, Rákóczi, Nádasdi Ferencz és Frangepáni sokszor együtt tanácskoztak arról, miképp lehetne a török bűtéseknek szabadon álló, és alkotmányában is veszni indult Magyarhont megmenteni. Mig élt Wesselényi, mindaddig csak országgyűlést szorgalmazó kérelmezés terén maradtak, mely a sérelmeket orvosolja; de ennek halála után Zrinyi magát eltökélte, magát a török segélyével

királylyá, vejét pedig pedig Rákóczi Feren-
 czet erdélyi fejedelemmé tenni: mely végre a
 törököt követé által meg is kérte. De épp ez
 volt veszedelmök. Panajotti, török tolmács, az
 összeesküvést Leopoldnak felfedezte, az ösz-
 szeesküdtek elfogattak, és Rákóczin kívül, ki
 anyja kérelmére kegyelmet nyert, 1671-ben
 mind lefejeztettek, Nádasdi Bécsben, Zrinyi
 és Frangepán Németújhelyen. *Lásd: Atya 7.*
Amitás 14. Bujtogatás 2. Elet 9. Forradalom
1. 2. Kegyelem 3. Merény 3.

Pártviszály.

Magyarország a Ferdinánd német, és a
 török erővel behelyezett Zápolya János ma-
 gyar királyok alatt egyszerre nyögvén és ha-
 bozván; a török had eltakarodása után a két
 király közt két pártra szakadt hazafiak kez-
 dettek egymás ellen harczolni, egymást ellen-
 ségkép öldösní, egymás jószágait felégetni és
 pusztítani, s mintha már ugyanazon haza pol-
 gárai s rokonok lenni meg is szűntek volna,
 egyik párt a másikat töröknek, ez amazt né-
 metnek gyalázta, gúnyolta, s hazájokon a
 polgári háboru minden nyomorait elárasztot-
 ták. — S mily hosszú időre maradtak fenn
 ennek siralmas következései!

Pazarlás.

1. Diogenes egy pazartól jó mennyiségű pénzt kérvén, ez azt mondá neki: Hogy van az, hogy te tölem ennyit kérsz, holott másoktól csak 3 kis pénzt szoktál kérni? Mire felele Diogenes: Mert remélem, hogy másoktól viszont kaphatok, de tőled ezentúl soha sem.

2. Aval mentvén magukat bizonyos pazarok, hogy rendkívüli költéseiket felesleges jövedelmökből teszik: Zenon erre nekik azt mondá: Bocsássatok meg tehát a szakácsoknak is, ha az ételt elsózzák azért, mert kezőknél sok só van!

3. Vitellius, mint hadvezér, a németországi sereghez rendeltetvén, római sok hitelezői kezétől alig tudott menekülni; Németországban is neje eladott gyöngyeinek árából élt. Majd a németországi sereg őt császárá tette. Ekkor már mindene volt; de nem soká ezt is a szerencse megirigyelvén, őt az irigység kezére és bilincsébe ejtette, meggyilkoltatott, holtteste gyalázatosan körülhurcoltatott, és temetés nélkül elvettetett.

4. C. Licinius az atyját, mint pazarlót, birtokaitól hivatalosan eltiltotta; ő pedig azokat, kevés idővel az atyja halála után mind felemésztette.

5. Phocion fia, Phocus, minden atyái

örökségét elpazarolván, mindenki őt a maga családja meggyalázójának nevezte.

6. Callias, ismeretes pazar, mindenét a kéjhölgyekre költvén, tréfából őt az emberek a kéjhölgyektől megmejesztettnek nevezték.

7. Brutus minden örökségét, sőt fürdőházait is eladván, midőn azt mondaná, hogy ok nélkül szokott izzadni; erre Crassus szónok azt jegyezte meg, hogy nem ok nélkül, mert csak most jött ki a fürdőből!

8. Mihály, keleti császár, az anyját klostromba küldvén, mindent saját kezére játszott. Gonosz, eszelős, esintalan, részeges, gyönyörvágys, léha játékos volt. Az anyjától a kincstárban maradt pénzt mind bujaságra, fénylítésre, részegességre, hizelgőkre s több efélékre költötte; s oda jutott, hogy királyi öltönyeit is eladta. És ily minőségben közelített fővárosához hódításaival a török hatalom; így ragadta el tőle Basileus udvari kocsisa a császárságot. *Lásd: Fénylítés 9. 10. 11. 12.*

Példa.

1. Hallottatok-e Nagy Sándorban a kevélységet, fősvénységet, részegséget, haragot, kegyetlenséget? Mindezek példáját egy Leonidas nevű tanítójától szivta volt be.

2. Speusippus; Plátó nővérének fia, ifju

korában hanyag, haragos és fajtalan lévén, midőn szülőinek szidalmait nem szenvedhetné, maga elment Plátóhoz, ki őt házába fogadta, se szóval, se tettel nem sértette, hanem magát előtte nyájasnak, minden haragtól, fajtalouságtól üresnek mutatván, ez által őt magában megszegyenitette, s maga irányában bámulatra ragadván, a bölcsélet tanulására is felindította. Plátót némely barátai feddvén, hogy a fajtalan és makacs ifjat nem fenyténé; ő azt mondá: Sőt fenyttem, még pedig leghatósban, életem rendszerével mutatván meg nekie éjjel nappal, mi különbség van a tisztességes és rút dolgok között!

3. A 16-dik évszázadban az európai udvarok csalárdsága oly általános volt, hogy IV. Henrik francia király úgy mutattatik fel, mint ritkasági példány, ki királyi adott szavát mindig szentül megtartotta, még akkor is, mikor hatalma megerősödésével tehetne volna azt meg nem tartani. *Lásd: Házasság 11.*

Péⁿz. Péⁿzügy.

1. Semiramis magának sirboltot építettvén, ezt iratta reá: A mely királynak pénzre van szüksége, felnyitván ezen sirboltot, vegyen belőle, a mennyi kell! Melyet Dárius felnyittatván, pénzt ugyan benne nem talált, hanem igen ily irást: Ha rossz ember nem

volnál, és kielégíthetlen pénzvágy nem égetne, a halottak nyugalmát nem háborítanád!

2. Spártában a pénzkeresés az alsóbb rendű életmód volt. Bőrpénzzel éltek. Bárki-nél is arany- vagy ezüstpénzt találtak, halálra ítélték.

3. Midön Szüllí, francia miniszter, a pénzügyet kezéhez vette, az államadósság 800 millió frank volt. Évenként az alattvalóktól az előtt szoktak volt felvenni 150 milliót, melynek csak ötöde ment a kincstárba; a többit a miniszterek, udvari hölgyek maguknak megtartották. De Szüllí 15 év alatt a pénzügyet egészen kitisztálta, a népnymasztó csikarásokat eltörölte, és volt a kincstárnak 40 millió feleslege. Eléggé vádolták őt IV. Henrik előtt azok, kiknek abban káruk volt; azonban minden gyanúsítások ellenére is őt a király megtartotta barátságában, mint nélkülözhetlent.

4. Róbert Károly királyságában kezdetek a magyarok aranypénzt veretni, mely addig nem volt szokásban.

5. Az I. Napoleon által vezérelt francia forradalom nyomasztó hatását Magyarországra, mely annak színhelyétől távol volt, nem érezte ugyan, de igen az az által okozott nehéz pénzviszonyt, és sok hadiköltséget. A régi papírpénz ugyanis az alatt annyira meg-

szaporodott, hogy a kormány 1811-ben kénytelen volt annak becsét egy ötödére leszállítani, és így 100 forintból 20 lett. Mennyire csökkent ez által mindenkinek vagyonértéke, kinek a papirpénz kezén maradt, elképzelhető. *Lásd: Adó 8. Ajándék 17. Arany 6. Bukás 3. Csábitás 3. Dicsvágy 1. Fősvénység 4. Gazdagság 2. Hála 1. Hitel 1. 2. 3. Kincs 1. Közhasznosság 3. Nélkülözés 1.*

Polgárisodás.

1. **Ámérika** feltalálásával Mexico város, a nagy mexicói birodalom fővárosa, úgy találtatott, hogy abban lakott mintegy 60 ezer család; és oly művekkel birt, melyek annak miveltségére mutattak; piacok, törvényszékek, iskolák, köházak, templomok, paloták, oszlopokkal diszitve, aranytól tündökölve; fegyvertárak, támadó és védő fegyverekkel ellátva; orvosi füvekkel béültetett kertek stb. voltak benne. — A csillagászat sokra volt vive, s az évet 365 napra osztották.

2. **Peru** feltalálásával a spanyolok 500 mértföldnyi hosszú országutat találtak, s azon minden mértföldre egyegy postaállomást, melyeken a perui császár parancsai vitettek meg.

Polgárháboru.

1. Midőn Cinna Rómát polgárhaddal ostromolná, egy az ő katonái közül megis-

meré testvérét, kit az ellenfél soraiból saját kezével ölt meg; mely miatti bánatában annak sirján ő is magát kivégezte.

2. Cinna tényleg elfoglalván a római kormányt, sok főbbecket, kiktől félnie kellett, maga mellől kiöletett. Egyedül Syllától kellett még félnie, ki a tartományokból haza jöendő vala; ki ellen midőn katonáit hajóra akarná tiltetni, ezek ellene fellázadván, őt megölték. *Lásd: Pártviszály.*

Politikai bűn.

1. Egykor a római halálra ítélték között volt Varró bölcös is. Antonius halált szabott az elítéltek rejtegetőire, s nagy ajándékokkal, jutalmakkal intett mindenkit az elítéltek kivádlására. Varrót mégis barátja, Calenus híven rejtegette házábanál. Antonius gyakran séta közben a Calenus házábanál magát megjárta, s mégis Calenus hű maradt barátjához, Varróhoz.

2. Nerva császár mindazon szolgálakat, kik uraikat politikai okból elvádolták, megölette. *Lásd: Nő 5. 13.*

Pusztítás. Pusztulás.

1242-ben a magyar tábor legyőzésével és csaknem merőben eltörlésével a vad tatár csoportok sebes vizár gyanánt borították el a

védetlen országot, kiméletet nem ismerő iszonyu kegyetlenséggel pusztitva, égetve és öldökölve mindent, mi útjokban állott; a vi-rágzó városokat földig lerombolták, a lakosokat, kik barlangokba s erdős rejthelyekre korán el nem vonulhattak, mind felkonczolták; e vad nép majdnem 2 évig dulta minden akadály nélkül az országot, s megemész-tett mindent, mit eddig a természet és szor-galom adott a lakosoknak. *Lásd: Bujtogatás 3. Kár 1. Merény 3.*

R.

Rablás.

1. Nagy Sándor elfogván egy tengeri rablót, kérdé tőle: mi joggal háborgatod a tengeren járókat? Aval, felele az, melylyelte az egész világot; de minthogy én azt egy kis hajóval űzöm, nevem „rabló;“ te pedig mint-hogy azt nagy sereggel teszed, király vagy!

2. Alexander Severus katonáinak soha sem engedte meg, hogy a hadi rendből kiálljanak, és rabolni járjanak. A melyik ezt tette; azt vagy szigorán büntette, vagy gyalázattal bélyegezte, mondván: Szeretnéd-e, hogy a te meződben azt tegyék, mit te a máséban téssz? Megtanulta a keresztényektől ama jeles mondást: „A mit magadnak nem kívánsz, másnak se tedd!“ Mely jeles mondást annyira szerette, hogy palotájára s a közmivekre feliratni parancsolta.

3. Tamerlán mongol vezérnek Kis-Ázsiában egy nő azt panaszlá, hogy egy katonája tőle a táborhoz eladni vitt tejet és sajtot el-

rabolta. Tamerlán a tábornok megállítván, a nőt pedig addig vezeté, míg az az elpanaszolt katonára ismert. Ekkor Tamerlán a katona hasát felhasíttatván, abban a tejet és sajtot valószínűleg megtalálta; de ha ezt így nem találja, akkor a nőt öletendé meg.

4. Nagy Sándor bevén Thébé várost, katonáinak ott rablást engedett: nevezetesen kiraboltak egy gazdag özvegyet, kit ezen felül a vezér még maga mellé is erőszakolt. Gondolva, hogy a nő már hozzá hajolt, kérdé: hol van aranya? ki őt a kúthoz vezérelvén, monda: Itt van! hová is a vezér figyelmesen nézvé be, lábainál fogva őt a nő oda beveté. Panaszolván ezt a katonák Nagy Sándornak, és ő a dolgot megértvén, a nőt nem csak nem büntette meg, hanem javait is kártérítette, személyét is védte.

5. Peru feltalálásakor a spanyol katonák némely templomokat akarván kirabolni, a peruiak ellentállottak; ütközetre került a dolog; a peruiak lemészároltattak, és császáruk fogságba esett, ki azt ígerte, hogy ha életét megkímélik, annyi aranyat ad nekik, mennyivel addig telik egy terme, meddig ő karját fel tudja nyújtani. Élete biztosítását ígérték. Rögtön az ígért aranyat megadatta. De mikor ez megvolt, őt is megölték; egy

barát őt megkeresztelte, s erre megfojtatott és a tűzbe vetetett.

6. Cambyses a Jupiter Ammon temploma kirablására 50 ezer embert küldött; de azok midőn útjokban egy pusztán ebédeltek, egy szélvihar őket homokkal mind úgy eltemette, hogy hirmondó se maradt.

7. Constans keleti császár Rómát kirabolván, többet vitt el onnan 7 nap alatt, mint a mennyi oda 258 évig gyűlt. Onnan midőn Siciliába visszatért, forró vízzel a fürdőben leöntetett és megfojtatott.

8. Egykor egy római katona tizedmagával egy közembertől elrabolt egy tyúkot, melyért ezeket a sereg össze akarta vagdálni. De a vezér, Pescennius Niger, félvén az így kiűthető katonai forradalomtól, az egészet úgy csilapította le, hogy mind a tiz rablóra ítélte fizetni a közembernek külön külön tiz-tiz tyúkot, s közülök egyik is a harc folyama alatt sátorában tüzet ne tegyen, és egyenek csak kenyeret s igyanak vizet.

9. Cyrus legyőzvéen Croesust, ennek fővárosát, Sárdist, kirabolni katonáinak megengette. A katonák futottak a rablásra. Látván ezt Croesus, kérdé Cyrustól: mit mivelnek azon katonák? Mennek elrabolni a te javaidat! felele Cyrus. — Igen, de azok már, miután engem legyőztél, nem az enyimek, ha-

nem a tiéd, monda Croesus. Erre Cyrus meggondolkodva, katonáinak a rablást megtiltá; s így a polgárok javai sértetlenül maradtak.

10. Julianus császár egy persa hadjárat költségeivel a keresztényeket leginkább terhelve, s az egyházak javait is elragadván, hogy mind a vallástisztelet, mind a tanítás megakadjon, azt mondá: Én ezen kirablottakat készítem könnyebben jutni el mennybe, mert „boldogok a szegények, mert övék a mennyek országa.“

11. A magyar nép Árpád alatt ázsiai életmódját az új hazában is folytatta, sátraikkal s marháikkal legelőről legelőre vándorolván; a vitézek pedig, miután hazájokban nem volt alkalom a csatára, harcvágtyól égve, s idegen kincsre szomjazva, évenként kisebb nagyobb csoportokban mentek kalandozni Olasz-, Német-, Francia- és Görögországokba. Sok kincset raboltak össze, nagy rémitések és pusztítások között; de gazdagságukkal és szerencsésjökkel elbizottságuk és szilajságuk is nevededett.

12. 1596-ban a hazánkban duló törököket Mező-Keresztesnél Báthori Zsigmond és Miksa főherczeg egyesült ereje már megfutamította volt, de a katonaság a török kincsek és martalékok rablásának esve, megállapod-

ván, ezt a török észrevette, s megfordítván lovasait, az egyesülteket szétverte, s a kész győzelmet kezökből kitekerte, táborukat és ágyúkat is elvévén. *Lásd: Arany 7. Fegyelem 3. Irigység 1.*

Rágalom.

1. Mardonius Xerxest ösztönözvén a görögök elleni háborúra, a görög hadi tudományt kisebbítve gyalázta. Kinek Artabanus hosszú szónoklatban azt mondotta: A mások hirnévének rágalmazása legroszabb indulat, melyben kettő boszút tesz, a 3-dik szenved. A rágalmazó boszút tesz, mert a jelen nem levőt vádolja. A ki ennek hiszen is, boszút, mert a valóságot nem ismeri meg. És így a 3-dik kettősön szenved, mert az egyik őt rossznak rajzolja, s a más őt makacsul ilyennek véli.

2. Antigonus király sátra mellett egy pár éjör róla rosszul beszélvén, ő a sátorleplelt fölemelé, és monda: Menjetek odább, nehogy a király meghallja!

Ugyanöt szidván némely vitézei, hogy a legterhesebb sáros útra küldötte, meghallá, s őket jobb útra igazítván, mondá: Immár ne a királyt szidjátok, ki rossz útra indított, hanem azt dicsérjétek, ki jobb útra térített!

Fia rosszul bánván a polgárokkal, annak

azt mondá: Nem tudod-e, hogy az uralkodás nemes szolgaság?

3. Alcibiadesről az áthéneiek sok rágalmat beszélvén, ő ebe farkát elvágta, s a városon elbocsátotta, mondván: Mig ebemről beszélnek, addig engem felednek!

4. Melanchton egy hesseni költésztől azt kívánta, hogy írjon legjobb verset a legrosszabb dologról; ki is legszebb verset irt a rágalomról. *Lásd: Ajándék 20. Bántalom 4.*

Ravaszság.

1. Qu. Labeo, római hadvezér, Antiochus királyt legyőzvé, békealku szerint Antiochus hajóinak fele részét kezére kell vala venni; ő pedig ezt úgy értelmezte, hogy Antiochus hajóinak felét vette el, mindeniket derékba ketté vágva. Azaz, azt akarta, hogy tengeri ereje tönkre menjen.

2. Labcót a római tanács elktüldvén, hogy a nolaiak és nápolyiak közötti határt állítaná meg; a hely színére ment, és az illetőket előleges beszéddel intette, hogy a kérdéses határvonalból mindenik engedjen valamit, hogy ő úgy könnyebben határozhasson. Azok mindkét részről messze vissza húzódtak; és ő a közbemaradt helyet a római nép sajátjának nyilvánította.

3. A római népet felhiván közbiróságra

a perlekedő aricinusok és ardeaiak; az a kérdéselt mezőt egyiknek sem ítélte, hanem sajátjának nyilvánította.

4. Kegyes Lajos német császártól a sógora, Henrik, azt kérte, engedné meg neki, akkorát foglalni el a bajor herczegségből, mennyit egy nap egy arany szekérrel körüljárhat. A császár ezt neki tréfás vigadózással megengedte. Ő tehát állomásról állomásra küldözött nyugodt lovakat, felült egy rendes szekérbe, s így egy nap az egész bajor herczegséget békerülte. Hol volt az arany szekér? azt egy kis alakban kebelébe rejtve magával mindentütt körülhordozta. Így nyert herczegséget, melyet családja Henrikus Leoig birt. Aranszekeres herczegnek neveztetett.
Lásd: Hitszegés 4.

Remény. Reménytelenség.

Lásd: Gyász 2. Fájdalom 11.

Részegség.

1. Sophocles hibáztatta Aeschylust, hogy miért ír részeg korában, mert, ugymond, ha akkor jól ír is, nem tudja.

2. A lacedemoniak hogy gyermekeiket a részegségtől elidegenítsék, szolgálkat meg-részegítették, és úgy állították elejökbe.

3. Solon törvényül tette, hogy a fejedelmet meg kell ölni, ha megrészegedik.

4. Az indusoknál a mely nő a részeg királyt megölte, annak utódának nejévé lett. Ott a nép a bort csupán áldozat alkalmával itta meg.

5. Romulus korában egy római ember nejét rajta kapván, hogy hordóból ivott bort, azt megölte; mely iránti vád alól őt Romulus felmentette.

6. Cato azt rendelte, hogy a nőt rokoni csókolják meg, hogy így érezzék meg, boros-e, vagy nem?

7. Az áthénei Diotimus a szájába tölcserként tevén, az azon betöltött bort szűnet nélkül leitta. Őt „tölcsernek“ hívták.

8. Nagy Sándor gyakran részegség miatt egy végbe két napot és éjet aludt át. Poharazáskor 20 emberrel is versenyt ivott, s a végén a hely színéről önerején el tudott menni.

9. Lacydes bölcsész a rendkívüli poharazások miatt guttatításba esett, s abban halt meg.

10. Bonosus császár annyit ivott, a mennyit senki. Mikor követek voltak nála, megrészegítette, hogy tőlök a valót kitudja. Bár mennyit is ivott, biztosan nézett ki.

11. Niseus, syracusai zsarnok, megért-

vén, hogy meg kell halnia, hátralevő napjait mind évésben ivásban töltötte.

12. Hippoclus király részeg korában egy hölgyet szemérmetlenül ölelgetvén, mint barátja nejét, ezért levágattatott.

13. Zeno császárt a neje, mint részegget, egy verembe taszitva, reá egy nagy követ fordított, honnan kijózanodása után is nem tudván kijöni, ott rimáncodó esdések között megfult.

14. Locrisban a Zaleucus törvénye azt tartotta, hogy ha valamely beteg az orvos rendelete nélkül gyógyszerül bort iszik, ha tán attól felgyógyulna is, megöletessék.

15. Icarus az attikaiakat boritalra tanítván, azokat megrészegítette, kik őt ily minőségben megölték.

16. Magyar király II. Béla elveszítvén lelkes gyámolító jó nejét Ilonát, bűjában nagy borivásnak adta magát; mi által az országban sok rendetlenséget és magának kora halált okozott. *Lásd: Bor 2.*

Részvét.

1. Furius Camillus Róma részére Veji várost ostrommal bevétetvén és lerontatván, ámbár ellenségi város volt az, mégis annak romlásában az emberi sors változékonyságát megkönyezte.

2. Augustus meglátván azon kardot, melyvel tőle féltőkben magukat Antonius és Cleopátra meggyilkolták, őket megsiratta és tisztességesen eltemettette. *Lásd: Ellenség 7.*

Ritkaság.

1. Helvéthonban Bernánál 1460-ban egy bányahegyben 100 singgel a föld alatt találtott egy hajó, töredezett vitorlakkal és horgonyokkal s 40 holt emberesttel. Hogy és mikor ment az a magas Álpok alá?

2. A keleti tartományokból hordották a rómaiak a bessus követ, melynek rétegei között termett fonalszálak ha megfonatnak és szötteknek, így készült vászonban bármit is a tűzben kiégethetni, s maga a vászon meg se sértődik. Ebben égették meg ők és más régiek halottaikat.

3. Helvéthonban van a lucerni tó, melybe ha egy kő vettetik, iszonyu hánykodása áll bé, mely környékének is ártalmára van; neve: Pilátus tava.

Rokonság.

Lásd: Fejedelem 2. Igazság 1. Osztály 1. 2. 3.

Rombolás.

Lásd: Bujtogatás 3. Kártét 3. Merény 3.

S.

Segély.

1. A Pythagoras tanítványai közül ha valamelyik elszegényült, társai vele, mint rokonokkal, javaikat megosztották. Így a tarentumi Chivias megértvén, hogy a cyrenei Prorus minden javaitól megfosztva nagy inségben van, elútazott Olaszországból Ázsiába nagy mennyiségű pénzzel, és annak elzalogosított örökségét visszaváltotta, — holott őt soha se látta volt. — Ezt tették a többi Pythagoreusok is egymással.

2. Perillus azt kérvén Nagy Sándortól, hogy leánya kiházásításában őt segítse meg, Nagy Sándor neki 50 talentomot rendelt; mit Perillus soknak tartván, monda: Én tizzel is megelégszem! Mire Nagy Sándor azt felelé: Néked szükségeidhez képest elég volna, de nékem rangomhoz képest nem elég csak anynyit adnom!

3. T. Vespasianus császár a maga pénzéből mind a római égések, mind a Vesuv

által okozott tűzkárokat mind megtérítette; holott ezt kegyvadászatból nem kellett tennie, mert békés időben kormányzott.

4. A német birodalmi fejedelmek hosszas háborgás után 1273-ban Rudolfot, a birtokaira nézve szegény, de lelkére nézve nagy, bölcs, vitéz, erényes habsburgi grófot választották. Ottokár cseh király is vágyódván e méltóságra, hűséget esküdni neki nem akart, sőt császárnak ismerni sem. Rudolf öt IV. László magyar király segélyével megtámadta, megverte, s két kún vitéz magát Ottokárt is megölte. Rudolf ezután Austriát, Stiriát, Karantán- és Krainországot saját családja számára foglalván el, hatalmát a magyarok segélyével megalapította; s innen jön le a felséges Habsburg fejedelmi ház, melynek ivadéki 1527 óta hazánkat is mind maig kormányozzák.

5. A francia nagy forradalomban Bonaparte Napoleon fővezérré neveztetvén, diadalról diadalra ment, s miután előbb Ferencz austriai császár szövetségeseit, azután az austriai sereget is meggyőzte, 1797-ben Triesztet az egész tengerparttal, azután Grätzet is elfoglalta. Bécs remegett; a császári udvar Magyarországra költözött. A magyarok, kik a császárt 14 millió forinttal, 165 ezer katonával, 6 millió mérő gabonával, 20 ezer szarvasmarhával, 10 ezer lóval stb. segítették, lát-

ván a király veszedelmét, készen állottak mellette felkelni. Erre azonban szükség ezúttal nem vala, mert Ferencz, elhagyatván szövetségeseitől, a francziákkal békét kötött. — *Lásd: Arany 5. Kölcsön 2. Elismerés 7.*

Setéség.

1. IV. Pál pápa meghalván, ki arra látszott volt születni, hogy egész Európát lángba borítsa, őt a római nép átkai követték. Szobra összetörtetett, és a Tiberisbe hányatott. Az inquisitioi foglyok szabadon bocsáttattak; és az általa épített fogda, mint gyalázat emléke, lerontatott.

2. A 16-dik évszázadban egy Ramus nevű bölc, számtudós és értelmes ember, a sorbonnei tanítók által egyházi átokkal büntettetett azért, mert a Q. betűt nem úgy mondta ki, mint ők: „kánkám,” — hanem így: quanquam.“ *Lásd: Haladás.*

Sérelem.

1. Lobkovicz, magyarországi teljhatalmu katonai parancsnok I. Lipót császár alatt, a császárral elhitette, hogy a magyarok mind lázongók, és méltó, hogy alkotmányuk elvételvé, austriai tartománynyá tétessék országuk, sőt hogy a protestans hitvallás is eltöröltessék. E végre az ország minden váraiba

német katonaság küldetett, a nádori méltóság eltöröltetett, nemes és. nemtelenre egyaránt nagy adó vettetett, melyet a katonatisztek kímélet nélkül szedtek bé; a protestánsoktól templomaik, iskoláik elszedettek, papjaik s tanítóik száműzettek, vagy fogságba tétettek. A király német tanácsosai úgy tekintették az országot, mint meghódítottat, azért a val minden alkotmányellenes dolgot elkövettek: a töröktől visszanyert vármegyékre német kormányzókat küldöttek; a várakban német tiszteket, kapitányokat tartottak, kik a népet fosztogatták, stb. Erre következett az úgynevezett „kurucz háboru,“ vagyis Rákóczi forradalom, II. Rákóczi Ferencz vezérletében, melynek magának is szerencsétlen kimenetele lett, azutánra is a sérelmek teljesen nem orvosoltatván.

Szabadság. Szabadítás.

1. Timoleon által szabadulván meg a syracusaiak a II. Dénes zsarnokságától; azután jóllehet holtig úgy élt közöttök, mint magányzó, de minden nehéz közkérdés az ő tanácsából dőlt el. S halálában is őt nemcsak nagy ünnepélylyel tisztelték meg, hanem keservesen megsiratták; — holott ő, mint corinthusi eredetű, nem volt hontársuk.

1. Az ámerikai őslakók gyermekeiket

veréssel és minden sanyargatással szoktatták a nehézségek kiállítására; egyébiránt hibáikért őket nem szokták verni, fenyíteni, mert az ők fogalmuk szerint ez azoknak szabadsága ellen volna. Ily széles értelemben tisztelték a szabadságot! *Lásd: Alkotmány 1. Bukás 7. Erély 1. Féltelenség 1. 2. Kormány 1.*

Szakértelem.

1. Hannibál hallván egy stoicus bölcs okoskodásait, melyekkel azt erősítette, hogy csak a világbölcs lehet jó hadvezér, elneveté magát, és monda: A világbölcsesség nem katonai értelem; és képtelenség, hogy a hadi tudomány magában a katonai pályában jár-tasság nélkül megszerezethessék!

2. Nagy Sándor királyi herczeg korában az Apelles rajzműhelyét gyakran meglátogatta. Egykor nevezetesen a rajzmesterségről igen sokat beszélvén, Apelles őt nevetve arra kérte, hogy hallgasson, mert máskép őt még tanítványai is kinevetik, kik a festéket törik, mint a ki oly dolog felől okoskodik, melyhez nem ért. *Lásd: Bírálat 2. Kötülés 2. Művészet 3. 4.*

Számadás.

Sextius mikor le akart fektüdni, mindig megkérdezte lelkétől: Ma gyógyultál-e vala-

mit? valamely véteknek állottal-é ellent? mennyiben lettél jobbá? Így tettek Seneca és Horác is. *Lásd: Öregség 1.*

Száműzés.

1. Mikor az áthénei nép össze volt gyűlve, hogy Aristidest száműzzék, kéré egy polgár a jelen volt Aristidest, irná fel számára, hogy ő is Aristidest száműzésre ítéli. Kérdé tőle Aristides: Valamit vétett-e neked Aristides? Én nem is ismerem őt, felele amaz, de ő nekem nem tetszik. Aristides felírta a maga nevét egy kis táblára, hogy száműzésék és annak kezébe adta.

2. Aristides Áthénéből, Camillus Rómából száműzettek, de a kettő különböző érülettel vette nehéz sorsát: mert Aristides azt kérte az égtől, hogy hazájának ne legyen szüksége soha reá szorulni; Camillus pedig azt, hogy ha az ég őt ártatlannak látja, a hálátlan Róma mielőbb reá szoruljon.

3. Két gonosztevő perelvén egymással, Filep király nekiek azt ítélé: Egyik fusson ki Macedoniából, s a más kövesse azt! Azaz, mind kettőt száműzetni rendelte.

4. A papság sugallatára 1492-ben a zsidók és gyanus katolikusok mintegy 15 ezeren száműzetvén, ez által Spanyolország Ferdinánd és Izabella alatt a legszomorítóbb szint

öltött; onnan egyszersmind ezekkel elköltözött a szorgalom, mesterség, pénzerő, közbizalom és néphűség. A költözők zsidókra rohantak a rablók, kiknek gyomrából is az aranyat kiszedték. Közülök mintegy 20 ezeren visszatérvén, ezek mind lemészároltattak. *Lásd: Hatalom 5.*

Szánalom.

Lásd: Ellenség 7. Részvét 1. 2.

Származat.

1. Agatocles, ki fazakasból lett királylyá, asztalára az arany poharak közé mindig egy cserép poharat tétetett, gyakran elmondván, hogy ő egykor olyan poharakat készítő mester volt.

2. Bajazeth, török szultán, Tamerlán tártar fejedelemnek szemére vetvén pásztori eredetét, ez azt felelé: Nem tudod-e, hogy a juhok gyapjából királyi öltöny készül?

3. Amasis, égyiptomi király, csekély helyről eredvén, midőn királylyá lett, a főnemesség nem akart neki hódolni. Ő pedig egy arany lábmosó edényéből a Jupiter szobrát megkészítettvén, azt a templomba állította, melyet a főnemések is leborulva imádtak. — Ekkor monda nekik: Miért imádjátok azon szobrot, holott az tegnap az én lábmosó edé-

nyem vala? Mire azok azt felelék: Nem azt néztük: mi volt? hanem hogy: most mi? Ekkor a király épp ezen ök szavaikat használván fel ellenök, mondvár: Tehát nem azt kell nézni, mi voltam, hanem hogy mi vagyok! csekély állapotban születtem ugyan, de az ég akaratából trónra léptem!

4. Virgilnek az atyja napszámos volt, maga pedig világhírű költész; sőt a világ jelesebb költészei között is kitént.

5. Horácznak, az aranycs szájú római költésznek az atyja római közember volt.

6. Aeschines, híres görög szónok egy legelesettebb szegény áthénei ember fia volt.

7. Pythagorás, kinek az atyja gyűrűmetsző volt, Görögországban a leghíresebb bölcsészeti tanszéket állította, kit a fejedelmek is tiszteltek.

8. Iphicrates, áthénei nagy hadi tudományu férfi, csizmadiának volt fia; kit is a nagy persa király, Xerxes, a maga Egyiptom ellen küldött tábora vezényletével tisztelt meg.

9. A magyar Kinizsi Pál molnárlegényből vezérségre emelkedett, és a Temesi bánság kormányzója volt. *Lásd: Bitang. Felemelkedés* 2. 3. 4. 5. 6. 7.

Szegénység.

1. Diogenesnek szegénységét szeméretvén egy rossz ember, azt felelé: Soha se

láttam, hogy az embert a szegénység gyötörné, de a gonoszság sokakat.

2. Aristides közhivatalokat viselt, de meggazdagulni nem kívánt, elannyira, hogy közköltségi fedezettel temettetett el; leányai ezért közköltségen tápláltattak és házasítottak ki. *Lásd: Ajándék 13. 15. 16. Allam 1. Bölcs 10.*

Szégyen. Szégyenlet. Szégyenülés.

1. Mihály görög császárt egykor a bolgárok ütközetben erősen megvervén, annyira megszégyenlte magát, hogy császárságát letette.

2. Álmánzor, arab király Spanyolországban, ki a keresztényeket mindig meg szokta volt győzni, egy ütközetben a leoni és castiliai grófoktól keményen megveretvén, ezt az övéi előtt annyira tudta szégyelni, hogy azok szemé láttára minden beszédétől és ételtől magát elhúzván, rövid időn meghalt. *Lásd: Hazugság 1. Hódítás 5. Kérkedtség 2. Öngyilkosság 4.*

Szelidség.

1. Pisistratust egy részeg ember kegyetlennek szidalmazván, mondták némelyek, hogy büntettesse meg; de ő azt mondá: Úgy veszem őt, mintha békötött szemekkel ütközött volna belém!

2. Cyrusnak és Agesilausnak sohasemki a kormányzatban haragos szavukat nem hallotta. *Lásd: Rágalom 2.*

Szemérmesség.

1. Pythias, az Aristoteles leánya, kérdeztetvén: melyik a legszebb szín? az, ugymondá, melyet a jól nevelteken a szemérmesség tüntet fel.

2. Lycurgus a gyermekeknek azt rendelte, hogy az utcán kezeiket öltönyük alá rejtve, úgy menjenek, mint szemérmesekhez illik, azaz, csak lábaik alá nézzenek, és másfelé éppen ne.

3. A nagyobb Cató, mint censor, Maniliust a senatorságból lecsapta, csak azért, mert leánya előtt nejét nappal megcsókolta.

4. A syracusai Hieron a szemérmesség védelmében oly szigorú volt, hogy neje jelenlétében Epicharmus vig költész némely buja értelmű verseket szavalván el, ezt azért megbüntette.

5. Justinian császár neje azon gyanakodván, hogy férje egy derék hölgygyel, Anastasiával, titkos szerelmi viszonyban áll, Anastasia, hogy a gyanut legtávolabbról is magáról lerázza, elköltözött Alexandriába, és klostromban élt. Később a császárnő meghalálózván, nehogy a császár őt felkereshesse,

s a régi gyanuba az emberek megrögződjenek, az egyiptomi pusztába vonult, és álnév alatt élt.

6. IV. Ottó német császár Florenczben meglátott egy különösen szép úri leányt, Gvaldráta Bertát; ennek atyja a császár dicsérő szavaira azt mondá, hogy nem leszen ellenére, ha a leányt a császár megcsókolja. De a leány erre semmiképp nem állott, mondván, hogy őt más meg nem csókolandja, mint leendő férje. E szó annyira megtetszett a császárnak, hogy Bertát egy derék vitézhez, Gvidóhoz, nőül adatta, kiktől aztán származott a Gvidó grófi család.

7. Clitomachus bajnok, ha vendégségben, vagy bárhol is gyűlésben szemérmetlen szót hallott, azonnal fölkelvén, onnan eltávozott. *Lásd: Erkölcs 6.*

Szentségtörés.

1. Xerxes 4 ezer katonát küldött a Delfi templom kincsei elrablására, mintha nem csak a görögökkel, hanem az istenekkel is harczban állana; de azokat útjukban a fellegszakadások és azok mennykövei mind eltörölték a legpéldásabban.

2. Borzasztó vallástalanság említettik Heliogabál római császárról; mert egy vestalis szűzzel házasodott össze, a palládiumot helyéről elmozdította, a vestalis tüzet ki akarta oltani, s mintha magukkal az istenekkel volna

harczban, az akkor Rómában gyakorlatban volt mindenik vallást különbség nélkül megtagadta. Mik által istent és embert annyira maga ellen ingerelt, hogy saját lovas katonái reá rohanván, őt meggyilkolták. S a menyenyiben minden előtte volt uralkodókat a vallástalanságban feltülmúlt, annyival gyűlöltebbé vált másoknál. A bordélyházban öletett meg, és előbb a városon át, azután vissza a bordélyházba hurczoltatott; onnan lábainál fogva hurczoltatott el a Tiberis folyóba.

3. Onomarchus, Philomelus és Phailus hárman az Apolló delfisi templomát kirabolván, az egyik elevenen megégettetett, a más a tengerbe stülyesztetett, a harmadik egy meredek magaslatról letaszittatott. Ezen büntetések szokta volt szabni a görög törvény a szentségtörőkre. *Lásd: Bizakodás 1.*

Szenvedés.

Minő sorsviharokat kellett kiállani egy erőtelen nőszemélynek, arragoniai Erzsébetnek! Ő királyi vérvadék volt: egy őcsce nápolyi királylyá lett; maga a milanói herczeghez ment nőül; szélesen virágzó családjának örvendhetett. De már gyermekkorában látnia kellett nagyatyja országát, Arragoniát, az arabok által nyugtalanittatni; leány korában anyjától fosztatott meg; őt a milanói nép, valamely bujtogatásra, férjével együtt gyám-

ság alá rendelte; VIII. Károly francia király őket ostromolta; atyja elfutott, testvére annak helyébe maradt, de az ellenség ezt a trónból kivetette; ez majd a trónt visszanyerte, de korán elhalt; ennek fia és utóda a francziák által eltüzetett; férje elhalván, fia elmellőztetett, és ő maga is; tőle a milanói jegybirtok elvételét; fia pedig a francziákhoz fogságra vitetett. És ő mind ezt túlélte; sorsa azután javult is. *Lásd: Pusztítás.*

Szeplősítés.

1. Tarquinius Superbus római király Lucretiát, a Collatinus nejét, tiszta jellemű úrhölgyet, erőszakkal megszeplősítvén, az ebből keletkezett összeesküvés miatt a trónból kivesett, sőt maga a királyi méltóság is közgyűlöletből eltöröltetett.

2. Zách Felicián, magyar főnemes, a Róbert Károly magyar király udvarában levő Klára leányán ejtett szeplősítési gyalázat miatt boszura gyulva, az éppen ebédlő királyi családra tört, eltökélten azt egészen kiirtani. — Szándékát azonban végre nem hajthatta, mert ámbár a király karját megsebezte, a királyné négy ujját levágta; de a zajra összefutott örök őt felkoncizolták. A királyi tanács aztán a kor szelleme szerint Záchnak ártatlan családját is részint iszonyu kegyetlenséggel kivégeztette, részint száműzte.

Szépség.

1. Domitianus császár látván egy magát szerfelett szépnek hívő Metius nevű ifjat, monda: Szeretném oly szép lenni, mint Metius magáról hiszi!

2. Szokrát azt ajánlá tanítványinak, hogy a ki a tükörben magát szépnek látná, vigyázzon, nehogy testi szépségét rossz erkölcsével elrútítsa; a ki pedig nem szép, ezt az erény fényével hozza helyre. *Lásd: Szemérmesség 6.*

Szerelem.

1. Chilperik, francia király, vadászatból egykor korább jöven haza, mint szokott volt, midőn nejét, ki hozzá háttal fordulva mosdott, bizelgésből egy veszszövel hátba érintené; neje azt hitte, hogy ezt titkos szeretője teszi, s nem is nézván hátra, hogy ki az, azt mondá: Játszol-e velem kedves szeretőm Lándrik? Ekkor megfordulva, észrevette tévedését, és férje boszujától megrettenve, nehogy férje ölesse meg őt, sietett férjét megelőzni, és őt megölette.

2. Dárius az atyjától Artaxerxestől azt kérvén, hogy egy szép ágyasát, Aspasiát, adná neki; ezt az atyja tőle természetesen megtagadta, nemcsak, hanem Aspasiát a szent

hölgyek közé igtatta, hogy így fia gerjedelmét egészen megszüntesse, saját nélkülözése példájával menvén elől. De Dárius a dolgot másképp vette; ő 50 testvéreit az atyja ellen maga érdekében párttűzésre bírta, s az atyját halálra üldözte.

3. V. Károly francia király fővezérének, Bourbon hercegnek, magát nőül ajánlván az angoulémi hercegnő, Bourbon herceg ezen ajánlat elől kitért. Ezért a hercegnő elhatározta neki mindenképp ártani; örökségi vagyonai iránt perbe idéztette. Bourbon a pert elvesztette. Folyamodott a királyhoz; de érezvén, hogy a király is meg van kerülve, a hazából eltávozott.

4. Nagy Sándor egykor a Jupiter oltára körül látván az áldozaton egy igen szép hölgyet, sokáig nézé; mit barátja Hephestion észrevévén, monda: Teheted, hogy azt birtokodba vedd! Mire Nagy Sándor azt felelé: Ha mi másokat mérsékletre utasítunk, szükség nekünk is mérsékelnünk magunkat! — *Lásd: Önmérséklet 8. 9.*

Szerencse.

1. Rudolf, mint Habsburgi gróf, cseh király Ottokárnak házmestere volt. Rudolfnak szolgálván a szerencse, német császárrá koronáztatott. Ottokárnak visszasan jött, hogy

letérdelve hódolati esküt mondjon, több német fejedelem társaival együtt, annak részére, ki az előtt neki alattvalója volt. Ugy egyezett tehát Rudolfal, hogy az esküt a Rudolf sátorában csak négy szem között tegye le. Erre a határozott órán meg is jelent; de mint bámult, midőn Rudolfot a sátorban koronáson trónba ülve, a többi német fejedelmektől környezve találta. Ebbeli zavarodásában térdre esett, és a felolvasott hódolati eskümintát így hallgatta meg.

2. Constantius, a nagy Constantin császár atyja, a németektől Galliában csúfosan megveretvén, egy ottani várba akart futásában menekülni, mert a város félt előtte a kaput felnyitni; katonái azonban őt a várba egy kötélén húzták fel. A németek azon várat is ostromolni kezdvén, Constantius az örsereggel reájok kiűtött, teljesen megverte s elszélesztette. És így a kinek élete csaknem az ellenség kezében vala, maga törölt el 60 ezer ellenséget nagy dicsőséggel.

3. Polycrates Samos szigetbeli zsarnoknak soha semmi szererencsétlensége nem történnén, Amazisis égyptomi király, mint barátja, neki azt ajánlá, hogy maga magának valamely kárt tenni kísértse meg. Polycrates azért igen kedves drága gyöngyét a tengerbe veté. De azt nem soká a halászok egy megfogott

hal gyomrában megtalálván, neki visszaadák. Így hát ebben is szerencsés volt. Erre Amasis azt jegyzé meg, hogy ez így nem mehet mind végig, mert a szerencse nem állandó. Igaza is volt, mert a persák Polycratest nem soká mind életétől, mind trónjától megfosztották.

4. V. Károly egy várat hasztalan ostromolván, midőn onnan ostromhadát elmozdítaná, azt mondá: most látom, hogy a szerencse hasonló a hölgyekhez, elhagyja az öregeket, hogy az ifjoknak kedveskedhessék!

5. Bajazeth török szultán előtt reszketek a görög császárok, nem tudván neki ellent állani; s ott állott, hogy már Constantinápoli kezdje ostromolni. De Tamerlán mongol fejedelem őt hadaival Azsiába visszavonta, megverte, megfogta, aranylánczczal megkötötte, arany kalitkába zárva mutogatta, s mikor lovára akart ülni, annak hátáról lépett fel.

6. Theramenes zsarnok sokadmagával vacsorálván, a ház leszakadt, a többit mind oda ölte, csak ő nem sértődött. Mire elbámulva azt mondá: Oh szerencse, minő nagyobb vészre tartál meg engemet! Nem soká megöletett.

7. Telophanes kerékgyártóból emelkedett lydiai királyságra.

8. Hyperbolus lámpacsinálóból athénei főnökké lett.

9. Nagy Sándornak egy közkatonája, Ptolemeus Lagi, égyptomi királylyá lett.

10. Tököli Imre, magyar felkelő vezér, nejével Zrinyi Ilonával együtt a nem kedvező szerencse következtében Kis-Ázsiába költözvén, 1705-ben Nicomedia mellett a virágmezőn végezte bé viszontagságteljes életét, mint csaplóros. *Lásd: Aláztatás 1. Elismerés 7. Események 1. Kivégzés 1. Mérséklet 1. Önmérséklet 5.*

Szerénység.

1. A római nép az áfrikai Scipiónak érdemeiért a város minden főbb helyein oszlopokat akart emelni, akarta képét triumfusi dicső állásban a Jupiter templomába helyezni, akart neki örökös consulságot és dictátorságot adni. De ő mind ezek megtagadásában oly szerény volt, mint az előtt a hivatalviselésben hű az államhoz.

2. Severus császár már 16. évében trónra jelöltetvén, azt nem akarta elfogadni; de a körülmények őt mégis azt elfogadni reá-bírták. Az államtanácsot és a törvényt annyira tisztelte, hogy császári méltósága alig is tűnt fel, csaknem egyenlő volt a rendes polgárokkal. Midőn ezt benne az anyja és

neje hibáztatva mondanák, hogy így a császári méltóságot lealjasítja, azt felelte: Sőt azt inkább megszilárdítottam, s magamat biztosítottam! *Lásd: Bizalom 1. Erény 2. Hivatal 1. 2. Király 7. Magányzó 2. Megelégedés 2. Nélkülözés 3. 4. 5. 6. 7. Példa 3.*

Szeretet.

1. Scipio, a Polybius parancsát tartván szem előtt, egyszer is a piacról haza nem tért addig, míg valakit jóakarójává, barátjává nem tett.

2. Egy Domokos nevű Lesbos szigetbeli fejedelem neje bélpoklosságba esvén, ámbar az a legragályosabb vészes kór, mégis azt nem kerülte, attól nem irtózott, mind az ágy- mind az asztalra nézve vele maradt.

3. A mindent, sőt magát is gyűlölő Timon egykor találkozván a gyermek Alcibiadessal, azt megcsókolgatta, s nyájasan hizelgett neki. Kérdvén tőle némelyek: miért tette azon szokatlan dolgot? azt felelte: Nekem ezen fiut azért kell szeretnem, mert ő egykor az áthéneieknek sok nagy rosszat okozand! *Lásd: Fejedelem 4. Férj 1. 2. Forradalom 2. Gyász 2. Nép 5. Nő 3. 4. 5. 6. 7. Testvér 2.*

Szerzemény.

A lacedemoni Timandrides házától ne-
héz érzelmek között távozván el a harczra,
háza és gazdasága ügyeletét fiára bizta. Mig
oda volt, addig fia a birtokot megbővítette.
Hazaérkezéssel erre azt mondá: Fiam, meg-
sértetted az isteneket, rokonidat, barátidat és
a szegényeket, mert felesleges jövedelmeinket
ezeknek szoktuk áldozni; te pedig ezt nem
tetted! *Lásd: Birtok 3.*

Szidalom.

1. Dion után az utczán egy átkozódó
mindenféle szitkokat mondott, mindentűt men-
vén utána. Dion hallgatott. Mikor már házába
lépnék, kérdé tőle amaz: Semmit nem fe-
lelsz-e? Nem, egy szót sem! felele Dion.

2. Arcesilaus academicust Antagoras
költész közhelyen makacsul szidja vala. Ar-
cesilaus onnan tovább mene többekkel be-
szélgetni; hová amaz őt szidalmazva elkisér-
vén, a sok értelmes ember azt kineveté, s
megszégyenülten szűnék meg. *Lásd: Bánta-
lom 3. 6. Rágalom 2. Szelidség 1.*

Szigor.

*Lásd: Atya 4. 5. 6. 7. Büntetés 4. 5.
Harag 6. 7.*

Szinésznet.

Lásd: Játék 1. 2.

Szolga. Szolgaság.

1. A rómaiaknál és görögöknél a Saturnus ünnepén az urak és szolgák egyenlőknek tekintettek. Sőt azon ünnep napjain a szolgák úri öltönyt vettek fel, asztalhoz ültek, nekik uraik szolgáltak, vagy melléjük ültek; a házi hivatalokat viselték, és ítéleteket mondtak. A római ügyvédek akkor nem mentek az ítélőszékbe. Az iskolák bezárattak. A szolgák főveget viseltek.

2. Némely rómaiak rabszolgáikat, kiknek hűségét tapasztalták, szabadsággal megajándékozták, barátaik közé számlálták, és örököseiknek vallották. Plinius szerint sok urak szolgáik erőtlenségén szánakodtak, azokat betegségeikben gondosan ápolták, haláluk alkalmával tisztességesen eltemették. *Lásd: Bizakodás 4. Bányászat 1. Cseléd 13. Ékszer 3. Hűség 10. 11. 19. 20. Kegyetlenség 3. 4. Király 13.*

Szomj.

Lásd: Ital 1.

Szónok. Szónoklat.

1. Az ifju Demosthenes a mely napon a néphez szónoklandó volt, az előtti éjet átvit-

rasztotta; ezért róla azt mondták, hogy jól kidolgozott és betanult szónoklatai mécszaguak.

2. Theocritus egykor az Anaximenes szónoklatát kihallgatni készülőknek azt mondá: Szóüzön és csepp értelem!

3. Antisthenes egykor hosszú szónoklatot tartván, Plátó arra azt jegyzé meg: A szónoknak nem magára, hanem hallgatóira kell tekinteni!

4. Pyrrhus király megvallotta Cyneas bölcsről, hogy ennek ékesszóló nyelvével több várost szerzett, mint fegyverével.

5. Caesar megöletvén, gyilkosaira gytlés tartatott, és a nép már oda kezdett vala hajolni, hogy őt, mint zsarnokot, kárhoztassa, és így gyilkosait felmentse. De M. Antonius a Caesar holttestét a népgytlés elébe tévén, azon a sok halálos sebet kimutatván, valamint vértől ázott öltönyét is; ezen szemmel látható jelekkel okadatolt szónoklatával a nép véleményét helybe megfordította, az által a nép előtt a Cæsárt meggyilkoló Brutusnak és társainak a honszabadságra működő erényére homályt borított; a nép őket mind száműzésre ítélte, s egy dühös rohammal házaikat felgyújtotta.

6. Cato látván, hogy Carthagó Rómának veszélyes vetélytársa, hogy Rómát az el-

len egy harmadik háborura felindithassa, a tanácsgyűlésben előmutatott egy új figét, kérdvén: mennyi ideje lehet, hogy azt fájáról leszakították? Csak most ujonan szakítottuk le! mondának mindnyájan. Igen, monda Cato, ezen fige harmadnappal ezelőtt fáján függött Karthagóban; ily közel kell érezni magához Rómának esküdt ellenét! S erre épített fontos szónoklatával meghatározta a Karthago elleni 3-dik hadjáratot, mikor is azt Róma teljesen legyőzte.

7. Marius Antherius, római szónok, a maga szolgáját mindig háta megett tartotta, hogy mikor vagy igen lassan, vagy igen tüzesen szónokolna, öltönyének megrándításával őt figyelmeztetné.

8. Filep milánói herceg ellen a florencziek a velenceiektől védsegélyt kérvén, követük bármint is igyekezett szónoklatában a segély szükségét kimutatni, a velenceiek arra nem indultak meg. Végre a követ, mintegy a reménytelenség haragjával eltelve, szónoklatának kifejezésében zavart arczczal és szókkal ezt mondá: A ti bűnötök miatt, velenceiek, tavaly a genuaiak a Filep fegyverei ellen nem tarthatván fenn magukat, szabadságukat neki feladták; mi is florencziek, őt az idén királyunkká teszszük; jövő évben pedig ti magatok felett az ő fejére császári

koronát teszték! Evel hátat fordítván, kiment a gyűlésből. A velenceziek pedig megrettenvén, a florenczikkal szövetségre léptek és egyesült erővel Filepet visszaverték.

9. Demosthenes, a tüzes, erőteljes és rettenthetlen áthénei szónok, a maga elleneire mennyköveket szórt; hallgatóit úgy tüzelte fel, mint maga is tüzelve volt; az ellenokokat porrátörte; és ezen szóknak: Dics, szabadság, közjólét, — szájában elragadó és ellenállhatlan ereje volt; hazája ellenét, Filep királyt, határtalanul gyűlölte, kinek nézeteit jól előre látta, s ezek meghiusítására teljes lelkéből készen állott. *Lásd: Képzettség. Kitűnés 1. Nép 4. Önérdek. Önvédelem.*

Szórakodás.

1. A híres Scipio és Laelius soha se találtak oly jól barátilag magukat, mint mikor, a hogy ők neveztek, a városi élet fogóságából a mezei élet szabad körébe kivonhattak; ott mindennemű ártatlan gyermekies játékkal töltötték idejüket.

2. Amazis egyiptomi királyt barátai megintvén a felől, hogy vendégségben igen tréfás volna, azt felelé: A kik nyíllal bánnak, mikor szükség, azt kifeszítik, mert ha mindig felhúzza tartják, elromlik, és hasztalanná lesz: így van az ember is; ha folyvást ko-

moly dolgokat kezel, és vig időzetet nem enged magának, lassanként tagjaiban vagy lelkében meggyengül.

3. Augustus császár a kormányzati gondok nehézségei között sokszor fuvónyomással, vagy halászzattal szórakozott; öreg korában pedig a gyermekekkel dióba játszott, jó iztün nevetvén azoknak a feletti vetélyeit.

4. Márk Antonin. császár mikor magát megunta, vagy laptajátékkal keresett mozgást, vagy rajzolt.

5. János evangelistának szokása volt unalmas óráiban fogolyadással játszani; miért őt egy ifju kinevetvén, kinek vállán nyil vala, kéré azt, hogy nyilazzék előtte. Az ifju ezt teljesítvén, nyilazás végeztével a nyilkötelet megeresztette. Kérdvén János tőle: miért teszi azt? azért, felele amaz, mert ha mindig feszülten áll, hasztalanná válik. Lásd, monda neki János, én is, a hozzám hasonlókcal együtt, azt szoktam tenni, hogy néha tiszteséges szórakozással üdülök fel, és így tágitva a rendszeres foglalkozásokon, azokra új erőt nyerek!

6. Attalus, ázsiai király, tres idejét érezsobrok öntésével töltötte; s mikor ebben is megfáradt, kertét szokta volt ásogatni.

7. Sárok, tatár király, a nagy Tamerlán utóda, mikor kormányzati gondoktól meg-

lankadt, ostort font, és nyilveszszöt kovácsolt, melyeket a piacon eladatott.

8. XI. Lajos francia király vadászattal szokta volt magát felújítani; s mikor betegségében erre nem volt képes, kopóival egereket vadásztatott, és solymaival pillangókat fogatott. *Lásd: Gyümölcsészet 2. Játék 3.*

Szorgalom.

Cleanthes nehéz eszű és szegény sorsu volt; de megszeretvén a bölcseletet, nappal a legszorgalmasabban tanult a Zenó iskolájában, éjjel pedig egy kertész számára szüntelen vizet mert, és egy sütő nőnek sütni segített. S így győzte le a természet és sors adományainak hiányait. *Lásd: Erkölc 1. 2.*

Szükség.

Midőn II. Bálduin konstantinápoli császárt a pártütő görögök haddal szorongatnák, és pénze el volna fogyva, a velenceieknek sok szentek ereklyéit eladta, sőt saját fiát is az ottani magánkereskedőknek pénzért zálogba adta; a templomok ólomfedeleit is pénzzé tette. *Lásd: Bukás 4. Harcz 7. 8. Nélkülözés 2. Ostrom 3.*

Születés.

1. Macrobius írja, hogy a régiek a született gyermeket azonnal a földre fektették, s arra az égtől a föld áldásait kérték.

2. A régi rómaiak és görögök a született gyermeket paizsra fektették. A lacedemoniak nem csak ezt tették, hanem mikor eltemették is a halottat, paizon vitték ki.

3. A tráciaiak a született gyermeket körül ülven, siratták, és beszélték neki mind azt, mit az életben szenvednie kell; a halottakat pedig örvendezve temették el, emlegetvén, minő roszaktól menekültek.

4. A brachmanusok a született gyermek felett tanácsot tartván, tagjainak megvizsgálásából meghatározták, milyen indulatu ember leend; s ha jónak találták, tanításra adták, ha rosznak, megölték.

Szülők.

1. A pisisbeliek vendégségeikben legelőször szülőiknek áldoztak.

2. Agesilaust egykor az atyja arra ösztönözvén, hogy törvényellenes ítéletet mondjon; ő azt felelé: Atyám, te engemet mindig arra tanítottál, hogy a törvényt tiszteljem; engedd tehát most is ezen kötelmemet, mint szülői parancsodat, tiszteletben tartanom!

3. A görögök Tróját bevévén és felégetvén, kihirdették, hogy onnan mindenki a vállán egy legkedvesebb terhét kiviheti. Aeneas erre ősi isteneinek képeit vitte ki. Ez a görögöket megindítván, megengedték neki; több-

szőr is vinni ki féltendőbb vagyonait. Ekkor legelőször az atyját vitte ki, s azután egyéb javait.

4. A macedói katonaság fellázadván, Filep királynak czombja átszúrattott, és elesett; kit fia Sándor paizsával egyik kezével fedzván, más kezével a reátolulókat mind levágta, és így atyját megvédte.

5. Opius, öreg római polgár, száműzésre ítéltetvén, fia őt, mint erőtlent, hátára vette, s úgy vitte Siciliába a száműzés helyére. Ezt megtudván a római nép, a fiut atyjával együtt haza hívta. A római színészek az ő javára játszván, a tanács is beléegyezett, melyből nagy jövedelmet vettek az atyjával. Sőt a tanács a fiut építészeti főhivatalba tette.

6. Arrianus római polgár, halálra ítéltetvén, a fia őt a börtönből kilopta, s vele idegen tartományokra menekült.

7. Amphinomus és Anapius, siciliai testvérek, a kigyuladott Etna tüzéből mentették ki vállaikon szülőiket, mikor már körül a városok és falvak égtek.

8. Childebert és Chlotar, királyfiak, a királyság felett egymással karddal verekedvén, anyjuk könyeire megállottak, s rimánkodó kérésére a fegyvert elvetve egymást megölelték.

9. Cornelius Scipio a „Scipio“ (istáp)

melléknevet azért kapta, mert világtalan atyját mindentitt vezette. *Lásd: Atya 1. 2. 9. 10. Bűnbánat 6. Némaság.*

Szűzesség.

1. A lybiaiak legjobb szűznek azt tartották, ki leghosszabban szüzeskedett.

2. Egyiptomban egy alexandriai igen szép szűz észrevévén, hogy egy ifjat az ő szépsége nagy szerelemre gerjesztett; titkon egy régi sirtobba költözött, és magát ott 12 évig tápláltatta, hogy másokat szépségével meg ne zavarjon.

3. A törökök syriai hódításakor az Ákra városbeli szent szűzek a törökök szemérmetlen elbánásaitól irtózván, maguknak orraikat mind levágták, hogy így rútat mutatván, szűzességük sértetlen maradjon. A törökök ezeket ilyeneknek találván, mind megölték. *Lásd: Csábítás 4.*

T.

Tábor.

1. Xerxes egy milliónál több táborával megyen a maroknyi görög nemzetre, mely őt mindazáltal legyőzi, megszágyeniti. Oka ennek az, hogy egyfelől a nagy tábor rendezetlen és rögtönzött volt, másfelől nem volt meg abban a szabadsági lelkesültség, mint a kevés számú görög táborban.

2. Nagy Sándor csak 40 ezerből álló tábort indit Ázsiába, s avar azt meghódítja; mert azok harczedzett és jól gyakorlott katonák voltak, s ezen felül Nagy Sándort szerették, benne bíztak.

3. A magyar királyok között Hunyadi Mátyás kezdette meg az állandó katonaság tartását, kinek ilyen hada 8 ezer válogatott vitézből állott, s fekete pánczélaíról „fekete sereg” nevet viselt. Ezt Mátyás rendesen maga s leginkább akkor vezette harczba, midőn annak kimenetele kétes volt, s ellenállhatlan ro-

hamával mindig kivivta a győzelmet. *Lásd: Harcz 3. 7. 11. 12. 15. 16. 17. 18. 19.*

Takarosság.

XII. Lajos francia király, oly takarosan élt, hogy ennek igazolására így nyilatkozott: Örömebb veszem, ha udvarnokaim takarékosságomat nevetik, mint ha a nép pazarlásomat siratná. *Lásd: Álom 3. Pénz 3.*

Tanács. Tanácsos.

1. Dárius nagy hadat gyűjtven Nagy Sándor ellen, és azt jól felfegyverezven, egy nála szállásoló görög menekülttől, kit Nagy Sándor száműzetett volt Athénéből, azt kérdé: Elégséges-e ezen roppant tábor Nagy Sándor legyőzésére? Nem! felelé amaz, mert ezek puha ázsiaiak, de a Nagy Sándor katonái szegénység által edzettek, vitézek, görögök; jobb leszén a sok arannyal és ezüsttel, melytől a Dárius táborá tündöklik, vitéz nemzetekből fogadni edzett zsoldosokat! Ezért Dárius reá úgy megharagudott, hogy megölette. De majd megbánta ám — későn!

2. A Baleari szigetekben hajdan a tanácsosok ha valamely titkos dologról akartak tanácskozni, a mezőn egy széles gödröt ásattak, abba bétültek s úgy tanácskoztak; mikor vége volt a tanácskozásnak, a gödröt

bétozotték egy színre a sik mezővel, mintha aval a titkot el is temették volna.

3. Ruscus Cepio azt véghagyományozta, hogy vagyonából díjaztassanak oly államtanácsosok, kik a tanácsgyűléseket szorgalmasan gyakorolják. — De ezen véghagyományt, mint feleslegest és nem célravezetőt, Domitían császár megsemmisítette.

4. IV. Henrik francia király, egy ravasz hölgygyel szerelmi egyezményt irván, hogy házasságra összekeljenek, midőn ezt Szüllinek, miniszterének, megmutatta, ez azt elszaggatta.

5. Fridrik császár egykor tanácsosait összehíván, azt mondá: Vajha az én tanácsosaim palotám tornáczában két dolgot hagynának künn: a tettetést és rejtjelődést! *Lásd: Bukás 8. Dicsvágy 1. Fejedelem 3. Fényűzés 13. Hatalom 5. Hízélgés 5. Jótét 3. Kormány 7. Pénz 3. Sérelem.*

Táncz.

A rómaiak a tánczot annyira lenézték, hogy Cato Muraenát, mint consult, azért, mert tánczolt, törvényesen elvádolta. Domitían császár egy államtanácsost hasonló okból lecsapott. Sőt a táncz ámbár a nőknél elnézetett, de minthogy Sempronia úgy tánczolt, mint kitanult tánczoló, ezt neki Sallustius feltudta.

Tanító.

1. Theodosius császár gyermekeit Arsenius tanítóra bízván, azt kívánta tőle, hogy azok rangját ne számítsa, hanem úgy bánják velek, mint alárendelt cselédeivel. Egykor tanításkor közükbe menvén, úgy találá, hogy a gyermekek ülnek, s Arsenius közöttük áll; mely feletti roszalását nyilvánította, mondván: Gyermekeim inkább magányzók legyenek, mint maguk felőli képzelgéssel türes fővel maradjanak, és a népnek tudomány nélkül parancsoljanak.

2. Látván Theocritus, hogy egy iskola-tanító még csak a szókimondást is tanítványainak roszul tanítja, monda neki: Miért nem tanítasz ezeknek földmérést? Mert azt nem tudom! felele az. Lásd, monda neki Theocritus, olvasni se tudsz, mégis azt tanítod!

3. Szokrát egy jeles kinézésti ifjuval, Xenophonnal, találkozván, megállította, s kérlette tőle: Hol árulják azokat, mik a polgárok szükségeire tartoznak? Mire helyesen megfelelvén Xenophon, kérdé tovább: Hol készülnek a jó és rosz emberek? Erre Xenophon azt felelvén, hogy nem tudja; azt mondá reá Szokrát: Kövess tehát engem, és én megtanítlak! E percz óta Xenophon Szokrát tanítványává lön.

4. Julius Caesar a szép mesterségek tanárait, kik Rómába mentek lakni, római polgársággal ajándékozta meg, hogy azáltal többeket is oda édesítsen. Azt mondá nagy helyesen, hogy: a szorgalom oda hajol, a merőről előmenetelt és tiszteletet vár; ha pedig a tudományok jutalmát elhuzzuk, a tudományok is elvesznek!

5. Augustus római császárságra jutván, akkor is unokáit tanította írni, olvasni, úszni, s egyebekre; azon volt, hogy azok az ő írásmódorát tanulják el utánozni.

6. Tudósittatván Pythagoras, hogy az ő volt tanítója, Pherecydes, Delos szigetben néhez beteg, azonnal Itáliából oda hajózott; a hol miután azt egy ideig gondosan ápolta, s az az öregség és betegség által elhunyt, tisztességesen eltemette, — úgy fizetvén le irányában hálatartozását, mintha atyja lett volna.

7. Nagy Sándor az atyja által lerontott Stagira várost, ottani polgár Aristotelesnek, úgy mint tanítójának, kérésére, újba építtette.

8. Márk Aurél siratván meghalt tanítóját, a császár udvaroncjai őt, mint nevezék, ezen színléstől el akarák vonni. De a császár, Pius Antonius, monda azoknak: Engedjétek neki, hogy ember legyen, mert sem a bölcsélet, sem a kormányzat az emberből az indu-

latot ki nem oltják. — Ezen Márk Aurél azután császár korában tanítói aranyba foglalt képeit házi istenei között tartotta, és sirjaikon mindig virágokkal áldozott. *Lásd: Csillagászat 2.*

Tanítvány.

1. Zenon azt jegyzé meg tanítványairól, hogy azokat két osztályba kell soroznia: egyik osztály kíván a dolgok ismeretére eljutni, a más csak a szólástegehetségben előhaladni.

2. Az áthénéiek anynyira gyűlöltek a Megara városbelieket, hogy azoknak Áthénébe jönni nagy büntetés alatt megtiltották. A megari Euclides pedig kívánt járni Áthénébe a Szokrát iskolájába, hogy ott magát a bölcseletre képezze. E végre minden éjjel női öltönyben és álczáson elment Megarából Áthénébe, s miután Szokrátot kihallgatta, vissza is ment gyalog. Megara pedig Áthénéből volt $2\frac{1}{2}$ mérföldre.

3. Az Antisthenes tanítványai rosszul tanulván, egykor őket magától mind elűzte; de Diogenes nem akart elmenni, holott amaz bottal ütötte. Monda Diogénes: Üss, de nincs oly botod, melylyel tanításaid hallgatásától elidegenithess! Azután Antisthenes Diogenest minden tanítványai felett szerette.

4. A Pythagoras iskolájában a tanítási

rendszer ez volt: A tanítás alá vitetett és ajánlatott gyermek arca-, fő- és testállása megvizsgáltatott. A kiből az alkalmasság jelei feltaláltattak, felvétetett, és bizonyos ideig hallgatott, nem mindenik egy ideig, hanem tehetsége és szorgalma szerint, de a ki legkevesebbet hallgatott is, ebben két évet eltöltött. A hallgató hallgatta a nagyobbaktól a felmondott tanulmányokat; ha nem értette, nem volt szabad megkérdeni; ha értette, nem volt szabad arról értekezni. Miután a legnehezebb feladatot, a hallgatást, megtanulta, s a hallásból okulni kezdett; azontúl lehetett szólni, kérdezni, a hallottakat leírnia, s a mint vélekedett előmondania. *Lásd: Beszéd 2.*

Tanu.

1. A tartesiusoknál a nagyobb a kisebb ellen nem lehetett tanu.
2. A lyciaiaknál a tanuk bizonyításai a törvénytészen csak egy hó mulva vétettek bé.

Tanulás.

1. Az áthénei Solon elaggott korában poharazás között egy gyermek rokonától egy szép éneket meghallván, kérte, hogy tanítaná meg őt arra. De mért akarná megtanulni? kérdék némelyek. Azért, felele ő, hogy mihegyest megtanulom, haljak meg!

2. Democritus találkozáskor egy Protagoras nevű ifjával, ki tertühdással kereste élelmét, s látván, hogy az a hátára vett eszközököt szintugy mértani ügyességgel rakta és kötötte össze, megállította, s kérte hogy azokat oldja el, s viszont ugy kösse össze, a mint voltak kötve. Mit is amaz kész ügyességgel végrehajtván, Democritus benne nagy tanulási képességet fedezett fel, s monda neki: Fiam, szép képességű elmédet látom; jer velem, és én többre képezlek! Így lett Democritus tanítványává a később híressé vált Protagoras.

3. Solon avar dicsekedett, hogy valamit mindennap tanulva véntlend meg. S végső napján is, midőn már teste el volt alélva, jelenlevő barátai valami felől egymás között értekezvén, fejét felemelte. Kérdvén amazok: mit akarna? Azt, ugy monda, hogy miután megérthetem, mi az, a miről értekeztek, meghaljak!

4. Márk Aurél, római császár, Sextus bölcshez járt bölcsesetet tanulni vén korában; mit látván egy Rómába jött bölcs, kérdé tőle: hová menne? Megyek, monda a császár, Sextus bölcshez, hogy tanuljam meg tőle, mit nem tudok. Mire monda a bölcs, kezét égre emelve: Oh Jupiter, a római császár már öreg ko-

rában, övéből a tábla lefüggvén, az iskola-
tanítóhoz jár, mint a gyermekek!

5. N. Sándor Homér könyveit különösen szerette, még mikor aludt is, feje alatt tartotta. Ennek az okát kérdvén Filep az atyja, azt felelte: Atyám, nem minden költészet illet meg egy királyt, valamint nem is minden öltöny; az egy Homéré nemes, fellengő, s valóban királyi!

6. Phedo bölcs serdülő korában eladott aljas szolgálatokra, de utat talált, mely szerint Szokratot hallgatván, magát a bölcsesetre adhassa. S ebben anynyira is előment, hogy a maga megváltása díját majd lefizethetvén, a legtudósabb bölcssek közé számláltatott. —

7. A tyanei Apollonius bölcs elment kihallgatni bölcs Salamont; eljárta a persákat; el a Kaukázusi tartományokat, Albaniát, a Scythákat, Massagetákat, Indiát, Brachmanusokat; ezen utolsóknál Hiarchus tudóstól hallgatta a természettudományt, csillagászatot és más tudományokat. Onnan ment az Élámitákhoz, Babilonba, Chaldeába, Mediába, Parthiába, Assiriába, Phöniciába. Arabiába, Palestinába és Egyiptomba. És mind ezen helyekről a tudományok minden nemében másoknál tudományosabban tért meg. De ekkor se szünt meg, mert elment a szerezsen gymnosophistákhoz,

hol azok igazgatóját Thespésiót hallgatta. Csak kenyérrel, zöldséggel és vízzel élt. Atyai sok kincseinek felét testvérének, felét szegény barátainak adta. Annyira is ment, hogy mások előtt sok megfejthetlen csodákat tett, és tudományában Krisztushoz hasonlítani mondatott.

8. Az alexandriai Didymus 40 éves korában megvakulván, azután tanulta az irályt, mértant és vetélytant nagy kitűnéssel; a mi annál bámulandóbb, mert mások által kellett írnia és mérnie.

9. Belgiumi Fernando János, mint vakon született szegény, a költészetet, gondolkodást, bölceletet és zenét nagy kitűnéssel tanulta meg,

10. Arragoniai Alfonz király, hogy szive ohaja szerint a tudományokban annál inkább előmehessen, 50-ik évében fogadott tudományos tanítót, attól órákat vett, s annak, mint tanítvány, engedelmeskedett. *Lásd: Erkölcs 1. 2. 3. Nő 19. 20. Nyelv 1. Szorgalom. Tanítvány 1. 2.*

Társalgás.

A spartaiaknál gyalázat neme volt, ha valaki félenkekkel, vagy gonoszokkal társalgott. *Lásd: Beszéd 1. Erkölcs 5. Király 11.*

Tekintély.

1. Egy ügyvéd Rómában a censorok előtt szerfelett nagyot ásitván, ezért, mint a censori méltóság megsértéseért, őt a censorok súlyosan akarták büntetni, mit csak úgy kerülhetett el, mert megbizonyította, hogy nekie az szokásos betegsége.

2. Cæsar Pompéjust legyőzván Pharsaliánál, sietett azok üldözésére, kiket Pompejus a Hellesponton túl küldött volt; hová egy kis hajóval menvén, a tengeren egy tiz hajóju Pompejusi csapattal találkozott Cassius vezénylete alatt. Magát Cassiusnál erőtelenebbnek látván, nem futott el, hanem vele makacsul szembement és fenyegetéssel s okerösségekkel reá vette, hogy hozzá átment, miután tőle bocsánatot kért. *Lásd: Czim 1.*

Telhetetlenség.

1. A francziák egykor legyőzván Olaszországot, az élelem bőségével visszaéltek, és hasmenésbe, vérhasba azon szokatlan meleg országban annyira beléestek, hogy nagyobb részben elhaltak, s a megmaradt kevés töredék nagy szégyennel alig tudott hazájába visszamenni.

2. Albinus császár világhírtü nagy ehető volt; egy vacsorán képes volt megenni 100

baraczkot, 10 dinnyét, 500 aszu figét, 400 csigát. —

3. Themistoclest ifju korában buja feszlett élete miatt az atyja kitagadta; az anyja pedig az ő telhetetlen gyönyörvadászatai miatti bánatában magát megfojtotta. Ő azonban azután legderékebbé vált.

4. Sui, lithvániai herczeg, soha addig házából ki nem indult, míg komornyikját meg nem kérlette: hozza-e magával azon étlais-tromot, melyet ő maga számára gondosan összeirt volt? Nála a vacsora 6 óránál rövidebben nem tartott, és 130 féle készítménynél kevesebb nem tétetett fel asztalára.

5. Kisebb Dénes zsarnok néha egy végbe 90 napig is részegeskedett; mely miatt szemei mindig vérmesek voltak.

6. Hercules egy királylyal a nagyehetőségben vetélkedvén, azt úgy győzte meg, hogy lassanként egy végbe egy egész bikát meg-evett. —

7. Astydamus az Ariobarzanes asztalához hivatván, mind azt megette, mi sok vendégeknek volt feltéve.

8. Maximinus császár egy nap 40 font húst szokott volt megenni, s egy akó bort meginni. *Lásd: Bánásmódor 3. Étvágy 5. Fősvényesség 1.*

Temetés.

1. Miután a temetések költségessé lettek, Solon a költséges temetést törvénnyel megtiltotta.

2. Az áthénéiek a halott felett érdemszónoklatot tartottak, de hazudni abban teljességgel nem volt szabad.

3. Cyrus király érezvén halálát, fiainak azt rendelte, hogy miután meghalt, testét se arany, se ezüst, se más nemű drága koporsóba ne tegyék, hanem minél hamarabb földbe rejtésék.

4. V. Károly császár, miután a koronát letette, a klostromban, kivánta látni saját temetési tisztességét. Őt koporsóba tették, elvitték a templomba, s minden oda tartozó éneklést, szónoklatot, misét stb. végig hallgatott. Másnap hideglelésbe esett, s abban meg is halt. —

5. Az áthéneieknél nem volt szabad senkit temetési ünnepély nélkül hagyni; ha a hadvezér ezt tenni az ellenség halottjaival elmulatta, lefejeztetett. A zsidó is köteles volt ellenségét is tisztességesen eltemettetni.

6. A lotophagusok halottjaikat a tengerbe vetették.

7. A sábéusok halottjaik holttestét, mint szemetet, a köz szemédtombra vitték.

8. A trogloditák a halott nyakát lábával öszszekötötték, nevetés és tréfák között kivittek, s egy helyre akarhová elásták, fejéhez egy kecskeszarvat szurva.

9. Hircaniában voltak, kik a megholtak testét az ebeknek vetették.

10. Az égyiptomiak a házak építésében hanyagok voltak, de annál nagyobb gonddal építettek halottjaik számára; mert ez, a mint ők mondták, a halottak örökös háza leend. *Lásd: Egyszerűség 6. Gazdászati 2. Halál 14. 15. 16. Király 9. Születés 2. 3.*

Templom.

Lásd: Építészet 2. Istentisztelet 3.

Tengerészet.

Erzsébet angol királynő korában a spanyolok megtámadván a tengeren Angliát, az angol tengeri tábor őket egészen Amérikáig győztesen elűzte. Ugyanekkor hajózta körül a földet a híres Dráké, gazdag zsákmánnyal térvén meg. Ő admiráli rangra emelkedvén, Nyugatindióban St. Domingó szigetét, Carthaginat sat. bevette a spanyoloktól. Ezóta a tengerészet az angoloknál mindig gyarapodott. És ezen ponton indult el annak világkereskedése. *Lásd: Építészet 3. Önáldozat 4.*

Térités.

1. Japánban, Chinában, s csaknem egész Ázsiában minden vallás eltűretik, és ez volt az oka, hogy kezdetben a keresztény hittérités előmentes lehetett; de később épp ennek hitelét és érdekeit ott maguk a téritők fortélyai elrontották.

2. Hesseni igazgató gróf VIII. Wilhelm fia, Fridrik, titkon a ref. vallásból a r. cath. vallásra áttérítettén; Vilhelm az áttérés után 5 évvel értesült felöle. Fiának a r. cath. vallásban megmaradni kívánó bévallott szándokát nem is háborgatta, hanem másképp gondolkodott népe vallásának sértetlenségéről. Megmondta fiának az igazgató tanács előtt, hogy csak úgy nevezi utódául az igazgatásban, ha mind három fiát a ref. vallásban nevelteti. Fridriknek erre kötelezni kellett magát; neki pedig megengedettett egy r. cath. udvari kápolnát építtetni, s életében ezen vallásban megmaradni. *Lásd: Hatalom 6. Pap 4.*

Terti.

1. A portugáliak megértvén, hogy Pom-bál államminiszter hivatalából elbocsáttatott, a legörömtelibb tinnepet tartották. Nem volt senki, ki reá ne panaszoljon: a királyi hatalmat háttérbe szorította; a papság és nemesség jogait károsítva, megrövidítve elnyomta; a né-

pet zsarolta, annak értelmeseit nem szenvedhette. Elmozdításával több ezer foglyok szabadultak meg, kiket csupán az ő nyeresz dölyfös nézetei tartottak bilincsben.

2. Hunyadi Mátyás magyar király egykor Gömörvármegyében az urakat megvendégelvén, velök együtt kapálni ment a szőlőhegybe, s midőn látná, hogy az ily munkához nem szokott urak hamar beléfáradva kiállnak a dologból, inté őket, hogy soha meg ne feledkezzenek, mennyi verejtékbe s fáradtságba kerül a köznépnek megszerezni azt, miben ők duskálnak, s azért becsütlék meg zselléreiket. *Lásd: Bukás 8. Ipar 2. Lázadás 4.*

Test. Testiség.

1. Lacedemonban az ifjak a főtanácsnak minden 10 nap alatt magukat bémutatva megvizsgáltattak, s ha jól gyakorlott erős testűek voltak, megdicsértettek, ha pedig hizni indultak, megkorbácsoltattak; mert az ilyen a katonás honnak szégyenére volt — még száműzéssel is fenyegették.

2. A római censorok az elhizott lovagoktól lovaikat elvették, mert az ilyent gyalázatos életrendszertűnek tartották.

3. Egy római lovagot a censorok igen kövérnek, lovát igen soványnak találván, kér-

dék tőle: **Miért e nagy ellentét? Mert, felelt az, én magamat gondozom, lovamat pedig szolgálom, egy semmirekellő! E felelet tiszteletlenesnek találtatván, lova elvételét a kincstár számára. *Lásd: Élet 2. Kényelem 2. Lakoma 1.***

Testvér.

1. Dárius halálra ítélvén egy főembert, ennek fiait és neje testvérét, a főember neje sirva és könyörögve a király ajtajához ment, kinek a király megígérte, hogy a kivégzendők közül egyet az ő kívánatára szabadon bocsát. A nő hosszas gondolkozás után testvérét kérte elbocsáttatni; mit a király bámulván, kérdé: **Miért kéred testvéredet, és nem férjedet, vagy egyik fiadat? Mire a nő azt felelé: Ha a többit kivégezteted, oh király! más férjem, s attól más gyermekeim még lehetnek, mert ifju vagyok, de más testvérem nem lehet, mert már szülőim elhaltak. A király tehát elbocsátotta testvérét, és még nagyobb fiát is; a többit megölette.**

2. Eumenes királynak 3 testvérei leghevebb testőrei valának, kiknek anyjok látván a közöttök virágzó ritka szeretetet, mind magát, mind azokat különösen boldogoknak mondotta. —

3. Euclidesre megharagudván testvére,

haragosan azt kiáltá: Vesszek el, ha meg nem bosszullak! Ő pedig azt felelé: Vesszek el, ha azt nem javaslom neked, hogy engem úgy szeress ezután is, mint ez előtt!

4. Agrippa, zsidó király, egy Jónás nevű papot főpappá akarván tenni, ez azt semmikép el nem fogadta, hanem testvérének, mint érdemesebbnek, adatta.

5. Luiba, góth király Spanyolországban, testvérét Lenogildot örökösévé s utódává nevezte, s az országnak egy kis részét tartotta meg magának.

6. Archigallus britániai királyt a nép kegyetlenségéért s fősvénységéért eltízte, testvérét Heliodort tette királylyá. Heliodor azután egy vadászaton a vadonban találván Archigallust rongyosan, nyomorultul, őt megsajnálta s magával haza vitte. Ott az ország nagyait ügyesen reáhajtotta, hogy azt állítsák vissza, s maga visszalépett. Nem soká Archigallus meghalt, és ekkor Heliodor még nagyobb dicsőséggel következett utána. *Lásd: Amitás 12. Atya 12. Fejedelem 2. Nagylelkűség 1. Osztály 1. Önáldozat 3.*

Tettetés.

Lásd: Ártatlanság 3. Tanács 5.

Tilalom.

A persáknak a mit tenni nem volt szabad, azt nem is említették.

Tisztelet.

1. N. Sándor a lamszacusi Anaximenes szónoknak sok hasznát vévén, őt nagyon tisztelte. N. Sándor Lamsacus várost le akarván rontatni, látá, hogy a városból Anaximenes jön feléje; kinek még távol kiáltá: Esküszöm, hogy a mit kérsz, nem teljesitem! Mire monda Anaximenes: Arra kérlek; rontsd le Lamsacus várost! N. Sándor esküjéhez tartván magát, és látván kedves emberének a város megtartása felőli nemes gondosságát, a városnak megkegyelmeze.

2. N. Sándor mindent legyőző keleti táborozásaiból a corinthusiak oda határozták magukat, hogy őt követek által idvezelve, corinthusi polgársággal megtiszteljék. Ezen rangot a magát istennek álmódó N. Sándor csekélységnek tartván, nevetett. Igen de, dicső király! monda az egyik követ, mi rajtad kívül ezen ranggal még csak az egy Herculest tiszteltük meg. N. Sándor a Herculesseli összehasonlítást kedvesen vevé, s az ajánlott czimet elfogadván, a követeket legszivesebben látá; nem azt tekintve, kik tisztelték meg őt polgárczimmal, hanem hogy kit tiszteltek meg.

3. Julius Cæsárt egykor egy valaki megköszöntvén, oly nagyon kedvesen vette, hogy szemei örömeben szikráztak.

4. Theopompusnak egykor egy város legfőbb tiszteletét nyilvánítván, azt írta erre: A közepes tiszteletet maga az idő megneveli, a legfőbbet eltörli!

5. Frontinus nem engedé, hogy neki emlékoszlopot emeljenek, mondván: Az emlék költsége felesleges, emlékünk megmarad, ha életünket érdemeltük. Felemelkedett lélek tulajdona, megvetni a dicsőséget, mikor jeles dolgokat mivelt! *Lásd: Elismerés 3. Öregség 2.*

Tisztviselő.

Lásd: Alattvaló 1. Igazgatás 5.

Titok.

1. Kérdeztetvén Aristoteles: Mi volna legnehezebb az életben? azt felelé: Elhallgatni a nem mondandókat!

2. A római államtanácsosok szokták volt fiaikat magukkal a tanácsba elvinni. Így egykor Papyrius, mint gyermek, az atyjával a tanácsból haza jövén, az anyja tőle tudvágyból azt kérde: mit határoztak a tanácsban? A gyermek tudván, hogy a tanács titkait kifecsegni nem szabad, azt felelé: A mai határozat az, hogy ezentul minden férjnek két

neje legyen. Anyja ezt jobb barátnőivel közölvén, titkon megegyeztek ellenszegülni ezen határozatnak. Másnap reggel egy női nagy sereg meg is jelent a tanácsház előtt, harsányan követelvén, hogy inkább legyen egy nőnek két férje, mint egy férjnek két neje. A tanács végére járván ezen dolognak, a nőket megnyugtatta; Papyriusnak pedig erényes ravaszságát megdicsérvén, őt, mint még csak gyermeket, a serdültek közé számlálta. *Lásd: Hallgatás 2. Hűség 12. 13. Tanács 2.*

Törvény. Törvényhozás. Törvénykezés.

1. A görögöknél legelőször a Kréta szigetbelieknek volt törvényük, melyet nekik Minos adott, ki legelső volt a tengeri parancsnokságban is. Ő szinlelte, hogy a törvényt Jupitertől nyerte, tanulta, 9 évig járván bé egy hegybe, mely „Jupiter barlang“ nevet viselt, s onnan számukra mindig új törvényeket hozván!

2 Archidamustól kérdvén valaki, hogy Spartában kik uralkodnak? azt felelé: A törvények; a törvények szerint pedig a tisztviselők! —

3. Charondas törvénytül állitá a néplázadások ellen, hogy a ki a közgyűlésbe fegyveresen megyen, megöletessék. Egykor ő

fegyveresen felöltözve lévén, hirtelen kelle népgyűlést hivatni, s magáról megfélekedve fegyveresen jelent meg oda. Az, ki hozzá legközelebb állott, figyelmeztetvén őt, hogy a maga által hozott törvényt megszegte; ő erre azt mondá: A törvényt én magam szentesitem! S azonnal fegyverébe ereszkedett.

Ugyan ő, hogy a törvények tekintélyét fentartsa, azt állította törvényül, hogy a ki valamely törvény eltörlését indítványozza, vigyen az a gyűlésbe magával kötelet is; és ha a gyűlés a törvényt eltörli, akkor az indítványozó életben marad; ha pedig a régi törvény helybehagyatik, az indítványozó a nála levő kötéllel fojtassék meg.

4. Lycurgus a lacedemoniak számára törvényt irván, azt mondá, hogy neki azon törvény érdekében Delfisbe kell menni; s megeskette a népet, hogy míg ő visszatér, addig az ő törvényét pontosan megtartják. Delfisben neki az órákulum azt mondta, hogy jó törvényt adott, és többé hazájába vissza se menjen, nehogy a nép azt elvesse. Ő tehát hogy haza ne mehessen, s a nép az ő törvénye megtartására kötelezve maradjon, magát megölte. —

5. M. Lucinius Stolo törvényül tette, hogy senki se birhasson többet 500 hold földnél. Ő pedig szerzett 1000-et, és magát ki akar-

ván menteni; felít fiára iratta. De elvádoltattott, és saját törvénye szerint büntettetett.

6. Ill-ik Béla magyar királyig a törvénykezés szóbeli eljárással történt, ő azt rendelte, hogy azontúl minden folyamodások, panaszok s egyéb országos és törvényes ügyek írásba foglaltassanak, a törvénykezés is ne egyedül szóval, hanem írásban vitessék, az ítéletek leírva adassanak ki; — mely végre udvari irodát állított fel. *Lásd: Büntetés 4. Engedelmisség 1. 2.*

Tréfa.

Lásd: Csufolás 1. Élcz 1.

Tudatlanság.

1. Aristippushoz vivé fiát egy földész, kérvén, hogy tanulásra fogadja bé. Megértvén pedig, hogy a tandij 50 drakma, fösvénytül ezt nagyon sokallá, s monda: Enynyivel egy rabszolgát is vásárolhatok! Vásárolj meg tehát, felele Aristippus, és akkor két rabszolgád leszen!

2. Kérdvén Aristippustól egy tanittató atya: Fiam mi hasznát veszi a tanulásnak? azt felelé: Azt, hogy a színházban, (melynek márvány ülöhelyei vannak) ha oda megyen, nem ül kő a kővön!

3. Kérdeztetvén Aristippus: Mi a különb-

ség egy tanult és tanulatlan ember között? Az, felelé ő, a mi egy szelidített és szelidítetlen ló között! *Lásd: Gazdagság 1. Nevelés 1.*

Tudomány.

1. Carneades miután a katonai pályát derékül megfutotta, öreg magányzó korában is mindig a tudományokkal foglalkozott, elannyira, hogy az asztalnál elfeledte az étel után nyulni.

2. Ciceró a maga rokonát, Quintust, dícsérvén, hogy azokat, kik Ázsiában keze alatt hivataloskodtak, kötelességeik korlátai között megtartja; mit tehet a tudomány, ezekben mutatja ki: Neked ez természetedből könnyű is volt, de így is kellett lenni; de hozzá járult ehhez a tudomány, mely a legvétkesebb természetet is felemelheti.

3. Plátónak, a bölcelet főpapjának, zsarnok Dénes, mikor magához megérkezni várta, felékitett hajót küldött elébe; maga pedig, négy fejr lóval várta a parton kiszállani. És ezt az a zsarnok Dénes tette, kit kegyetlensége és kevélysége nem engedett másokkal hasonlót tenni.

4. N. Sándor mikor Thebe várost bévette, megparancsolta, hogy a Pindarus költész családjának, és házának bántalma ne legyen.

5. Megarát az ellenség elfoglalván, otta-

ni bölcös, Stilpon, azon kérdésre: valami kára van-é? azt felelte: nincs, mert mindenem velem van! Tudományát értette akkor, mikor hazáját, örökségét és családját az ellenség mind elfoglalta.

6. Priene várost az ellenség elfoglalván, annak lakói futottak menekülni, magukkal vívén lehető vagyonukat. Biás bölcös is futott, de semmit se vitt magával; mert, mondá a kérdezőknek, mindenemet magammal hozdom!

7. Epaminondas mikor közhelyre ment, hol vagy a köztársaságról, vagy a bölcsesetről előadások tartattak, addig el nem távozott, míg azokat végig nem hallgatta.

8. Julius Cæsar a tudományokat anynyira szerette, hogy mikor háboruzott is, mind olvasott.

9. Adrián császár nagy tudományos, nagy költész volt, értelmes számtudós és mérnök, kettőnőleg tudott rajzolni, a muzsikát kedvesen játszotta; s mindenek felett élete minden korában a csillagászatot nagy avatottsággal űzte. Oly nagy figyelme volt, hogy egyszerre tudott írni, diktálni, másokat kihallgatni, és beszélgetni.

10. M. Antonius császár a derékül és hosszas békével folytatott kormányzat mellett a bölcsesetet kettőnőleg űzte minden tudomá-

nyokkal együtt, elannyira, hogy mondásait és írásait maguk a bölcsek is nagyra becsülik.

11. Democritus Abderita oly tudomány-szomjas volt, hogy minden egyebet elhagyván, a csillagászatért Káldéába, a mértanért Persiába utazott. Majd Áthénébe menvén, hogy semmi öt a tudományok értelmezésétől el ne foghassa, maga magát szemeitől megfosztotta, hogy így testi világ hiányában kénytelen legyen csupán a lélek világának élni.

12. C. Plinius jóllehet egész életét fegyverben és hivatalban töltötte, és semmi teendőt nem mulasztott; még is oly sokat, oly tudományos értelemmel írt, hogy mindazt mind elolvasni magányosnak is sok volna. Mert bőséggel írt természetrajzi könyvein kívül még véghetetlen sok másféléket is adott ki. Még az asztalnál is olvastatott magának, jegyzett, sőt mikor magát gyalogszekérben vitette is, írt és olvasott. Lovaglaskor is, változó időben is valakinek vele mindig fel kellett jegyezni, a miket mondott. Akkora tudványa volt, hogy midőn a kigyult Vezuvhoz igen közel ment, annak füstjétől fult meg.

13. Az észak-amerikai szabad államok 1780-ban július 4-én, a függetlenségi nyilatkozat első évfordulati ünnepén, a függetlenségi háború heves folyamában alapították a bostoni híres egyetemet.

14. Nagy Károly francia uralkodó, legérenyesebb fejedelem, a tudományok legnagyobb pártolója, alapította a párisi híres egyetemet. —

15. Kálmán magyar királyt a nép a tudományok nagy előszeretete és pártolása miatt, „Könyves Kálmán“nak nevezte.

16. Hunyadi Mátyás magyar király igen szerette a tudományokat és művészetet, ebéd felett közönségesen tudományos dolgokról vitatkozott a tudósokkal, kik közül néhány mindig volt asztalánál; többeket külföldről is udvarába meghívott, és a budai egyetem tanszékeire. Könyvtára, mely mintegy 50 ezer selyembe, bársonyba kötött, arany- és ezüsttel ékített könyvből állott, leghiresebb volt Európában. Nyomdára, iskolák állítására különös nagy gondja volt. *Lásd: Házasság 14. Nő 17. 18. Nevelés 13. 15. Fejedelem 6.*

Türelem. Türelmetlenség.

1. A protestánsok ujonan szerkezett vallásának elismerésére szerencsés befolyással hatott a törökök 300 ezer főnyi tábora, mely 1532-ben Bécset irányozta, elannyira, hogy az által V-ik Károly császár a protestánsokat megnyervén, a félelmes török tábor is visszaverte.

2. Tournon francia kárdinál sugallatára

Cabrior és Merindol mezővárosokban, és körül 22 falvakban 30 ezer nem catholikusok ülettek meg férfiak, nők és gyermekek; ezen helységek egyszersmind kiraboltattak és mind felégettettek.

3. V-ik Károly császár megértvén, hogy az eretnokségért egyszerre 30 egyén végeztetett ki, kivána szemeivel látni ily kivégzést. Kivégeztek előtte 40 ily elítéltet. Ezek közül egy kegyelmet kért tőle azon tekintetből, mert ő hivatalnok volt. Kinek a császár azt felelé: Ha fiam volnál is, nem kegyelmeznék, mikor eretnekileg merészelsz gondolkodni!

4. II-ik Henrik francia király vallás-újítókat végeztetvén ki, azt parancsolta, hogy azokat, kik az elítéltekért kegyelmet kérni merészelnék, mind fogságba tegyék. Miniszterei azt tanácsolván neki, hogy az elítélést mérsékelni kell, ezeket mind letartóztatta.

5. Egy francia kancellár mondá a válaszos üldözetről: Minő vészes az nem csak a vallásnak, hanem az emberiségnek is, azt kívánni, hogy a király egyik pártot a másik ellen felfegyverezze! nem annyi-é ez, mint egyik taggal a mást megrontani, hogy pusztuljon az egész test. Nem a hitelvekről kell kérdezkedni, hanem az állam fentartásáról. Mindig élhetünk békében a más szertartásuakkal.

Azért, hogy valaki nem keresztény, lehet jó alattvaló.

6. Guise (Giz) francia herczeg útazván Champagneban Fossi nevű helységben 1562-ben, követői bántalmaztak néhány reformátust, kik egy csürben prédikációt hallgattak. Ebből verekedés lett. A herczeg oda ment lecsillapítani a zajt, de egy kövel őt is megsebeztek. Emberei felbőszülve megöltek 60 egyént. E hir, mely még nagyobbra nőtt, a reformátusokkal fegyvert fogatott, melyből egy borzasztó polgárháboru keletkezett.

7. Franciaországban az ugynevezett Bertalan ünnepi vallásos polgárháboru a leggyászosabb eredményt mutatja fel. Annak dühében nem kíméltek a vérontók se életkort, se nemet és mind catholikusok, mind hugenották agyonverettek. A király azon vadságot követte el, hogy saját kezeivel saját alattvalóit lötte; és majd a néptől szétmarczangolt Coligni hajónagyon legeltette szemeit. Nem csak Párisban, hanem a vidéken is hasonló eljárásra kiadatott a parancs. Némelyek szerint 60 ezer, mások szerint 100 ezer polgár vesztette el életét ezen vad fellépésben. *Lásd: Bujtogatás 1. Kár 2. Pap 2. 4. 5. Pártütés 3. Térítés 1.*

Tűz. Tűzvész.

1. 1763-ban az ángolok a portugáliakkal együtt Dél-amerikában Buenos-Ayrest a tengeről ostromolván, mikor a spanyol ágyuk a várban már el voltak némitva, és az ostromlók a győzelmet kezöken látnák, az ángol vezéri hajó kigyult, elannyira, hogy megoltani nem lehetett. Ennek népe meztelen a tengerbe ugrosott; vagy tűz, vagy víz által kellett elvesznie. Ezen zavarra az ellenség a várból a tüzelést újra kezdvén, sőt kétszerezvén, a nyomort nevelte; kik a vízből menekültek, golyóhalálra találtak. A hajón megsebesültek, kik mozdulni nem tudtak, szemeikkel nézték magukra harapózni az égő hajó lángját; senki se segíthetett rajtuk, mert mindenki csak magáról gondoskodott. Némely sebesültek megölték magukat. A vezér vízbe fult. 340 egyénből csak 78 menekülhetett. Némelyek, kik úszni nem tudtak, a tűz elöl az ágyukba bujtak, s a tűz azokat elstítvén, onnan kilövettek. A partra menekültek közül kik a harcztűzét és dühét kikertülhették, azután az ellenség által becstületesen ápolattak. *Lásd: Kár 1. 2. Önáldozat 4.*

U. V.

Udvar.

Lásd: Magányzó 1. Kegy 2.

Ujítás.

Lásd: Alkotmány 1. Barátság 19.

Uralkodás.

1. Agasicles lacedemoni királytól tudakolván valaki: miképp lehetne biztosan uralkodni testörség nélkül? Ugy, felelé, ha úgy parancsol az uralkodó alattvalóinak, mint a szülők gyermekeiknek!

2. Pericles áthénei vezérré választatván, gyakran mondogatta magában, főképp mikor reggel felöltözött: Vigyázz Pericles! vigyázz! polgárok, szabadok, görögök, áthénéiek azok, kiket kormányzol!

3. Numa Pompilius oly bölcsen, oly válasosan, oly igazságosan és mind ezek szerint oly méltósággal uralkodott Rómában, hogy soha testőröket tartani nem volt szüksége,

egész uralkodása alatt semmi lázadás nem történt.

4. Pericles az áthénei zavargó népet önkényileg nagyon, de még is békésen hosszason igazgatván, mikor már testi ereje és szinte eszmélete is el akarná hagyni, csaknem haldokolván, körülálló barátai győzelmeiről és ékesszólásáról beszéltek nagy kiemeléssel. Hallván ő ezeket, felnyitá szemeit és monda: A mikről szóltok, csak a szerencse adományai valának, mondjátok inkább, hogy hosszúságos uralkodásom alatt miattam senki Áthénében gyászt nem viselt!

5 Theopompus lacedemoni királynak mondák némelyek, hogy boldog az ő jelenkoruk, minthogy királyaik megtanulták jól igazgatni; mire ő azt felelé: Ez inkább azért van, mert a népek megtanultak engedelmeskedni!

6 I-ső Ferencz francia király nagy érdemmel tette a tanulás és nyomdászat körüli fáradozásait, s még inkább azt, hogy minden oklevelet nemzeti nyelven szerkeztetni rendelte. —

7. I-ső Lipót akarván családjában a királyi méltóságot az utódokra nem választás, hanem következés szerint a fiágban átszállítani; a magyar nemzet azon hálából, hogy ő mentette fel az országot a török iga alól, törvényben kimondta, hogy utódai ezután örö-

kös királyok legyenek, és idősb fiát, I-ső Józsefet, választás nélkül megkoronáza. *Lásd: Alattvaló 1. Allam 1. Király 12. Nő 33. Rágalom 2.*

Utánzás.

Lásd: Fényűzés 14.

Utazás.

II-ik József 1765-ben császárrá választván, bément minden irányban az örökös tartományokat, hogy lássa azok állapotát, megismerje hiányait; beutazta Európa legnevezetesebb országait, hogy a mi jót azokban lát és tapasztal, saját birodalmában alkalmazza. *Lásd: Házasság 14. Építészet 3.*

Utódok.

Nagy Lajos magyar királyt érdemtelen életének végén az aggasztá, hogy nem volt fia megzata, kire roppant birodalmát átörökíthetné; — biztosította tehát a koronát leányának Máriának, kit Zsigmond Brandenburgi fejedelemnek jegyzett el. *Lásd: Ámítás 8. Bujtogatás 2. Bukás 1. 2. Érdem 2. Magtalanóság 2.*

Uzsora.

1. Lycurgus, spártai törvényadó, az uzsorát merőben eltörölte, hogy annak még csak árnyéka se maradjon.

2. Agesilaus Spártában az adósok, hitelezők és uzsorások névsorait és kötelezvényeit a piacon mind megégettetvén, onnan a hitelezők, uzsorások nagy szomorral távoznak el; ő pedig utánok nevetve monda: Soha ennél tisztább tüzet nem láttam!

3. A régi indusoknál és németeknél az uzsora merőben ismeretlen volt; s mikor náluk az orzók kétszeres kártérítésre ítéltettek, az uzsorások az uzoramennyiség négyszerijére büntetettek.

6. Amasis égyptomi király azt kívánta törvényben, hogy életmódját mindenki hitelesen mutassa ki; hogy ha valaki rút nyereszedést tűzne, mint bűnös bűnhődjék. Így volt ez Corinthusban is.

5. Thébében hivatalra csak az juthatott, ki 10 év óta semmi nyereszetet nem folytatott. —

6. Cató az uzsorások által elnyomatott Siciliából az uzsorásokat kitzte, s azok kötelezvényeit megsemmisítette.

7. Plátó azt ohajtotta, hogy az uzsorá-

sok ne csak kamataikat, hanem tőkepénzeiket is vesszessék el.

Ügyvéd.

1. Demades szónok kérdeztetvén: ki volt a tanítója? Az áthénai törvényszék! felelé; értvén, hogy az ügyek kezelésében a tapasztalat többet ér bármely tanodai rendszernél is.

2. Az egyiptomiak a törvénykezésekben nem engedtek ügyvédeket, hanem a pereseknek személyesen kellett perelni. A szónoklatot szemfényvesztés mesterségének nevezték, mely miatt a bíró az igazságot nem látja.

3. M. Aquilius a közpénz hűtlen kezelésével lévén vádolva, midőn már őt a bírák elítélendők valának, M. Antonius szónok annak öltönyét kinyitva, megmutatá a sebhelyeket, melyeket a mellén a hazáért szenvedett; mi által a bírókat annyira megindította, hogy a vád alól felmentették.

Üldözés.

1. Egy Cœur (Kör) Jakab nevű gazdag francia a pénztelen VII-ik Károly francia királyt pénzzel segélyezte; kinek ezért egyéb jutalma nem volt, mint pénzügyminiszteri rang. Ő jószívű, őszinte volt; de irigyei a királynál annyira mehetek, hogy őt számtüzette, s javait lefoglaltatni íteltette; épp ellensé-

gei lévén birái. Kevés évek után Chios szigetben halt el, hol őt magányos jó emberei táplálták.

2. Angolhonban a 15-ik évszázadban, és azután sokáig halálosan üldözték és irtották egymást: a Yorki királyi családág, melynek czimere a fehér rózsza volt, és a Lancasteri, melynek czimere a veres rózsza volt. Ezen viszály 33 évekig belháboruval pusztította az országot. *Lásd: Száműzés 4. Türelem 2. 3. 4.*

Ütközet.

XII-ik Károly svéd király legelőször hallván fülei körül az ellenséges golyó füttyölését, azt mondá reá: Az ily zenét szeretem én! *Lásd: Dicsőség 5. Önáldozat 4. Szégyen 1. 2. Szerencse 2.*

Vád.

1. Julián császár előtt egy ember a mászt orzással vádolván, az ügy kezelése alatt monda a vádló: Ki lehet bűnös, ha magát menteni elég? De, szóla a császár, ki lehet ártatlan, ha vádolni elég?

2. Alcibiades, mint hadvezér, Áthénéből egy táborral Siciliába küldetvén, otthon gyanusított és haza hivatott, hogy törvényszék elébe álltassék, de ő nem akart megjelenni. Mire némelyek azt mondák neki, hogy hazá-

jába biznia kell. Ő pedig azt felelé: Oly kérdésekben, melyek életem felől emeltetnek, még édes anyámnak se hinnék, mert könnyen történhetnék, hogy szavazáskor fejr tábla helyett tévedésből feketét vetne a szavazati ládába! —

3. Macrinus császár a vádlókat, árulkodókat, ha nem tudták a bévádlótra bizonyítani a vádtényt, karddal büntette. *Lásd: Engedelmisség 3. Politikai bűn 2.*

Vadászat.

Lásd: Szórakodás 8. Halál 44. 45. 46.

Vagyon.

A szerecseneknek hajdan nem volt házajtójok, s az elveszett vagyont az útról se lopta el senki. *Lásd: Osztály 1. 2. 3. 4.*

Vakság.

Ziska, a husziták vezére Csehországban, ki már az előtt az útközetben egyik szemét elvesztette volt, mint hadvezér, a Cseh Venczel halála után magához vévén a csehországi hatalmat, midőn egy várat ostromolna, a más szemét is elvesztette. Vak volt már tehát, s még is a Zsigmond császár táborát vak vezénylettel is megverte. És éhez hasonló tőbbet is tett, elannyira, hogy mig élt, va-

kon is Csehországot kezén tartotta. *Lásd: Álom 7. Irodalom 4. Tanulás 7. 8. Tudomány 11.*

Választás.

1. Salamon magyar királylyá koronáztatván atyjának I-ső Endrének intézkedéséből, Endre a maga testvérét Bélát üldözni kezdete, féltvén tőle jövőre fia királyságát. Kísérletből Endre Bélának egykor elébe tétetett koronát és kardot, hogy válaszsza akár a koronával a királyságot, akár a karddal a hadvezérséget. De Béla már értesítve lévén, hogy ha a koronát választja, azonnal levágatják, azért a kardot választotta. De e cselből látván, hogy élete nincs hátsórságban, Lengyelországba futott, s onnan sereggel térvén vissza, bátyjával megütközött. Bátyja elesett; ő pedig királylyá koronáztatott.

2. V-ik László helyébe a magyarok királyt akarván választani, az ajánlat szerint akarák megválasztatni a halhatatlan Hunyadi János fiát, Mátyást. De Gara nádor, Ujlaki, s mások, kik Hunyadi László ártatlan lefejeztetésének okai voltak, féltvén, hogy Mátyás rajtok érette boszut álland, mint bátyjáért, abba megegyezni semmiképp sem akartak. A sereg, melyet az indítványozó Szilágyi a befagyott Dunán s az utczákon felállított, a der-

mesztő hidegben türelmét vesztvén, hihetőleg a Szilágyi intésére, felkiáltott: „Éljen Mátyás király!” E kiáltás a városi nép száján át behatott a tanácsterembe, s ott is többször ismételtetvén, kénytelen lön a Garapárt is beléegyezni az indítványba. S így lön Mátyás királylyá!

Vallás. Vallásszabadság. Vallás- üldözet.

1. Agesilaus, lacedemoni király, nem csak a mivelt athénéiek és boeotiaiak templomait nem bántotta, mikor ezeket meggyőzte, hanem még a miveletlen nemzetek közötti táborozásai alkalmával is ezek minden oltárai és bálványképei bántalmazásától katonáit legszigorubb fenyték alatt eltiltotta. Ezt tette N. Sándor is mindenütt.

2. Alárik, goth király, mint pogány vallásu, Rómát bevévén és ki akarván raboltatni, előbb kihirdette, hogy katonái azoknak, kik az apostolok templomába vonultak, se maguknak, se javaiknak ne ártsanak. Mikor azok éppen raboltak, a Vesta szüzei a templomi arany edényekkel szép renddel úgy mentek ki közöttük a városból, hogy sem a szüzeket, sem a nálók volt nagy tertü sok aranynemüt nem bántották, holott ezek kimélésére semmi pa-

rancsot nem kaptak volt. Győzött nálok a vallás és erkölcs szent tisztelete.

3. V-ik Károly császár klastromi végnapjaiban két órát nem tudván tökéletesen egyeztetni, csodálkozott saját eszélytelenségén, hogy császár korában mindenkit egy vallásgondolatra akart hozni.

4. Az 1648-ki westphaliai békekötés, mely az ausztriai császár és más több fejedelmek között kötött, jövőre megállította, hogy a reformátusok és lutheránusok egyenlő teljes vallásszabadsággal éljenek; hogy a protestánsok az 1624-ben, és a pfalzi grófságbeliek az 1619-ben birtokolt egyházi javakat megtartják; a ki egyházi jövedelmet birtokol, legyen az catholicus vagy protestáns, elvesziti jövedelmét, ha vallását változtatja.

5. A magyarok ősi foglalásakor Gyula Constantinopolban a görög császár térítésire kereszténynyé lett, és visszatérvén Erdélybe, melynek ő fejedelme volt, egy görög papot is hozott magával, s egész családat az által kikereszteltette. — Hasonlólag Géjza fejedelem is Otto császár térítésire kereszténynyé lett, egész családjával kikeresztelkedett, Otto pedig a Géjza fiának, Vajknak, ki a keresztségben István nevet nyert, Gizellát, Henrik bajor herczeg leányát, adta nőül. — Mert mind ezek

Ázsiából kijövetelökkel eredeti pogány vallásuak voltak.

6. II-ik Lajos magyar király utolsó éveiben alapította Luther Márton Némethonban az evangélika hitvallást, mely aztán a szepeségi és erdélyi szász városokba is hamar átšzivárgott; szélesebben mindazáltal csak Ferdinánd háborúval teljes kormánya alatt terjedt el Magyar- és Erdélyországban.

7. 1606-ban Bécsben történt békekötés alkalmával megállítatott, Illésházi István működésére, hogy Magyarországon a protestánsok vallásokat szabadon gyakorolhassák, és minden sérelmek megorvosoltassanak.

8. II-ik Ferdinánd, a cath. vallás iránti tulbuzgalommal, protestáns alattvalóit a cath. vallásra vissza akarván téríteni; a csehek erre fellázadtak, s a vallásforradalmi háborút nagy elkeseredéssel folytatták, Bécsbe betűtötek; és Ferdinánd a várban nagyon szorult helyzetben lévén, minthogy némely protestánsok már a császári palotába is betűrték, és künn dörgött az ágyu; csak a véletlen megérkezett Dampierre lovassága menté meg a császárt a semmivélételtől, ki a cseheket szétverte. — Ezt tette a vallásos elvmakacsság!

9. 1645-ben Linzben ismételve a protestánsoknak mindenütt szabadság adatott vallásukat gyakorolhatni, s templomokat építhet-

ni; azután csak hamar elfoglalt templomaik is visszaadattak.

10. II-ik József császár első rendeletei az egyházi és nevelési dolgokat illették. Ő több szerzetet birodalmában egészen eltörölt, néhányak kolostorait megkevésebitette, s jövedelmeiket papok és iskolatanítók jobb díjazására fordította. Az evangelica vallásuaknak, az ugynevezett „türelmi parancs“ által mindeütt szabad vallásgyakorlatot engedett. A cath. püspökök és szerzetesek levelezéseit a római szent székkal szorosabb korlátok közé szorította. Mind ezekről őt a pápa kívánta személyesen lebeszélni; de József igen kevésben engedett neki. *Lásd: Bujtogatás 1. Építészet 2. Fájdalom 8. 9. 10. Hála 2. Hit-2. Isteni segély 1. Istentisztelet 3. Pap 2. 4. Térítés 2. Türelem 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7.*

Vallástalanság.

Lásd: Bizakodás 1. Istentagadás. Kétségbeesés 2. Szentségtörés 1. 2. 3.

Változandóság.

Celsus, áfrikai magányzó, darab ideig kedves tribun volt; azután tisztelt erényeiért fentebb emeltetett. De csak 7 napig vihette azt, mert egy fejedelmi hölgynek, Galienának,

működéséből legyilkoltatott, és holtteste az ebeknek vettetett.

2. Rhadamistus, örmény király, nejével Zenobiával együtt az ellenség előtt futván, a nő, mint hozós, a futást nem bírhatá, s azt mondá férjének, hogy öt ölje meg, mert épp a szülés fájdalmai feltartóztatták, nehogy az ellenség kezébe essék. Férje tehát nyakára egy halálos vágást tett, és egy folyóba vetette. De a nő nem volt még is meghalva, s némely pásztorok által megtalálattván, éppen ellenségének, ki őket üldözte, kézbesítettett.

3. Radagasus, góth király, Európát megrettentette vala, midőn a római birodalom ellen képes volt 200 ezer lovas katonát kiállítani. De a sors aláz. Stilico, a római consul, egy hegyen a roppant tábort bevette, Radagasust személyesen megfogta és csufosan megölette. —

4. A családi irigység II-ik Bélát szemeitől megfosztatja, s magyar földön kívül nyomorog, mint szerencsétlen menekült; de majd a változott viszonyok között visszatér, és a magyar trónra ül, hol szerencsésen uralkodik, és a trónt fiára, II-ik Géjzára hagyja.

5. A Czillei grófok irigylete a „Hunyadi“ magyar családot ki akarván törölni, Hunyadi Lászlót lefejeztették, Mátyást, mint foglyot, a magyar tróntól távol tartották; de az érdem,

a háláérzet, és a közvélemény tultettek a fondorkodáson, és a honból kizárt Mátyást a külföld zárjai alól kivévén, a trónba ültették.

6. Kazimir, lengyel királyi herceg, gyermek korában száműzetik, 7 évig titkon kolostorban él; de a sors által a trón megürltívén, az ellenkező pártok az ő trónra ültetésével békülnek ki.

7. VI-ik Henrik, angol királyi herceg, már 12 éves korában a nemzeti pártviszályok miatt börtönbe esett, hol 12 évig sanyargott; mi alatt az országot sok belviszályok rongálták, miknek végén a Varvichi gróf őt kiszabadítva trónra emelte. De csak fél évig uralkodott; mert Edvárd Flandriából bettvén, őt elfogta, s börtönben megölette.

8. Pomerániai Henrik herceget a szerencse Norvég, Svéd és Dánországok egyesített trónjára emelte; s mikor már kórosultságában magát jól állapotottnak hinné, a trónról letüzett, egyedül egy góth szigetre határozatván lakása. De majd a sorsviszály onnan is elüzte őt, és visszaszorult pomerániai magány lakjába, honnan kiindult volt. *Lásd: Aláztatás 1. Bűn 2. Gög 2. Élet 1. Kegy 1. 2. 3. Kivégzés 1. Pazarlás 3. Szenvedés.*

Változékonyság.

Caracalla ifju korában ha valakit vesztőhelyre vitetni látott, elfordult, és megkönyezte. Majd császár korában testvérét, tanácsosai-ból sokakat, és másokat ok nélkül is megöletett. *Lásd: Féktelenség 4. 5. Jellem 3.*

Változtatás.

II-ik József császár munkába vette volt Magyarország szabad alkotmányát eltörölni, s helyébe egy újat állítani, olyat, milyennel a német örökös tartományokat ajándékozta volt meg. A vármegyéket eltörölvén, az országot 10 kerületre osztotta, s azok igazgatására a főispánok helyébe királyi biztosokat rendelt. A magyar nyelv helyett igazgatási és nevelési nyelvül a németet hozta be, megparancsolva, hogy azt a tisztviselők 3 év alatt megtanulják, különben hivatalukat vesztendik; a törvénykezést is németül folytatni rendelte, nem a régi magyar törvények, hanem új szabályok szerint. — Tett ugyan jó ujitásokat is, de azok a mondottak miatt nem voltak kedvesek. —

Vásár.

Crates látván a piacon az adókat és vevőket, monda: Azok boldogoknak vélik magukat azért, mert egymás között ellenkező

dolgokat gyakorolnak; én pedig boldog vagyok azért, mert se adnom se vennem nem kell! —

Védelem.

1. Az égyiptomiak halállal büntették azt az utazót, ki a rablók által megtámadottat, vagy bármiképp bántalmazottat, mikor teheté, nem védte. Ha nem védhette, köteles volt az eseményt a bíráknak megjelenteni; mit ha elmulasztott, vagy megveretett, vagy 3 nap enni nem kapott.

2. A törökök Rhodus szigetét ostromolván, és a fővárosig jutván, azt úgy megromgálták, hogy a várfal omladékain a bémehe-tés könnyűvé tétetett, és már nagy török csoport a falakra felmászott volt. Belől pedig a hely sokkal mélyebb lévén, mint kívül, a rhodusiak által ott hagyott lépcsőkön kellett leszállniok, hol a lépcsőzetre még le kellett ugrándozniok. A lépcsőzet alját a rhodusiak vezére, a francia Daubusson (Dóbütszon) Péter maga, két unokája, s még 4 vitéz, elállották, s oly vitéztől harczoltak, hogy mindenik közülök több vagy kevesebb sebet kapott ugyan, de mégis, töredezett fegyverrel is, egy törököt is élve bé nem eresztettek; de ott sokakat megölve, kényszerítették a táborát az ostromtól elállani.

3. Diocletian császár harc alkalmával elfogván a Nárses persa király nejét és leányait, azokat minden illetlen bántalomtól tisztán megvédte. Evel többet nyert, mint győzelmével.

4. Rómában a számtüzésre ítélteteket rejtegetni szigorú büntetéssel tiltatott; de Augustus, mint triumvir, T. Jun. Philippomenest lovagi rangra emelte azért, mert a maga védurát, mint elítéltet, vészes körülmények között rejtegette. Augustus akkor azt mondá: Inkább kell a tisztességre, mint a törvény szigorára tekinteni.

5. Mária Therésia királynénak roskadozó trónja védelmére egyetlen egy védelme vala, ugymint a magyar nemzet, miben nem is csatlakozott; megvédte az, és megszilárdította azt akkor, mikor a királynő minden szövetségeseitől elhagyatva, mindenfelől ellenségtől volt környezve. *Lásd: Álom 18. Ellenség 5. Fegyelem 2. Harcz 6. Kölcsön 2. Nő 9. 10. 11. Ónaldozat 4.*

Végrendelet.

Arciboldi Lajos, egy miláni polgár, házi borbélyának 300 aranyat véghagyományozott, midőn két ízben is beteg volt; de jobb egészségre térvén, a borbélynak késő volt a várakozás, azért őt megölte mérgezéssel. *Lásd:*

*Haldl 16. Kincs 2. Kitagadás. Tanács 3.
Arany 6.*

Vendégség.

1. Timotheus, áthénei kormányzó, hagyván a fejedelmi gazdag asztalozást, áttért a Plátó mérsékelt rendszerére, és nem egyszer említette, hogy a kik Plátóval vacsorálnak, más nap jólérik magukat; gyalázta a nagy és fényes vacsorákat, melyek a következő nap gyönyörét és vidorságát el szokták rabolni.

2. Mikor a thébéi nép ünnepele innék, és dözölné, Epaminandást egy rokona pongyolán és mély gondolatokba mertülve találá; ki azt kérdé tőle: miért jár ugy csak maga egyedül? Azért, felele Epaminondás, hogy szabad legyen nektek mindnyájan részegeknek lenni! *Lásd: Elv 5. 6. Étvágy 4. Fényűzés 11. 12. Lakoma 1. 2. 3.*

Vendégszeretet.

1. Szókratát látván, hogy egy ember minden megválasztás nélkül mindenkiel nyájas vendégszeretetet üz, azt mondá neki: Átkozott légy, ki a Gráciákat ily közszemélyekké aljasítod le.

2. Rómában a vendégszeretet törvénnyel volt biztosítva, ez lévén a törvény szava: Ha nap alkonyán eljön a vándor, és valakinek

házánál akar megszállani; a mely gazda tőle a szállást megtagadja, hordozza a vendégszeretlenség büntetését, minthogy mind a vándornak, mind a vendégszeretet istenének, Jupiternek, boszúságot okozott.

Vereség.

A magyarok miután Ázsiából kijöve megtelepedtek, hosszasan csapdosták és rabolták a szomszéd országokat; de később Henrik és Ottó német királyok kitanulván harczolási módjokat, több ízben véres csatákban megverték a büszke kalandorokat. *Lásd: Harcz 11. 12. 14. 16. 18. 19. 20. Kár 1. Pusztítás. Sérelem.*

Vérség.

Lásd: Fejedelem 2. Osztály 2. 3. Testvér 3. 4. 6.

Vész.

1. Augusztus azokat, kik csekély okból nagy vésznek teszik ki magukat, hasonlítja az arany hálóval halászókhoz, melyet ha egyszer a vízbe ejtenek, sokszori halászat hasznával se tudják kiéptülni.

2. Vészre sietett Athéne, mikor ott a honérzetet a hiság háttérbe szorította. Mikor az ólalkodó Filep király ellen kell vala fellépni,

még akkor alkotott Eubulus új törvényt, Demosthén minden erőlködései daczára, mely szerint a színházak, színházi készületek a közjövédelmet felemészszék, és a honvédelmi ügy elhanyagoltassék. Az áthéneieknek kedvök volt időzni, mulatni, s ezért a hazának vészbe kellett forogni.

3. 1826-ban Mohácsnál 25 ezernyi magyar tábor megütközvéen 200 ezer törökkel, a magyar vitézség győzelemmel kezdte volt meg már a csatát; de mikor a török előhad egész a táborhelyig visszanyomatott, hirtelen a török harcrendek több helyen rést nyitottak, s a hátok megett felállított 300 ágyu egyszerre kisütetett a magyarokra. És ezen lövés eldöntötte a csata sorsát. A rémitő dörgés a magyarokat megzavarta, s míg egy rész halomra hullt, a többiek futásnak eredtek, de a török lovasság e közbe hátok mögé került, s őket két tűz közé szorítván, iszonyuan megszárolta. A harc csak mintegy másfél óráig tartott, s 7 püspök, 28 zászlós ur, 500 főbb nemes és 22 ezer vitéz maradt halva a harctéren. A király futásnak eredvén, midőn a Csele patak egy mocsáros helyén átugratni akart, fáradt lovával együtt hátraesvén, a mocsárba fult. — Ekkor veszté el a magyar nemzet önállását; ekkor telt bé a szó teljes értelmében, hogy: mikor meg vagyunk győzve,

mindennemű szerencsétlenségek kapunk előtt állanak!! *Lásd: Jellem 1. Merény 3.*

Vetély. Vetélytárs.

1. Ariston a szóval vetélkedők szavait pókhálóhoz hasonlította, mely finom ugyan, de hasztalan. *Lásd: Artatlanság 3. Dicsvágy 2. 3.*

Vezér.

¶1. Pelopidas hadvezér mikor harczra indult, neje kérte, hogy vigyázzon az életére. Ő pedig azt felelte: Saját életöket védni másokat illet, egy hadvezérnek pedig a maga veszedelmével kell a köztársaság üdvét keresni.

2. Az áthénei Cabriás azt mondá: Félelmesebb a szarvasok tábora, melynek oroszlán vezére van, mint az oroszlánok tábora, melynek szarvas a vezére.

3. L. Posthumius hadnagyot saját katonái megkövezték azért, mert velek sok csalárdságot, bántalmat és méltatlanságot követett el. *Lásd: Dicsőség 5 Erdem 5. Gyász 2. Hüség 23.*

Vigasz.

Lásd: Alattvaló 3. Bánat 1.

Vigyázat.

II. Fridrik porosz király a 7 éves háboru alatt az egyesült oroszok és osztrákok

tábori leleskedései ellen akkora vigyázattal volt, hogy minden éjen táborát egészen a vár-sánczokig személyesen megvizsgálta, s gyakran napkeltéig az őrtűzeknél időzött. Egykor a sánczok között lovagolva monda: Hozzatok ide egy kötés szalmát, hogy ne kelljen a földön feküdnöm! mert a közelebbi éjjeleken úgy kellett lennem. Mely kitartó örökösével mind az övéinek jó példát adott, mind az ellenség meglepése ellen magát biztosította, sőt annál félelmissé lett.

Villámlás.

Lásd: Álom 18. Félelem 4.

Visszásság.

Lásd: Gög 1. Kegyetlenség 18. Különcz. Nép 2. Öngyilkosság 3. Barátság 2.

Visszavonulás.

Lásd: Elismerés 1. Házasság 14. Kormány 2. Lemondás 6.

Viszongás. Viszály.

1. Pisistrát, áthénei zsarnok, fiaival viszongásba jövé, ennek ellenségei között nagy hire futamodék; miből ő magát azon nyilatkozattal igyekezék kiszépiteni, hogy fiaitól bizonyos dolgokat kívánt meg, melyeket ő jök-

nak vélt, de midőn azokat maga irányában gorombáknak érezte, azért engedett nekik, hogy velek békéje lehessen.

2. Robertson, történelemíró, mondja: Azok, kik a polgárháboruk indítóit támogatják, meggyőződhetnek arról, hogy hálát nem nyernek. Mihelyest a pártdüh lecsillapul, ők elfeledtetnek. *Lásd: Bujtogatás 1. Engedelmesség 3. Pap 2. 6. Türelem 7.*

Vitézség. Vitéz.

1. Siciliában a karthagóiakkal megütközni kellett a rómaiaknak, a karthagóiak egy erős hegycsücsöt elfoglaltak volt, melyet csak egy csapatnak bizonyos haláláldozatával lehetett bévenni. Egy ily kis csapattal támadásra a tribun magát elszánta, elkészítvén 400 katonát is a bizonyos halálra. Megtették a támadást, és az egész karthagói tábor őket békerítvén, mind egyik elestek ugyan; de az alatt a római sereg fővezérének alkalmat nyújtottak oly mozdulatot tenni, mely által a karthagóiakat teljesen legyőzték. A gondviselés a tribunt csakugyan megtartotta, ki a többi között vérrel borítva ugyan, de lélekzelve megtaláltatván, mivelhogy fejét semmi seb nem érte, felgyógyult, és még azután a köztársaságnak sok derék szolgálatot tett.

2. Leonidas, spártai vezér, midőn Xerxes

roppant táborral Görögországba bétündő vala, 300 vitéz vezényletében a thermopyléi szorosláttnál a persák ellen megállván, éjjel a persa tábor közé ütött, és oly zavarba hozta, hogy ők egymást ellenségnek vélvén, reggel úgy tűnt ki, hogy 20 ezeren estek el. Csakugyan a persák egy álúton Leonidasnak háta mögé kerülve, táborát egy lábíg levágták. De ez által az összes görög tábor időt nyert magát rendezni, és így a persákon győzelmet nyerni.

3. Az áthénei vitéz Cynegyrs sok ütökzeti küszködések után a Marathon mezején az ellenséget a hajóba bétizvén, hogy az el ne mehessen, a hajót a partnál megfogta jobb-jával; midőn ezt levágták, baljával fogta meg; s midőn ezt is elveszítette, fogával fogta meg, s úgy is tartóztatta. Fogával is harczott, mint egy félelmes oroszlán.

4. Alfonzus, castillai király, azt mondá: A szerény katonákat két kéz fegyverzi: az erős kéz és az igaz kéz; a hitszegőket pedig három erőteléniti: a hitszegő, az istentelen és tunya.

5. M. Attilius Regulus és P. Curius Philo, censorok, 2 ezer ifjat fosztottak meg a szabad választási jogtól azért, mert mikor Hannibál a rómaiakat Itáliába háborúval 4 évig nyomasztotta, azok az alatt a katonai szolgálatot elkerülték.

6. A római Manlius még nem volt 17

éves, mikor az ellenséget kétszer kizsákmányolta. A rómaiaknál ő nyert legelőször várfali koronát; polgári koronát hetet nyert; érényeivel 30 katonai ajándékot kapott; tés-tén arca felől 33 sebhelyet mutathatott; a vállán és forgójában egyszerre kapott sebei ellenére P. Servilius lovassági hadvezért, mid-őn ez már az ellenségtől körül volt véve, megmentette. Ezen felül a gallusok által kö-zel már elfoglalandó capitoliumot megtartotta.

7. Pyrrhus a mamertinek elleni harcá-ban sebet kapván, és annak gyógyítására el-vonulván, megérté, hogy ez által az ellenség megbáttradott, és őt személyes viadalra hívja ki annak egy erősebb bajnoka. Ő tehát se-bestülten kiment a táborba, felkereste az őt kihívó ellenségi személyt, avel összezapott és annak fején egy halálos sebet vágott. Ez által a mamertinek egész táborát megrémítette.

8. Gottfried Bouillon, lotharingiai her-czeg, a lotharingi herczegség egy részéért sze-mélyesen harczolván, kardja kezéből a mar-kolatig kitörött. A körülállók féltvén, hogy meg ne győzettessék, békés kiegyenlítést aján-lottak; de ő erre nem hallgatva, ellenét a kardmarkolattal homlokba dobta, ki lovárol lefordulván, oda ment és kardját elvette, mondván: Most már szégyen nélkül egyez-kedhetem!

9. A török szultán akarván apasztani testőrei számát, azok őt ezért megfojtották; ezek az ugynevezett janicsárok. Nagy Péter ezár pedig az orosz czári ház előtt hasonlólag félelmes strelcziknek nevezett testőröket szerencsésen felosztatta, s ezen elkorheledett makacs szégyentelenek hiányát jól szervezett rendes katonákkal pótolta.

10. L. Sicinius Dentatus nagy erejéért római Achillesnek hivatott. Harczolt az ellenséggel 120 csatákban; 45 sebhelye volt szembe, hátul egy sem; nyert 8 arany koronát és 14 polgári koronát; továbbá 83 arany lánczot, több mint 160 karpereczet, 18 dárdat, 25 nyeregkészletet. Hadvezéreivel kilencz triumfusi ünnepélyt tartott.

11. 1552-ben Ali basa Drégelyt megszállván, azt a híres magyar vitéz Szondi György kevés vitézzel védte. Midőn már a várfal romladozva volt, s a basa azt felkérte, Szondi a várudvaron mindenét elégette, harczméneit leszúratta, s Alihoz azt izente, hogy a várost halálíg védendi, s halálával őt temettesse el tisztességesen. Vivás közben egyik lába meglövetett, térdre esett, s így folytatta halálharczát, mignem több lövéstől halálosan megsebesülve a földre terítettet. A basa őt a várral szemben álló hegyen temettette

el, s vitézsége jeléül egy láncsát és egy lohogót tüzetett fejéhez.

12. Zrinyi Miklós, hős magyar vitéz, 1566-ban látván Szigetvára védelmében a törökök ellen, hogy az ellenség által tett romokat a várfalon tovább megtartani lehetetlen, levetvén nehéz páncélját, violaszin seelyem dolmányt ölte magára, s mindenik zsebébe száz-száz magyar aranyat teve! „Hogy, ugy mond, a ki leveleztetet, ne mondja, hogy semmit se talált rajtam!“ Ezután nyakában aranylánczczal, fején gyémántos kalpaggal a várudvarra, még fennmaradt 600 vitézei közé lépett; s miután ezeket lelkes szavaival ki-tartásra, hősi halálra buzdította volna, vette egy ősi aranyozott szablyáját, mondván: „Evel kezdtem hadi életemet, evel is akarom bevégezni!“ Ekkor kirohantak a várkapun és várromokon, és mind egyig hősi halállal hullottak el, iszonyuan osztván a halált; és a török mintegy 20 ezer emberének életével vehette bé Szigetvárat. *Lásd.: Anya 2. Egyszerűség 1. Elszántság 2. Fénytűzés 14. Harcz 5. Jutalom 1. Leány 3. Merény 1. Nő 1. 9. 10. 11. 32. Tanács 1. Vezér 2.*

Vizsgálat.

1. A római censorok voltak egy pár derék polgárok, arra rendelve, hogy maguk a

nép magaviseletének végére járjanak, s a mit túlzottan téve, vagy helytelenül kezelve, vagy csak mondva is megtudhattak, mind azt szigoruan büntették.

2. Erdélyben a nemzeti fejedelmek alatt sokszor tartattak úgynevezett „lustrák,” vagyis vizsgálatok az iránt, hogy nevezetesen a vitéz székely nemzet, mely a legeredetibb magyar faj, személyenként mutassa ki világosan székely eredetét, minden ilyenek eredeti nemeseinek tartatván. *Lásd: Atya 8. Itélet 3. Test 1. Király 9.*

Zene.

1. Ammon Égyiptomban egy oly oszlopot épített, melynek beljében hangműszerek voltak úgy rendezve, hogy mikor a felkelő nap sugarai abba beléstűtöttek, azonnal ékes zenehangot adott.

2. Diagoras azt mondá a zenészekről: Ők a mily szépen tudják a hangokat egyeztetni, életmódjuk épp úgy nem egyez meg a jó erkölcsökkel.

3. A rómaiaknál egykor a censorok a szent ünnepélyek zenészeitől megtagadván a Jupiter templomábani élelmeztetést, boszúból a város minden zenészei együtt elköltöztek Tybur városba; s így nem volt a szent dolgokon szokott zenészet. A rómaiak követeket küldöttek Tyburba, az ottani előljáróságot felkérve, hogy az elpártolt zenészeket küldje vissza Rómába. A tyburi előljáróság felhívására a zenészek a visszamenetelt állhatatosan megtagadták. Azt találták fel tehát a ty-

buriak, hogy egy ünnepen a zenészeket mind meghitták zenészetre; azonban őket annyira is megvendégelték, hogy mind lerészegedtek. Ekkor mind szekérre rakattak, s mikor felébredtek, magukat Rómában találták; a római tanács pedig velek engesztelő pontok szerint egyezett ki.

Zsákmány.

A régi indusok a hadi zsákmányból csak azon vitézeket részeltették, kik megölt ellenség fejét mutatták elő. *Lásd: Birtok 1. Nép 3.*

Zsarnok. Zsarolás.

1. Periander zsarnoktól kérdvén valaki: miért nem teszi le az igazgatást? azt felelte: Mert az erőszakosan kormányzónak a kormányzást még önkényt letenni is veszélyes.

2. Traján a zsarolásokat nem szenvedhetvén, a fiscust lépnek nevezte, melynek megnevekedése a többi tagokat elszáritja.

3. Marinus Falerus, velencei kormányzó; tapasztaltatván, hogy némely polgárokkal összeesküdt áttérni a zsarnokságra korlátolt hatásköréből; őt a tanács a kormányzói lak lépcsőzeténél lefejeztette, házait lerontatta, s nevét örökös gyalázattal bélyegezte.

4. Cyreai zsarnok Nicocrates neje, Arethaphila, férjét, nem annyiba, mint férjét, ha-

nem mint zsarnokot, hogy tőle a hazát megmentse, meg akarván ölni, szándoka felfedeztetett; de erős lélekkel kiállván a vallató kínzásokat és magát mindig ártatlannak állítván, sőt napája által bizonyítván is, nem csak felmentetett, de férjével ki is békítettett; minek is több eredménye nem lett, mint hogy férjét csakhamar megölte:

5. Galba, míg Néró császár alatt csak spanyolhoni alconsul volt, a terracinaiaiktól egy arany koronát kapván ajándékba, azt az ajándékozók 15 fontosnak mondták; ő pedig azt rögtön megmértén, csak 12 fontosnak találta, s a hiányzó 3 fontnak az árát, mint ígéret utáni tartozást, kész pénzüll magának kifizettette.

6. Vespasián császárnak némelyek azt vetvén szemére, hogy a közhivatalokra és tartományok igazgatására rabló természetű embereket alkalmazna, azt felelé: Én velek úgy élek, mint a szivacs csal szokás, mert mikor magukat jól megtöltik, kisajtolom őket!

7. VI. Károly francia királynak gyermeki uralkodása alatt, ennek gyámjai az országot új terhekkal nyomasztván, és ezt a nép nem szenvedhetvén, fegyverhez nyult, és némely királyi tisztviselőket leölvén, a politikai börtönöket feltörte.

8. A Marius és Sylla közötti polgárhá-

borukor C. Fabius, áfrikai proconsul, magát igen fősvénynek és kegyetlennek ismertetvén, a nép ellene fegyverre kelt, és őt palotájában elevenen megégezte.

9. VIII. Henrik, angol király, szenvedélyeinek rabja, népének zsarnoka, és több nejeinek zsarnok gyilkosa volt. Ő egy valóságos szörny volt: Boleyn Annát lefejeztette, gyanura íteltetvén el őt; Seymour Johanna mellőle a bánat miatt hamar kihalt, holott ezt szerette; Cleve Annától elválasztatta magát jelentéktelen okokból; Hovárd Catharináért alig kelt össze, már a vérpadra hurczoltatta azért, mert ennek voltak leány korában szeretői, és szerelmi történetei. Hatodik neje, Pár Catharina, vetélkedvén vele valamely valóságos kérdés felett, minthogy ez merészelt az ő véleményével szembe vágni, ezért már meg is rendelte volt, hogy kivégezzék; mit a nő észrevévén, fordult, és nagy hizelgések által téríthette el a gonosz férjet gyilkos szándokától.

10. 1746-ban Austria elűzvén Olaszországból a spanyolokat és francziákat, Genua megadta magát Austriának. A reá rótt hadi bünpénzből 24 millióból megfizetett 16 milliót; a többit nem fizethetve, kérte elengedtetni, de nem engedtetett el. A nép kiméletlen lealázással terheltetett, mi azt makacs

kétségbeesésre bírta. A fegyvertárból az ágyukat a nép férfainak kellett elhurczolni; s ily alkalommal egyét közülök egy osztrák tiszt keményen megvert. Erre a nép dühbe jöven, összegyűlt, fegyvert ragadott, és kevés napok alatt legyőzői tőle megrettentek. A tanács a nép csendesítésére felszólított. A tanács végre örserget szervezett; de annak élére állván egy Dória osaládbeli herczeg, azt épp az osztrák katonaság ellen vezényelte, melyet futásra kényszerített 1764-ben. Az elkeseredésre még nagy indokul szolgált, hogy a befizetetlen 8 millió fölül még 30 millió hadiköltség követeltetett. Genua spanyol és franczia segílyt nyervén, ez által magát teljes köztársasági szabadságába visszahelyezte.

11. Egy Tryzus nevű zsarnok megtiltá népének a találkozást és beszélgetést. A nép tehát intéssel értekezett. A zsarnok ezt is megtiltá. Ekkor a nép jajgatni és sirni kezdett. S mikor ennek eltiltására is fegyvereit a népre küldené, a nép azok kezéből a fegyvert kiragadozá, s a zsarnokra rontván, azt megöle.

12. Siciliai zsarnok Dénes hogy élt 42 évi zsarnokságban? Idegen zsoldosokkal őriztette magát, polgárokkal nem merte. Magát leányaival beretváltatta. Két neje volt és soha egyikbe sem bizott. Hálóhelyét mély sáncz-

czal kerittette. A néphez toronyból szólott; trónból nem mert. Egyszer kardját egy inasának átadván, egy ember azt mondá neki: Reá biztad életedet! erre az ember is, s az inas is elnevelték magukat; miért Dénes mind a kettőt megölette. — Majd a carthagóiak őt legyőzték, és polgárai megölték. Midőn egész Syracuse az ő halálát kérte, egy agg nő az ő életéért könyörgött; kitől mikor ennek okát kérdené, a nő azt felelte neki: Leánykoromi zsarnokunk haláláért könyörögtem; meg is halt, de utána gonoszabb következett; ez is meghalt, de ezt te követted, ki még gonoszabb vagy! azért kérem az eget, hogy éltesen, nehogy helyedbe még gonoszabb következzenek!

12. Mimus a Claudius zsarnokságáról írott értekezésében azt mondja, hogy a jó fejedelmeket egy gyűrűbe mind belé lehetne irni és rajzolni.

14. Péter magyar király zsarnoki kormányát a nemzet 2 évnél tovább tűrte; de midőn látták, hogy kegyetlensége mind inkább nő, és senkinek élete sincs már tőle bátorságban, a nemzet nagyai összejutván, őt a koronától megfosztották.

15. Egy ideig Básta és Mihály vajda együtt kormányoztak Erdélyben; de Básta a vajdát megöletvén, egyedüli kormányzásában

a tartományt a császár nevében kegyetlen
iszonyu zsarnoksággal sanyargatta; városokra
önkényileg adókat rótt; katonái a lakosokat
kényőkre fosztogatták, házaikat feltörték, mar-
háikat nyájanként elhajtották; stb. stb. *Lásd:*
Kormány 2. Lemondás 1. Setéség 1. Terü 1.

Zsold.

Lásd: Fősvénység 3. 5.

5 AP 66

STEIN JÁNOS

erdélyi muzeum-egyleti könyvtárusnál Kolozsvártt s általa minden könyvtárus- és könyvkötőnél kapható:

Kiss Mihály. Bölcsesség gyöngyei, ifjunak és vénnek, gazdagnak és szegénynek üdvére és hasznára . . . 70 kr.

— — **Szentírás gyöngyei** vagy is a bibliai legteljesebb mondatok betűrend szerint. Füzve . . . . . 84 kr.

Koronka Antal, Imakönyv a szépnem számára. Második átdolgozott és bővített kiadás, csinos köt. . . . 1 ft 92 kr.
Börbe arany metszéssel . . . 2 ft 80 kr.

Növendék ifjuság Imakönyve himnuszokkal. Hitben megerősödött protestáns fiak és leányok számára írta Medgyes Lajos. Csinosan kötve tokkal 60 kr. Díszkiadás kötve tokkal 1 ft. Díszkiadás arany metszéssel 1 ft 50 kr. Finom bőrkötésben diszesen kötve . 3 frt 50 kr.
Diszes habselyem kötésben 3 frt 80 kr.

Kolozsvári Album, szerkesztik br. Bánffy Dezső, Deák Farkas és Réthi Lajos. 2 ft.

Szavalmányok, növendék leányok számára összeállítá Réthi Lajos . . 80 kr.

Erdélyi történelmi adatok, szerkeszti és kiadja gr. Mikó Imre, 4 kötet 6 ft 80 kr.

Vadrózsák, székely népköltési gyűjtemény. Szerkeszté. Kriza János. Ára 2 ft 50 kr.

Kukliné prédikációi. Néhai megboldogult Kukli Jónás hátrahagyott irataiból összeszedte unokaöccse Kukli Jeremiás. Fűtve . . . . . 1 ft 20 kr.

Képek a természetből. A felserdült növendékeknek Wagner Ármin után felmutatja Kovácsi Antal. 10 könyomatu képvel, kötve . . . . . 1 frt.

Képek a hazai történelemből, ifjak számára, szerkeszté Tánzos János . . . 50 kr.

Bodor Lajos Duzsárd (du-jardin). Dráma, öt szakaszban . . . . . 50 kr.

— Élet és ábránd. Szomorú játék. 50 kr.

— Magyar pogán hitregék. Álmos. Tündérmű . . . . . 1 frt.

Brassai Sámuel. Az akadémia igazsága. 1862. 8-rét (VI; 48 lap) . . . 50 kr.

— **Ingyen tanító francia nyelv-mester**. A francia nyelvet szintoly könnyen, mint alaposan megtanulni kívánó magyar ifjaknak számára. I. rész. Az alap- és bővített egyszerű mondat. (A Kékkönyvtár XIV. füzete) 1 frt 60 kr.

Korány, zsebkönyv. A ref. oskolai ifjuság dolgozataiból szerkesztik s kiadták báró Bánffy Dezső és Réthi Lajos 1 ft 30 kr.

